

تعمیراتی روشنی و لاوا
پاریدنی تمجیدی داوه

نیکو نومه کبایلی

سیر

لنگل نیکو نومه کبایلی و کنگر کمال ظهرا احمد را

و کتبی لاهور و بیرون

حسین عارف

نیکو نومه کیا قبلائی

میر

ہونہ گیان ا

فالت

۱۹۸۲/۷

دگن لیکو نینہ وہ یہ کی روکتور کمال مظہر احمد را

وہ گپانی لہ عہ وہ بی یہ وہ

حسین عارف

دوکتور کمال مظہر احمد

ورد برونہ وہ یہ کی میٹروپولی
دہ ربارہ ی مہ کیا فیلائی ومہ کیا فیلا لیزم

بہ بی خستنیکی نوی ی بیرو باوہ پرہ کافی
میٹرو نووسی گہ وری بہ رومی راہ پرین

تیبنی : تم لیکولینہ وہ یہ لہژمارہ (۶) ی
مانگی شوبانی سالی ۱۹۷۹ ی گو فاری
«افاق عربیة» دا بلاؤکراوہ تہ وہ .

میژوو کهم جار روونا کبیریکی وه‌های به خوینه‌وه دیوه که بهره‌وامو به درژیایی چند سه‌دهه‌یک ، له هموو کووچه‌یه‌کی ئەم جیهانه بهره‌ماندای بیروراکانی به وینه‌ی مه‌کیاقلیلی ی ئیتالیاپی که ناوی ده‌چه‌سپینه زهینی هه‌ریه‌کیک له‌وانه‌وه‌ی بویه‌که‌بجار له ده‌رگای سیاست ده‌دهن ، بووینته‌ مایه‌ی یینه‌وبه‌ریه‌کی پر له ناکوکی له‌بهر ئەوه شتیکی سه‌یری‌یه که ئەم پیاوه‌و به‌زه‌می قه‌له‌مه‌که‌ی ده‌ستی تا ئەم رۆزانه‌ش له لایه‌ن گشت لیکۆله‌ره‌وه‌کانه‌وه به هموو رینلزه‌ جوراوجۆره‌کانیانه‌وه ، جینگای بایه‌خ‌پیدان بی . جا هه‌رچه‌نده‌ روی شیوینزای مه‌کیاقلیلی له دیر زه‌مانه‌وه له بیرو هوشی بۆژناوایی یه‌کاندا به‌ره‌و سه‌رینه‌وه چوووه‌و رووه‌ راسته‌قینه‌که‌ی جینگای گرتۆته‌وه ، به‌لام لای رۆژه‌لاتی یه‌کان هیشتا هه‌ر وینه‌که‌ی له‌وه‌به‌ری له بیرو هوشدا چه‌سه‌په‌و به شیوه‌به‌کیش که جیاوازی له‌گه‌ل ئەوه‌که‌ی ئەوروپای سه‌ده‌کانی پيشوودانی یه . سا ئەم لیکۆلینه‌وه‌یه ئامانجی ئەوه‌یه که به پشت‌به‌ستن به نووسینه‌کانی خوئی و به‌و دوا بیروپایانه‌ی لیکۆله‌ره‌وه‌کان سه‌باره‌ت بیروباوه‌ره‌کانی پی‌یگه‌بشتوون ، رووه راسته‌قینه‌که‌ی مه‌کیاقلیلی بجانته پیش چاوه‌ . هه‌روه‌کوو ته‌قه‌لادانیکیشه بو‌گه‌بشتن به هه‌ندی ئەنجام لیده‌ره‌هینانی نوی ئه‌وتۆ که بو‌گفت وگۆ له‌سه‌رکردن و په‌ره‌پیدان ده‌شین .

کورت‌ه‌یه‌کی ژبانی مه‌کیاقلیلی

نیکۆلۆ دی بیرناردۆ مه‌کیاقلیلی ، له (۳) ی مایسی (۱۴۶۹) دا له شاری فلۆرنسا که ده‌که‌وینته‌ ناوه‌راستی ئیتالیاوه ، له دایک بووه . به ره‌چه‌له‌ک له بنه‌ماله‌یه‌کی تۆسکانیاپی سهرداری ره‌سن بووه که زۆر که‌سیان به درژیایی ده‌یه‌ها سابل‌پایه‌وپله‌ی گرنگیان داگیرده‌کردو له ئاکامیدا چرژابوونه‌کۆری ژبانی سیاسی پر له چست وچالاکی فلۆرنساوه‌ته‌نانه‌ت خاووخیژانی باپه‌ره‌گه‌وره‌ی له ئەنجامیدا له

سالی (۱۲۶۰) دا تووشی دهرکردن له شار بووبوون و یه کیکیشیان له بند یخانه دا لی مردبوو. ههروه ها پیش ئهوهی مهکیافیلی چاو به ژاندا هه لیبینی، خیزانه که یان له رووی باری ئابووری یهوه له شکستیدا بووهو ئهوه، وهک له دوایدا سه رنجی دهه دینی، هه ندی شوینه واری به هه لئس و کهوتی یهوه جی هیشتوه. که وای مهکیافیلی له باوهشی سیاست و روشنییدا پهروه ده بووه. باوکی پارێزه ریکی ناسراو بووهو دایکیشی شعری داناوه. جا هه رچهنده زانیاریمان دهر باره ی ماوهی نوبه ره ی ژانی مهکیافیلی بهو شیوه یی سه رچاوه سه ره تایی یه کانی باری روشنییری ئهومان بو روشن بکاته وه له بهر ده ستدانی یه، به لام گومانی تیدا نی یه که به پیوانه ی سه رده می خو ی، خوینده واری یه کی باشی به نه سبب بووهو قانون و میژووی^(۱) خویندوه. له ته مه نی جهوت سالاندا دهستی کردوته فیروونی زمانی لاتینی^(۲) که ئه وه خته زمانی زانست و روشنییری بووه. ئینجا هه ز له سه ره تایی لایتی یهوه، حهزی خو ی بو هه ردوو روشنییری کون و نوی نیشاندا وهو خوتبه کانی خوتبه دهری رومانیا یی شیشرون (۱۰۶ - ۴۳ - پ. ز) خویندوونه ته وهو نووسینه کانی ئه رستوی خه تم کردوون و به بایه خ پیدانه وه، شوین نووسینه کانی هه ردوو راهری سه رده می راهرین داتی (۱۲۶۵ - ۱۳۲۱) و په ترارک (۱۳۰۴ - ۱۳۷۴) که وتوه: به لام قوتابخانه ی راسته قینه ی مهکیافیلی، شه قامه کانی شازی فلورنسا بووه که گه وره ترینی بلیمه ته کانی سه رده می راهرینی وهک داتی و لیوناردو دافینشهرمایکل ئه نجلوو چه ندانی تریشی به جیهان به خشیوه. ئه م شاره له وه دا. له گه ل شاره کانی تری ئیتالیا دا جیاواز بووه که چست و چالاکی یه کی فراوانی ئه وتوی تیدا بووه نهک ته نیا پیشه ی ده سته یه کی هه لبارده بووی بهو وینه یی له شارینی گرنگی وهک فینسیادا ده کرا، به لکوو پیشه ی هه موو فلورنسا نی یه ک بووه. واته له م شاره دا، به پی ی وه سف کردنی له لایه ن یه کی که له میژوونووسانه وه^(۳) «هه موو خه لکه که سیاسی بوون». جا به راستی شه قامه کانی فلورنسا، گه لی کاره ساتی سیاسی یه ک به دوا ی یه کی پر له دهرس و عیبه تیان به خو یانه وه دیبوو که چه سپا بوونه یادی خه لکه که یه وهو به رده وام ده یانگێرانه وهو کاره ساتی ژانی تایه تی خو یانیا ن پیوه به ند ده کردن.

دوو چاوی بریفه دارو سرنجیکی کاریگری پر مانا بنوئین . بالا یه کی
 مام ناوه نندی و دوو لیوی تهنک که زهرده خه نه که یان هرچی بهک له قولایی دهروونیدا
 بسووری ناشکرای بکن . سرچاوه کان پشت به نووسینه کانی هاو چاخه کانی
 ده رباره ی و بهو نابلو یانه ی هندی له وینه کیشه کانی سرده می راه پرین کیشاویانه ،
 بهم جوړه وه سنی رهنګ ورووی مه کیافیلی یان کردوه . بهلام له وودیو هم شیوه یه وه
 جیهانیکي پر له بهما خوئی حشار ددها . مه کیافیلی به نمونه به کی ده گمهنی قسه قوتی و
 کاریگری له گوینګرو دهم راستی و رووخوشی له ناستی خه لکی هه مه چه شنه دا ، له
 دارفرۆشه کانی گونده که یه وه تا میره کانی ئیتالیا و ئینجا پادشاه کانی ئه اروپا ناسرابوو که
 به وه هه ولی ددها . له هه موو حاله تیکدا جیگه ی ره زامه نندی ئی و بچینه دلئی
 خه لکه که وه واته پیاوینکی خوش مه عشه بووه و بو براده رانی شی هیجگار دلسوز بووه و له
 پیناوی خیر و خوشی و پایه بلندی یاندا هه چی به کی له باردا بووی چ به قسه و چ به کردار
 . بوی کردوون . ههروه کوو له ژانیدا دلر قی نزانویه چی به و به زه بی به و مروغه
 ئی گونا هاندا هاتوته وه که بوونه ته کوچی قوربانی و ئه مهش به ناشکرا له و نامه زورانه دا
 ده رده که وی که بو براده رانی خوئی نووسیون خو له قسه له روویشدا ، هیچ به کیگ له
 ناودارانی سرده مه که ی شانی له شانی نه داوه (۴) . بهلام له پال هه موو ئه مانده ،
 پیاوینکی به گومان و دوودل و رارا بووه . ههروه ها ئه و ئه گهرچی جار نیکیان سه باره ت به
 خوئی و توتیی : «من به هه ژاری له دایک بووم له بهر ئه وه پیش خوشی بینین ،
 هه ست کردن به محتاجی قیربوم (۵) » ، له گه ل ئه وه شدا خوشی ئی له ژاندا به
 خوویه بینوه و تیگه بشتیکی ئیتالیا بی یانه ی ره سه ن تیگه بشته . ژانی خوشویستوه و
 سهخی ته بیعت بووه و ره زیل و پیسکه نه بووه . له پاره و پوول سهر ف کردندا ، چ بو
 خوئی و چ بو براده رانی ، دهستی نه گپراوه ته وه (۶) یا هه رچه نده میازو جوان په رست
 بووه ، بهلام قمت نه بیده که یانده راده ی غافل بوون له نهریت و بواری به خوئی نه ددها
 کار بگاته ئه وه ی ژانده خیزانی به که ی لی بشیوی ، بگره وه ک باوکیکی دلسوزی
 به ره حم له گه ل هه ر شش مناله که پیدا ده جوولایه وه و ئه و په ری به ته نگه وه هاتن و
 خوشه و بیستی شی به ژنه که ی ده به خشی . بهم جوړه هیوا و ئاواته به رینه کانی به

گونجاوی به کی ته واوه وه ، له گه ل بلیمه تی به بی هاوتا که ی و خوشه ویستی به که ی بو
 ئیش کردن و گیانی خزمه تگوزاری به که ی به چاکترین باردا هاتنه کایه وه .
 ئەمانه هه موو نیکولویان خسته قالییکه وه له کۆمه لگایه کدا که پاشاوه ی
 نایدولوزیای دهره به گایه تی و به تایه تی سیفه تی تاکره وه ی و دووفاقی به که ی ، به سر
 بیروهوشی زۆربه ی هه ره زۆری به ره ی خاوه ن وشه و فیکردا زال بووی ، وه ک
 بیگانه یه کی لیبی . بو وینه زور که سی دهره ون گه نده ل له هاوتاکانی ، هه سوودی یان
 پیده بزده ته قه لایان ده دا له ریگه ی گپروگرفت بو دروست کردن و بلاوکردنه وه ی
 قسه و باسی داوین پیسی دهره باره ی و تانوت لیدانی گوايه دلسوز نی یه ، زه فه ری
 پی بهرن . که چی له وه که ، انه به ولاره که له بیرکردنه وه دا هاوشانی بوون و یا به
 ره وشت له وه بالآتر بوون ماوه به خویمان بده ن دا بجزینه زه لکاو ی به دکرداری و
 گه نده لی یه وه هله سه روو هه مووشیا نه وه میژوونوسی ناسراو گو یکار دینی و دیپلوماسی
 فلورنسانی فرانسیسکو فیتوری - ئەمه به تایه تی دوا ی دهره به دکردنی - ، ئیتر ه یچ
 دوستیکی دلسوزی به خو یه وه نه دی . بویه هه ره وه کوو میژوونوس ا . ک . جی شیلی کوف
 دهره باره ی ده لی : «ئهو به ته نیا بو» به لام «له که سانی تر سه ربلندتر بو» (۷) .
 هه سوودی پی به رانی مه کیاقیلی پتر له سه ر نه وه لی ی په ست ده بوون که له راده به دهر
 قسه له روو بوو . له راستیدا نه وه نه یده توانی خوشه ویستی یا رق و کینه ی خو ی له
 خه لکی بشاریته وه ، چونکه نه گه ر ته قه لای شاردنه وه شیانی بدایه ، نه وا شیوه ی
 سه ره سه کوت و زه رده خه نه پر له گالته پی هاتنه که ی یا له دلسوزی به که ی هه ر به و
 باره یاندا ده نواند پیویه نه وه له ده وره به ری کدا که زۆربه ی روشنیرانی له نیسک بی به زو
 بی رووتر بوون و مه رانی یان بو هه ر خاوه ن ده سه لاتیکی پایه دارو ده وه له مه ند ،

ده کرد ، . چهنده ره وشت و ره فتارنزمیش بووايه ، وه ک مروقیکی نااسانی ده که وته
 پش چاو ئینجا وه ختی له نه نجامیدا نه ویش ناچار بوو دلێ که سانی دووروو رابگری ،
 خو ی به لاقرتیوه له نووسینی کدا وتی :

«من زور له ده میکه وه نه وه ی بیری لیده که مه وه نایلم و نه وه یشی ده یلم به ه یچ
 کلوجیک بیری لی نا که مه وه . خو نه گه ر جار یکیان رووی دا که ناچار بیه هه ق بلم ،

ئەوا بە كلافەيك درۆ دەلەسەى وەها دەورى دەتەم كە زەفەرپى بردنى ئاسان نەي^(۸).

ھەروەھا بە گالتهاتن بە شت تاوانباريان دەكرد كە ئەو بەپىى وەسف كردنى يەككە لە مېژوونوسە ئىتاليانى بەكان ، برىتى بو لە نواندنىكى چاكى (ئايىنى كەسىك كە دلسوزانە باوەرى بە رەھای تايەنى خۆى ھەبوو^(۹)) ، چونكە (ئەوئى خەلكى تر دەيانشاردەوئە ئەو نەيدەشاردەوئە) ، يا ئەگەر بيشى كرايە (ئەو سىفەتە بەرزانەى خۆى ھەشار دەدان) كە وەھايان لیدەكرد (دلاكى بەكەى بكەوتتە بەرچاوان نەك بارە راستەقىنەكەى^(۹)).

زۆر جازيشن ھەسوودى پى بەرانى مەكياقىلى ، بۆزەفەرپى بردن و زراندى ناوى ، پەنايان دەبردە بەر گەلى رى و شويى چەپەل . بۆ نمونە بە تەماعكار گوناھباريان دەكردو - بە قسەى ئەوان - گوايە ھەر ئەوئەش ھانى دا ماریا كۆرسىنى بە تەماعى سەرەوت و سامانەكەى بكا تە ھاوسەرى خۆى ، لە كاتىكدا پىروژى پەيوەندى ژنو مېردايەتى لە ئىوانياندا لە رادە بەكدا بوو كە ماریا تا دوا ھەناسەى ژنای ، ئەو پەرى وەفادارى بۆى بە وەفا بوو و تەنانەت نىكۆلۆش لە وەسىتى بەكەمیدا ، برىارى بۆ دابوو كە تەواوى ھەقى خۆى لە مال و مەلك بەرپىتى و بە مەرجى تەنیا خۆى و منالەكانيان سنوود لەو مېرائى بە بېين كە دواى مردنى بەجى دىلى . جا بە درىژاى ماوئى بېست و سى سال ، پەيوەندى ئىوان نىكۆلۆ ماریا لەو پەرى باشیدا بوو . ھەروەكوو نەمەكانى دەرىدەخەن لە ھەر سەفەرىكدا كە كىردىتى ، زۆر تەنگەتاوى گەرانەوئە بووئە ناو خىزانەكەى و ئەوانىش زۆر بە پەروشەوئە چاوەروانىان كىردوئە ، بە تايەنى ژنەكەى كە نىكۆلۆ بۆ گالتهوگەپ بە (سەرۆكەكەم) ناوى بردوئە^(۱۰) . ھەروەھا ھەندە كەسىك تەقەلايان دەدا ، سەرکەوتتە بەرچاوەكانى كە بە كىردەوئە لە ژانیدا بەدى ھىنا بوون ، بچەنە ناو گىژاوى گومان لىكردنەوئە ، بە تايەنى سەرکەوتتەكانى لە كۆرى دىپلوماسى بەتدا^(۱۱) ، بەلام گىژاوەكەيان تەنیا خەيالىكى خاوبو .

ئەم ھەلوئىستە نانەجىيانە بەى ھاوئەل و ناسياوانى لە پال گىرەتە تايەنى بەكانى خويدا

، جوړه بهرچاوتاریکی به کیان له دهروونی مهکیا قیلیدا دروست کردو خستیانه سهر
 نهو باوهره ی گوايه هسهادهت «غهریزه یه کی ره سنی ته بیعتی ئاده مزاده» و «نه زادی
 مرو قایه یی به گشتی ، پتر مه یلی یه که له بایه خی یه کتر که م کرد نه وه ده که ن نه ک ستایش
 کردن - ده مه ته قی^(۱۲)». به لآم مهکیا قیللی خوئی له م بابه ته خه لکه نه بوو ، چونکه نهو
 «هردم نار ه زوو یه کی سروشتی بو ئیشکردن و به شیوه یه که که خیر و خوشی کو مه لی
 تیدای و بی گویدانه هیچ شتیکی تر ، هاندهری بوو - ده مه ته قی». له بهر نهو کار یکی
 رهوا بوو که میژوو حوکمی عادیلانه ی خوئی بدو و نه ستیره ی حه سوودی پی بهرانی
 مهکیا قیللی ، وه که ههر نه بوو بن بکوژته وه و نه ستیره ی نهو له ناسانی بیگه ردی ئیتالیادا
 ههر روو له که شانوه بی و ناویشی له گشت کوړو کو مه لیکي ئایدو لوژی و سیاسیدا ،
 ههر به زیندویتی بیخته وه . نهو ههتا نه مرؤش له قوولای گوره که یه وه ، به م شیوه بی
 یاخود بهویان ، چنگی له سیاست ههر گیره و بیورا کانی ، خو یان به سهر گشت
 روونا کبیره سیاسی به کانداهه سپین .

مهکیا قیللی سهره رای نهو هه موو به هره و توانا و برتری یه ی ، نه که یشته نه وه ی له
 وهختیکی زودا ، شوینی شیاوی خوئی له ده زگای حوکم و کوړی سیاست له
 فلورنسادا داگیر بکا . هویه که شی له بنچینه دا ده که رته وه بو زه فهر نه بردنی بهو ریگایه
 یا ناسیاوی په پیدا کردن له گه ل نهو که سه ی ده بتوانی بیگه یه نیته سهر شانو . به لآم کاتی
 گه یشت ، ته مه نی خوئی دابوو له (۲۹) سالان و نهو وهخته زور که سانی تر پیش نه م
 پایه وپله ی گرنگیان داگیر کرد بوو . له گه ل نهو هه شدا کار یکی ناسانی بوو نیکولو بوونی
 کار یکی ناسانی بوو نیکولو بوونی خوئی بسه لینی و جی پی ی خوئی بکاته وه .
 چونکه نهو وه که دهر باره ی خوئی و توتی ، بهخت وه های له چاره نووسی بوو که
 نه توانی «باسی هونه ری پیشه سازی ی ئاوریشم و هونه ری چیننی خوری^(۱۳) یا باسی
 قازانچ و زهره ر بکا ، به لکوو بتوانی ته نیا له یه که مه سه له بدوی که نهویش کاروباری
 دهوله ته^(۱۴)». بویه وهختی له تمموزی ۱۴۹۸ داو به دوا ی دامه زرانندی رژیم
 جه مهروری له فلورنسادا ، سکر تار یی نه نجومه نی ده یه ی پی سپیردرا ، لهو کارانه دا
 که به جی ی هیئان ، لئوه شاهو بی یه کی نهو توی سه لماند که ههر زوو به سهر هه موو

ئەوانى تردا زال بوو . ئەم هەتا ئەو وەختە هېچ راپورتىكى رەسمى ئەنوو سېوو ، يا له
 هېچ شوئىنكىدا وتارى نەخوئىندبوو هە ، كەچى دارشتە پتەو كەى له يەكەمىنى
 نووسپنە رەسمى يەكانىدا ، وە هايمان نیشان دەدا كە لەم كۆرەدا خواوەنى تاقىكردنەو يەكى
 كە ئەكە بووى چەندىن سال ئى (۱۵) . خو وەنە ئەر كە كەشى كەم بايەخ بووى ،
 چونكە ئەنجومەنى دەپە سەرپەرشتى هەموو كاروبارى سەربازى و پەيوەندى
 جەمھورى يەتى لەگەل دەروەدا دەكردو رووبەرورى چەندىن كارەسات و رووداوى
 يەك لاى كەرەوى وەزەكە دەبوو هە ، بەتايەتى بە هوئى ئالۆزى يە پەيوەندى
 فلۆرساوە لەگەل حكومەتە كانى شارە كانى ترى ئىتالىادا لە ئەنجامى تەماع كردنى
 بىگانەدا لە سەرجمى ولانەكە كە زنجىرە يەك شەرو شووى يەك بە دواى يەكداى
 لىو شايەو هە سوودو بەرژو وەندى دوو دەولەتە ئوروپاى يە بەهيزەكە ، ئىسپانياو
 فەرەنساى ئىدا كەوتە بەر حالەتى يە بەكدادان . بەهەر حال ، وەختى پيرو سوڤىرېنى
 برادەزى بە سەرۆكى ئەنجومەن هەلبزردرا ، ئەو هيندە پشتى پى ئەستور بوو كە
 واى لىهات بچىتە رىزى دانەران و نەخشە كىشانى سىياسەتى جەمھورى يە تەكەو .
 مەكيا فىللى پانزە سال مابەو هە لەو ماوە بەدا بىست و چوار جار كرايە نىردراوى
 دىپلوماسى كە ئەو هەلى پەيوەندى كردنى راستەوخوئى لەگەل گرنگتېن كە سانى
 ئەوساى ئىتالىا و ئوروپاى بو سەزاند ، وەك پاپا و پادشاى فەرەنسا و ئىمپراتورى
 ئىمپراتورى پىرو زى رومانىا . مەكيا فىللى لە نىوان ئەو سەفەرەنەو يە شارەزايى يەكى
 فراوانى دەسگىر بوو ، چونكە لە نزىكەو زانىارى دەر بارەى نېئى يە كانى
 پەيوەندى ئىو دەولەتان و رى و شوئىنى حوكمرانى كردنى لە ئوروپادا پەيدا كرد . بو
 وىنە چوار جار خوئى بە تەنيا سەرى لە دەر بارى فەرەنسادا كە چەند مانگىيان
 خاياندو لە ئەنجامياندا ، شارەزاي كردارو رەفتارى فەرەنساى يە كان و پىلانە كانى
 ناو دەر بارو زور شىتى ترىش لە شىوازە كانى فەرمانرەواى يەكە پان بوو كە ئەمانە لەگەل
 تاقىكردنەو كانى ترى خوئىدا ، بە شىو يەكى ئاشكرا و روون لە نووسپنە كانىدا رەنگيان
 داپەو . مەكيا فىللى لە نىوان كە شتە دىپلوماسى يە كانى يەو هەستى كرد كە شىك لەم
 جىهانەدا هەيو ئەو مەبەستى ، شىك كە لىورد بوونەو هە بەدوا دا گەران دەهينى (۱۶)

رژیمی جهمووری له فلورنسادا له سالی ۱۵۱۲ دا رووخواو بنه ماله میدیچی . له سایه هیزه داگیرکهره کانی ئیسپانیاوه دهزگای حوکمیان وه رگرته وه و سوډیرینی په نای بزده بهر مهمله که تی عوسمانی په کان و چندانیکی تریش له کار به دهستان هه لاتی ، ههروه کوو مهکیا قیللیش که هه رچی په کی له توانادا بوو کردی بو ئه وهی نه په لی جهمووری بهت هه رهس بیخی ، دهستی له کار کیشرا په وه . ئینجا له سه ره تای سالی ۱۵۱۳ دا ، به تومتی به شدار بوونی پیلانیک دژی رژیمی سته مکاری میدیچی . تاوانبار کراو گیراو له ماوهی بهندی په کهیدا شش جار تووشی نازاردان بوو . تا دوا جار بریاری دوورخسته وهی بو گوندی سانتا کروسی نریک شاری فلورنسادرا که شوینی له دایک بوونی خوئی بوو .

مهکیا قیللی به دواى ئه و کاره ساتانه دا که بوونه هوئی رووخاندنی جهمووری بهت و ئینجا نازاردانی ئه و دوورخسته وهی ، تووشی نا ئومیدی په کی گه وهی ئه و تو بوو که وای لیکرد بریار بدا «ئیر قهت بیر له سیاست نه کاته وه لی ئی نه دوی» . به لام ئه مه بریارینک نه بوو بوئی بریته سه ر ، بویه خوئی واته نی «دواى هه زار سال» لیداپران . بایدایه وه سه ر «ئه شقه کونه که ی خوئی»^(۱۷) چونکه - وه که له یه کیک له نامه کانی دا و تراوه - ئه و نهیده توانی له هیچ شتیکی بدوی «ته نیا له یه ک باس نه ئی که کاروباری ده و له ته و که یا ئه و تا ته نیا له م باسه ده دویم ، یا خود ناچار ی بیده نگی په کی بریای بپر ده م»^(۱۸) . بگره ئه و له روژانی دوورخسته وه کهیدا نه ک ته نیا هه م دهینوسی و هه م بیده نگی نه ده بوو به لکوو بهرده وام گه لی ئاموزگاری سوو ده خشی به و هاویری دیپلوماسی یانه شی راده گه یاند که له کویری یاریکاری ی سیاستی ئه و روپادا هه لده سووران^(۱۹) .

له نامه یه کدا که مهکیا قیللی له روژی ۱۰ کانوونی په که می ۱۵۱۳ دا بو هاویری دلسوزی فیتوری ی ناردوه ، واته دواى دوورخسته وه که ئی به ماوه په کی که م . باری ژبانی خوئی دواى ئه و دوورخسته وه یه ، به م شیوه کاریگه ره باس ده کا : «له و وهخته وهی دوورخرامه ته وه ، هیشتا هه ر له دیدا ده ژیم . به یانیا ن زوو له گه ل شه به قدا له خه و هه لده ستم و روو ده که مه دارستانه خنجیله که م تا بزانه نایا داربهره کان

چىيان به چى كردوه». ئىنجا دواى گفـت وگـو كـردنـىك «لـه گـهـل» ئـهـو دـاـر بـرـاـنـهـدا، رـوـو دـهـكـاـتـه سـهـر گـردنـىك و چـهـنـد سـهـعـا تـىك بـه خـوئـنـدـنـهـو و بـه سـهـر دـهـبا. دـواى تـر سـووكـه قـاـوـهـلـى يـهـك دـهـكاو ئىنجا رىڭكاي مه پخانه كه ده گزىته بهر كه لهوى له گهـل ئاشهـوان و قهـسـاب و كـرـىـكـاـرـاـنـدا دـهـكـوـيـتـه دـهـم و دـوـو . ئىتر «وختىك» ئىواره دادى ده گه پرمهوه مالهوه . جل و بهرگه لادىي يانه كه م داده كه ند م كه قوراوى بوون و بهرگى ده ربارو پيشواى كردن ده پوشم بو ئهوى شىك بنوئيم . ئهوسا به نيازى سهردان له كوشك و تهلارى پياوانى دىرين كه به خوشنودى يهوه پيشوازم ليده كەن ، خوم ده كه م به كتيپخانه كه مدا ئىتر ئهوه تا كه خورا كه كه بو من دهس بداو بوى خولقام . لهوى من كو له باس كردن و كولىنهوه له بنج و بناوانى كارو كرداره كانيان ياكه مهوه و ئهوانيش بهو گياني مروقه روه رى يهوى پى پى په روه رده بوون ، به سه روز ماينكى شيرينهوه و هرام ده ده نهوه . به م جوړه به دريژاي چوار سه عاتى ره بهق ، من ههست به هيچ بىزار بوونىك ناكه م و هه رچى شتىك بزائم په ستم ده كا . فه راموشى ده كه م و ئىتر نه هه ژارى و نه مردن ده م تر سين ، چونكه به كامى دل له گهـل ئهـوانـدا دـهـم (۲۰) .

مه كيا قىللى به م گيانه وه خوئى بو ليكولىنهوه و نووسين ته رخان كردو له و دوا سالانهى ژانيدا ، كومه لى كتيپى بايه خدارى دانان كه له چەند سەدە بەك لە مه و بهر هوه و هه تا ئىستاش به رده وام ده خوئى ترينهوه . بايه خدار ترينى نووسينه سياسى و ميژووى يه كاني كتيپى «مير - ۱۵۱۳» و «ده مه ته قى» ده رباره ي ده كتيپه كه ي تيتوس لىي - ۱۵۱۳ - ۱۵۱۶» (۲۱) و «هونەرى جەنگ - ۱۵۱۹ - ۱۵۲۰» و كتيپه گه و ره كه ي «ميژووى فلورنسا» ن كه ئه ميان له هه شت بهر گدايه و له سالى ۱۵۲۰ به دواوه ، چەند سالىك پيوه خهريك بوو .

مه كيا قىللى ، وهك خوئى و تويى ، ههولى داوه هه رچى يهكى زانيوه و له ريڭگى تا قى كرده وهى ساله هاو بر ياره تاييه قى يه كاني خو يه وه سه باره ت به كاروبارى سياست قىرى بووه ، دايان بر يژىته ناو نووسينه كاني يه وه (۲۲) . بيگومان ده و له مهندي يه كه ي له زانستاو قوولى له تا قى كرده وه كانيدا و دوور يينى له بر ياره كانيدا بو به خشينى ره سه نايه قى و كارامه يى به نووسينه كاني سه روز ياد بوون . نيكولو هه رچه نده له شيوه

نوسینیدا هیئده به هیزو رهوان بوو که دهوړنکی گرنګی له گه لاله کردنی زمانى نه ده بی یه ککرتووی ئیتالیادا گپړا که له مه شدا له تیروتوانجی ژه هراوی ی حه سوودی پی به رانی دهر باز نه بوو ، به لآم نهو خووی واتنه ی «بهو نیازه ی نه ده نووسی که کاریکی هونه ری بخولقینى» به لکوو به نیازی گهران به دواى سیستمی سیاست و هیزه بزویته ره کانیدا ، به قولایى دا روده چووه خواره وهو ده یکوئى یه وه . بویه له دهر بریندا خووی له ئالوزی به دوور ده گرنو رهوان وروون و سفت ده ینووسی . نهو نه وه ی به لآوه گرنګ بوو «به حیکه قى سیاست بگا نه ک دهر برینى نه ستاتیکی ، قابل کردن نه ک پیا ه لدان ، راجه ناندنى ههست و نه ستى خه لکی نه ک دلدا نه وه یان به جوانکاری ی نووسین (۲۳)» به لى . مه کیافیلی به حیکه قى سیاست گه یشت و خه لکی قابل کردو ههست و نه ستیانى راجه ناند ، به لآم به ده می یه وه به داهینانى هونه ری و به شیرینى شیوه ی نووسینى دلشنى دانه وه . هه ندیک رایان وایه که مه کیافیلی به گهر بایه خى ته وای به نه ده ب دایه سه رکه و تنبکی زور له وه زیاترى به دى ده هینا که خووی چاره وروانى ده کرد (۲۴) ، چونکه هاتنه به رمه یدان و سه رکه و تنه که ی له و بایه ته بوون که به ده گمهن بلمه تیکى تری ئیتالیایى له م رووه وه پشنى که و توون ، نه گهر چى خووی بایه خیکى که میشى پیده داو وه ختیکى که می بو تهرخان ده کردن (۲۵) . بو نمونه شانوگه رى یه کانى ، له گشت شاره گه و ره کانى ئیتالیادا پیشکه ش ده کران و سه رنجى خه لکیکی زور له گه لیاندا پاپاشیان راده کیشا .

وه زعى مه کیافیلی له دوورخسته وه که یدا ئاساپى نه بوو به تابه قى له رووی سایکولوژى یه وه که له نه نجامى داپر کردنیدا له خزمه تکردن و به شدار بوون له ژبانى روزانه دا که خووی باوه رى و ابوو زیاتر له هه ر شتىکی تر بو نه وه و بو نووسین دهر باره ی سیاست خولقاوه ، هه ژا بوو .

به لآم مه کیافیلی له م رووه وه هیئده به هه له چوو بوو که نهو رایه باوه ی ده بوت : «دوورخسته وه ی زیانیک بوو بو خووی و ده سکه و تیک بوو بو ئیمه» (۲۶) بووه راستى یه کی سه لمئزاو . به هه رحال ، مه کیافیلی خووی رایه کی جیاوازی هه بوو . بویه به رده وام هه ولى گه رانه وه ی بو سه رشانو ده داو ته نانه ت له دوا سالانى ژانیدا . چهنه

جاریك سووكه هه لیککی بو بهدی هینانی ئهو ئاره زووه بو هه لکهوت و هه ندی کار و فرمانی پی سپیردرا . به لآم له مه گرنگتر ئه وهیه که دوای ماوه پیدانی به به شدار بوونی ئهو کۆره سیاسی به گشتی یانهی له شاری فلۆرنسادا ده به ستران ، توانی لاوانی فلۆرنسا به لای خویدا رابکیشی .

ئهو دلّه گه ورهیه ، له رۆژی (۲۱) ی حوزهیرانی ۱۵۲۷ دا له لیدان کهوت و بو رۆژی دوایی ، له سانتا کروسی گونده کهی خویدا نیژا . نیکولۆ له کاتی سه ره مه رگدا ، هه مان نیکولۆی در یژانی سالانی ژانی بوو . چونکه پیش گیان سپاردن به چهند ساتیک ، ئه وهی لا په سندر تر بوو که له گه ل روشنیراندا له دۆزه خدا بی تا ده رباره ی سیاسه ت ده مه ته قی یان له گه لدا بکا ، نه ک له گه ل نه قام و ده مرووتاندا بی له به هه شتدا (۲۷) .

به لآم مه کیافیلی نهیده زانی و چاوه ریشی نه ده کرد که ئهو له م ژانه دا هه ر ده مینی و ئیوانی ئهو بیرو را دروسته له رووانه وهی که به دل سۆزی یه وه ده ری پرین ، هه ر به رده وام ده بی له سه ر باسکردن له سیاسه ت و نه خشه بو دانانی .

بیرو را سیاسی به کانی مه کیافیلی

ده توانری له نیوان لیکۆلینه وهی گرنگترین سی کتیب له چل کتیب که مه کیافیلی داینان ، واته «میر» و «ده مه ته قی» و «هونه ری جهنگک» ، له پال ئهو کۆمه له نامانه ی که له زۆر بازو دوخی جیا جیادا ، بو نزیکترین هاوری یانی خو ی نار دوون ، چاک شاره زای بیرو را سیاسی به کانی بین . «میر» به قهواره به بچوو کترین کتیبی مه کیافیلی و به ناودارترینشیان داده نری (۲۸) . هه رچه نده کتیبه کانی تری له گرنگیدا هیچیان له میر که مترنی یه ، به لآم پیاو که ده یخو ئینته وه به راستی هه ست ده کا ، ئهو پانزه ساله ی که مه کیافیلی وه ک خو ی وتو ئی ته رخانی کرد بوون بو : «به ریوه بردنی کار و باری فه رمانه وایی . به فیرو نه چوو بوون (۲۹)» .

ئهم کتیبه له ژانی خویدا . به ده سنووس به شیوه یه کی فراوان ده ساو ده س ده کرا

به لأم بویه که بشار له سالی (۱۵۳۲) دا ، واته دواى مردنى حاوه نه کهى به پینج سال له چاپ. دراو ئیتر ههر خیرا وهر گیر درایه سهر گشت زمانه ئه وروپایى به کانی تریش و بویه ها جارو بگره زیتیش له چاپ درایه وه . ههروه کوو سهدان روونا کبیرو سیاسى و نووسهر که وته لیکولید وهى و ئیستاش له زور ده زکای ئاکادیمیى به ناوبانگدا ، وهك زانکوی ئوکسفوردو زانکوی ئه مریکا له بیروت و چهندانى تریش بویه به ندیک له پروگرامی دهرسى و تنه وه دا . جا هه موو ئه مانه پسیپورانیان هانداوه که «میر» له ناو هه موو به ره مه کانی سهرده مى راپه رینی به خشنده ی ئیتالیا دا «به هه قیانه ت به به ره مه میکی نه مردابین (۳۰)» .

مه کیاقیللی له سهره تادا جه مهورى یه تی بو حوکمرانی کردن به رژیمیکی نمونه یی داده نا . به لأم دواى ئه وه ی که وته شی کردنه وه ی بارودوخى ئیتالیا ی دابه ش کراو به سهر پینج ده وه له تدا له سهرده مى ئه ودا که بریتی بوون له مه مله که تی نا پوی له باشوورداو، دو قی یه تی میلان له باکووری رۆژئاواداو جه مهورى یه تی فینسیای ئه ریس توکراتی له باکووری رۆژه لاتداو جه مهورى یه تی فلورنساو ده وه تی پایا یه تی له ناوه راستدا که په یوه ندی یش له نیوانیاندا وه ها له سهر شه ر و شوپرو نا کوکی ده قی گرتبوو که سهر اپای نیشانه که ی له به رده م شالایى به رده وامی بیگانه دا ده کرده نیچیریکى ده سته مو ، دواى ئه وه مه کیاقیللی له «میر» دا گه یشته ئه و ئه نجامه ی که باشتین رژیمیک بتوانی یه کیتی ی ئیتالیا و پاریزگاری لیکردنی به دی بیی ، ئه و جوړه رژیمه یه شان دابداته سهر ده سه لاتیکی دکتا توری (موتله ق) ی به هیزی ئه و تو که گوئى نه داته لیکدانه وه ی دینی و دنیایى و ره وشتخوازی ، چونکه سوودو به رزه وه ندی بالای ده ولت و به شیوه یه کی تاییه تی یه کیتی ولات ، با رای ئه و هه ق به میر ده دن په نا به ریته به ر هه موورى وشوینیک ، وهك به کارهینانی زه بروزه ند که - وهك پیى له سهر داده گرت - بنچینه ی هه قه وه هه روه ها دلره ق و کوشتن به نیی و پاشگه زبوونه وه له به لین و سویند خواردن و په نا بردنه به ر چاوه شه کردن و به رتیلکاری و فرت و قیل و درو کردن و دوو رووی ، واته ئامانجی پیروز پارسه نگی ری وشوین له ههر بابته ک بن ده داته وه (الغایات السامیه تبرر الوسائل آیا کانت) . ههر وه ها ئاموزگاری ی میری وه ها ده کرد

که بُو به دی هیئانی نامانج و زیاده خواهی به سیاسی به کانی خوی ، شهرم له هه لباردنی هیچ جوړه ری و شوئیک نه کا چهنده بی مه زیتانهش بن . چونکه فرمانبره وای سهرکه وتوو نهو که سیه که به پی ی بارودوخو به پی ی پویستی ، په نا ده بانه به هر هردوو جوړه ری و شوئیک مروفانه و نازه لانه و ده زانی چون له نگه ری نیوان قیلبارزی ریوی و شالو بردنی شیر راده گری . له بهر نه وهی که پیوانه و بنچینه بُو هه لسه نگانندی سیاست سهرکه و تنه . ئینجا دواپی به وه رگرتنی ئم بیروپایانه به رووتی و له سایه ی لی هه لباردنیانه وه له لایه ن حوکمرانه کانه وه بهو شیوه یی به ده ستوری «ولا تقریبا الصلاة» بویان له بار بووه . زاراهوی (مه کیا فیلیزم) و (مه کیا فیلیست) په یدا بوون که په که میان ناسانی بهو جوړه سیاسته ده وتری که هیچ گوی نادانه به های ره وشت و رهفتارو دووه میشیان بهو که سه ی په پیره وی نهو جوړه سیاسته ده کا .

به 'م' ئمه به هه رحال له وه به ولاره نی په که بریتی بی له پوی ی شیوه شیونیزاوه که ی مه کیا فیلیزم . چونکه نهو پیاوه بیروپا گرنگه کانی خوی به بی چه ندین مه رج بُو ره وشتیکی بالاو به بی لیکدانه وه به کی زیرانه ی نهو تو که شت به باری راسته قینه ی خویدا بنویئ و سیاست چ له کات و چ له شوئیدا بخاته چوارچیوه ی راست و دروستی خو به وه دهر نه پریوه . بُو نمونه بُو میر زور به جی په خوی وه ها نشان بدا که خاوه نی «به زه بی و وه فاداری بُو به لین و ههستی پیروزی مروفانه و دلسوژی و دینپه روه ری» بهو «به راستی یش نهو سیفه تانه ی تیدان» . به لام له سه ریشی پیویسته خوی وه ها په روه رده بکا که «وه ختی پیویستی ناچاری ده کا» به «پیچه وانه ی نهو وه خوی نشان بدا» بوی له سه رپی بی . بویه میر ده بی «بیرو هوشی خوی ناماده ی گونجان له گه ل شه پو لدا بهو باراندها بکا که ئال و گوری کوشش و بهخت ده یا نه بننه پیشه وه . به مهر جیک وه كه له وه بهر وتم . نه گه ر بوی لوا پشت نه کاته خیرخواپی و به لام نه گه ر هه ر ناچارو ته نگه تاو کرا . نهوا ده بی کو له خراپه کاری و شه رخواپی نه کاته وه -- میر -- به شی هه زده یه م» . ئوی راستی ش بی میژوو نمونه به کی نه داوینه تی که میرو بگره غهیری میریش «نه گه ر ناچار بوونی و ته نگه تاو کرابی» . په نای نه بردیته بهر خراپه کاری و شه رخواپی» . ئمه راستی به که و بمانه وی و نه مانه وی . دانی پیدابننن یا راوور پوی بُو

بهنهوه ، لهوه دهچي سيفه تيكي به ندى سروشتي خه لکه که بي . که واپي مه ترسي له م
 لايه نه ي بيروپراکاني مه کيا قيليدياني به که هر وه که خه لکه که ي ترشتي ديوهو به لام هم
 به پيچه وانه ي نه وانه وه لي ي نه نگ نه بووه ، به لکوو کلولي په که له وه دايه که نهو
 مهرج و سيفه تانه ي مه کيا قيلي داواي کردوون له باروو دوخي ناسايي دا له ميردا هه بن
 ، وه که «به ره حمي و وه فاداري بو به لين و ههستي بالاي مروقه روهري و دلسوزي و
 دينداری» له دوو توي ميژوودا له ناوي ناو بيابان ده گمهن ترين . نه گهر بهاتايه و گشت
 ميره کان په پره وي بيروپراکاني مه کيا قيلي يان بگردايه ، لاپره ره شه کان له ده فته ري
 ميژوودا هيچگار که م ده بوونه وه .

نينجا نيستا با له گه ل مه کيا قيلي و «مير» ه که يدا به رده وام بين و بزاني چ نه خشه و
 ده رسيک بو هر تازه ميرک داده ني . مير له سه ري پيوسته «پياويکي به ته نگه وه هاتوبو
 بي ، به لام به مهرچک له قسه کردندا ده ست نه خاته روو» . له سه ري خه لکي وه ها
 ليکا «به ره حمي و وه فاداري بو به لين و مه ردايه تي و مروقه روهري و دينداری ي به زه قي
 تيدا بينين و بيستن - مير - به شي هه ژده يه م» . هه روه ها ده بي خو ي «له هه مو نهو
 شتانه ي ده چنه به ريسوا کردن و رق لي بوونه وه وه» به دوور بگري . نهو وه ختيک
 تووشي رق لي بوونه وه ده بي که بيته راوورپووت که ریک و مال و مولک و ژناني
 ره عيه ته که ي زهوت بکا که پيوسته خو ي له قه ريه ان نه دا» . هه روه ها «نه گهر
 خه لکه که بي باري و چلتي و موخه نه تي و ترسنو کي و لالانه وه يان له مير بيني ده شي به
 نه گريس و چه په لي بدنه قه له م . جا له بهر نه وه ي هم کارو کردارانه بو ي ده بنه به ردي
 بناغه ي مه ترسي ، ده بي خو ياني لي به دوور بگري و کاروباري خو ي وه ها ساز بدا که
 کرده وه کاني نهو په ري مه زني و چست و چالا کي و وره پته وي و خوراگري بنوين» .
 هه روه کوو سه باره ت به حوکم کردني ره عيه ته که شي «ده بي نهو برياره ي ده يدا بپراي بپر
 بي و هه لوه شانده وه ي بو نه بي . ده بي سوور بي له سه ر برياره کاني خو ي و ماوه به هيچ
 مروقيک نه دا بيخه له تي و فيلي لي بکا - مير - به شي نوزده يه م» .

مه کيا قيلي نامانجي له م مه رجان ه رازي بووني گه ل بووه له مير ، له بهر نه وه ي
 ره زامه ندي گه لي بو حوکم پراي په کي بنج دا کو تراوي سه رکه و توو به مهرچيکي

بنچینه بی دادنا . ره زامه نندی گهل «یه کیکه لهو باسه هه ره گرنگانه ی که میر ده بی
 بایه خی پی بیدا» . چونکه میر ده بی «ته گهر گهل لی رازی بوو زور ترسی له
 پیلانگیران له دزی نه بی . به لام ته گهر له لایان ریسواو ره زاگران بوو ، یا ههستی کرد
 گهل دوزمنایه بی له گهلدا ده کا . ئەوا ده بی له هه موو مروقیک و له هه موو شتیك
 بترسی» . چونکه قه لاوقولله «چه نده پته ویش بن» میر ناپار یزن ته گهر «رق لی بوونه وه
 یا خوشبوستی له لاین گه له که ی خو یه وه ی^(۳۱)» پشتگوی خست . «میر - به شی
 نوزده به م و بیسته م» . چا کتریش بو میر وه هایه که به پشتی گه له که ی بگاته سهر ته ختی
 فه رمانروای کردن نه که به یاریده ی سهر داران . «میر - به شی نویه م» . ههروه ها ئەو
 میره ی ناتوانی «به هو ی پرۆزه ی سوود به خشه وه» گهل رابکیشی به لای خویدا «ناچار
 ده بی هه رده م شمشیری به ده سته وه ی و له سهر پی بی - میر - به شی هه شته م» .
 ههروه کوو زور پویسته میر مروقیکی روشنیر بی و ده بی «میژوو بخوینته وه وه له
 کرداره کانی پیاوانی هه لکه وتوو بکو لیته وه . تا سهرنج بداته ری وشوینیان له
 سهر کردنداو له هو ی سهر که وتنو زترکه وتنیان ورد بیته وه . بو ئەوه ی له
 سهر که وتنه کانیاندا شوین پی یان هه لگیری و له زترکه وتنه کانیاندا خو ی له هه له و
 چه ونی یه کانیان بپاریزی - میر - به شی چوارده به م» .
 مه کیاقیلی ئەوه ی له هه ر تازه میریک داواده کرد . ده زگایه کی ریک ویکی
 بهر یوه بردنی ئەوتو دایمه زینی که کاروباری به که سانیکی لیهاتووی بی له که بسپیری و
 به وه هه ر مروقه و له شوینی گونجای خویدا دابی . ههروه ها له سهری پویسته
 «هه میشه مه یی به لای مروقی به هه ردارو به توانادا هه بی و که سانی ده ست ره نگی بی لا
 په سهند بی و هه لکه وتوو ان له هه ر هونه ریکدا بی ریز لی بنی - میر - به شی بیست و
 یه که م» . ئەم مه سه له به له سنووری خویدا گرننگ و بایه خاره ، چونکه «یه که م
 باری سهرنج که ده راره ی میرو چوینی ی بیر کردنه وه ی لای هه ر مروقیک په یدا ده بی ،
 له سهرنج لیدانی ئەو که سانه وه دروست ده بی که له ده ورو پشتیدان واته ته گهر دل سوو
 لیهاتوو بوون . ئەوا پیاو له به حیکه تی ی میر دلنیا ده بی و ده وتری : توانیوینی لیهاتووی
 ده سنیشان بکاو دل سووی بگریته خو ی» . پویستیسه ئەوانه له و زمان لووس و

مهراڻي ڪهرو دورووه بلوڻچي يانه نه بن ڪه له «درباري پاشاو ميره ڪاندا گرد ده بنه وه
 - مير - به شي بيست و دووه م و سي يه م». ٽينجا ٿه وانه ده ٻي باش بز ان و له وه
 به ٿاگا بن ڪه ٿه وه س ننگ و ره ننگه ي هه يانه ، به ندي ٿه وه له ٿيسته به ڪه مير له زير
 روشنايي راده ي دل سوزيو فيدا ڪاري ياندا بو خوي و رژمه ڪه ي ده بگريته خوي .
 ميريش له لاي خويه وه «بو ٿيدامه پيداني پابه نديو دل سوزي وه زيره ڪه ي بو خوي ،
 پيوسته ٿاگا ي لي ي بيو گيرفاني پر له پاره و پولو بڪاو به نيشان ده دبه به ي به پري و
 گوره ي ، دهر ي به ني و سوزي بو دهر پري و شرافه تمه ندي ي پي به خشي و
 پايه و پله ي ڪي بهر پسيارانه ي ٿه و تو ي پي بسپري ڪه ٿه و پاره و پولو ده دبه به ي
 به پري و گوره ي يه ي به سهريدا دباري ترون ، هاني بدن بو ته ماع ڪردن له
 ده سڪه و تي ساماني زورترو له قه ي گوره تر . يا ٿه و پايه و پله ي ي پي ڪه يشته تا ٿه و
 راده يه گرنگ ي ڪه ترسي له ده ست چووني لاهيدا بڪاو مير به شي بيست و دووه م»
 هر له م روانگه يه وه مير ده ي «پياوي دنيا ديدوه به حڪمت بو ڪوري دانيشني
 خوي هه لبي تري و ماوه ته نيا به وان بدا به سه ره ستي بوي بدوين و له جزوريدا راستي
 دهر پيرن ، به لام به مهر جيڪ ٿه وه سه ره ستي پيدانه ته نيا له وه باسانه دا ي ڪه خوي
 پرسپاريان دهر باره لي ده ڪاو له وه نه چي به ولوه . وه ڪي تر پيوسته ٿه وه له لاي خويه وه
 سه باره ت به هه موو شت پرسپاريان لي بڪاو گوي بو بيروپاريان رابگري و ٽينجا ٿه وسا به
 شيوه تايه تي يه ڪه ي خوي بير له باسه ڪه بڪا ته وه . هه روه ڪوه ده ي له و ڪوري
 دانيشتنانه دا له گهل هه ره يه ڪيڪ له راويژ ڪار انيدا وه ها بچو ٿي ته وه دلني ي بڪا ڪه چهنده
 به دل سوزي يه وه له روو قسه بڪا ، مير هينده لي ي رازي ده ي . دواي ٿه وه ٿير
 پيوسته گوي له قسه ي هيج مروڻيڪ نه گري ، به لڪوو خوي له بهر روشنايي بيروپاري
 راويژ ڪار انيدا له باسه ڪه بڪو ٿي ته وه و بر ياري ڪي ٿه و تو ي له سهر بدا ڪه پاشگه زبون وه ي
 ٿيدا نه ي». هه روه ها تازه مير ده ي «هه ميشه ٿاموژگاري بگريته خوي ، به لام له
 وه ختي ڪدا ڪه ٿه و خوي ده يه وي ، نه ڪ له وه ختي ڪدا ڪه ڪه ساني تر ده يانه وي و بگره
 ٿه گهر خوي داواي نه ڪرد ي ، ناي به هيج ڪلوجي ماوه بدا ته قه لاي ٿاموژگار ي ڪردني
 بدر ي . هه رجهنده پيوسته ٿه و خوي به زياده وه داواي بڪاو باش گوي بو ٿه و

راستی یانه شل بکا که بوی ده گیرد ینه ووه که پرساری دهر باره کردون - میر - بهشی
 بیست و سیهم». له گهل ټه و شدا «پوښته سه بارهت بهو قسانه ی بوی ده کرین
 وریایو له کار کردنیشدا وها هه لنه سووری که له سیهری خوئی بترسی».

هه روه ها میر ده بی بو هه ر شته و پيوانه یه کی نه گوری هه بی ، به لام له گهل هه رده م
 حساب بو کردنی پیداوښتی و بارو دوخدا . بو نمونه ده بی سه خواوت و پيسکه بی
 سنوریان هه بی و دلپاکی یش تا راده به ک بی که پوښته به بی چهنه و چوڼ له ساتی
 به یه کدا نیدا له گهل سوو دوه ورژه ووه نندی ده وله تدا کوتای پی بیت . واته پوښته هه ر
 میریک که ده یه وی پاریزگاری له خوئی بکا ، فیر بی چوڼ خوئی له دل سافی و
 خبرخواپی به دوور ده گری و ده بی ټم فیر بوونه شی به پی پی پوښتی هه ر حاله ټیک که
 تووشی دی به کار به نی - میر - بهشی پازره به م». به لام له سه ری هتی تا پهری ټه و پهر
 هه ولی ته سک کرده وی پاره وی ټه و خودوور خسته ووه ناچاری به و کوتای پیه نیانی بدا
 له گهل «مسوگه ر کردنی ټمن و ټاسایش» ، بگره هه ر خیرا بیگوری به «کارو کردار پکښه
 ټه و پهری سوودیان بو ره عیه ته که ټیدا بی - میر - بهشی هه شته م». مه کی ایللی به
 شیوه یه کی قولتر له کتیبه که ی تریدا «ده مه ته قی» که نریکه ی پینج سال به دانانی به ووه
 خه ریک بووه ، گشت بیرو باوه ره کانی خوئی سه بارهت به سیاست و چوښتی ی
 حوکم کردنو ره وشت و رهفتارو په یوه نندی نیو ده وله تان و زور شتی تریشی به
 پشت به ستن به هه لسه نگانندی تاقیکر نه ووه کونه کانی روما ټیدا کو کرده توه ، دووباره
 ده کاته ووه . گرنگترین شت که خوښه ری «ده مه ته قی» (۳۲) هه لیده هینجی ټه ووه به که
 چا که کاری نمونه بی لای هه ر هاوولا قی به که براده ی خوښه ر خان کردنی بو
 به رژه ووه نندی گشتی ده پیوری . بویه پیاو له «ده مه ته قی که یدا» وه که له «میر» یشدا هه یه
 هه ست ده کا مه کی ایللی به په ر و شه ووه . ویلی دوا ی ټه و ر ټمه نمونه بی به به که خه و به
 دامه ز راندنی به ووه له ټیتالیدا ده بینی . گومانیشی ټیدا نی به «ټه و حکومه ته میلی به ی
 مروقیکی ژری ټه و ټو دینته کایه ووه که خه لکی بتوانن له ژر سایه ی ټه و یاسایانه دا که
 دایانده نی بزین ، بی ټه ووه ی ناچاری ده سکاری کردنو راست کرده ووه یان بن
 حکومه ټیکی به خته وهر ده بی» (ده مه ته قی - کتیبی به که م - ۲) . که وای جاریکی تریشر

میری نمونہ بی له «دہمہ تہ قی» دا وہا دہ بینہ وہو ئو کہ سہ بی کہ «سہر جہ می گہل
 دہ کاتہ دوستی خوئی» (دہمہ تہ قی - کتبی یہ کہم - ۴۰) . بگرہ مہ کیا فیلی لیرہ دا
 سہ بارہت بہ شونیی گہل له بہرامبہر حکومہ تدا لہوہ بہولانریشہ وہ دہ چئی کہ له
 «میر» دا وتراوہو دہ لی : «پیایوی زیر له مہ سہلہ زانراوو لاوہ کی یہ کاندہ وک مہ سہلہ ی
 دابہ شکر دنی پایہ وپلہو پیشخستن و بہرزکردنہ وہ ، رای گشتی ناخاتہ پشت گوئی ،
 چونکہ گہل لیرہ دا ئہ گہر وازی لی بہیری خوئی جلہوی خوئی بگری ، قہت ہلہ
 نا کاو ئہ گہر جار ناجار یکیش کردی ، ہلہ کانی بہ بہراورود لہ گہل ئو ہلہ لاندہا کہ
 ئہ گہر دابہ شکر دنہ کہ درایہ دہست چہند کہ سائیک روژدہ دہن ، زور دہ گمہن دہن
 (دہمہ تہ قی - کتبی یہ کہم - ۴۷) .

مہ کیا فیلی له «دہمہ تہ قی» دا سہرلہ نوی پی لہ سہر پیوستی رہ چاو کردنی
 بنہمای (کالا بہ قہد بالا - الرجل المناسب فی المكان المناسب) و ئو پوری سوود بینن له
 تواناو بہرہو بلیمہ تی یہ تازہ پشکوتوہ کان دادہ گریتہ وہ «چونکہ وہختی لاویک له
 ریگہی چاکہ کاری یہ کہ وہ کہ لہ گہل کاری کی مہزیدہا سہرہ لڈہ داو ناوی دہ کہ ویتہ
 سہر زاری گشت خہ لکہ کہ ، ئوہ دہ بیتہ عہیب و عاریکی گہورہ کہ دہ ولت ئو
 خزمہ تہی نہ خاتہ حالہ تی سوود لی بینہ وہو لاوہ کہ ناچاری چاوہ روان کردن بکا تا بہ
 تہ من گہورہ دہ بی و ئیر لہو ماوہ بہ دا وای لی دی چالا کی یہ تایی تی یہ کہی بیروہوشی و
 خیرایی یہ کہی لہ ئیش کردندا لہ دہس بدا کہ ولانہ کہی دہ یوانی لہ کاتی خویدا بیاشخاتہ
 کارو سوودیان لی بینی» (دہمہ تہ قی - کتبی یہ کہم - ۶۰) .

لہو باسہ گرنگانہی کہ مہ کیا فیلی بہ بایا ز پیدائیکی زورہ وہ لای لیکر دوتہ وہ وہ
 شیوہ یہ کی نوی چ له «میر» و چ له «دہمہ تہ قی» دا لی ی دواوہ و تہ نانت یہ کیک له
 کتبیہ کانی خوئی بو تہرخان کردوہ «ہونہری جہنگ» (۳۳) ، مہ سہلہ ی سوپای
 نیستانی بہ کہ بہ گرنگترین ہوی بہدی ہینانی یہ کتبی ی ئیتالای دادہ نا . مہ کیا فیلی ہر
 لہ وہختیکی زوہوہ پہنجہی خستہ سہر کہم و کووری یہ کانی سوپا ئو روپایی یہ کان ،
 بہ تایی تی پشت بہستیان بہ ہیژی سہر بازی بہ کری گہراو کہ «مانای ریگ وییکی نازان
 چئی یہ ، گفت و بہ لین نا پاریزن ، لہ رووی دوستاندا خوئیان بہ نازا نیشاندہ دہن و

بهرامبر به دوژمنان ترسوخن ، له خوا ناترسن و له گه له خه لکیدا بی ویردانن . نهو
 میره ی پشت بهم جوړه هیزه ده بهستی ره نیکه تیکشکانه مسوگه ره که ی به دواختنی
 نهو هیرشه دوا بکه وی که به پویه به بکریته سه ری . زامه قووله که ی مه کیافیلی لیره دا
 بو ، پویه پیوستی به نمونه هینانه وه نه بو «چونکه نهو شکستی به ی به سه ر ئیتالیا دا
 هاتوه نه نجامی په ک شته که نهویش پشت به ستنی بو سالانیکي زور به له شکری
 سه ربازی به کری گراو - میر - به شی دوا زده بهم . له روزانیکدا که خه لکی خووان
 ده خسته بازاری کرین و فروشته وه له وه ختیکدا که جهنگه گوره کانی نهو روپا
 به رادوی په کم به سه ربازی به کری گراو ده کران و له گه لبا ندا نهو جهنگی سی سآله به ی
 که دوا ی مردنی مه کیافیلی به سه ده په ک ه لگیرسا ، ده نگیکی دلسوز له فلورنسا وه
 به رزبو وه و پی ی له سه ر نهو داگرت که نهو هاوولاتی به ی جهنگ بو ئامانجیکي
 بیگانه بو خو ی ده کاته پیشه هاوولاتی به کی باش نی به ، چونکه نه رکی سه رشانیتی
 خزمه تی ولاته که ی خو ی بکا که هوی تی بکه وتوه و پیوسته له پیناوی سه ربه رزی ی
 نهو دا بجهنگی .»

دیاره ده بی نه م وتانه له چوارچیوه ی کات وشوینی خو یاندا هه لسه نگیترین . نه م
 وتانه نه ک ته نیا زاده ی بیرو هوشینکی بلیمه ت بوون ، به لکوو نه نجامی تاقیکردنه وه به کی
 کارامه و چاودیری کردنیکي وردی روودا وه کانی چ ئیتالیا و نهو روپا و چ ناوچه کانی تر
 بوون . نهو له سوپا نهو ژوپانی به کان و سوپای عوسمانی به کانی کولی بووه وه و
 هوی به کانی لاوازی ی به که میان و به هیزی دووه میانی دسینشان کرد بوون . مه کیافیلی
 له روزانی جهمه ووری به تدا توانی نه نجومه نی ده به قابل بکا که هیچ ده وله تیک ناتوانی له
 خو ی و سنووری خو ی دلنیا بی نه گه ر خاوه نی هیزی تاییه تی خو ی نه بی . هه ر له سه ر نه م
 بنچینه به ش نه نجومه ن بریاری دا هه موو نهو هاوولاتی به فلورنسا ی یانه بکاته سه رباز که
 ده توانن چه ک هه لگرن و نه مهش به شیوه به کی تاییه تی بو ئیتالیا بووه هه نگاویکی
 پیشه نگانه .

نایه خ پیدانی فراوانی تیوری و کردارانه ی مه کیافیلی به کاروباری سوپا و جهنگ له و
 خه ونه پیروزه وه هه لقولا بوو که بیینی ئیتالیا ی به کان «به هاندانی ئامانجیکي نیشتمانی

له‌ریزی له‌شکره‌کانی شاره‌کاندا ده‌جه‌نگرو له‌روی ئه‌وروپادا سه‌ری خو‌یان به‌رزده‌که‌نه‌وه» (٣٤) وه‌ لیهاتووپی‌یه‌وه‌ مزه‌نکاری‌یه‌کانی رۆمای کۆن دووباره‌ ده‌که‌نه‌وه‌ .

مه‌کیاقیللی ته‌نجامی کۆلینه‌وه‌ی له‌م مه‌سه‌لانه‌و له‌ هی‌تریش - که‌ دوای ده‌گه‌رینه‌وه‌ سه‌ریان - زۆر ده‌رسی له‌ میژوو هه‌له‌هینجاوه‌و زۆر عیبه‌رت و حیکمه‌تیشی له‌و ده‌رسانه‌وه‌ ده‌ره‌هیناون و هینجا هه‌موو ئه‌وانه‌ی له‌گه‌ل وردبوونه‌وه‌ی خویدا له‌ ژبانو ئه‌و ئه‌رکاندا به‌ده‌می‌یه‌وه‌ به‌جی‌ی هیناون ، به‌ هۆشیک‌ی بلیمه‌تانه‌و بیریک‌ی تیزه‌وه‌ تیکه‌ل به‌یه‌کت‌ری کردوون . ئه‌و به‌بێ پشت‌به‌ستن به‌ شایه‌تیک‌ی میژووپی یا زیاتر رای خو‌ی ده‌رنه‌بریوه‌و به‌ ده‌گمه‌نیش تاقیک‌رنه‌وه‌و ته‌نجام‌ده‌رکیشانی کردۆته‌ گشتکاری یا به‌بێ په‌ناب‌رنه‌ به‌ر ئه‌و رووداوانه‌ی قسه‌که‌ی ده‌سه‌لین رینایی کردوه‌ . جاهه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ کتیبه‌کانی پرن له‌ نمونه‌ی میژووپی جو‌راوجۆری ئه‌وتو که‌ زه‌حمه‌ته‌ وینه‌ی له‌ نووسینه‌کانی رووناکبیرانی تردا بینین . مه‌کیاقیللی له‌ لیکۆلینه‌وه‌کاندا گه‌لی پرسپاری گرنگی وه‌های وروژاندوون که‌ له‌ دوای سه‌رده‌می ئه‌رستۆوه‌ پشت‌گۆی خرابوون و پوخته‌و مه‌غزایان بریتی‌یه‌ له‌ گه‌ران به‌ دوای ئه‌و هۆیانه‌دا که‌ بارو‌دۆخی به‌رده‌وام‌بوون بۆ ده‌وله‌تان و هیزو توانای مانه‌وه‌و نه‌ش‌ونما‌کردن له‌سایه‌ی رژیمیکی ئاسووده‌ی چه‌سپاودا بۆ حکومه‌تان سازده‌دن . به‌مه‌ ئه‌و له‌سنووروی ئایدولۆژیای سیاسی کلاسیکی‌یانه‌ی ئه‌وروپا چووه‌ده‌ره‌وه‌و به‌ شیوه‌یه‌کی هینجا‌گه‌راو بانه‌ره‌تی له‌ نووسه‌ره‌ گه‌وره‌کانی سه‌رده‌می ناوه‌راست و بگه‌ جیاواز له‌ نووسه‌ره‌ گه‌وره‌کانی سه‌ده‌ی شانزه‌یه‌م و حه‌فده‌یه‌میش ، وه‌ک هوبس و هوکرو لووک و که‌سانی تر که‌ به‌ ته‌واوی له‌ لیک‌دانه‌وه‌ی خواناسی‌یانه‌ی دیارده‌کانی ده‌وله‌ت و سیاسه‌ت رزگار نه‌بوون ، که‌وته‌ لیدوان و قسه‌کردن له‌ کۆمه‌لگاو سیاسه‌ت. (٣٥)

ئامانجی مه‌کیاقیللی له‌ گشت نووسین و قسه‌کانی گه‌یشتن بوو به‌ پی‌رۆزترین مه‌به‌ست که‌ بریتی بوو له‌ رزگارکردنی نیشتمان له‌ گیروگرفته‌ ئالۆزه‌کانی و به‌دی‌هینانی ئه‌و یه‌کتیی‌یه‌ی که‌ له‌و رۆژانه‌دا که‌س به‌وینه‌ی ئه‌و ده‌رکی به‌ مه‌غزاو ته‌نجامه‌کانی نه‌کردبوو . ئه‌و بۆ ئیتالیا‌ی و نجرکراوی ده‌نوسی ، بۆ ئیتالیا‌یه‌ک که‌ بۆ داگیره‌ره‌ بیگانه‌کان

بووبوه كېلگە بەكى تاقىكردەنەو ، بو ئىتالىيەكە كه دوای ئەوہى لە گشت كېشوەرى ئەورويادا نمونەى گەشانەوہو پېشكەوتن بوو ، روى لە پووكانەوہو پووجەلى كردبوو. (٣٦) بگرە نىكۆلو بو ئامانجىكى لەوہ بەولاترېشەوہ دەچوو ، ئەو نەك تەنيا بېرى لەوہ دەكردەوہو دەينوسى كه ئىتاليا لە ئاژاوەو ئەنجامەكانى رزگارى بېى ورا دەيەك بو پەرت پەرت بوونى دابزى و يەكيتى بو بەدى بېئرى ، بەلكوو بېرى بو ئىتالىيەك دەچوو كه لە گشت كېشوەرى ئەورويادا بېتە هيزىكى گەورەى كارىگەر. ئەم جورە بوچوونە كه بو ئەورويای سەردەمى ناوہ راست شتىكى ئەوتوى نەدەگەياند ، لە دوایدا وردە وردە بېروھوشى گشت خەلكەكەى داگير كرد . مەكيا فيلېش ئەو شانازى بەى بو بەسە كه بوو بەكەم نوینەرى مەزنى ئەو جورە خواست و هيوارەوايانە . گومانى تېدانى بە كه هېچ ئامانجىكى سياسى بو بارودوڤخى ميژوونى ئەوساى ئىتاليا ، لە پېرۇزىدا نەدەگەيشتە رادەى ئەوہى مەكيا فيلېلى پېش چاوى خوى خستبوو . كەچى لەگەل ئەوہشدا بە دريژاي ميژوو بېگرە، ناوى ئەو لەھەر كەسيكى تر زياتر زرينرا ، تارا دەيەك واى لېھات كه لە ريزى شەپتانەكان و پياو خراپە ھەرە درەكاندا ، بالاترين شوين داگير بكا كه ئەمە باسيكەو ھەق لەسەر راوہستان و تيوردبوونەوہ بەكى تايەتى ھەبە .

پوچى و چون ناوى مەكيا فيلېلى زرينرا

ناوزراندنى مەكيا فيلېلى لە ئەنجامى گەلى ھوو بوچوونى جوراوجورەوہ بوو كە ھەول دەين بە كورتى لەم چەند بەندە سەرەكى بەدا كوڤان بكەينەوہ .
 ١- ھەسوودى پى بردن :

نىكۆلو ھەك روونا كېرىكى گەرە ژمارە بەكى زور ھەسوودى پى بەرانى ھەبوون كە ھەوليان دەدا بە چەپەلترين شيوہ قوما ربازانە ترينيان زەفەرى پى بەرنو ئەوہ بوو لە سەرەتاى باسە كەماندا ھەندى لايەنمان لى باس كردن . ئەوانە چەندىن كون و كە لە بەريان دەخولقاندا تا لە نيوانيانەوہ بەو ئامانجە ناپېرۆزەيان بگەن . بەلام ئەو

له گه لئو هوشدا ملي بو، نو دل و دهر وون چرووكانه نه ده داو ههر له سهر بورجی بیروړاو باوهړی ته واوی یه وه. به خوځی، سه پری ده کردن و ده پینین له بهر پیندا ده سته په ك بسته بالایی ته وتون که له بهزه بی پیداهاتنه وه به ولاره هیچی تر هه لئاگرن، چونکه نه خوځی له دل و دهر وونیاندا بنجی دا کوتاوه. بویه هم سهره رای هه موو خراپه کاری یه کانیان، ههرچی به کی دهر باره ی وردترین خپی و مه لبه ندی لاوازی یان پیده زانی، له دل گه وره کی خو پیدا ده یشاردنه وه و بگره هه ولی ده دا ههر کاتی ماوه ی بو هه لیکه وتایه خزمه تیشیان بکا.

سهیر نه وه یه نیکولو له نه شته ری هه ندی له نزدیکترین برادره خو شه و بسته کانیسی دهر بازی نه بووه. بو نمونه گو یکار دینی که - به پی ی و سف کردنی له لایه ن په کیک له میژوو نو سانه وه - «له ژبانیذا زیاتر له مه کیافیلی مه کیافیلیست بو» (۳۷) ره خنه ی له هه ندی بیروړای مه کیافیلی وها ذه گرت که گوايه دلره قانوه بی بهزه بیانه یه، له کاتی کدا له په کچوونیکی ته واو له نیوان هه ردوو میژوو نووسی گه وره ی سهرده می راجه نین، مه کیافیلی و گو یکار دیندا هه یه و ههر جیاوازی په کیشیان له به نندا هه بی، تای ته رازوو به ناشکرا به لای یه که میاندا ده شکینه وه. بو نمونه گو یکار دینی وایده بیی مه کیافیلی له و باوه رپیدا که گوايه گشت به سهراته سیاسی په کافی ئیتالیا نه نجانی په رت په رت بوونی بوون به هه له چووه، چونکه نه و په رت په رت بوونه - به رای هم - بو بووه هو ی په پیدابوونی «گشت نه و شاره گه شه سه ندووانه» له ئیتالیا دا «که نه ده توانرا له ده وله نیکی په کگرتو دا په پیدابین». له بهر نه وه بوونی «رژیمیکی پادشایه تی ی په کگرتوو، له بریتی خو شگوزهرانی بو ئیتالیا، ده بووه مایه ی نه هامه ق» (۳۸).

ههروه ها هاوړی په کی تری (فرانسيسكو فیتوری) ده یتوانی به هو ی نه و شوینه دیپلوماسی یه بالایه وه ی له رومای کوړی چست وچالاکی ی فراوانی سیاسی و تاینیدا وه که مه لبه ندی کی پاپایه تی و کلیسه ی کاسولیکی هه بیووه، زور له وه زیاتر خزمه تی نیکولو بکا وه که ده یکرد.

۲- کلیسه:

هه لو یستی کلیسه له زرانندی ناوی مه کیافیلیدا گه لی کار یگه ر بووه. به لام بو نه وه ی

به روونی له هه موو باریکی ئه و هه لوسته تی بگهین ، چاکتر وایه یه که بچار باسی هه لوستی مه کیهایی به رامهر به کلێسه و به رژیمی دهره به گایه تی به گشتی که ئه وسا باو بوو بگهین . ئه و هه رچه نده زیاتر پی ی له سه ر کلێسه داده گرت ، به لام له هه مان کاتدا له هه ندی لایه تی ئه و توی کومه لگای دهره به گایه تیش ده واکه له سه رده می ئه ودا گه یشتی بونه ئه و په ری راده ی به ربادی و له به رده می پیشکه وتی ئاسایی کومه لگا کانی ئه و روپادا بوو بونه کوسپیکی سه ره کی . مه کیهایی ئه می به شیوه یه کی بلیمه تانه ی ته واکه گونجاو له گه ل ته یه تی ئه و پله میژوو پی یه دا شی کردو ته وه که له رووی سیاسی یه وه هه ی پویست ده کرد و رژیمیکی سیاسی ئه و توی بو دابه زری تی که بتوانی کۆتایی به به ره لای ئه و دهره به گایه تی به باوه بهی . ئیمه لیره دا ته نیا یه ک نمونه ی ره وان له «دهمه ته قی» دیننه وه که له به شی په نجاو پینجه مینی کتی یه که میدایه و ئه مه ده قه که یه تی :

«سه ردار (نییل) له لای من ئه و بابه ته که سانه ن که ژبان به پی ئیش به سه ر ده بن ، یا ئه وانه ن که له سه ر به رو بوومی زه وی و زا ره که یان ده ژن به پی ئه وه ی کشت و کال یا هیه کاریکی تریان کردی ته پیشه ی خویان . ئه م بابه ته که سانه ش بو هه ر کۆمارو هه ر شاریک ده بنه به لا . خو ره نگه خراپتر له مان ئه وانه بن که جگه له زه و یوزاره کانیان ، خاوه نی قه لا و ده ست و پیوه ندی ش و به ئاره زووی خویان هه لیا نده سوور پین . بو نمونه له مه مله که تی نا پۆلیدا و هه روه ها له مه مله که تی پاپایه تی و رۆمانا و لۆمبار دیدا ، خه لکیکی زۆر هه ن له م دوو ده سه ته یه ن و گیومانی شی تی دا نی به که ئه مه یه بو ته هو ی په یدا نه بوونی هیه ک کۆماریک یا ژانیکی سیاسی له و ناوچانه دا . چونکه ئه وانه ی له بارو دوخیکی وه هادا له دایک ده بن ، به توندی دوژمنایه تی ی هه ر شیوه یه کی فه رمانه وایی شارستانی یانه ی سه ره به ست ده که ن و هیه هه ولدانیک بو دامه زراتندی رژیمی کۆماری له و ناوچانه دا که له سه ر ئه م شیوه یه ریک خراون ، سه ره که وتی بو به دی نایه ت . خو ئه گه ره کیکی ش هات و ویستی سه ره له توی ریکی بخته وه ، ئه و تاقه ریگا له به رده میدا ئه وه یه که رژیمی پادشایه تی تی دا دابه زری تی ، له به ر ئه وه ی که وه ختی ناوه رۆک به م جو ره گه نده ل ده پی ، قانون له وه یدا نای بیاریزی و

بیهیلتهوه ، به لکورو پپویسته له پال قانوندا هیزنکی بالای وهك تهوهی ئاسایی بو
 یادشایان ده لوی هه بی که خواوهی دهسه لاتیکی بی سنوروو جهر بهزه بی و ئه و توانایه
 بو بسازی بی که له وزه پیدا هه بی بهر له ههر سه رکیشی کردن و هه لچوو نیکی هه لقول او له
 زیاده خوازی یه وه و هه رکار و کرداریکی گهنده لانهی دهسه لانداران بگری .
 مه کیافیللی به توندی دژی ناموژگاری به کانی کلێسهی کاسولیکیش
 راوه ستاو به بی بایه خی ده دانه قه ته م و وه های بو ده چوو بهر له داهینانی
 چالا کانهی مروّف ده گرن که ئه م رایه به ئه مانه ته وه گیانی سه رده مه که و
 ئه و ئه رکانهی ده نوآند که له ئه ستو پیدایا بو و نو که له هیکه سه ره کی به کاندایا
 اله گه ل بیرو رای گه و ره ترین رو و نا کیرانی ئه وسای ئه و رو پادا ، له گه گیاندا
 ئه وانه یان که له خه لکه ههره به ته نگه وه ها تو وه کانی مه سیحی یه ت و
 یه کیتی کلێسه بو و نو وهك ئاراز مسی رو تر دامی و تو ماس مۆر ، یه کیان
 ده گرت هوه ، بگره له گه ل سه رکرده کانی بزوتنه وهی ئایین سازیشدا
 (الاصلاح الدینی) که پیش مردنی مه کیافیللی به ته نیا نزیکهی ده سا لیک
 به توندی له ئه لمانیای دراوستیدا ته قی یه وه ، ههر یه کیان ده گرت هوه .
 به لام نوآند که ی مه کیافیللی له م باره یه وه توندوتیژ تر و کار یه گه تر بو و وهك
 له وان . جا ئاخو هیچ بو ته یه ک له وه کار یه گه تر و هیچ نا ئومیدی به ک له زه
 بی بن تره که نیکو لۆ به گالته جاری یه کی تیکه ل له ئازاریکی قووله وه
 و تویتی :

«یه که م شت که ده بی ئیمه ی ئیتالیا بی له عۆبه پیدا خو مان به قه رزاری کلێسه و
 کار به ده ستانی بزاین ، ته وه یه که بوو یه کافرو له ری لادهر» (ده مه ته قی - کتیی یه که م
 - ۱۲) ، ئه مه ش ههر هه مان قسه ی مارتن لۆسه ری سه رکرده ی بزوتنه وه ی
 ئایینسای یه که | به رده و ام ده بو ته وه .

مه کیافیللی به ک که یه کیتی ئیتالیا بی له سه روو هه موو شتی که وه داده نا ،
 نه یه ده توانی رای ئاشکرای خو ی ده رباره ی هه لو یستی گو یخه فاندنی کلێسه له م
 رووه وه ، ده رنه پری . سا با به وریایی یه وه گو ی بو ئه و قسانه ی رایه ل بکه ین که
 سه باره ت به م با سه ده یانکا :

«ئیمه له شتیکی گه و ره تریشدا قه رزاری کلێسه و کار به ده ستانی کلێسه ین و

ره نگیسه هوی دووه می ئو ویرانکاری به بی که تووشی هاتوین ، ئه ویش ئه وه به که هه کلیسه به ئیتالیا بهش بهش کردوه و تا ئیستاش پارێزگاری لهو بهش بهش بوونه دهکا . ئه وه راسته که ده بی بوتوی هیچ ولایتیک ههست به نبعمهتی به کیتی و به بهختیاری ناکا ئه گهر سهراپای له ژیر دهسه لاتی بهک حوکی جهمهوری یا بهک میردا نه بی ، وهک له فهره نساو ئیسپانیدا هه به . بهلام گومان له وهدا نی به که هوی نه بوونی ئه وه زعه ، واته بهک جهمهوری بهت یا بهک میرایهتی بو گشت ئیتالیا ، بی چه ندوچون و بی سی و دوولیکردن ده گهر ته وه بو کلیسه . چونکه هه رچه نده مه له ندی کلیسه له ئیتالیا دایه و دهسه لاته دنیا بی به که شی هه له ویدا به ، بهلام ئه وه دهسه لات و ئه و چا که بهی قهت روژنیک له روژان نه بوونه ته خاوهنی هیزیککی وه ها ئه و توانایه بی بو بسازی بی که حوکمرانه جه رهزه ئیتالیا بی بهکانی ، سه رشوری حوکمرانی خوی پی بکاو خوی به سه ره هه مو یانه وه بکاته تاقه میر ، هه ره و کوه له ولای تریشه وه قهت روژنیک له روژان ، نه که بهشتوته ئه و راده ی لاوازی بهی ترسی له دهس چوونی دهسه لاتی خوی به سه ره کاروباری دنیایدا لی بنیشیو ناچار بی به که بو پارێزگاری کردن له وه دهسه لاتهی خوی ، دژی ئه وه دهوله ته ئیتالیا بی بهی زیاد له راده ی خواست وحه زی ئه وه به هیز بووه ، په نا به ریته بهر دهوله تیککی بیگانه . بهم پی به کلیسه بوته هوی ئه وه ی ئیتالیا نه که ویتته ژیر حوکمرانی ی بهک تا که سه ره به سه ره ژماره بهک میرو سه رداری ئه و ئودا دابهش بی که په رت په رت بوون و لاوازی ی بکه ن به نه سیب و وای لیبی نهک ته نیا بو وه حشی به هیزداره کان (۳۹) بیته نیچیر ، به لکوو بو هه ره یه کی بیه وی په لاماری بدا . ئیمه ی ئیتالیا بی پیوسته که بو ئه م وه زعه نا هه مواره ی تی بکه و تووین ، سوپاسی ته نیا کلیسه بکه ی ن نهک هیچ لایه کی تر» (ده مه ته قی - کتی بی به که م - ۱۲) .

که وای هوی سه ره کی ی دورژمنایه تی کردنی مه کیافیلی له گه ل کلیسه ی کاسو لیکیدا له وه دابوو که کلیسه بو بووه کوسپیک له ریگای به دی هاتی خه ونه گه وره که یدا و بیننی نیشانه که ی به یه کگر تووی و سه ره رزی و سه ره فرازی . بهم جو ره پاپا کان ، به پی ی شیکر د نه وه دروسته که ی ئه و ، له لایه که وه له وه لاواز تر بوون بتوان به کیتی ی ئیتالیا به دی بینو له لایه کی تریشه وه حه زیان نه ده کرد به کیتی تر ئه و کاره مه سه ره بکا . جا

بۆ ئەوەی لە رادهی قوولی ئهم شیکردنهوهی مهکیافیلی تیگهین، پێویسته هه‌لۆیستی کلێسه بهرامبەر به مه‌سه‌له‌ی یه‌کگرتنی ئیتالیا به درێژایی چوار سه‌ده‌ی دوای ئهو بۆمبایه بێنینه‌وه یاد که مه‌کیافیلی زۆر به‌جسه‌ساره‌وه‌و روو به‌روو ته‌قاندنی یه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی په‌نا به‌ریته‌ به‌ر خه‌یال و ئەوه‌دنیاه‌ک دانتی کردی، یا له‌ زمانی پێشینه‌وه‌و بیروراکانی خۆی بنوێنی وه‌ک پترارک په‌نای برده‌ به‌ر. پاپایه‌تی به‌هر شیوه‌یه‌ک بۆی ده‌لوا له‌سه‌ر به‌ریه‌ره‌کانی کردنی یه‌کگرتنی ئیتالیا به‌رده‌وام بوو. وه‌ختیکیش خه‌ونه‌ هه‌ره‌ گه‌وره‌که‌ی ئیتالیاییه‌کان له ۱۸۷۰ دا هاته‌دی، پاپا ملی بۆ دانان به‌ حکومه‌تی ئیتالیای یه‌کگرتوودا نه‌داو به‌ توندی دژی ئه‌وه‌ راوه‌ستا رۆما بچیته‌ پالی و خۆی به «حه‌پسی فاتیکان» دایه‌ قه‌لم. ئینجا کار هه‌روه‌ها رۆبشت تا له‌سالی ۱۹۲۹ دا مۆسۆلینی و پاپا به‌پێی په‌یمانیکه‌ی تایه‌تی ریککه‌وتن که په‌که‌میان سه‌ریه‌خۆی فاتیکان به‌سه‌لمی و دووه‌میش دان به‌ ئیتالیای یه‌کگرتوودا بنی.

ئه‌وه‌ش ده‌هینی لێره‌دا ئیشاره‌تی پێ‌بدری که مه‌کیافیلی به‌ بیره‌ تیزه‌که‌ی و له‌ نزیکه‌وه‌ به‌ چه‌وت‌وجه‌ویلی یه‌کانی کلێسه‌و ئه‌و ئازاوه‌و سه‌ر لی شیواوی یه‌ی ده‌زانی که کارگیرانی تووشی هاتبوون. چونکه‌ ئه‌و له‌ رۆژانی جه‌مه‌ووری به‌تدا دوو جار وه‌ک نیراویکی دیپلۆماسی چوو بۆ رۆماو له‌ نیوانیانوه‌و شاره‌زای ژبانی ته‌کلیرۆسه‌کان و ئه‌و به‌رتیل و به‌رتیلکاری یه‌ بوو بوو که له‌ ناویاندا بلاو بوو بووه‌ وه‌و به‌وه‌ زیاتر له‌ گه‌نده‌لی ده‌سته‌و دایه‌ره‌ی کلێسه‌و دوورکه‌وته‌وه‌ی ته‌واوی له‌گیانی ره‌سه‌تی تایی مه‌سیحی یه‌ت دُنیا بوو بوو.

کاروانه‌وه‌ی پاپایه‌تی به‌رامبەر به‌م هه‌لۆیسته‌ی مه‌کیافیلی، له‌یه‌ک کاتدا هم‌ توندو تیزو هم‌ دل‌ره‌قانه‌ بوو. بۆ نمونه‌ له‌سالی ۱۵۵۷ دا، جزویته‌ سه‌رگه‌رمه‌کانی کلێسه‌ی کاسۆلیکی گشت کتیبه‌کانی مه‌کیافیلی یان سووتاندو له‌گه‌لیدا دادگای پشکنین (محاکم التفتیش) بریاری قه‌ده‌غه‌کردنی خویندنه‌وه‌ی ئه‌و کتیبه‌خانه‌ی داو هه‌موویانی خسته‌ لیسته‌ی کتیبه‌ی قه‌ده‌غه‌کراوه‌وه‌و ئه‌نجومه‌نی ترانتی کلێسه‌یش ئه‌وه‌ی سه‌لاند. ئینجا له‌ سالی ۱۵۵۹ دا کلێسه‌ بریاریکی ده‌رکرد که نموونه‌یه‌کی (effigie) جه‌سته‌ی مه‌کیافیلی به‌ ئاشکرا بسووتیتری، له‌ کاتیکدا پیش ئه‌وه‌ به‌ نزیکه‌ی ته‌نیا چاره‌که‌

سه دهه يهك ، رۇما خۆي كىتپه كانى بۇ چاپده كردن و شانۇگەرى يە كۆمىدى يە كانىشى به
 ئاماده بونى پاپا خۆي پيشكەش دهكران^(۴۰) . ههروه كوو مه كىفيللى كىتپه
 به پرشته كهى «مىژووى فلورنسا» كه له ههشت بهرگچايه و له راستيدا تهرخانه بۆ
 سهرجهم مىژووى سياسى ئىتاليانو به حوكمى قوبولبونه وهى له ههلسه نگاندى
 رووداوه مىژووى به كان واشپوه درامى يه كهى له نووسيناندا و پته وى زمانه كهى «به
 يه كيك له دهسكه و ته هه ره گه و ره كانى كۆلپنه وه له مىژووى نوپى ده ژمىردى»^(۴۱) و تا
 ئىستاش له و بايه خه نه كه و تووه ، له سه ر داخوازى ي پاپا كلپمه نقى حه و ته م نووسيو تى و
 به ده ستى خۆي پيشكەش به وى كردوه . دواى ئەوه شالاوئىكى پروپاگاندەى
 نه خشه بو كيشرا و دژى مه كىفيللى ده ستى پىنكر د كه نووسهرو مىژوونووسه جزو يته
 كه لله ره قه كان رىزى پيشه وه يان تىدا گرت . ئەوانه لايه نه به هيزه كانى نووسين و بىرورا و
 هه لۆيسته كانى مه كىفيللى يان خسته لاوه و ته نيا هه نديك له بىرورا و كرداره كانى به
 شپوه يه كى رووته نى ده كرده دهسكه لا و به وه و يته يه كى ساختهى ئەوتۆيان بۆ
 ده نه خشانده كه چه نديشه ته قه لايان ده دا هونه ركارى ي تىدا بكه ن ، به لام هيشتا هه ر
 له گه ل واقيعى حالى ئەو پياوه دا نه ده گونجا . بۆ نمونه ئەوه يان لىده كرده عه بيه كه كىتپى
 «مىر» ي پيشكەش به جۆليانو (دواى لۆرينزو) ميدىتچى كردبوو ، ئىنجا و ايان داده نا
 گوايه ئەوه هه ولد انيك بووه بۆ چاوه شه كردنى بنه مالهى ميدىتچى دواى گه رانه وه يان بۆ
 سه ر ده زگاي حوكمرانى^(۴۲) . ههروه كوو هه ندى له نووسه رانى ئەم سه رده مه ش ئەو
 مه سه له يه له هه مان روانگه ي جزو يته كانه وه هه لده سه نكئين^(۴۳) . له راستيدا نكوولى
 له وه ناكرى كه مه كىفيللى حه زى ده كرد بيته وه سه رشانوو له ئىشيكى ئەوتۆ ده گه را
 كه مى له بارى ئەو چه له مه دارانى يه ي تووشى هاتبوو سووك بكاو ئەمه ش كرده وه يه ك
 نى يه به هيج كلوجيك لى ي بگيرى ، چونكه هه ر له بنه رته وه غه دره نيكۆلوى ناو
 كۆمه لگايه ك كه مروئى هه م گورگ و هه م رپوى ده ورى گه و ره يان تىدا ده گىراو
 پايه و پله و ساماندارى لاي هه مويان به سه ردارو ره شوكى يانه وه مانايه كى ته لىسماي يان
 ده به خشى ، له خواست و پىدا و يستى به كانى وه ك هه ر مروئىكى تر ، دابر بكرى . به لام
 مه سه له كه له م لايه نه رووته نى مروفايه تيش ده چپته ده ره وه ، چونكه لۆرينزو ميدىتچى

که له ناستیاندا وهك هەر مروڤنيكي تر هيندهی سيفهت و تواناو بههره تیدا بوو که له وزه یاندا هه بی بیکه نه پیاوړي هه لکه وتوو . نو لهو بابه ته که سانه بوو که ده پتوانی بریاری بپراي بپر بداو په پره وی نو جوړه سیاسته بکا که له «میر» دا باس کراوهو لی یده وه شایه وه یتالیا رزگار بکاو په کگرتی بو به دی پینی^(۴۴) . نهمهش بو مه کيا فیلی سهرز یاد بوو که نوی وهك میرني نمونه بی بیته پیش چاو .

له گه ل نه وه شدا دوو شتی تر ده مینته وه ده شی تیشکیکی روونا کتر بڅنه سهر ته م باسه . مه کيا فیلی بهك که به هو ی نو پیشکه ش کردنه ی کتیه که به وه «میر» به مهزای کردن گونا هبار کرا ، به بی چنده وچون نه وه ی ره تکرده وه که خزمه تی «بیگانه وه حشی به کان» بکا ، له کاتی کدا که سانی تر کرنوشیان بو ده بردن . به لام با ماوه به کابرا خو ی بده یین له م رووه وه که گهرده لولویکی هه وشاری دروستکراوی ده رباره هه لکرا ، بومان بدوی . نو به وپه ری ساکاری به وه ده لی :

«من ته نیا هینده ی بتوانم سوود به خش بم قهت هیچ کاریک و هیچ فه رمانیکی جه مهووری بهت رهت نا که مه وه ، من نه مه یشمه مه و نه گهر به کردار نه بیکه به و تار خوی یندنه وه ده بیکه مو نه گهر به پیشیان بوم نه کری به پر وژه کانم ده بیکه . . . . .»^(۴۵) . که وائی نیکولو ناماده بوو به دل سوزی به وه خزمه تی ، ولاته که ی بکا . له بهر نه وه ته نانه ت له ته نگه تاوترین ساتانیشدا ههر سهری خو ی بهرز راده گرت و حزی له تیشکردنیک نه ده کرد «سوود به خشی تیدا» نه بی . بویه نه م «مه را بی که ره» ، ته نانه ت دوا ی ده سال دوور خسته وه ش به هو ی بیزار بوونی به وه له هه لو یسته کانی پاپایه تی ، پله ی سکر تار یتیکی سوود به خشی به کیک له کار دیناله کانی رو مای ره تکرده وه .

لیره دا پر سیاریکی پر مه غزا خو ی به سهر میژوونو سودا ده سه پینی : ثایا بو مه کيا فیلی به کی خاوه ن توانا نه گهر به راستی بیویستایه مه را بی بکاه باشر وه ها نه بوو خو ی لهو که سانه نزیك بکاته وه که چاره نووسی نهك بهك یتالیانی کی وهك نو ، به لکوو هی گشت یتالیابان له چنگدا بوو، مه به سلم له داگیر که ره بیگانه کان و دم راسته کانی رو مایه که نو به بی پیچ وپه نان .

سه وداو مامه له کردن هیرشی ده بردنه سهر؟ . لیره دا ده بی نه وه ش سهر نجان رابکیشی که

گرتنی ئەم ھەلۆیستە لە لایەن روونا کبیرە ئیتالیاییەکانەووە لەو بارودۆخە زۆر سەخت و ستمەدا دەگمەن نەبوو. بۆ نمونە ھاوچاخی مەکیافیلی و تاجی سەری ئیتالیا و مروفاپەتی لیوناردۆ داڤینچی (۱۴۵۲-۱۵۱۹) لە کۆتایی ژانیدا ناچاربوو پەنا بەریتە بەر پادشای فەرەنسا فرانسوای بەکەم و دوا پینچ سالی تەمەنی لەگەڵداو لە کۆشکیکی نزیك کۆشکەکە ی ئەودا بەسەر بەری ، بی ئەووی ئەمە بە ژان و میژووی ئەو بلیمەتەوہ بیئە تەنانت سووکە لەکە یە کیش .

ھەر و ھا روونا کبیری سۆشالیستی ئایدیایی ئیتالیایی کامبانیلا (۱۵۶۸-۱۶۳۹) کە بۆ ماوەی (۳۳) سال بە بی مل کەچ کردن خوی لە ژێر لیدان و تازاردان و بەندکردن لە لایەن دادگا کانی پشکینەوہ راگرت لە ئەنجامدا پەنای برده بەر ریشیلوی فەرەنسانی و خوی خستە ژێر بالی ئەوہوہ . کەوایی هیچ گومانی تیدا نی یە کە مەکیافیلی ، ئەگەر بیویستایە دەتوانی وەك ئەوان کردار بکاو ئەووی بۆ ئەوان لوا بۆ ئەمیش بلوی و بەلام نەیکرد . بە لی ئەم «مەرابی کەرە» بەویەری نەفس بەرزی یەوہ ئیشکردنی لە دەرباری فەرەنسادا رەتکردوہ . با جارێکی تریش گوی لە خوی بگرین و بزاین بە شیوہ گالئە جاری یەکە ی خوی ، لە بارە ی ئەم باسەوہ چی دە لی :

«من مردم لە برساندا لە فلۆرنسادا بەلاوہ پەسندترە وەك لە ئینتەلا کردن لە فۆرتیبیلۆدا» (۴۶) (۴۷)

یەکە مینی نووسەرەکان و بە شیوہ یەکی تایبەتی جزویتەکانیان رەخنەیان لەسەر ئەوہ لە مەکیافیلی دەگرت گوا یە لە کتیبە کەیدا «میر» سیزار بۆرجیای بە نمونە یەك ھەلبژاردوہ کە بەیننی شوین پی ی ھەلبگیری . لیرەشدا ھەلبژاردنە کە ی مەکیافیلی لە خویوہ نەھاتبو ، چونکە سیزار بۆرجیا کوری پاپا ئەلیکسیاندەری شەشەمی نەوہ ی بنەمالە ی بۆرجیای ناسراو (۴۸) بوو کە مەکیافیلی سی جار بە ئەرکی دیپلۆماسی یانە چوو بووہ لای و لە نزیکەوہ ناسیبووی و لە راپۆرتەکانیدا بە توندی رەخنە ی لە کردار و رەفتارە کانی گرتبوو ، بگرە بە دوژمنکی سەر سەختی فلۆرنسای دانا بوو (۴۹) . بەلام لەگەل ئەوہشدا لە نیوان سەرنجدانکی وردی سیاسەتە کە یەوہ بە در یژایی چەندن

مانگك كه وته سهر ئه و باوه ره ی كه ئه و ری وشوئنه ی ئه م پیاوه به کاریان دینی ، له توانایاندا هه یه ئیتالیا له گرفته كانی رزگار بكه ن و به وه زیاتر له ههر سیاسی به كی تر كه دیبوی یا شتی دهر باره خوئیند بووه وه کاری تیکرد (٥٠). به هه ر حال گرنگك به لای مه كیافیلی به وه ئه وه بوو كه سیزار بۆرجیا به هه موو شیوه به ك و به ئیلحاحه وه ته قه لای ده دا حكومه تییكی به كگرتوی به هیزی ناوه ندی بۆ حوكمرانی كردنی ناوچه به كی فراوانی ناوه راستی ئیتالیا دا بجه زرینی و بیته هه نگاو یكیش بۆ به كخستی گشت ولاته كه . هه ره ها مه كیافیلی سه باره ت به هه لوئستی سیزار به رامبه ر به له شكری سه ربازی به كریگی راو ته قه لادانی بۆ به سه رباز كردنی كوروكالانی ئیتالیا خو بان و وازه بنانی له له قه بی كاردینال كه له قه بیكی بالای ثابینی بوو له پیناوی به دی هینانی ئامانجه سیاسی به كانیدا ، كه لی پئخوشال بوو . ئینجا لیره دا جی خویه تی بوتری لیۆناردو دافینشی به كیك بوو له وانهی به دلسۆزی به وه هاریكاری له كه ل ئه وه سیزار بۆرجیا به دا كرد كه مه كیافیلی له سه ره تادا به دوودلی به وه په یوه ندی له كه لدا به ست . به م جوړه به بی گویدانه راده ی سه ركه وتی مه كیافیلی له هه لباردنی نمونه ی قاره مانه كه یدا له م كوره دا ده بی به ك راستی تومار بكری ، ئه ویش ئه وه به كه سیزار دوا ی نزیكه ی شه ش سال به سه ر مردنیداو كوتایی هاتی ده وری بنه ماله كه ی له سه ر شانوی سیاسی ئیتالیا ، ئیجا ناوی چووه ناو كتی «میر» وه كه ئه وه شیوه به كی مه وزووعی یانه ی ئاشكرا به هه لباردنه كه ی ده دا .

هیجگار سه ریرش ئه وه به كه ره خه گرانى مه كیافیلی ، ته نیا هه له وچه وتی به كانی سیزار بۆرجیا بگرن و بیانكه نه بنیشته خو شه ی ژیر زمان و بپرای بپر خه ونه بالای كه ی (خه ونی مه كیافیلی) سه باره ت به هه لكه وتی بلیمه تییكی ئیتالیا بی بجه نه پشت گوی كه ولاته كه ی له به رت به رت بوون و داگیركاری رزگار بكاو «رژیمیكی نوی ئه وتو كه سه ره رزی بۆ خو ی و خیره خو شی بوگه ل به دی بیئى» دا بجه زرینی . ئه و ئیتالیا به ی وه ك نیکولو به دلسۆزی به وه بوی ده چوو «هه ناسه ی له به ر براوه» وچاوی بریوه ته «ئو مرۆقه ی ده توانی زامه كانی تیار بكاو كوتایی به ویرانكاری و راوورپووت له لومباردیادا وچا وچونكى و زه وتكاری له مه مله كه تی ناپولی و توسكانیادا بیئى و ئه وه په له و بلفانه ی كه

له دەمیکهوه له جهستهیدا کیم و زوونیاں هیناوه تهوه ، بتهقیی و چاکیان بکاتهوه .
 ئەوه تا ئیتالیا روژانه له خودا ده پارێتهوه که سیکی وه های بو بره خنیشنی که لهم
 سته مکاری به وه حشی یانه به و چه مووشی به کویرانه به رزگاری بکا . «ئەو ئاماده ی
 دوا که وتی هەر ئالایه که و بوی به پهروشه ، به مهرچیک به کیك هه پی هه لی بگری و
 به رزی بکاتهوه» . ئینجا ئەگەر ئیتالیا بوی لوا «ئەم میره ئازادو رزگار که ره» بدوژیتهوه
 سته مه بتوانی وه سنی «ئەو خوشه و یستی به بگری که له لایه ن ئەو هه ر ئانه وه ی له ژیر
 زه برو زه تدی شالای دا اگیر که راندا تووشی چه ندین به لای ناگه هان هاتون
 ده بدریتی ، یا ئەو تینیتی به ی بو توله سه ندنه وه ئەو باوه ره نه گۆرو پر له دلسۆزی به
 بی چه ندو چون و ئەو فرمی سکی سوپاس و ستایشه ی ده یانیشی . هه رچی ده رگا هه ن له
 روویدا ده خریته سه ر پشت و سه رجه می گه ل به دهم تاعه تکردن و هل بو که چکردنی
 ریزلێنا نه وه پیشوازی ی لیده که ن ، ههروه کوو که سیك نایینی چه سوودی پی به ری و
 هیچ ئیتالیا بی به کیش له چوونه ژیر ئالایه که یه وه دوانا که وی . ئەم ژر ده سته ی به ی
 وه حشی به کان لوتی هه موو مروقیك ده چووزی ئه وه «میر- به شی بیست و شه شه م» .
 ره خه نگرانی مه کیافیلی به هه موو ئەو شتانه وه نه وه ستان ، به لکوو ته قه لایان دا
 هه لوستی به رامه به به ئاینیش بشیوین و لهو ریگایه وه توانی یان هه ست و سۆزی
 ناسکی خه لکه ساکاره که به شیوه به کی تایه تی به توندی بیزوین ، ئەویش به
 نیشاندا نی له شیوه ی کافرکی له دین وه رگه راودا . له کاتی کدا «تاوانی» نیکۆلو لهم
 رووه وه ، له وه به ولاره نه بوو که ده یوست مه سه له رۆمانی به کان ، ناوه روکیکی
 سیاسی یان هه پی و «بو بنیادنانی ژانی گه ل» و خزمه تکردنی ده ولت ته رخان
 بکری^(۵۱) . ههروه ها ئەو وه های ده بیی که چا ککردنی باری ده ولت به گۆرینی
 دل و ده روونی خه لکه که به دی نایه ت ، به لکوو به گۆرینی دام و ده زگا کان به دی دی .
 بویه ده بینین . ئەو نه ک ته نیا له مه سه له ی ئاین ده دوئ ، به لکوو باسی گشت
 به یه وندی به کانی نیوان خه لکی ده کا وهك خوشه و یستی و رق و کینه و هونه رو هه موو
 دیارده کانی ژان خوی ، به پی ی ئەو ده وره ی له کومه لدا ده یگیری .
 راسته که نیکۆلو ئەرکه ئاینی به کانی خوی به جی نه ده هینان به لام کافر نه بوو ،

به لکړو-وهک هندی سهرچاوه ده سېملین-«به پی ی نه ریته نایینی به ناچارکاری به کان» ده ژبا (۵۲). پر به دلش ریژی له دامه زرینه رانی نایینه کان ده ناو وای بو ده چوو که تهوان ده بی زیاتر له دامه زرینه رانی ده ولته تان جیگه ی ده ست بو به سنگه وه گرتن (۵۳) بن .

جزویته کان و کهسانی تریش ، ههروه ها هه لوستی مه کیافیلی یان سه باره ت به چا که کازی و دلره قی به شیوه به کی دوور له هه به هایه کی مه وزووعی یانه ده شیواند . تهوان وهک له وه بهر وتان ، خوئیانیان له گشت تهومه رجانه گیل ده کرد که مه کیافیلی له هه موو کتیه کانیدا پی ی له سهر داده گرتن و چاویان له و قسه ناشکراو روونه ی ناو «ده مه به قی» که ی ده نووقاند که ده لی : سهر که وتی رومه کان و که شه سه نندیان تا راده به کی زور ته نجامی خو به ستنه وه یان بووه به چا که کاری به وه (۵۴). تهوانه له هه لسه نگانندی ته م لایه نه ی بیرویا وه ره کانی مه کیافیلیدا ، به ته نقه ست تهوه یان فه راموش کردوه که تهو له کرداروره فتاری خه لکه ئاسایی به کی نه کولیه ته وه ، به لکړو باسی له ته ره که کانی سهر شانی تهو حوکمرانانه بووه که هه لسوورانندی کاروباریکی گهروه و گران و ئالوزیان ده که ویته ته ستوو که به که مین پیداویستیش له م رووه وه ، تیگه بشتنی شته به باری راسته قینه ی خویداو که لاختستی هه ست و سوز له پیناوی جی به جی کردنیدا به باشتین شیوه . ههروه ها نیکولو ته م واقعه ی به شیوه به کی کاریگه رووون لیکداده ته وه ، چونکه تهوانه ی ناتوانن له کانی پیوستیداو له پیناوی بهرزه وهندی گشتیدا له نه ریت لابدهن «چاکتر وایه چ کاریکیان هه ز لی به بیکه ن ته نیا سیاست نه بی» له بهر تهوه ی سیاست به لایه وه «جوړیکی تهوتویه له چالاکی به کانی مروف که مل که چی هیه مارج و هانده ریکی گیانی یا خاوه ن سمایه کی ته ده بی نی به» و به وه له گشت چالاکی به کانی تری مروف جیاده بیته وه (۵۵) . جا به م جوړه مه کیافیلی ده بیته به که مین که سیک که تاریفیکی نوی ی بو مه فهوومی ده ولته دارشتی .

له پال تهو پیوانانه دا که جاره ها لامان دایه سهریان ، مه کیافیلی بالترینی تهو چا که کاری یانه شی له خوگرتوون که له کوړی په یوه ندی به سروشتی به کانی نیوان

خه لکیدا هەن . بۆ نمونە لە میردا وتووێه «بێگومان ئیتم هەقی ئەوەمان نی یە سیفەتی پاکێ و چاکە کاری بدەینە پال ئەو کەسە ی هاوولاتی یە کانی خۆی دەکوژی و ناپاکی لە برادەر و دوستانە کانی دەکا و پشت دەکاتە پەیمانە کانی و بەزەیی و دینداری دەخاتە لاوه . رەنگە مروف بتوانی لە رینگە ی ئەم کردارانە وه بە میرایەتی بگا ، بەلام ناتوانی بگاتە سەر بەزی -میر- بەشی هەشتم» . هەر وه ها «ئەو دوستانە یی یە لە سەر بناغە ی کرینو فروشتن بنیاد نرابی دوستانە یی یە کی ساخته یه و ئەگەر چی بە پاره و پوول دەکردی بەلام جینگە ی باهرو مومنانە نابی و لەو بابە تە یه کە هەر هیندە ی پووستیت پی ی هەبوو وه ک نەبووی وه هایه -میر- بەشی حەفدە یه م» .

بەلام میر لە سەری پووسته وه ک وتم «ئەگەر بوی لوا با پشت نە کاتە خیر خوایی ، بە مەر جیک کە ئەگەر تەنگە تاوو ناچار کرا ، کۆ له شەر خوایی نە کاتە وه» . لە گشت حاله تیکشدا بۆ چوونی مەکیا قیللی لە هەلسە نگان د نە کانیدا ، هەر وه ک هەلسە نگان دیککی رووت دە مینتە وه . چونکە دەشی «ئەوه ی وه ک چاکە کاری دیتە پیش چاو» لە هەموو وهختیکدا چاکە کاری نە پی ، لە بەر ئەوه ی «دەگونجی مالویرانی لی بوه شیتە وه» ، یا ئەوه ی لە باری سەرنجیککی ئاسایی یه وه ک خرابە کاری دیتە پیش چاو ، لە باری سەرنجیککی سیاسی یان وه وه ها نە پی ، بە تابه تی ئەگەر بووه هوی «زامن کردنی ئەمن و ئاسایش و سەرکەوتن» . بۆیه «ئەو میره ی بۆ فیر بوونی چوونتی کردار و کردە وه ی ئازەل خۆی بە ناچار دەبینی ، پووسته لە یه ک کاتدا لاسایی ریوی و شیریش بکاتە وه ، چونکە نە شیر دە توانی خۆی لە تە له پیا ریزی و نە ریوی یش دە توانی لە رووی گورگاندا پارێزگاری لە خۆی بکا . لە بەر ئەوه ناچار دە پی بیته ریوی تا تە له بناسیتە وه و بیته شیر تا گورگ بتوقینی» -میر- بەشی هەژدە یه م» .

لە هەموو ئەوه ی باسە ن کرد ، رای مەکیا قیللیان بە ئاشکرا و بە روونی بۆ دەردە کە وی کە : مروف دە توانی خۆی لە جیهانی سیاست بە دوور بگری و ئەوسا بە پی ی پیوانه بالا کانی ره وشت و رهفتار و به پی ئەوه ی به مو لی یان لابدا هەلسووری و بگره لە سەری پووست دە پی وه ها بکا . بەلام ئەگەر چوه گیزاوی سیاسته وه ، ئەوا دە پی لە ژیر رۆشنایی یاسا کانیدا هەلسووری . ئەگەر چی مەکیا قیللی تە نانه ت

لیسه شدا ، ئەوەی له میره نوی به کەمی خوئی نه خواستوه شتیک بکا که جاره های جار
 رووی نه دای . ئەو «حوکمرانه کانی ئەوروپای بەدره فتار» نەکردوه وهک دەوتری ،
 بەلکوو «زۆر ئاسانی کردارو رهفتاره کانیانی وهک به ته بیعت هه ن لیکداونه تهوه» (٥٦).
 یا به واتایه کی وردتر ئەو سهیری مروئی ، حاکم بی یا مه حکوم ، وه ها نه کردوه که
 ده بی هه بی ، به لکوو وه های تیروانیوه که هه به . بو نمونه له «میر» دا که زیاتر له هه
 کتیپکی تری تاوانبار ده کری ، هه مان وینه ی ته لخی باری کومه لایه تی ده بینری که
 سه دان فه یله سووف و روونا کبیری له وه به رو له وه پاشی مه کیافیلی ئیشاره تیان پی داوه .
 ههروه کوو ئەو سه رده مه ی نیکۆلو تیایدا ده ژیا ، سه رده می فرت و قیل و پیلانگێران و
 ئیراهاییکی ئەوتو بوو که گشت کووچه و کهل و قورنیکی ئەوروپای دینی و دنیایی و بگره
 روزه هاتی ئیمه شی گرتبووه وه . پیش په یدا بوونی مه کیافیلی به چهند سه ده به ک پادشای
 ئەله مانیایی ئۆتۆی به کم (٩١٢-٩٧٣) له هه لسه و که وتیدا له گه ل سه ردارو تیره کان و
 له گه ل ئیئیدا له ناومه مله که ته که ی خوئی و ئەو ناوچانه شدا که داگری ده کردن ، هه موو
 ئەم ئامۆزگاری یانه ی مه کیافیلی په یه وه ده کردن . خو ئەگه ر سیزار بۆرجیای
 قاره مانه که ی مه کیافیلی ، سی جار خوشکه که ی خوئی بۆ ئامانجی سیاسی رووت
 به شوو دای ، ئەوا ئۆتۆش پیش ئەو به پینج سه د سال ، ته نیا بۆ ئەوه ی نازناوی
 پادشای ئیتالیا وه بگری ، بیوه ژنه که ی ئەو پادشایه ی له خوئی ماره کردوه ،
 ههروه کوو - به بیانوی گه راندنه وه ی پاپاوه بۆ سه ر ته خته که ی دوا ی ده رکردنی له
 لایه ن خه لکی رۆماوه - شالۆیکی بزده سه ر شاره که و پاپا ده رکه وه که ی گه راندنه وه
 شوینی خوئی که ئیتر له و ساته وه کردی به داشیکی دامه به ده ست خویه وه به پی ی
 ئامانجه سیاسی به کانی ، چۆنی ده ویست وه های هه لده سووراند . له وانه پاپا له سالی
 ٩٦٢ دا تاجی ئیمپراتۆریتی به ئۆتۆ به خشی که بووه سه ره تای سه ره لده ئانی ئیمپراتۆریتی
 پیروزی رۆمانیا . یا سیاسه تی پادشاهه کی تری ئەلانی ئیمپراتۆری ئیمپراتۆریتی پیروزی
 رۆمانیا فردریک بارباروسا (١١٢٥-١١٩٠) له هه ندی در یژکاریدا نه بی ، ده نا هه یج
 جیاوازی به کی له گه ل ئەوه ی پیشوویدا نه بوو . یا پادشای فه ره نسپایی شارلی گه وره
 (شارلمان-٧٤٢-٨١٤) ، مه سیحی به تی هه ر به و شیوه یه کرده هۆیه ک بۆ چه سپاندنی

معمله که ته‌کشی که مه‌کیا قیللی دوا ی نزدیکه ی حموت سه‌د سال به نمونه به کی بالای دابه قه‌لم .

به‌لام له‌سهرده می مه‌کیا قیللیدا که «هیزو نه‌لکه بازی بوو بوونه کللی سهرکه‌وتن» و ناوی نرابوو «سهرده می فرت و قیل و سهرکیشی»^(۵۷) . دهره به‌گه‌کانی نه‌له‌مانیا هیشتا «میر» یان نه‌خویند بووه «وه‌ختی له ژئر پهرده ی ناییندا بزووتنه‌وه مه‌زنه‌کی جوتیارانیان (۱۵۲۴-۱۵۲۵) نوقی دهره یابه‌کی خوین کردو نزدیکه ی سه‌د هزار که‌سیان گوشت که تاوانی گه‌وره یان جه‌ساره‌تی داوا کردنی توژی سووک کردنی باری کلؤلی و که‌سای یان بوو . هه‌روه‌کوو گه‌لی له پاپا‌کان له‌سهرده می نه‌وو پیش نه‌وو دوا ی نه‌ودا له نه‌له‌که‌بازی و دل‌ره‌تی به‌ولاهه شیوه‌یه‌کی تریان بو مامه‌له‌کردن له لا نه‌بوو . ده‌توانی ده‌یه‌ها نمونه ی مه‌کیا قیللیستی یانه‌ی تر له میژووی بهر له مه‌کیا قیللی دا بیژینه‌وه . بگره ده‌زگا جزوینی به^(۵۸) سهرگه‌رمه‌که بو کاسولیکی یه‌ت که به‌شیکی گه‌وره ی گونا می زرانندی ناوو ناوبانگی مه‌کیا قیللی ی ده‌که‌ویته نه‌ستو ، خو ی پتر له‌هر لایه‌نیکی تر به مه‌کیا قیللی یه‌ت تاوانباره ، چونکه هر له‌سهره‌تای دامه‌زرانندی به‌وه له سالی ۱۵۳۴ دا دروشمی «تامانج بوار به ری‌وشوین ده‌دا له‌هر چه‌شیک بن» ی گرتبووه خو ی .

له روزه‌له‌تیشدا زوره‌ی سولتانه‌کانی عوسمانی یه‌کان ، بی‌ته‌وه ی ناوی مه‌کیا قیللی یا ناوبانگی «میر» یان بیستی ، تاموزگاری یه‌کانی نه‌ویان به جوریکی شیواو په‌یره ده‌کرد . بو نمونه سه‌لیمی یه‌کم به یاریده ی ئینکشاری یه‌کان ، له‌سالی ۱۵۱۲ دا بایه‌زیدی دووه می باوکی له‌سهره‌تخت لاداو وه‌ک کوریکی «وه‌جاخ روونکه‌ره‌وه» ، نه‌و داخواری به ی باوکی بیجی به‌جی کرد ماوه ی بدا بیجی له‌و شاره‌دابیشتی که تیایدا له دایک بوو بوو ، بگره هینده بو ی «به‌وه‌فا» بوو که تا ناستی شووره ی پایته‌ختی مه‌مله‌که‌ته‌کشی ، به‌ری ی بکاو ئیتر ته‌نیا دوا ی روزه‌ک یا دوو روزه‌جی . سه‌لیم به‌وه‌شوه نه‌وه‌ستا به‌لکوو به به‌هانه‌ی زامن کردنی ناسایشتی مه‌مله‌که‌ته‌کی به‌به ره‌چه‌له‌کی هه‌موو برا گه‌وره‌کانی و منداله‌کانی‌اندا چوه‌ه‌خواره‌وه هه‌روه‌کوو به یه‌ک جه‌زبه‌چل هه‌زاری له شیعه‌کانی نه‌نازول قه‌لاچو کرد ، دوا ی نه‌وه ی فه‌توایه‌کی به

شیخی ئیسلام بۆ سه‌لمانندی ئەو کاره‌ نه‌گرسه‌ی ده‌رکرد . بۆیه‌ سه‌لیم به‌ هه‌قیانته‌ له‌قه‌بی یاوز واته‌ سامناک یا تو‌قینه‌ری وه‌رگرت . هه‌روه‌ها ده‌سیسه‌و پیلان له‌ لایه‌ن ده‌سته‌و دایه‌ره‌ی ژبانه‌وه‌ کارپکی وه‌های کرد سه‌له‌بی دووه‌می مه‌ی خو‌ری به‌دمه‌ست و ناشیاوترینی کورانی سلیمانی قانوونی ، بیته‌ میرانگری ته‌ختی پادشایه‌تی ی ئەو باوکه‌ی به‌ جه‌داره‌ته‌وه‌ له‌قه‌بی قانوونی ی له‌ روژه‌ه‌لاتداو مه‌زنی له‌ روژئاوادا لی‌نرا بوو . خو‌ مرادی سی‌یه‌م سفتاحی سه‌رده‌می خو‌ی به‌ کوشتی هه‌ر پینج براکه‌ی له‌ سالی ۱۵۷۴ دا ده‌س‌پیکردو کوره‌که‌یشی محمدی سی‌یه‌م «لیهاتوونی به‌کی» گه‌وره‌تر له‌وی نواند ، وه‌ختیک هه‌ر له‌ روژی مردنی باوکیدا له‌ سالی ۱۵۹۶ . دا ، فه‌رمانی دا هه‌ر تو‌زده براکه‌ی بجنکیزین و له‌یه‌ک کاتیشدا له‌ته‌ک باوکیدا له‌ مرگه‌وتی ئایاسو‌فیادا ناشتی و کۆری تازیشی بۆ سازدان که به‌ ده‌می یه‌وه‌ نیشانه‌ی دلگوشراوی و خه‌فه‌تباری بۆ ئەو «قورباتی به‌» گه‌وره‌یه‌ی له‌ پیناوی «سه‌ربلندی» ی ئیمپراتۆریته‌ نه‌مه‌که‌دا دابووی به‌روکی روخساری به‌ر نه‌ده‌دا .

جا لێره‌دا ئەو په‌رسا به‌ ده‌یه‌ کابه‌وه‌ که ئایا له‌ گشت نووسینه‌کانی مه‌کیا‌قیلیدا هه‌یج شتیکی وه‌هایان تێدایه‌ به‌هانه‌ی ره‌وا بۆ ئەم جو‌ره‌ کرده‌وانه‌ به‌یته‌وه‌ که که‌سانی‌تر هه‌ولیان داوه‌ به‌هانه‌ ئەگه‌ر بۆ هه‌مووشیان نه‌بی بۆ زۆربه‌یان به‌یته‌وه‌ ۹ .

پیش ئەوه‌ی کۆتایی به‌م باسه‌ بینین ، پێویسته‌ ئیشاره‌ت به‌ راستی به‌کی گرنگی‌تر به‌دین که په‌یوه‌ندی پێوه‌ هه‌یه‌ ، ئەویش ئەوه‌یه‌ که له‌ سه‌رده‌می مه‌کیا‌قیلیدا ولاته‌ ئه‌وروپاییه‌کان یه‌کیان ده‌گرت و به‌ رینگای یه‌که‌گرتندا گه‌روگرفته‌کانی خو‌یانیان ده‌برانده‌وه‌ . له‌ کاتیکدا گه‌روگرفته‌کانی ئیتالیا تا ده‌هات ده‌ئالوزاو په‌رت په‌رت بوونه‌که‌ی قوولتر ده‌بووه‌وه‌ ئەمه‌ مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌گرتنه‌ نه‌ته‌وا یه‌تی به‌که‌ی لێده‌کرده‌ تارمانی یه‌کی ئەوتو که له‌ ئاسۆی دووریشدا به‌دی نه‌کری . جا هه‌ر توندوتیژی ی ئەو گه‌روگرفتاران به‌وه‌ که ده‌بووه‌ مایه‌ی توندوتیژی شیوه‌ی چاره‌سه‌رکردن و ده‌ربرین له‌ لای که‌سیکی وه‌ک مه‌کیا‌قیلی که وه‌نه‌بی تاقه‌ روونا کبیرنکی ئیتالیا ییش بوونی له‌م رووه‌وه‌ له‌ هاو وینه‌ ئه‌وروپاییه‌کانی جیاواز بووی . بۆ نمونه‌ بۆ چوونه‌ سو‌شیا لیستی به‌ نایدیایی به‌کانی کامبانیلا ، زۆر له‌ بۆ چوونه‌کانی پێشه‌نگی ئایدۆلۆژیای سو‌شیا لیزمی

نایدیایی توماس موری ینگلیزی شوپشگیرانه تر بوو . ههروه کوو هه لویستی زاناو
 فهبله سوونی ئیتالایی جوردانو برؤو له بهردهم دادگا کانی پشکینیدا ، هینده نازایانه بوو
 که وینهی له لای هیچ کام له زانا ئه وروپایی به کانی سهردهمی راپه رینی . وهك
 کو به نیکوس ، وکسانی تر نه بوو . ئه و دوا ی ههشت سال نازاردانی درندانهی
 بهردهوام ، له رووی دادگادا ئه م قسه نهمه ی کرد : «وادیاره ئیوه به ترسیکی
 گه ورتروه له وهی لای من دروست ده ئی ، بریاره که تان دهرده که ن !» .

له گشت ئه وهی باسان کرد به ئاشکرا بومان دهرده که وی که کلپسه دلپه قانه دژبه
 مه کیافیلی و بیروبا و په کانی راده وه ستا . چونکه ئه و جه زره به یهك له دوا ی به کانه ی
 له و سهرده مه دا بهر کلپسه ده که وتن ، شیوه یه کی پر مه ترسی تریان له لای
 کون خوازه کان ده دا به بیروبا واقعی به له روه کانی مه کیافیلی له چاو بیروبا ی تردا ،
 بویه ته قه لایه کی زوریان بو شیواندنیان ده دا . ئه وان له پال قه ده غه کردنی کتیبه کانی و
 سووتاندنی نمونه ی جهسته یدا ، هندی له کارگیره ئاینی به کانش چه ندین کتیبان بو
 هیرش بردنه سهر مه کیافیلی داناو ته رخان بوون بو زراندنی ناوو شیواندنی بیرو
 با و په کانی .

سه یریش ئه وه ته حوماسه تی پرؤتستانته کان بو دوزمنایه تی کردنی نیکولۆ هیچی له
 کاسولیکه کان که متر نه بوو که به «جزویتیکی قیناع پۆش» (۵۹) یان ده دایه قه لهم ، ئه مه
 له گه ل چاوپۆشی کردن له یه کگرتنه وهی ته وایاندا له و ره خنانه ی ئاراسته ی پاپایه تی یان
 ده کردن . ئه م هه لویسته ی پرؤتستانته کان ئه نجامی چند ره فتاریک بوو که له لایه ن
 هندی حوکمرانی مه کیافیلیسته وه دژبان ده کران ، وهك له دوا ییدا زوونی ده که یه وه .
 جا ئه و کتیبه گه و ره به ی که گانتی ی سه رگه رمی کالفنیزم له سالی ۱۵۷۶ دا به زمانی
 فه ره نسی به ناوی «دژی مه کیافیلی» (۶۰) یه وه دایناوه ، سه رلیسته ی ئه و کتیبانه که تا
 راده یه کی زور ههر له وه ختیکی زوه وه له ولاته ئه وروپایی به کاندا کاربان کرده سهر
 ناوو ناوبانگی مه کیافیلی (۶۱) . ئیتر ههر له و وهخته شه وه زاراه ی مه کیافیلیزیم بو
 یه که بچار سه ری هه لداو به فراوانی و به خیرایی له گه لی مه بدانی ئایدولوژی و سیاسی
 جورا و جورداو له گه لیاندا شانو گه ری به ئه وروپایی به کانش ، ده س کرا به به کاره یانی .

۳- شانۆی ئینگلیزی :

شانۆی ئینگلیزی لەسەردەمی ئەلیزابەتدا دەورێکی گەورەیی لە زبانی ناوی مەکیافیلیدا گێرا. کۆمەڵگای ئینگلیزی یەکەم باری سەرلێجی دەربارەیی مەکیافیلی و کتێبەکانی لە نیوان ئەو نووسینە دژکارانەووە لا دروست بوو کە بە شیوەیەکی تایبەتی گەمارۆی بیروپراکاتی دووتوی «میر» یان دەدا. بۆ نمونە کتێبەکی گانتی لەسالی ۱۵۷۷ دا کراوە بە ئینگلیزی، لە کاتێکدا «دەمەتەقی» لەسالی ۱۶۳۶ و «میر» لەسالی ۱۶۴۰ دا کراون بە ئینگلیزی^(۶۲). لەبەر ئەوە ئاسای بوو کە رایەکی ناواقیعی دەربارەیی نیکۆلۆو بیروباوەرە سیاسی بەکانی لە نیو رۆشنیراندا باوێ و ئینجا لە شانۆی ئینگلیزیدا بە زوونی رەنگ بەداتەووە لەسەردەمی ئەلیزابەتیی یەکەمدا بگاتە پۆیەیی، وەک ئەوەی لە ئەدەبیاتی ئینگلیزیی ئەو پلەیدا، کە ئیستاش بە فراوانی بە چەندین زمان بلاوودەبنەو، ۳۹۵ جار بە ناشایستەیی ئیشارەت بە مەکیافیلی و بیروپراکاتی دراو^(۶۳). لەوانە شاعیرۆ شانۆگەری نووسی ناسراو کریستۆفەر مارلۆ (۱۵۶۴-۱۵۹۳) کە باری سەرلێجی سەبارەت بە کۆسەو هەلسەنگاندنی ژان و ئەندێشەو تازار بە دەس چاودێرکاری بەووە لەگەڵ مەکیافیلیدا چۆن بەک بوو، لە شانۆگەری بەکیدا «چۆلەکی مالتە»، وێنەکی شیواوی سەبارەت بە نیکۆلۆ پیشکەش کردووە، بە ئی ئەوەی راستەوخۆ ئاگاداری بیروباوەرەکانی بوو، چونکە «میر» دواي مردنی ئەو بە نزیکەیی نیو سەدە ئینجا کراوە بە ئینگلیزی. هەرۆه کوو شانۆگەری نووسی گەورەیی هاوچاخی مارلۆ، شکسپیریش (۱۵۶۴-۱۶۱۶) هەرۆه های کردووە لە شانۆگەری «ژانی ویندسور» دا زاراوەی مەکیافیلیزی بەکارهیناوە، لە کاتێکدا کە جیوت بوونیککی تەواو لە نیوان بیروباوەری شکسپیرۆ مەکیافیلیدا هەبە، بەتایبەتی لە رووی هەلسەنگاندنی حوکمی (مطلق) هەو و بگرە باری سەرلێجیشیان بەرامبەر بە مروف.

گومانی تێدا نییە کە رای ناشایستەیی ئینگلیزەکان بەرامبەر بە مەکیافیلی جی پەنجەیککی ئاشکرای بە رووخساری ئەو بیروباوەرە جی هیشت کە سەبارەت بەو بوو، بەتایبەتی لە ولاتانی رۆژھەلاندا کە پەيوەندی راستەوخۆیان لەگەڵ

روشنبری ی ینگلیزیدا پیدا کردو به زوری له ریگه ی شهوهه ناشنای راه پرین بوون، ههروه کوو پتر له ریگه ی زمانی ینگلیزی یهوه شهه زاییان دهه باره ی میژووی حوکمرانه مه کیافیلیسته شهه وروپایی یه کان پهیدا کرد .

۴- مه کیافیلیسته کان :

حوکمرانه مه کیافیلیسته کان دهه وریکی شهه توئیان له زپاندنی ناوی نیکولودا گپراوه که له خراپیدا هیچی له دهه وری جزو یته کان که متر نه بووه . چونکه شهه وانه شهه و باهه ته یان له بیروپا کانی مه کیافیلی هه لدهه بژارد که بویان دهه گونجاو تیر بهه زوری شهه مهه رجانه یان پشت گوئی دهه خستن که بو کردارو رهفتاری حوکمرانانی دانابوون . بو شهه وونه ژنه پادشای فههه نسایی و به نهژاد ئیتالیایی کاترین میدیتچی، «میر» ی به کتبی پیروزی خوئی (۶۴) داده نا ، بهئی شهه و ی وهه که له هه لسه و که وئی خودی خوئی و سپاسه ته گشتی یه که پیدا دهه دهه که و ی، بیرو با وهه کانی بگریته خوئی . به لام دل مهستی یه که ی بهه رامبهه مه کیافیلی و هاندانی بو بلا و کردنه وهی «میر» بهس بوون بو له قه له مدانی «له قه له مدانی مه کیافیلی» که بهه پر سپیاره لهه و کاره نهه گریسه ی کاترین کردی ، وهه ختیک له سالی ۱۵۷۲ دا به شیوه یه کی نامه زدانه ، له شهه و ی کدا که پروتستانته فههه نسایی یه کان به بونه یه کی ئایی یه وهه له (سان برس لومبو) دا شاهه نگیان دهه گپرا ، قه سا بجان هه کی بو نانه وهه که شهه بووه هوی هه لپشتنی لپشای رق و کینه له لایهن پروتستانته کانه وهه به سهه مه کیافیلیدا . ئینجا شهه وهه بوو دوا ی شهه و کاره ساته به ته نیا پینج ساله گانتی کتبی یه که ی خوئی «دژی مه کیافیلی» ی دهه کردو تیایدا نهه که ته نیا تاوانی قه سا بجان هه کی خسته شهه ستوی شهه و ، به لکوو بهه رامبهه به هه موو خراپه کاری یه کانی پادشاهانی فههه نساء، هنری دووهه و شارلی نویهه و هنری سی بهه بهه پر سپیاری کرد (۶۵) . ههروه کوو رهنگه مه کیافیلی تا قه قوربانی دهستی کاسولیککی یه تیش بی که پروتستانته کان نهه که ههه پاریزگاری یان لی نه کرد ، به لکوو زور به ئاسانی بهه وهش گونا هباریان کرد که «ماموستای پادشا کاسولیکه کانه» (۶۶) .

یا پادشای بروسیایی فردریکی گه وهه ی بهه ناوبانگترین مه کیافیلیست ، به حومه ستیکی ساخته وهه دژایه تی ی مه کیافیلی ده کرد . پیش شهه و ی یته سهه

حوکم ، لهو ناماندا که بو قولتیری روونا کبیری فهره نساپی دهناردنو له سهر
 دهستوری پادشاو میره کانی نه وروپا که ته قه لایانده دا خوین له بهزگیگی گونجاو له گهل
 نهریت و بههای سهردهمی روونا کبیریدا بنوین ، هیرشی دهرده سهر مهکیافیلی . لهو
 ساله شدا که چووه سهر تهختی پادشائیه تی ، کتیپکی به ناوی «دزی مهکیافیلی»
 یهوه^(۶۷) دهرکرد که تیایدا نیکولوی به «پاریزگاری کهر له تاوان» و به یهکیک له
 «ناگهانی به کانی شهیتان» ی^(۶۸) ناو برد . ههروهها فردریک له ههمان کتیپدا
 نووسویه که مهکیافیلی تامانچی له بیروزا کانی دامه زرانندی «حکوممه تیپکی زورداری
 غهدداری چاوچنوک» و هه لگیرسانندی «جهنگی ناعادیلانه» بووه . جا نه گهر چی
 مهکیافیلی له هیچ یهکیک له کتیبه کانیدا بانگی بوئم جوره شتانه رانه هیشتوه ، بهلام
 فردریک خوئی له ماوهی چل و شهس سال حوکمرانی کردنیدا زور لهوه زیاتری کردوه
 وهک یهکیک له میژوو نووسان وتوتی ، ههر ئەم جوره شتانهی بوون «که له دواییدا
 فریدریکی گهوره بیان کرده پیاوینکی ناودار»^(۶۹) دهی نهوش بلین که فردریک له
 زور رووهوه له سیزار بوجیاو به تاییه تی له پاپا نه لکساندهری شه شهمی باوکی دهچوو .
 نهو زورداری به که ی له حوکمرانی کردندا گه یشته راده بهک ماوهی نهدا هیچ وهزیریکی
 هه بن بوئوهی - وهک لافی لیده دا - مووجه کانیاں به سهر خهزینه وه نه بنه بار ، که چی
 خوئی به بی حساب پاره ی بو دروستکردنی کوشک و تهلار بو خوئیو دست و
 پیوهنده که ی سهر فیه ده کرد . یا له کاتیکیدا که ناتوانی نه له دوو نوی «میر» و نه له
 هیچ کتیپکی تری نیکولودا ته نیا یهک جار ستایش کردنی حوکمی تاکه که سی
 بیبزیته وه ، که چی لای فردریک ئەمه گه یشته راده یهک که به ته نیا خوئی
 سهر بهرشتی سهرجه م کاروباره کانی دهوله تی دهرکردو مهیته ره که شی به خویندنه وهی
 نهو نامهو نوسراوانه ی بوی دههاتن که له کاتی به ره به یاندا دهیخویندنه وه ، یارنده ی
 ده داو له سهعات هه وتدا نه وهی به رای خوئی به پیوستی بزانیایه که پادشا ده بی
 بیانینی ، بوی دهرکردنه پریاسکه یهکی گهوره ده یخستنه به رده می . یا ههرچه نده
 مهکیافیلی داوای بابه خدانی به سوپای نیشتمانی دهرکرد ، بهلام قهت ناموزگاری ی
 نه وهی نه کردوه که میره نمونه بی یه که ی ۸۰٪ داهاقی دهوله تی بو کاروباری جهنگ و

به‌رگری تهرخان بکا وهك فردریکی گه‌وره ده‌یکرد. له راستیدا ره‌وانترین وته
ده‌رباره‌ی کتیبه‌که‌ی فردریك ئەوه‌که‌ی فۆلتیره که وتووێه :

«ئەگەر مه‌کیاڤیلی شاگردمه‌یرنکی^(٧٠) هه‌بووایه ئه‌و نامۆزگاری‌یه‌ی ده‌دایه که
یه‌که‌م ئەرك و پۆیست بێ به‌جی‌ی بێنی ، ده‌بی دانانی کتیپک بێ دژی مه‌کیاڤیلی^(٧١).
جا به‌راستی فردریك ناوبانگی خۆی به‌م کتیبه ده‌س پیکردو ره‌نگیشه به‌وه بووبیته
دوا که‌سیک که «میژوو ماوه‌ی دای وینه‌ی راستگۆی بشیوینی» و^(٧٢) به‌و
نه‌گرسی‌یه‌ش . به‌لام ئەوه ئەوراستی‌یه‌ ناشاریته‌وه که فردریك یه‌کیک بووه له‌وانه‌ی
له‌ چه‌سپاندنی نه‌ریتیکی ناواقعیدا به‌رامبه‌ر به‌ میژوونوسی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می راه‌په‌رین
به‌شدار بووه .

۵- لاسایی کردنه‌وه :

ئهو هه‌یرشه فراوانه‌ی له سه‌ده‌ی شازده‌یه‌مدا کرایه سه‌ر مه‌کیاڤیلی ، بووه هۆی
دروست‌بوونی باری سه‌رنجیکی ناشایسته ده‌رباره‌ی و به‌ شیوه‌یه‌کی نامه‌وزووعی یانه ،
ئهم نه‌وه به‌و نه‌وه‌یه‌ی راده‌گه‌یاند . زۆربه‌ی ئەوانه‌ی زاراوه‌ی مه‌کیاڤیلیم
به‌کارده‌هێن کتیبه‌کانی نیکۆلویان نه‌خویندۆ ته‌وه ، یا له‌ چاکترین حاله‌ندا ته‌نیا به
خویندنه‌وه‌یه‌کی رووکه‌شی «میر» راکه‌وتوون که نه‌ك بچووکترین کتیبه‌کانتی ،
به‌لکوو نیشه‌تیکی زۆر که‌می نووسینه‌کانی پیکده‌هینی ، ئەمه‌ جگه له‌وه‌ی که ته‌نانه‌ت
«میر» خۆشی «وه‌ك زانیاری نه‌ك وه‌ك پرۆباگنده»^(٧٣) پۆستی‌ی به‌ لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی
قوولی کۆششکارانه هه‌یه‌و بگره هه‌ندی له‌ میژوو نووسان ده‌لین که «میر» ده‌بی له
جاریك زیاتر بخویندنه‌وه ، «یه‌که‌م جار رووکه‌شی که ده‌بیته
هۆی-بوغزاندنی-نوسه‌ره‌که‌ی و دووه‌مجار به‌وردی که نیازو مه‌به‌ستی راسته‌قینه‌ی
روون ده‌کاته‌وه»^(٧٤).

لاسانی کردنه‌وه‌ی کۆیرانه‌و پشت‌گۆی^٢ خستی ته‌واوی کتیبه‌کانی مه‌کیاڤیلی ،
بوونه هۆی ئەوه‌ی خه‌لکه‌که نه‌توانن خۆبه‌خۆی خویان ناشنای ئه‌و بیرورایانه بین که
نیکۆلو به‌ دلسۆزی‌یه‌وه بانگی بو‌راده‌هه‌ستن . هه‌ر مروڤیک ئەگه‌ر هات و به‌بی بوونی

فیکره به کی حازر به ده سنی پیشکرد له لای . دهستی کرده خویندنه وهی «میر» و به تاییهتی
 «دهمه تهقی» . ئەوا به ناسانی دەرک به وه ده کا که مهکیافیلی جهمهووریهت خواز بووه
 پتر له وهی لایهنگری حوکمیککی زۆردارانهی تاکه که سی بووی . ئەو ههر له سه رهشتی
 بیشکه وه به ناووهه وایهک پهروه رده بووه و نهش و غمائی کردوه که بیروباوه ری
 جهمهووریهت خوازانهی تیدا باو بووه . چ له شه قامه کانی شاره کهی فلۆرنسادا
 بووی و چ له ناو چواردیواری مائه وهیدا که باوکی و باپری له ههره سوارچا کانی
 جهمهووریهت خوازن بوون . ههروه ها ئەو به دلسۆزی به کی بی پایانه وهو به
 باوه یکی هوشیارانه وه . خزمهتی رژیمی جهمهووریی له فلۆرنسادا کردوه و له
 ههلسهنگاندندا به «حکومهتی گه ل» ی (۷۵) ناو برده . تاقیکردنه وه کانی میژووی
 دیرینیش وایان فیر کردوه که به هیزی و مهزنیی رۆما زیاتر له ههر شتیکی تر له رژیمه
 جهمهووریی به کهیدا بووه . چونکه له ژیر سیبه ریدا ، لپهاتووی نهک میراتگری ، ساغی
 ده کرده وه که ده بی کئی ههقی چوونه سهر ده زگای حوکمرانی کردنی هه بی . له بهر ئەوه
 مهکیافیلی به ناوانی ژانندنه وهی ئەو رژیمه وه بوو که به «به روونی» له «میر» و به تاییهتی له
 «دهمه تهقی» دا دهرده که وی و ته نانهت رۆسو «میر» به کتیی جهمهووریهت خوازن
 داده نی^(۷۶) . مهکیافیلی سه رکه وتی رژیمی جهمهووریی به راده ی هوشیاریی
 خه لکه که وه له خوگرتهی رهوش و رهفتاری چا که کارانه وه به ستوته وه . به لām له حاله تی
 گنده لی و به ره لاییدا وه که له زۆربه ی ولاته کانی ئەوروپا و له سه روویانه وه ئیتالیا دا
 رووی دابوو ، مهکیافیلی وای ده بیی ده بی حوکمیککی دکتاتورانه ی ئەوتویان تیدا دا
 به زرنی که بتوانی بپرای بپر کوتای به گشت شیوه کانی ئەو ئاژاوه گه ری به بهینی که
 ویرانکاری به گه ل و نیشتان ده به خشن . ئەو لهم رایه شیدا له زۆربه ی ناو داره کانی تری
 سه رده می راپه رین جیا نه بوته وهو له (منطق) ی میژوو دهرنه چوو که له و پله یهیدا ،
 سه ره لدانی چه نندین رژیمی حوکمرانی کردنی (مطلق) ی ئەوتوی سه پاند که له پاشاندا
 گۆرانو به ره و پیشه وه چوونی کومه لگایانی ئەوروپایان که وتنه ئەستو . سه ره له لدانی ئەو
 جوړه رژیمه له ئیتالیا دا ، به گزنگترین هوی دوا که وتن و په رت په رت بوون و
 بی هیزی به که ی له رووی ئەو جوړه ده وه له ته ئەوروپایی یانه دا داده نری که سه رکه وتوانه

رژیمی (مطلق) یان تیدا دامهز تیرابوون .

جا فاشی و نازی بهکان دواکهسانیک بوون که تهنه لایان دا بیروباوه پره ،
جهمهووری بهت خوازه که می مهکیافیلی پشت گوی بجنه و خوبانی لی لایه دن .
۶- فاشی بهت و نازی بهت :

فاشی بهکانی ئیتالیا و نازی بهکانی نه له مانیاش له بوچوونی تنگه بهری خوبانه وه
بایه خیان به مهکیافیلی داو له بهر نه و روشنایی و بوچونه دا ههولیان دا بیروباوه پره کانی
سه ره نوی له چوارچیوه به کی ته سکی رووتدا له قالب بده نه وه ، همه له کاتیکدا که
شکاندن نه و ته وه می ئالیزابووه نیکولۆ کوششیک زورو تیپه ربوونی روزگار یکی
دوو رودر تری پیویست کردبوو . نه وه بوو ژماره به کی زور له نووسه رانی نه له مانیا و ئیتالیا
چهن دین کتیی نوی یان دهر باره می مهکیافیلی دانا که به شیوه به کی ناره واپی یان له سه ر
بیروپراکانی سه باره ت به حوکمی (مطلق) داده گرت و گشت نه و لایه نانه یان پشت گوی
ده خست که په یه ون دی یان به بارودوخی کات و شوینه وه هه بووه . بو نمونه مؤسولینی
وای دانا وه گوايه مه زه بی مهکیافیلی سه باره ت به حوکمی زورداران «ته مرۆش و دواي
چوار سه ده هیشتا هه ر زیندووه» .^(۷۷) ستایش کردنی مهکیافیلی له لایه ن نازی و
فاشی به کانه وه گه بشتبووه راده به ک که هیتلر کتیی «میر» ی له سه ر میزه که می له بهر
ده ستیدا دا نابوو ، ده شو تری هه موو شه ویک پیش نوستن سه زله نوی به شیکي
لیده خوینده وه . به لام مؤسولینی لیکولینه وه به کی . دهر باره می «میر» نووسی و دوکتورای
پی وهرگرت . نه و «میر» ی به «هاوه لی هه می شه بی حوکمران داده نا» .

له گه ل نه وه شدا گه لی نووسه ری گه له که یان دهرکیان به وه کرد که نه و له خوگرته
نامه و زووعی به می بیروباوه پره کانی مهکیافیلی له لایه ن نازی به کانه فاشی به کانه وه ، به
باریکی ناشایسته دا کار ده کاته ناووناوبانگی مهکیافیلی ، بویه له رووی نه م
هه لویسته دا راوه ستان و له سالانی سی به کاندا که و ته روونکردنه وه می نه و لایه نه
گه شان می بیروپراکانی مهکیافیلی که هه چ شتیک له گه ل هه لویسته کانی هیتلر و
مؤسولینیدا کوئی نه ده کردنه وه .

که م و کورری په کان

گومانی تیدا فی په ئو هویانهی بیشانمان دان ، بۆ زړاندنی ناوونابانگی هر روونا کبیرتک له جبهانداو شیواندنی بیروپاکانی سهروز یاد بوون . هر و په کوو ده بی بوتری که ئه وانهی ته نه لای زه فهر بردنیان به مه کیافیلی داوه ، ده ستیان نه خستوته سهر که م و کورری په راسته قینه کان و لایه نه لاوازه کانی بیروباوهره کانی . ئو پیاوه ، وهک هریه کیک له ناو دارانی سهرده می راپه رین و وهک یه کیک له نه وهی سهرده می خوی ، وه نه بی له هه موو ئو کاروبارانه دا که لی یان دوواوه راستی پیکانی ، به تاییه تی ئو یوک که له دهس بوردنی چهنه د باسیکی ئو تودا پیشه ننگ بووه که له باسه ههره ئالوزه کان بوون .

مه کیافیلی له بیروپاکانیدا ئایدو لوزیای بورجوازی به تی گه شه سه ندووی زیاده خوازی ده نواند . ئو له نووسینه کانیدا ستایشی بازگان و پیشه داره دهس رویشتووه کانی شارنشیننه کانی ئیتالیا یی ده کردو ناوی به گه ل ده بردن (Popolo) و داوای له میره که یی ده کرد بایه خیان پی بد او بارودوخیکې وه هایان بۆ پره خستنی که بیته هوی پهره پیدانی سوودو مه سلحه حت و خوشحالی یان . به لام بۆر جوازی به تی ئیتالیا یی هر دوا یی له دایک بوونه پیش وخته که یی به خیرانی له نه ش و نما کردن که وت و له پیش سهرده می مه کیافیلی و له روزانی ئو دا ، تووشی ته ننگ و چه له مه به کی کار یگر بو . له بهر ئو ه هر به لاوازی مایه وه و بوی نه لوا بیته ئو هیزه به کاره یی بتوانی ئو ئه رکه گه و رانه به جی بینی که له بارودوخی سه ختی ئیتالیا دا ده که وتنه ئه ستوی . بۆ به کاریکی ئاسایی بوو ئه وه له ههندی بیروپرای سهرگه رمانه یی مه کیافیلی دا بۆ رژیمی پادشایه تی (مطلق) ره ننگداته وه که له راستیدا جوړه سات و سه ودایه کی له گه ل ئایدو لوزیای دهره به گایه تیدا ده گه یاند ، چونکه ئه م رژیمه ئه گه رچی دزی به ره للابی دهره به گایه تی ده وه ستا ، به لام له گه ل ئه وه شدا هر شیوه به کی بالاتری له رژیمی سیاسی دهره به گایه تی پیکده هیئا ، ههروه کوو ئه و جوړه هوکمرانی کردنه هیشتا له سهرده می مه کیافیلی دا ، لایه نه چا که کانی خوی له دهس

نه دابون . بویه نهو دووفاقی و نه مبهرو نهو بهرکردنه ی مهکیا قیللی له نیوان رژیمی
 کوماری و پادشاهی تی ی (مطلق) دا ، له بهر رو شنایی نهو دا نه بی که باسپان کرد ناتوانی
 لیکبدریته وه . ئینجا هر نه م باری سه رنجه یه که دوژمنایه تی کردنیان به رامبه ر به
 دیوکراتی یه ت و سل کردنه و میان له جه ماوهر بو لیکده داته وه که به رای نهو «به ئاسانی
 جله و بو سه رکیشی شل ده کا» و ناویانی به «بوره پیاو» یا به «ره شوکی - plobs» ده برد .
 بگره نهو له نیوان هه لسه نگانندی هندی لهو راهه رینه جه ماوهری یانه وه ی له ئیتالیا دا
 روویان داوه ، هه لوئستیکی دوژمنانه ی (ئاشکرای) به رامبه ر ده بریون و له ئاکامیدا وا
 که وئوته وه که مهکیا قیللی له گشت کتیه کانیدا رووی قسه بکاته میره کان و
 ده سه لاتداران و براده ره روونا کبیره کانی و بو نهوان بنووسی نهک بو جه ماوهر . (۷۸)

لیره دا پیویسته ئیشاره ت به دوو راستی بده ی . یه که میان نهو یه : «نهو گه له ی
 مهکیا قیللی به جوش و غرۆ شه وه پاریزگاری ی لیده کرد ، لهو وه خته دا بریتی بوو له سی
 هزارو دوو سه د که س له ناو نهو ده هزار که سدا که ژماره ی خه لکی فلورنسیان
 پیکده هیئا» . (۷۹)

دووه میشیان نهو یه که مهکیا قیللی خو ی له رووی کومه لایه تی یه وه به کیك نه بوو له وان ،
 به لام ده یزانی چ ده وریکی گه وره له گورپینی کومه لدا ده گپرن ، نه مه جگه له وه ی نهو
 په یوه ندی یه ی له گه ل سو دیرینی دا هه یبوو که به کیك بوو له ده سته ی بورجوازی یه تی
 گه شه سه ندووی فلورنسا ، کاری خو ی ده کرده سه ر نهو هه لوئسته ی به رامبه ریان .
 هه ره ها مهکیا قیللی سه باره ت به نیاز خرابی ی ئاده میزاد رایه کی هیجگار
 بهرچا و تاریکانه ی هه بوو . لای نهو خو په رستی به باری چاک و خراپدا و شوین و کاتیکیدا
 بی ، هه لس و کهوتی مروف هه لده سوورپینی . نهو نه گه رچی دانی به وه دا ده نا که
 گورپینی رژیم بو ی هه یه کاز بکاته سه ر باری سایکولوژی ی مروف ، به لام نهو به رای
 نهو له نه جامی نهو یاسا نوی یانه دا پیکدی که ئامانجی راده دانان بی بو زیاده خوازی له
 لای خه لکه که .

مهکیا قیللی له کوری لیکولینه وه ی میژوو پیدا گه لی هه نگای گرنگی نا ، به لام
 له گه ل نهو شه دا خاوه تی بوچوونیکمی میژوو ی سه راهانی نه بوو . بویه بو نمونه له وزهیدا

نه بوو له گوراني میژوونی له پله په کوه بو پله په کی تر تی بگاو به لای نه ووه و نه و رابوردووه راستی په کانی له دوو توی کتیبه کانی میژوو دهرده کیشان ، تا راده په کی زور له و حازره ده چوو که تیایدا ده ژباو ده نیاسی . ښتر لیره مه کی ایللی نه و رایه ی لا په یدا بوو گواپه میژوو جوړه زنجیره په ک تاقیرکړنه وهی نه و تویه که ده شی له تیگه یشتنی ته ییعتی ئاده میزادا به شیوه په کی چاکتر یاریدهی مروئی دانا بدا وهک له وهی ته نیا پشت به تاقیرکړنه وه و یادگار ه کانی شه خسی خوئی بیهستی .

به هر حال ئم لای نه کووران هی بیرو باوهری مه کی ایللی وهک روونا کبیرنکی گوره ، له بایه خی کم ناکه په وه ، به تایه تی نه گهر له چوارچپوهی کات و شوین و هوپه راسته قینه کانیاندا ، نهک رووکه شی به کانیان ، به شیوه په کی دروست هه لسه نگیزین . بو نمونه نه گهرچی هه لویسته به رچاو تاریکی په که ی به رامه بر سایکولژیای مروف هیچ بیانویه کی بو ناییزینه وه ، به لام له گهل نه وهدا نه و راستی به ناسرینه وه که ئامانجی مه کی ایللی خولقاندنی هاوولاتی په کی ئیتالیا یی نوی تی نریک له کاملی به وه بوو . هه روه کوو نه گهرچی هه لویستی به رامه بر به جه ماوهر (سلی) بوو . به تایه تی له «میر» دا ، به لام له «دهمه ته قی» دا گهل بیرو رای گرنک و نوی تی له چاو نه و سهرده مه دا دهر باره یان پیشکesh کردوه . به رای نه و «خه لکه ره شوکی په که و میره کان ته او چون په کن ، خو نه گهر له سه رمان پیویست بی لایه کیان زیاتر له وی تر یان په سند بکه بن نه و اگومانی تیدا نی په که تای خه لکه ره شوکی په که زال ده بی . به لام ئمه به ندی راده ی زور و کمی ی ریزگرتیان له و یاسایانه ده بی که هه ردو و لاله سایه یدا ده ژین . هه روه ها له وته کانی : «گومانی تیدا نی په که به هانه په کی به هیز هه یه و خه لکی وا لیده کا ده نگی گهل به ده نگی خودا بشو بیین ، چونکه رای گشتی له به لنگه و ئیشاره ت نیشاناندا هیجگار وردکاره ، بویه له وه ده چی هیزنکی نادیار پشه کی گهل له هه ر خیر و شهریک ئاگادار بکا که له داهاتودا تووشیان دی» . هه روه ها په کیکی تر له وته کانی : «زور روودا و نه و هشیان دهر خستوه که خه لکه ره شوکی په که له مه سه لی هه لیزاردنی کار به ده ستان و ناسیناندا له میر چاکترن ، چونکه به هیج کلوجی ناتوانری گهل به وه قابل بکری که سیک بو ئم جوړه پایه و پلانه

هەلبەت ئۆزىدىكى بە داۋىن پىسى و رەۋشەت و رەفتارى گە نەزەل ناسرايى ، لە كاتىكىدا مىر رەنگە قايىل بىي و بگرە زۆر جار بەم جۆرە دامەزراندنە قايىل دەيى» (دەمەتە قى- كىيى بەكەم- ۵۸).

لە ھەموو حالىكىدا پىويستە ئىشارەت بەۋە بدەين كە لە ھوكمدان بەسەر كەم و كوورى بەكانى مەكىا قىلىدا ، ۋەك رۆتىنپۆرگ بە ھەقىانەت سەرنجى داۋەتتى ، نايى «لە كەشكەلانى سەدەي بىستەمەۋە» پروانزىتە بىروباۋەرە سىياسى و كۆمەلەيەتى بەكانى «بەلكو دەيى لە ناو شوورەي قەلەكانى دەرەبەگەكانى سەدەي شازدەيەمەۋە يى . (۸۰) چونكە مەكىا قىللى سەرتاپاي لە قورى سەردەمى خۆي دروست كراۋەو زانىارىيە سىياسى بەكەشى ، فەلسەفەي رۆزگارى خۆي دەنويىتى كە تەقەلای دامەزراندنى پادشاپەتى بەكى نىشتمانى (مطلق) دەدا» . (۸۱)

دوچار ئەۋ كەم و كوورى يانەي مەكىا قىللى ۋ ھى تىرش ، لە راستىدا سوۋكە كەم و كوورىن ، ، يا چاكتر وايە بلين لە پال ئەۋ ھەموو لايەنە چاكانەي بۆ چۈنە فېكرى بە قوۋلەكانىدا ، ئاسايىن .

چەند بۆچۈننىكى ئابدۇلۋەلىيى تىر

تا ئىستا باسى زۆر لايەنى سىياسى و كۆمەلەيەتى بىروراكانى مەكىا قىللىپان كرد ، بەلام لەگەل ئەۋەشدا گەلى مەسەلەي گىرنگى تىرماون كە بۆ ئەۋەي و يئەي نىكۆلۋ ۋەك روناك بىرىكى لېھاتوو لە زەينى خويئەرو خاۋەن مەبەستدا ناتەۋاۋ نەيى ، دەھىنى بە ئىشاندا ئىكى خىرا پىش چاۋيان بچەين . لېرەدا چاكتر وايە بە شىۋە بەكى تايەتى ئەۋ دەۋرەي دوۋيات بەكەينەۋە كە لە پىشخستنى زانىارىي مىژۋودا گىراۋىتى .

مىژوو سەرلىستەي ئەۋ زانىارىيە مەۋقايەتى يانەيە كە بىروباۋەرى سەردەمى راپەرىن كارى تىكردن . چونكە بايەخدان بە ژباندنەۋەي كەلەپورى كۆن خۆي لە خۇيدا بىرىتى بوۋ لە ئاراستە كىردنى رۆشنانى بۆ سەر چەندىن لاپەرەي نەزانراۋ لە مىژۋوى سىياسى و رۆشنىرى و كۆمەلەيەتى تەنەت ئابورىي ئەۋروپا لە سەردەمى

رۆمانه كان و گريکه كاندا . ههروه کوو دهس کرا به بايه خدان به شوينه واره کوئه کانی
 رۆژه لاتيش . بويه . سه ره هلدانی «Epigraphy- ليکۆلينه وهی نهخش و نيگارو
 هه لکۆلراوه کوئه کان» وه ک شيواز يکی گزنگ له شيوازه کانی ميژووی کۆن ، راسته و
 خو به سهرده می راپه رينه وه ده به سترينه وه . به لام کار ته نيا به م لايه نه گزنگانه وه
 نه وه ستا ، به لکوو جوړه گۆرانيکيش به سه ر شيوه ی ليکۆلينه وه ی ميژووی به سه ر
 باری سه رنجی ميژوونووساندا سه باره ت به رووداوو شويی تاکه که س تيادا ،
 داها ت . بۆ نمونه سه رنجی که ره خنه گرانه ده رباره ی سه رچاوه و ليکۆلينه وه ميژووی به
 نوسراوه کان په يدا بوو به جوړيکی کۆششکارانه له په رده لادانی سه ر رووی ئه و
 لاوازی به زۆرانه دا که ليکۆلينه وه و ليکدانه وه ميژووي به کان له سه رده مه کانی پيشتردا
 تووشی بوو بوون و له سه لماندنی چهندين راستی ميژووی گزنگی ئه وتودا که له لای
 خويانه وه بوونه هوی ريسوا کردنی فيکری ده ره به گايه تی- کليسه ی ، به شداری
 کرد . هه روه ها له سه رده می راپه ريندا بۆ يه که بچار ميژوو به سه ر کۆن و ناوه ندو نويدا
 دابه ش کراو هه ر له و سه رده مه شدا گه لی ليکۆلينه وه ی ميژووی له با به تيکی تازه
 په يدا بوون که به باریکی ريلک و پيکی يه کگرتودا بايه خيان به کاره ساته کانی نيشتان
 ده داو به جوړيکی گونجاو له گه ل هه ستي نه ته وایه تی و نيشتانيدا که له سه ر هه لداندا
 بوون ، کاره پر له شانازی يه کانی رابوردوویان ده هينا يه وه ياد . بۆ نمونه گو يکار دینی
 (۱۴۸۳-۱۵۴۰) يه که م ميژوونووس بوو له چوار چپوه يه کی پته ودا له ميژووی ئيتاليای
 کۆلی يه وه ، به پيچه وانه ی ميژوونووسانی پيشتره وه که وه ها راهاتبوون به جياجيا له
 حکوممه ت و ناوچه . جوړاو جوړه کانی بکۆلنه وه . ئينجا هه ر به هاندانی هه ستي
 نه ته وایه تی ، ميژوونووسه تازه کان که وته گه ران به دوا ی چاره سه ردا به کردار بۆ
 گيرو گرفته سياسی يه کانی کۆمه لگا کانيان و ته قه لادانی زانیی هوی به راسته قينه کانی
 رووداوو ميژووی يه کان . به م پي يه ئه وان کاریگه ری ی «هيزه ميتافيزيکی يه» کانيان له
 خولقاندن و برياردان له سه ر چاره نووسی کاره سات ره تکرده وه وه ده ستیان کرده
 کۆلينه وه له ده وری تاکه که سی هوشيار (سه رکرده و که سانی ميژووی به ناوبانگ) له
 ره وتی رووداوو کاندا . به لام ته نيا ژماره يه کی زۆر که م له ميژوونووسانی سه رده می

راپه رين تواني يان له م راده ي ليكدانه وه براگتاي يانه ي ميژوو تپه ر بكن ، چونكه پوخته ي كاري زور به يان برتي بوو له گه ران به دواي نهو هوپه (منطق) يانه دا كه سه ر كرده سياسي به كان هه لده سوور پتن .

مه كيافيللي له م كوره شدا قول بوونه وه به كي زياتري له كه ساني تر سه لاندو بيرو راكافي دهورنيكي گرنكيان له پيشخستني ليكولينه وه ي ميژوو ي و تيوري به كانيدا گپرا . چونكه نهو له ليكولينه وه كانيدا له سنووري ليكدانه وه ي براگتاي يانه ي ميژوو چوو به و ديوداو به سه رنجيكي واقعي يانه ي هه لقولاو له تاقيكر دنه وه و شيكر دنه وه . نهك له لاهووت و تيوري مافي خواو ندي يه وه له حوكمراني كردندا . رواني به ده ولت و ياسا كاني و باور پيشي به حه تم ي به تي رووداو ميژوو ي به كان و به په يوه ندي له نيوانياندا هينا ، به يي گوي دانه ئيراده ي نه وان ي تياياندا به شدار دهن . ههروه كوو گه پشته نهو رايه ي كه به يه كداداني سياسي بزويته ري بنچينه ي ميژوو وه به يه كدادانه كه ش به زوري وهك له كتبه كانيدا باسني كردوه شيوه به كي كومه لايه تي و چينايه تي و هره گري ، له بهر نهو ناكوكي به بنج داكوتا وه ي له نيوان سوودو مه سله حه تي گه ل و چينه مولكداره كاندا هه يه . بو نمونه له كتبه گه و ره كه پيدا «ميژوو فلورنسا» به دريژايي كارواني ميژوو ي ئيتاليا شوين پي ي خه باي نيوان جه ماو هرو ئه رستوكراتي به كان هه لده گري . ليره وه ، واته له نيوان گه راني يه وه به دواي هوپه بزويته ره كاني رووداو ميژوو ي كانداو به يي گوي دانه ئيراده ي رووي كه سان ، مه كيافيللي له ميژوو نووسه كاني سه رده مي راپه ريني تپه راندو پيشيان كه وت . خو نه گه ر زانپان كه مه كيافيللي وهك سياسي بهك دهر باره ي ميژوو ي نووسيوه نهك وهك ميژوو نووسيك ، نهوا نه م كاره ي بايه خيكي گه و ره تر و هره گري ، چونكه نهو وه هاي له ميژوو ده خواست خزمه تي سياسه ت وهك زانباري بهك بكا ، بويه نهو به و باره دا بايه خي به گپرانه وه ي رووداو ه كان داوه كه دهر سو و بيرو باو هري لي هه له ينجي . (۸۲)

مه كيافيللي گه لي بيرو راي سياسي و كومه لايه تي به نرخي تري له باره ي ياساو ديموكراتي به ت و له باره ي سياسي به كانه وه چ له سه ركه وتن و چ له ژر كه وتندا و دهور ي به خت له ده سنيشان كردني چاره نووسي كاره سات و كه سان و ه ي تري له م بابه ت هه ن .

ئەو لە ھەموو لیکۆلینەو ھەکانیدا ھەول دەدا بە دیوی ئەودیی نېینی بەکان و شتە
نەبیراوەکاندا شوژبیتەو ھەو لە زۆربەیی جارێشدا دەگاتە بنەو ھەیان و شتی نوێ و چاک
لەگەڵ خۆیدا دیتتەو ھە . جا داخو ھیچ دەربریئیک لەو قوولترو وردترو واقیعی تر ھەبە
و ھەختی لە «ھونەری جەنگ» دا لە سەرکەوتن و ژێرکەوتن دەدوی و دەلی : «سەرکەوتن
شوینەرای ژێرکەوتووترین کردار دەسپرتەو ھە ، لە کاتیگدا ژێرکەوتن ریک و پیکترین
نەخشەو پلان لە بار دەبا» .

بەم جورە نیکۆلو لە زۆر شتدا لە کەسانی تر جودا بوو . ھەرۆک و دوا شا کرداری
ئەو تاقیکردنەو گەورەبە بوو لە ژانیدا کە سەرکەوتووانە بردی بە سەر بوو بە لگەبەکی
لەر و و خەری رەسەن بو ھەلسەنگاندنی کە زۆر بە داخەو ھە لە لایەن میژوونووسانەو
ھەقی خوی نەدراو ھتی . (۸۳)

تاقیکردنەو ھە

مەکیا قیللی و ھەختی ولاتە کەمی تووشی پەلاماردانیککی نوئی بیگانە بوو ، تەمەنی لە
پەنجاو پینج تپەری کردبوو . لە بیستەکانی سەدەیی شازدەبەمدا جەنگەکانی ئیتالیا
(۱۴۹۴-۱۵۵۹) کە لە نیوان ئیسپانیاو ئیتالیا دا دەکران ، بە سەرھەلدانی پادشای
زیادەخوازی ئیسپانیایی شارلی یەکەم کە چاوی پری بوو دامەزراندنی ئیمپراتوریئیککی
مەسیحی یانەیی بەگرتوو ، چونە پلەبەکی سەختەو ھەو پاپاو فلۆرنسای بەکان
ناچاربوون بو بەرگرتن لەو مەترسییەیی بەر دەرگای پی گرتبوون ، دەس بچەنە ناو
دەستی فەرەنسای بەکانەو ھە . بەلام فەرەنسای بەکان لەو شەرە یەکلایی کەرەو ھەبەدا کە
لە شوباتی ۱۵۲۵ دا رووی ھەو لە بەردەم لەشکری ئیسپانیادا خوین رانەگرت بو
فرانسوی یەکەمی پادشای فەرەنسا لە لایەن ھیزەکانی ئیسپانیاو بەدیل گیراو بەو
دەرگای خاکی ئیتالیا لە بەردەم ئەو ھیزانەدا کەوتە سەرپشت . جا ئالەم و ھەختە
ناسکەدا ژمارەبەکی کەم لە دلسووترین نیشتانپەرورانی ئیتالیا ، رینگای
بەرگری کردنیان بو پارێزگاری کردن لە کەرەمەتی ولاتە کەیان ھەبژارد کە مەکیا قیللی
بەکیک بوو لە ھەرە دیارترین ئەو قارەمانانە .

گشت هه‌لۆیسته جوراوجۆزه‌کانی مه‌کیاقیلی له‌و رۆژه سه‌ختانه‌دا . شایه‌تی یۆ ده‌دده‌ن گه‌ چ نیشتا په‌روه‌ر بکی راستگۆو نازایه‌کی ده‌گمهن بووه . چونکه نه‌ کاتیگدا که دوودانی زه‌فه‌ری به‌ ده‌روونی زۆربه ده‌برده‌ له‌ گه‌لیاندا پاپا خۆیشتی . مه‌کیاقیلی په‌رده‌وام کلپه‌یه‌ک بوو له‌ جۆش و خروۆش و پی‌ی له‌سه‌ر پیوستی به‌رگری کردن داده‌گرت و پاپا کلیمه‌نتی هه‌وته‌می هانده‌دا که ئه‌رکی پر له‌ شه‌رافتمه‌ندی خۆی به‌جی بیستی . هه‌روه‌کوو که‌وته‌ هات و چۆکردن له‌م لا یۆ ئه‌و لاو له‌م شوین یۆ ئه‌و شوین و نووسینی نامه‌ی یه‌ک به‌ دوا‌ی یه‌کداو په‌یوه‌ندی کردن به‌ کار به‌ ده‌ستانه‌وه‌وه هه‌ولدانی قایل کردنیان به‌ ئی بیزاربوون یا ئی ئه‌وه‌ی نه‌خۆشی یه‌که‌ی ریگه‌ی پی‌ی بگری . به‌لی . وه‌ک خۆی وتویه . هه‌موو شتیکی فه‌رامۆش کردوه‌و ته‌نیا بیری له‌ یه‌ک شت کردۆته‌وه : «رژگار کردنی ولات و زامنکردنی سه‌ربه‌ستی یه‌که‌ی» . (٨٤) هه‌ر له‌و رۆژانه‌شدا دوو پرۆژه‌ی خسته‌ به‌رده‌م پاپا . یه‌که‌میان ده‌رباره‌ی قه‌لا به‌ندکردنی فلۆرنسای دووه‌میشیان دامه‌زراندنی سوپایه‌کی میلی له‌ تۆسکانیا و ناوچه‌کانی سه‌ر به‌پاپادا .

چه‌نده مه‌ترسی یه‌که‌ زیاتر نزیك ببووا یه‌ته‌وه‌ چالاکی و ئی ئارامی لای نیکۆلۆ پتر په‌ره‌ی ده‌سه‌ند . که‌وته به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی دۆست و براده‌رانی و پرس و راکردن به‌ روونا کبیان . هه‌روه‌کوو به‌وپه‌ری چالاکی یه‌وه‌و به‌ئێ ئه‌وه‌ی به‌ هۆی هه‌لۆیستی به‌زیوانه‌ی زمان درێژه‌کانی پیشووه‌وه‌ ساردوسپی رووی تی‌بکا . به‌شداری به‌هیزکردنی قایمکاری فلۆرنسای ده‌کرد . ئه‌و رۆژانه له‌ کاتیگدا زۆربه‌ی ئه‌و که‌سانه بو‌خۆده‌ربازکردن مه‌سه‌له‌که‌یان به‌ وه‌زعی فه‌ره‌نسایه‌ ده‌به‌سته‌وه . مه‌کیاقیلی زۆر له‌روو رای خۆی ده‌رپرێو وتی : «من باوه‌رم وایه‌ ئه‌رکی سه‌رشانمانه‌ که‌ به‌ئێ چاوه‌روانکردنی بریاری فه‌ره‌نسای به‌ئێ هه‌یچ دواکه‌وتنیگ ئیمه‌ خۆمان پرچه‌ک بکه‌ین» . (٨٥)

نیکۆلۆ به‌ هه‌موو ئه‌و شتانه‌وه‌ نه‌وه‌ستا . به‌لکوو پرۆگرامیکی گونجاری له‌گه‌ل پیدایستی یه‌کانی ئه‌و وه‌خته‌دا دانا «که‌ ده‌بوو بریاری نازیانه‌ی ناناسانی و سه‌یری تیدا بدری» . (٨٦) ئیره‌دا به‌ دلسۆزی یه‌وه‌و به‌ئێ هه‌یچ مه‌رانی کردنیگ به‌ دوا‌ی ئه‌و «میره

نوی به» دا که و ته گهران که ئەو ئەرکه گرنک و پیروژو سهخته بگریته ئەستوو «ههم بو دوست و ههم بو دوژمنانی دهریحا که ئیتالیا بو پارێزگاری کردن له سهربلندی خۆی له و پهری ئاماده بووندا به . ته نانهت پاپا خۆی دانی به ئازایهتی نهخشه که می که یاقیلیدا ناو که چی دوو دلی به که می و چند هویه کی تر ، نه یانیهشت بریاری بپرای بپرا بد . له گه ل ئەوه شدا گشت ئەمانه وره یان به رۆله می به وه فای ئیتالیا به رنه دا ، نیشتمان له مه تر سیدایه و «ئەو له سهری پیوسته ته وای خودی خۆی پی به خشی» ، به لام گه ل خۆی حوکمرانه کان و راپای و کورت بینی یان بووه هۆی نه چورونه بهر مهیدان . بو وینه له کاتی کدا ئیسپانیای دوژمن له و لاهه هه می له دهس خۆی نه ده داو به خاکی ئیتالیا دا به ره و پیش ملی ده ناو پیشه بنگه کانی له فلورنسا نزیک ده بوونه وه ، ترس و سام زه فهری به دلی نیکو لوی ئازا نه ده برد ، به لکوو دهستی کرده دانانی نهخشه به کی ئازایانه می نوی که بریتی بوو له هیرش بردنیکی خیرا بو سهر ناپولی و به دلیل گرتنی جیگری پادشای ئیسپانیا له شاره که داو چه ککردنی دهست و پیوه ندو لایه نگرانی و ئینجا له و پوه ته نگه پیه ئیسپانیایی به کان هه لچنری . به لام پاپا ئەم پرۆژه به شی ره ته کرده وه و ئەوه بوو له دواییدا زور کهوت له سهری ، چونکه بومیو کالونای دوژمنی به یارنده می سه ربازه ئیسپانیایی به کان که فاتیکانیان تالان کرد ، چوه ناو روماه و کلیمه نتی حه و ته میش زور به زه حمهت توانی خۆی دهر باز بکا . ئیتر ئەوه دوا هه نگاوی رینگا خوشکردنی بوو بو ژیر که و ته کوشنده که می سالی دوا پی تر .

مه کیاقیلی به وهش هه ر کۆلی نه دا ، له کاتی کدا که سانی تر پاشه کشه یان لیده کردو خۆیانیان له بازاری کۆیله فروشیدا به نرخیکی هه رزان هه راج ده کرد ، ئەو رابوردووی پر له جه خارو پیریتی و نه خۆشی و خاوو خیزانی فه رامۆش کردن و به جۆش و خروشی لاوی به وه له نیوان فلورنسا و کۆری شه ردا که و ته هاتن و چون و په یوه ندی به م و به وه وه ده کردو هانی ده داین و نامه له دوا می نامه می بو براده رانی و خاوه ن بیرو را ده نووسی و له هه موو ئەو کردارانه شیدا سوور بوو له سهر و ته که می خۆی : نیشتمان له مه تر سیدایه و ده پی ته وای خودی خۆی پی به خشی - خه بات کردن تا دوا هه ناسه و قهت کۆلنه دان ! . «گه رده لولو له که سه رکیشانه هه لی کرده ، به لام که شتی به که ده پی زه ریا

بداته پيش . نيكولو . له وهختيكددا كه له شكري دوژمن نزيك ده بووه وهه هه نزيك ده بووه وهه . بهم شيوه دلگيره واقيعي حالي ده نواندو هه لويستي خوي دهرده بري . (۸۷)
 خو نه گهر هيچ دهره فته تيكيش له بهردهم ئيتاليايي به كاندا نه ما . نهوا له سهريان پيوسته وهك پي ي له سهر داده گرت - به سهر به رزي به وه روو له ناشتي بكن . نهك به خو به ده سه ته وهه دانيكي زه ليلانه وهه . ئينجا ليره شدا هه مديسان ده بي ميريكي نوي له كايه دا بي كه بزاني چون شهر يا ناشتي هه لده بئري . له مه وه به ناشكرا دهرده كه وي كه مه كيا قيلي وهك روونا كيريكي ره سه ن تيوري و كردار پي كرتني پي كه وه به ند كردوون . چونكه گشت كردارو ره فته ره كاني روژاني نهوا تا قير كرتنه وه سه خته ي ، له گه ل گرن گرتني نهوا بيرو اريانه يدا ده گونجني كه له دوا به شي «مير» دا وتراون و به گه رمي هاني «نازاد كرتني ئيتاليا له وه حشي به كان» ده ده ن و هيوايه كي دلسوزانه ده خوازن كه «خودا يه كيك بو رزگار كرتني ته رخان بكا» (مير - به شي بيست و شه شه م).

مه كيا قيلي ئايه م جوړه بوو . هه رووه كوو تا دوايش هه به م جوړه مايه وهه . له روژاني كذا كه هاو تا كاني شه وانيان له سهر مي زي خوار د نه وه به سهر ده بردو «بينا كاري» و «رووخانديان» له هه وادا ده سازاندو پيشه يان گومان كردن بوو له هه لويستي دلسوز ترين و به شه ره فترين كه سيك له رزي خه لكه كه دا ، مه كيا قيلي روو به رووي مه رگك ده وه ستايه وهه له پيناوي ئيتاليادا بيرو هوشي خوي ناگر ده داو جه سه ته ي خوي ده پروو كاند . چونكه لهو خو شه ويستي به يدا به رام به ري دلسوز بوو . بويه هه ره لهو ساتا نه دا به هره ي بليمه تي به كه ي . نهوا وته به ناوبانگه ي ليوه شايه وهه كه ده لي :

خو شه ويستم بو گياني خو م له خوار خو شه ويستم وهه يه بو نيش تانه كه م . (۸۸)
 چالاكي و كو ششي نهوا «پيغه م به ره بي ده سه لاته» و (۸۹) نهوانه ي له دلسوزيدا هاوشاني بوون . به فيرو چوو . رو ما خوي به ده سه ته وه داو نيكولو ش دواي نه وه ي به دلسوزي به وه نهركي سه رشاني خوي به جي هينا . هيچ چاريكي نه ما گه رانه وه نه بي بو گونده كه ي . تا دوا روژاني ته م نه ي تيدا به سهر به ري و (بگو هه لويسته نه گورو ناشكراو دووره ي له مه راني كردن و لاف ليدان و بهو چالاكي به له راده به دهره ي له سه خترين و سه ته م ترين وه زعدا . جاريكي تر بي سه لميني كه نيكولو دي بي رناردو مه كيا قيلي كي به و

کې نې به .

به لآم نهی ئاخو هه لویستی نهو چه سوودی پی به ره بی بایه خانهی مه کیافیلی که له بهرزایی به وه ده یان پروانی به و مزخمه که بو نه وهی له ساتی خویدا بده نه پال لایه نی سه رکه وتوو له م رووه وه چون بوو ؟! . نه وانه سه باره ت به هه لویسته کانی نه م نیشتمان په روه ره سه نه ، به گیانیکی هه لپه رستانه ی نامه ردا نه وه که ونه بلا و کر د نه وه ی گومانیکی نابنجی و هه ولیان ده دا له و ه ز یفه یه دوور بخریته وه که پیش کاره ساته کانی دواین به ده سته وه بوو بیدریتی .

هه روه ها پرسیاریکی تریش به ئیلحاحه وه خو ی ده سه پینی و ده لی : نه گه ر نه مه ره وتی مه کیافیلی و بلیمه تی به که ی بوونی ، چون ده شی نه قلان بیگری که گوا به جه نایی مه وزوعی به ت خوازه کان له خواپاوان ، تی ی نه گه یشتون ووه ک پیوسته بویان هه لئه سه نگیتراوه ؟ . به لآم ئاخو مه سه له وه ها بووه ؟!

بالترین هه لسه نگاندن

به کیک له یاسا هه ره گه شه کانی ژبان نه وه یه که ناتوانری راستی بو هه تایه چه شار بدری و کاریش له گه ل مه کیافیلیدا هه ر وه ها که وته وه . هه موو نه و کوشش و ته قه لادانی شیواندنه ی کران ، هه ر له سه ره تاوه له وه ده سته وستان تر بوون که بتوانن رووی راسته قینه ی نه م روونا کبیره له و فه یله سووف و زاناو خه لکه مه وزوعی به ت خوازه چه شار بده ن که نووسینه کانی نه و یان خویند بووه وه . له راستی یشدا که م رووی داوه روونا کبیریکی گه و ره ناوی مه کیافیلی ی بردی و مه دح وستایشی نه کردی . بو نمونه فه یله سووف و زاناو کارگری ناسراوی ده ولت فرانسیس بیکنی ئینگلیزی (۱۵۶۱-۱۶۲۶) ، به وردی کتیه کانی مه کیافیلی ی خویند وونه ته وه و له ریازه (استقرانی) به که یدا ، که وتوته ژر کاری نه و بیروپایانه وه ی تیاپاندا پیش چاوی که وتوون و به ته واوی له بابه تیکی نوی بوون .^(۹۱) هه روه کوو بیکن به که م که س بووه ده رکی به وه کردوه که مه کیافیلی به جوریک له که سان دواوه وه که له واقیعدا هه ن . نه ک وه که له خه یالدا هه ن و له م باره به وه نووسیویه ده لی .

«ئیمه دەبی سوپاسی مەکیاڤیلی و گشت نووسەرائی وەك ئەو بکەین کە راست و رەوان و بەبی دروستکاری ، وینە ی کردار و رەفتاری خەلکە کە یان بە باری ئاساییدا نواندووە نەك بەو بارەدا کە دەبی (۹۲) هەبی».

هەر وەها لە گەرمە ی شالای بەر بەر چدانە وە ی مەکیاڤیلیدا ، (۹۳) ژمارە بەك لە نووسەران لە بیروباوەرە کانی دواون و زۆر بە ریزلینانە وە هەلیانە نگانە وون . بۆ نمونە لیسسۆس لە کتیبە کە ییدا «کتیبە سیاسی بە کان» کە لە سالی ۱۵۹۰ دا بلاوی کردۆتە وە ، بیروباوەرە کانی مەکیاڤیلی ی دەر بەرە ی ئابین و سیاسەت و دە و لەت نیشانداون . لە سالی (۱۶۱۳) شدا ك . شوپی لە بیروپراکانی مەکیاڤیلی سەسە بارەت بە پۆیستی ی جیا کردنە وە ی کاروباری سیاسەت لە چاکە کاری دواوە . دوا ی ئە ویش بە بیست سال جبرائیل نودی باسی ریزیاری سیاسی مەکیاڤیلی کردووە و روونی کردۆتە وە کە ئە و بە دوا ی میریکی شەرانیدا نە گەر اووە ، بە لکو و ویلی دوا ی حوکمرانیکی سەر کە و تووی لە بابەتیکی نوی ی ئە و تو بووە کە نیشان پۆیستی پی ی بووە . (۹۴)

هەر وەها دیکاری فەیلە سووف و زانای ناسراوی ماتماتیک (۱۵۹۶-۱۶۵۰) یەکیکە لە یە کە مینی ئە و روونا کیرانە ی مەکیاڤیلی کاری تیکروون و ئە و رایە شی سە بارەت بە کردازە عادیلانە کانی حوکمران لە رژیمیکی (مطلق) ی کراوە دا دایر شتووە ، بە تەئسیری بیروباوەرە کانی مەکیاڤیلی بووە . ئە م پیش فەیلە سووفی ئینگلیزی تۆماس هۆبس (۱۵۸۸-۱۶۷۹) بە ماوە یەکی زۆر ، گە یشتە دە سنینان کردنی دەوری خۆ پە رستی و زیادە خوازی ی تاکە کە سی و حە ز کردنی و پارێزگاری کردن لە خودی خۆ ی لە مە سە لە ی دامە زران دنی هەر حکومە تیکدا و (۹۵) ئە وە جی پەنجە ی بە رووی فیکری ئە و فەیلە سووفە ئینگلیزی یە وە دیار و ئاشکرا یە . جۆن لووکیس (۱۶۳۲-۱۷۰۴) فەیلە سووفیکی ئینگلیزی ی ترە و هە ندی لە بیروباوەرە کانی مەکیاڤیلی کاریان فی کردووە . خۆ ئە گەر هە لو یستی ئە دە بی ئینگلیزی بە رامبەر بە نیکۆ لوو زران دنی ناوی بە فراوانی لە ئینگلتەرە دا بیننە وە یادە تێ دە گە یین کە هە لسە نگان د نە کانی ئە و فەیلە سووفانە ی بە سەر نیجی ورد و تیز یان ، پەنجە یان ناوە تە سەر

گیانی نویسنه کانی مه کیافیلی و گشت ئەو ئامانجه دوورانهی تیااندا و تراپون ، چ بابه خیکی گه وریان هه بووه .

ههروه ها دیارترینی فهیله سووف و روونا کبیرانی سه رده می راپه رین و بزوتنی گیانی نه ته وهی ئه وروپایی ستایشیان کردوه ، له وانه نووسه رو میژوونوس و فهیله سووفی فه ره نسایی قولتیر (۱۶۹۴-۱۷۷۸) و ئەنسکلۆپیدیایی ناسراو دیدرۆ (۱۷۱۳-۱۷۸۴) و فهیله سووف و نووسه رو موسیقازانی فه ره نسایی جان جاک روسۆ (۱۷۱۲-۱۷۷۸) و شاعیرو روونا کبیرو پیشه نگی نه ته وه خوازی له ئە له مانایدا گۆته «۱۷۴۹-۱۸۲۰» ، ههروه کوو هیگلیش شایه تی ی بو بلیمه تی ی ئەو داوه . جا یه که میان که ده یزانی چۆن دلی پادشایان رازی ده کا ، (۹۶) فردریکی گه وری بو دانانی کتیبه که ی ده رباره ی مه کیافیلی هاندا ، دوای ئەوه ی له و نامه تایبه تی یانه دا که بو ی ده ناردن ستایشی ده کرد ، چونکه ده یزانی که کتیبه ی له و بابه ته چ ناوبانگیک بو هاوری پادشا ئە له مانایی یه که ی پهیدا ده کا . به لام روسۆ به قولی مه کیافیلی ی هه لسه نگاندوه له به ناوبانگترینی کتیبه کانیدا «په میانی کۆمه لکاری» «العقد الاجتماعي» (جزمی سی یه م- به شی شه شه م) و توویه :

مه کیافیلی وای انیشاندده دا که گوايه ده رسی پادشایان داده دا ، له کاتی کدا گه لی ده رسی به هاداری پیشکه ش به گه لان ده کرد . «میر» کتیبه ی جه مهووری یه ت خوازانه و ئەوه ی شی بو قاره مانه چاره گرانه که ی هه لبژاردوه ، به ئاشکرا نیازی شاراوهی نووسه ره که ی نیشاندده دا . هه ره ها قه ده غه کردنی بلا و کردنه وه ی کتیبه که ی له لایه ن ده رباری رو ماوه مه غزای خو ی ده به خشی ، چونکه دانه ر به ئی پیچ و په نا وه سفی ئەو ده رباره ده کا»

هه ردوو دامه زرینه ری سۆشیا لیزی زانستانه کارل مارکس و فردریک ئینگلس ، له جاریک زیاتر به جوانی بیروباوه ری مه کیافیلی یان هه لسه نگاندوه . مارکس به وردی کتیبه کانی خویندونه ته وه و به تایبه تی «ده مه ته قی» که زانیاری یه کی زۆری سه باره ت به سه ردارانی فلۆرنسا و فینیسیا (۹۷) لی وه رگرتوه . له نامه یه کیشیدا بو ئنگلس «میر» ی به «کتیبه یکی نایاب» ناوبردوه ، چونکه دانه ره که ی یه کیک بووه

لهوانه‌ی «له چاوی مروّقه‌وه روانیوانه‌ته ده‌ولت و یاساکانی‌یان له نه‌قل و
تا‌قیردنه‌وه‌وه نه‌نجام داوه نه‌ک له لاهووته‌وه» (۹۸)

ئینگلیسی له‌قه‌بی «فیله‌ته‌نه‌کانی راه‌پرین»‌ی به‌چار له‌دیارت‌ترین و مه‌زترین
ناوداران‌ی سه‌رده‌می راه‌پرین به‌خشیوه‌که بریتین له‌وینه‌کیشی ئیتالیا‌یی نه‌مر لیوناردو
دافینشی و چاکه‌خوازی ئابینی گه‌وره‌مارتن لوسه‌رو مه‌زن‌ترین وینه‌کیشی نه‌و
سه‌رده‌می نه‌له‌مانیا ئولبریشت دورر (Durer) و له‌گه‌لیاندا مه‌کیافیلیش، چونکه
راه‌پرین هم پیوستی به‌فیله‌ته‌ن-بوو، هم فیله‌ته‌نیشی ده‌خولقاند. هه‌روه‌کوو
کتیبی «هونه‌ری جه‌نگ»‌ی زور لاپه‌سه‌ند بووه‌که ناوی به «مارسیلیزی سه‌ده‌ی
شازده‌یم ده‌برد»، له‌بهر نه‌وه‌ی مه‌کیافیلی به‌لای نه‌وه‌وه «یه‌که‌م نووسه‌ری جه‌نگ
ئامیزی سه‌رده‌می نوی‌یه‌که شیای نو‌بردن بی» (۱۰۰)

له‌م سه‌رده‌مه‌شاندا (۱۰۱) ده‌یه‌ها و بگه‌سه‌ده‌ها له‌رووناکیرو میژوونوسه
روژئاوایی‌یه‌کان به‌چاوی ریژه‌وه روانیوانه‌ته بیروباوه‌ره‌کانی مه‌کیافیلی و چه‌ندین
تویژنه‌وه‌وه نامه‌ی زانستانه‌یان بو لیکۆلینه‌وه‌یان ته‌رخان کردوون که دوا‌ی کورته
دووانیک له‌و سیاسی‌بانه‌ی نووسینه‌کانی مه‌کیافیلی کاری تیکردوون، له‌گه‌ل هه‌ندی
باس و خوازی تریشدا ده‌گه‌رینه‌وه‌سه‌ر دریژه‌ی هه‌ندیکیان.

حوکم‌رانان و مه‌کیافیلی

ژماره‌یه‌کی زور له‌حوکم‌رانانی نه‌وروپا و غه‌یری نه‌وروپا که وتونه‌ته ژیر ته‌ئسیری
بیروپا‌کانی مه‌کیافیلی یه‌وه، به‌تایه‌تی نه‌وه‌کانی دوو توی‌ی «میر». نه‌م
ژیرته‌ئسیر که وتنه‌شیان له‌بارودوخیکی جوراوجور له‌روانگه‌و بوچوونیکی جیا‌جیا‌وه
بووه. به‌لام له‌هه‌موو حاله‌تیکدا زور به‌ی نه‌م حوکم‌رانان نه‌و بابه‌ته‌یان له‌بیروپا‌کانی
مه‌کیافیلی هه‌لیژاردوه که بۆیان له‌بار بووه، ده‌نا زور ئاسانی نه‌و هه‌موو مه‌رج و پێوانه
زوره‌یان ده‌خسته‌پشت گوی که نیکۆلۆ به‌حوماسه‌ته‌وه‌وه به‌ئیانیکی بپرای بپه‌وه‌پی‌ی
له‌سه‌رده‌گرتن که له‌راستیدا ئانه‌مه‌یانه مه‌کیافیلیم.

له‌یه‌که‌مینی نه‌و حوکم‌رانه‌ نه‌وروپایی‌بانه‌ی مه‌کیافیلی کاری تیکردن به‌پادشای
ئیسپانیا شارلی یه‌که‌م (۱۵۰۸-۱۵۵۸) بوو که یه‌که‌م حوکم‌رانی نه‌وروپایی بوو

دهر باره‌ی دهوترا «رۆڤڙ له مهمله که ته کانی ئاوا ناپی». ئەو ئەگەرچی سەرگه‌رمی
 کلێسه‌ی کاسۆلیکی و پارێزگاری لیکردنی بوو، به‌لام خۆی و وه‌زیره‌کانیشی هانی
 بلاوکردنه‌وه‌ی «می»یان له ئیسپانادا ده‌دا. هه‌روه‌ها توماس کرۆمۆڤیل
 (۱۴۸۵-۱۵۴۰) که له سهرده‌می هینزی هه‌شته‌مدا سیاسی یه‌کی ئینگلیزی گه‌وره
 بوو، زۆر ئاشنای بیروباوه‌ره‌کانی دووتوی «میر» بوو، بۆیه‌ دانه‌یه‌کی ده‌سنووسی لێ
 ده‌سگیر خست و به‌وه‌ یاریده‌ی پادشاه‌ی خۆی دا حوکمیکی (مطلق)ی ئه‌وتۆ
 دا. به‌م‌زێڕتی که خۆی له‌ دوایدا بووه‌ یه‌کی له‌ قوربانی یه‌کانی. هه‌روه‌کوو له‌ کاتی
 کوشتنی هه‌ر دوو پادشای فه‌ره‌نسا هینزی سی‌یه‌م و هینزی چواره‌مدا، ئەو
 کتیبه‌یان له‌ گیرفاندا بینا. ئەلیزابیسی یه‌که‌میش (۱۵۵۸-۱۶۰۳) که له‌ سهرده‌می
 بنه‌ماله‌ی تیۆدۆردا یه‌کی بوو له‌ مه‌زنترین حوکمرانه‌کانی ئینگلته‌ره‌و گه‌لی سهرکه‌وتی
 به‌رچاویشی له‌ ناوه‌وه‌و ده‌ره‌وه‌یدا به‌دی هیناو ده‌بووست له‌ په‌یوه‌ندی یه‌کانیدا هه‌رده‌م
 له‌نگه‌رگری، له‌ ژێر ته‌ئسیری ئه‌و کتیبه‌دا بوو. به‌لام خۆ یه‌که‌ وه‌زیری فه‌ره‌نسا
 ریشیلۆ که به‌ سهرکه‌و تووتین سیاسی نیوه‌ی یه‌که‌می سه‌ده‌ی حه‌فده‌یه‌م له
 ئه‌وروپادا داده‌نری، مه‌کیا قیلی یه‌جگار به‌دل بووه‌و له‌ وه‌سپته‌ سیاسی یه‌که‌یدا دانی
 به‌وه‌دا ناوه‌ که پستی به‌ بیروپراکانی مه‌کیا قیلی به‌ستوه‌. هه‌روه‌ها ناپلیۆن پۆناپارت
 ئاشنایه‌تی له‌گه‌ل کتیبی «میر» و «ده‌مه‌ته‌قی» دا هه‌بووه‌و سه‌رلیسته‌ی ئه‌و په‌سندترین
 هه‌زار کتیبه‌ بوون که هه‌لیئزاردوون بیانکاته‌ کتیبخانه‌یه‌کی گه‌رۆک بو‌خۆی و گه‌لی
 په‌راوێزی له‌سه‌ر «میر» هه‌ن و وایش زه‌ن ده‌کری که وه‌ری گیرایته‌ سه‌ر زمانه‌که‌ی
 خۆی. هه‌روه‌کوو هۆگری ناپلیۆنی سی‌یه‌م بو‌ بیروباوه‌ره‌کانی مه‌کیا قیلی هه‌چی
 له‌وه‌ی پێش خۆی که‌مه‌تر نه‌بووه‌. له‌ باسه‌کانی له‌وه‌ به‌ریشماندا ئیشاره‌تمان به
 ژماره‌یه‌کی تر له‌و حوکمراناندا که مه‌کیا قیلی کاری تی‌کردبوون و هه‌ولیان دا‌بو
 ئامۆزگاری یه‌کانی له‌ خاکیکی غه‌یری خاکی ئیتالیا ی سه‌ده‌ی شانزده‌یه‌مدا به‌جی
 بین، له‌وانه‌ هه‌تله‌ر که خۆی له‌ کتیبه‌که‌یدا «تیکۆشانم» (۱۰۲) دانی
 پێداناوه‌

هه‌رچه‌نده‌ له‌ ناو نووسه‌راندا هه‌ن دیگه‌وێ سهرۆکی پیشووی فه‌ره‌نسا

واده دهنه: فہم کہ چاکترین نمونہ می میره نوی یہ کہ بووی، (۱۰۳) بہ لام له راستید
 بارودوخ ہر چوٹیک بی، زہحمہ تہ حوکمرایتکی هاوچاخان بتوانی پربہ پرخوی بخاتہ
 قالی ئو شہحسی بہ تہوہ کہ مہکیافیلی ویستویتی. لیرہ دا: جی ی خویہ تی سہرنج بو
 ئو فیکرہ گرنگہ رابکیشین کہ شورشگیرئی ئیتالیا بی گرامشی لہم رووہوہ دہری پریوہ.
 بہ رای ئو تاکہ کہس له جیہانی ئیستاماندا له وزہیدا نی بہ بیئہ «میر» ہکھی
 مہکیافیلی، بویہ ئوہی دہتوانی بی و بہ لکوو پیوستہ بیئہ ئو میره نوی یہ،
 حیزبکی سیاسی شورشگیرہ. (۱۰۴) ہرہوہ کوو ئو ری و شوینانہی سانتیاگو
 کاریلوئی سکرتری گشتی پارتی کومونستی ئیسپانیا له کتیہ کہیدا «ئوروکومونیزم»
 داوا ی پیریہ و کردنیان دہکا، لہوہ بہ ولوہ نی یہ کہ بابہ تیکی نوی یہ لہو رایہی گرامشی
 بوی چوو بو. کاریلو لہم بارہیوہ دہلی: «...رہنگہ هاورئان ہہ بن و ہا
 بیریکہ نہوہ، ئم بابہ تہ ریازہی کہ جورہ مہکیافیلیمزی یہ کہ، بوی ہہ بی ریگہمان
 بدا له ساتیک له ساتاندا ہرچمان دہوی دہسگیرمان بی و ئوانہ ئم ہہ لوئیستہش
 تہواو بہ ئاسای دادہ تین». (۱۰۵)

گشت ئوہی باسان کرد. بہ بی پیچوپہنا ئو شوینہ بلندہمان نیشانہ دہن کہ
 مہکیافیلی لہوہ بہرو تا ئیستاش لہ کوپری ئایدولوژیای سیاسی جیہانی و بہرہ ویئشہوہ
 چونیدا داگیری کردوہ. لہ بہر ئوہ ئاسای یہ کہ نیکولو چہندہ روزگاریش بہ سہر
 چووی. له دلی خہلکی و بہ تاییہ تی ئیتالیا بی یہ کاندہ، شوینی ریولی تراوی شیاوی
 خوی داگیر کردی.

باشگہز بوونہوہ

لہوہ بہر لہ چہند شوینی کدا دہرمان خست کہ چوں ہیزہ کون ویستہ کان نہ یا توانی
 رووی راستہ قینہی مہکیافیلی لہ پئشدا لہ بہر چاوی مروفہ دانسقہ کان و دوایش
 خہلکہ کہ بہ گشتی ون بکہن. ئوہ بوو ئوروپایی یہ کان کہ وتہ تیگہ بشتنی ئو ئامانجہ
 پاکنہی کہ مہکیافیلی لہ نیوانی بیرو باوہ رو بہ ہاکانی یہوہ پیئشکشی دہکردن و بہ دوایدا
 بازی سہرنجیان دہربارہی گوپردرا. بویہ سہرہ رای ئو شویناندہ بہرہ دامہش،

کار یکی زور زه حمت نه بوو دهرک بهوه بکری که مه کيا قیللی نهک ته نیا له ئیتالیا ، به لککو له سنووری گشت کیشوهری ئه ورو پادا سه رده سته ی بانگ راهیله ران و رابه رانی یه کگرتی نه ته وایه تی بووه . بو نمونه کافووری سه رکزده ی یه کگرتی ئیتالیا خوئی ، له ژیر ته ئسیری بیرو باوهره کانی مه کيا قیللیدا بووه . ئیتالیا یی یه کان قهت ئه م راستی یه بیان له یاد نه چوووه له زمانی یه کیك له شاعیره کانیا نه وه به م شیویه نوینراوه :

«من

ئیتالیا یه کی مه زنی یه کگرتووم
 نیکو لۆ مه کيا قیللی
 ئه وه ی فیر کردووم» (۱۰۶)

له خو پاریش نی یه خانووه که ی له گونده کهیدا که نزیکی فلورنسیا یه کراوه به موزه خانه یه کی نیشتانی ، جگه له وه ی ئیتالیا یی یه کان وهک جه ئتیکی نه ته وایه تی ئاهه نگیان به بونه ی تیپه ربوونی چوار سه د ساله وه به سه ر له دایک بوونیدا بو گپرو له و روزه دا نزرگه یه کی قه شه نگیان له شوینی ناشتی نیکو لۆدا بینا کردو راست له ژیر ناوه کهیدا ، ئه و ته پر مه غزایه یان به هه لکۆلین نووسی که ده بیته پاداشتی گشت ئه و ناهه مواری یه ی له ژانیدا و له پاش مردنیشی تووشی هات و که ده لی :

«مه دح و ستایش هه رگیز له وزهیدا نی یه ئه م ناوه به هه ق خوئی بگه یه نی» .
 ئه وسا کلێسه ش ناچار بوو له ئه نجامدا به چیته ژیر بازو له سالی ۱۸۹۰ دا ناوی کتیبه کانی مه کيا قیللی ی له لیسته ی کتیبه قه ده غه کراوه کان ده رکیشا . ئه مه ش بریتی بوو له ته نیا پاشگه ز بوونه وه یه کی ئاسایی له رووی واقیعیکی سه ملاودا .

به لام له گه ل هه موو ئه مانه شدا ، هیشتا له روزه لاتی ئیمه دا هه ر وینه شیوی تراوه که ی مه کيا قیللی و تیکه لکردنه کلاسیکی یه که له نیوان ئه م و ئه و مه کيا قیللی یه دا له زهینی خه لکه که دا زاله که روزه لاتی یه کان پتر له هه ر خه لکیکی ترو ته نانه ت پیش ئه وه شی نیکو لۆ چاو به ژاندا هه لیینی به چه ندین سه ده ، به ری وشوینه کانی موته لا بوو بوون . به هه ر حال باسی مه کيا قیللی و روزه لات باسیکه که هیشتا دهستی نه دراو ته تی ، ئه گه رچی له بهر گه لی هه وه قی بایه خ پیدان و لیکۆلینه وه ی هه یه .

مه‌کیا قیللی و رۆژه‌لآت

مه‌کیا قیللی له‌کئیبه‌کانیدا زۆر به‌ ده‌گه‌من باسی رۆژه‌لآت و رۆژه‌لآتیی‌ه‌کانی کردوه و ئه‌ویش له‌ سنووری ته‌نیا هه‌ندی زانیاری که‌مدایه‌ ده‌رباره‌ی حکومه‌ته‌ رۆژه‌لآتیی‌ه‌کۆنه‌کان و زۆر له‌وه‌ ده‌چی له‌ سه‌رچاوه‌کانی کالاناباسیسی وه‌رگرتیی که‌ ئه‌ویش له‌ ژێر ته‌ئسیری زه‌ینه‌فۆنی هاویری‌یدا بووه . هه‌ر وه‌کۆو ئیشاره‌تییکی به‌ سوپای عوسمانیی‌ه‌کان داوه‌ و ستایشی کردوه . به‌تایبه‌تی له‌به‌ر ئه‌وه‌ی سوپایه‌ک بووه‌ له‌و رۆژگاره‌دا ئه‌نجامی گیبانی تاعه‌تکرده‌ن و ئازایه‌تی تیایداو به‌ هۆی ئه‌و سه‌رکه‌وته‌ خه‌یرایانه‌وه‌ی له‌ ناوچه‌کانی بولقانی سه‌ر به‌ ئه‌وروپا و شوینی تریشدا به‌دی‌ی هینابوون ، له‌ ناو ئه‌وروپایی‌ه‌کاندا ناو و ناوبانگه‌ییکی بالایی په‌یدا کردبوو .

به‌لام ده‌بی له‌ سووچیکی تره‌وه‌ بڕوانرێته مه‌کیا قیللی و په‌یوه‌ندی‌ه‌که‌ی له‌گه‌ل رۆژه‌لآندا ، چونکه‌ کاریگه‌ری‌ی زۆژه‌لآت له‌ راپه‌رین (Renaissance) وه‌ک به‌یه‌که‌یشتنی دووری‌یانگه‌یی شارستانی ، مه‌سه‌له‌یه‌که‌و له‌ روه‌ی زانستی‌ه‌وه‌ سه‌لمه‌نراوه . گومانیش له‌وه‌دانی‌یه‌که‌ مه‌کیا قیللی وه‌ک رۆله‌یه‌کی سه‌رده‌مه‌که‌ی خۆی و وه‌ک یه‌کێک له‌ ناوداران‌ی سه‌رده‌می لوتکه‌ی راپه‌رین ، به‌ شپۆه‌یه‌کی راسته‌وخۆیا ناراسته‌وخۆ که‌وتۆته ژێر ته‌ئسیری بیروباوه‌ری رۆژه‌لآتیی‌ه‌وه . له‌م روه‌وه‌ گه‌وره‌ترین دوو رابه‌ری سه‌رده‌می راپه‌رین که‌ دانتی و په‌ترارکن پێش ئه‌و که‌وتوون ، یه‌که‌میان له‌ چیره‌که‌ شیعری‌یه‌ ناوداره‌که‌یدا «کۆمیدیا‌ی خواوه‌ندی» که‌وتۆته ژێر کاری «نامه‌ی پاکانه‌خوازی» ئه‌بوو عه‌لای میعه‌ری‌یه‌وه . دووه‌میشیان له‌ چیره‌که‌که‌یدا «ذیکامیرۆن» له‌ ژێر کاری «هه‌زارو یه‌که‌ شه‌وه» دا بووه . هه‌ر لێره‌شدا ده‌مه‌وی ئه‌و رایه‌ ده‌ربه‌رم که‌ دوورنی‌یه‌ مه‌کیا قیللی یه‌ش که‌وتیبته ژێر کاری «که‌لله‌و دیمنه» وه ، یا به‌ لایه‌نی که‌مه‌وه‌ خویندبیتی‌یه‌وه‌ ئه‌مه‌ش ته‌نیا رایه‌که‌و هه‌ق لیکۆلینه‌وه‌ و تێردبوونه‌وه‌ی هه‌یه ، چونکه‌ زۆر به‌لگه‌ هه‌ن مرقۆفی بنکۆلکه‌ر بو ئه‌م جوړه‌ باوه‌ره‌ هانده‌دن . پێش هه‌موو شتی‌ک «که‌لله‌و دیمنه» له‌ ساڵی ۱۰۸۱دا له‌ سربانی‌یه‌وه‌ کراوه‌ به‌ یۆنانی و له‌سه‌ده‌ی سیازده‌یه‌مدا له‌ عه‌ره‌بی‌یه‌وه‌ کراوه‌ به‌ ئیسپانی و له‌سه‌ده‌ی چوارده‌یه‌میشدا به‌ لاتینی . به‌ دوایدا ئیتر به‌ نزیکه‌ی هه‌موو ولاتانی ئه‌وروپادا بلاو

بووه ووه تا رادهيك جي پنجهي خوڻي به سهر داهيناني نه ڊه ٻي گه لي ميله تدا جي هيشت . جا زور دووره روشنبريكي وهك مه كيا قبلي گه به قوسسته وه ڪٽي ده قوسسته وه وهختيكي زوريشي به دسته وه بووه ، «كه ليله و ديمنه» ي نه خوينديته وه ، به تابه تي كه مارسيلو فيرجيلوي هاوري ي دلسو زوي يه ڪيڪ بووه له نووسره ناسراوه کان و پيش نه وه ي مه كيا قبلي ده س بدانه داناني ڪٽي . سياسي و نه ده ي . نه و بوو بووه ماموستاي وتنه وه ي ، نه ده ب . نه مه جگه له وه ي كه مه كيا قبلي به لاي خودوور خسته وه له گياني دڪتاتورانه ي روژه لائي يانه دا (۱۰۷) لايده دا و نه مهش هر هه مان نه و شته يه كه په نده كاني «كه ليله و ديمنه» بوي ده چوون .

هروه ها نه گهر هندی به اور دکاري له نيوان بيرورا کاني مه کيا قبلي و ناوه روکي چيروکه کاني «كه ليله و ديمنه» دا بکين ، له زور شتيده يه ڪرته وه يان له گه ل يه ڪتردا تيده به دي ده کين كه رهنگه نه نجامي ڪار تي ڪردن بي يا ته نيا له خو به وه رووي داي ، به لام له هه موو حال ڪدا سه رنج راده ڪيشي . بو نمونه دووان له چوار نامانجه که ي «كه ليله و ديمنه» . (۱۰۸) به پي ي ده سنيشان ڪردني (ابن المقفع) ، ناراسته ي پادشايانن بو نه وه ي «له گه شته که يدا به ناو ديمنه کاندا زياتر به ته نگه وه بي» (ل ۹۵) . له قسه کاني تري ابن المقفع پيش نه وه ي بچي ته ناو جهرگه ي چيروکه کانه وه ده لي «نه وه ي نه م سيفه تانه ي تيده بي ڪاري مه سهر ناي ، له وانه : ته وه زه لي له ڪار ڪردندا ، يا فرسه ت له ده س دان . يا باوه رکردن به هر هه وال راگه يه نده ريک» و پياوي ژير «له راستگوي به ولاوه . ناي قسه له هيچ که س وه برگر ي ، نه گه رچي که سه که راستگوش بي . ههروه کوو ده بي له هه له ڪردندا به قيردا نه چي و ڪول له تي وورد بوونه وه نه دا و پيوسته نه گهر مه سه له يه کي لي نالوزا ، خو ي له هيچ لايه نيکي نه دا و پيش دلنيا بوون له دروستي يه که ي ههنگاوي تيده نه ني . پياوي ژير ده بي خواهه ني قسه ي خو ي بي و بزاني که جهزا قهزايه» (ل ۹۲) و کيسرا نه نه وشيروانش هه ولي داوه ڪٽي حه کيمه کاني هندستان ده سگير بخاو «بيداته پال خو ي و له سهر ڪردايه تي ڪردنيدا ياريده ي لي بخوازي و ڪار به راوته دبیره جوانه کاني بکا» له بهر «نه و شتانه ي تايان و پادشايان له بهر پوه بردني ره عيه ته کانيان و ژانديان و دادڪاري له نيواناندا پيوستيان

پی‌یان ده‌بی» (ل ۹۸). نه‌وی نه‌و کتیبه ده‌خوئیتته‌وه «چاکه‌ی پادشایان و
 تاعه‌تکر‌دنیان» پیده‌زانی و «ده‌یانخاته‌سه‌روو گشت کارو‌کرداریکی تره‌وه . ئینجا با
 نه‌وه‌ش بزانی ، پایوی به‌شهره‌ف نه‌و که‌سه‌یه‌که‌لای پادشایان شهرافه‌تمه‌ند ده‌بی و له
 ده‌وله‌ته‌کانیاندا پایه‌ی بلند ده‌که‌نه‌وه» (ل ۱۰۷). هه‌روه‌ک بشیره‌که به‌دیمنه‌ده‌لی که
 «ره‌عیته‌ی پادشاو نه‌وانه‌ی له‌حروریدان ، ده‌بی چ‌پیاوه‌قی و زانیاری‌به‌ک پیده‌زانن بو‌ی
 باس بکه‌ن و چ‌ئاموزگاری‌به‌کیان له‌لا هه‌یه‌بیده‌نی . چونکه‌پادشا‌نایان‌ناسی و به‌و
 پیوانه‌یه‌نه‌بی ناتوانی هه‌ریه‌که‌یان له‌پایه‌ویله‌ی خویدا دابنی» (ل ۱۳۶) هه‌روه‌ها
 پی‌ی‌ده‌لی : «ژماره‌زوری د‌ست‌و‌پیوه‌ند ، نه‌گه‌ر ئاموزگاری‌که‌رو‌خواه‌ن
 تاقیر‌کنه‌وه‌نه‌ین ، بو‌کاره‌لسووراندن زه‌ره‌به‌خش ده‌ین ، چونکه‌ئیش به
 زوری ژماره‌مه‌بسه‌ر نابی ، به‌لکو‌و به‌ده‌ست‌و‌پیوه‌ندی دل‌سو‌زو چاکه‌کار‌ده‌بی» (ل
 ۱۳۷). هه‌روه‌ها له‌قسه‌کانی دیمنه‌بو‌شیره‌پادشا : «مشک له‌ناو‌مالدا‌دراوسی‌یه‌کی
 بن‌ده‌ست بو‌و ، به‌لام که‌بو‌وه‌زیان‌به‌خش بو‌وه‌دو‌ژمن‌و‌ده‌ریه‌ده‌ر کرا . یا‌باز
 کیوی‌یه‌کی ئاواره‌بو‌و ، که‌چی که‌بو‌وه‌سو‌ود‌به‌خش گیرایه‌خو‌و‌مالی‌کرا‌و‌ریزی
 لی‌ترا» (ل ۱۳۷) .

چیرۆکه‌کانی «که‌لیله‌و‌دیمنه‌» زور‌جارو له‌زور‌شپوه‌ی خواستراودا ، باسی‌ته‌بیعه‌تی
 خه‌لک‌و‌ده‌وری‌قه‌زاو‌قه‌ده‌ریان‌کردوه . بو‌نمونه‌شیره‌شا‌باوه‌ر به‌قسه‌کانی دیمنه
 دینی و نه‌و نه‌نجامه‌ی لی‌ده‌س ده‌که‌وی که‌خه‌لکه‌که‌دوو‌بابه‌تن «به‌که‌میان‌ته‌بیعه‌تیکی
 در‌ی هه‌یه‌و‌هه‌ک نه‌و‌ماره‌به‌که‌نه‌گه‌ر به‌کیک پی‌ی‌پیدا‌ناو‌پیوه‌ی نه‌دا ، به
 زه‌ره‌به‌خشی‌نازانی و ده‌چی‌جاریکی‌تر‌بی‌ی‌پیدا‌ده‌ئیتته‌وه . نه‌وی‌تریان‌ته‌بیعه‌تی
 نه‌رم‌و‌ئاسانه‌وه‌ک نه‌و‌پوازی (سه‌ندل) به‌که‌نه‌گه‌ر زور‌ده‌ستی لی‌پخرا‌گه‌رم‌دادیت‌و
 ئازاره‌خش ده‌بی» (ل ۱۳۸) . هه‌روه‌ها له‌قسه‌کانی دیمنه‌بو‌شیره‌که : «مرۆفی‌شهرانی
 له‌شهر‌خواه‌ی‌رزگاری‌نابی ، نه‌گه‌ر‌لاوازی‌یش‌رووی‌تیکرد‌ئیلی‌تری‌تیدا
 ده‌دو‌ژیتته‌وه» (ل ۱۵۶) . «پادشایان‌دان‌به‌خودا‌گرن ، سزا‌ده‌رنابرن‌بو‌نه‌و‌که‌سه‌نه‌بی
 که‌تاوانی‌ئاشکریه‌» (ل ۱۵۶-۱۵۷) . «شهر‌خواهان له‌هه‌موو‌شوئینیکدا له
 خیر‌خواهان‌زور‌ترن . به‌لام نه‌گه‌ر‌دزی‌راوه‌ستان‌و‌به‌کو‌مه‌ل‌نیشتنه‌گیانی‌نه‌وانه‌یه

بېغه وئېتىن . د هئا ئەگەر وەھا نەبى ئەوا دەبېتە ئەو پلارى قەدەرەى رەت كردهوەى بو ناپى» (ل ۱۶۱) . هەر وەھا لە زمانى گايەكەو و تراوہ : «باشترىن سولتان ئەوەى بە لە هەئوئەك بچى كە بەلاك دەورە دراى . ئەك لە لاكك بچى كە بە هەئو دەورى نەزراى» (ل ۱۶۶) .

هەندى جاريش پياو هەست بە لەيەكچوونىكى تەواو لە بيروراو بگرە لە نزيكى دەرپرېنىش لەگەل بەكتردا لە نيوان «مير» و «كەلېلەو دېمە» دا دەكا . بو نمونە لە زمانى «كەلېلە» وە و تراوہ كە : «پياوى بى دەسەلات بە لەسەر خوڤى و فەرت و فېل زەفەريان پى دەباو بە فروفېل سوارى كوڤى فيل دەبى و مار لە كون دەردىڤى و يارى پىدەكاو شېر لە ناو تابووت دەنى و ئاو بەو شوئەدا دەبا كە مەبەستىڤى و بەر لە زەرەرى ئاگرو رەشەباو روژ دەگرى و هيزدار دەخاتە كار» (ل ۱۷۲) . «سولتان ئەگەر پياوچاك بى و وەزيرەكانى پياوخراپ بن ، خيرو بەرەكەتى بەسەر خەلكيدا كەم دەبېتەو و لىيان دەچېتە قانى و كەس ناوئيرى توخنى بكەوى . كەواى دەست رەنگىنى پادشايان لە خيرو بەرەكەتەكە ياندايە كە دەبى هەر لە برەودا بى» (ل ۱۷۳-۱۷۴) . هەر وەھا لە قسەكانى دېمە بو شېرەكە : «... ئەى پادشا رەحم بەو كەسە مەكە كە ترست لىي هەيە . چونكە پادشاي بە زەبروزەند رەنگە يەكك بېوغزىڤى و دەستى لە كار بكېشىتەو . بەلام دواى بە ناچارى لەبەر كوڤشش و چاكەى بە سەريەو ، لە خوڤى نزيك دەكاتەو و وەك چۆن يەكك دەرمانىكى تالى دەرخوارد دەدرى ، بە تەماى سوودلى بېنىن دەبخاتەو گەر . يارەنگە يەككى خوڤ بوى و لە خوڤى نزيك بخاتەو و بەلام لە ترسى زەرەرو زيانى ، وەك ئەو كەسە لىدى ماريك بە پەنجەيەو دەداو لە ترسى بلاو بوونەو و زەرەكەى بە هەموو لەشيداو مراندنى ، پەنجەى خوڤى دەقربىنى» (ل ۱۸۰) . «هوى راست ورەوانى كار لەو دەبايە پادشا ئاگادارى ئەو دوستانە بى كە دەيوى يارىدەيان لى وەربگرى و بزانى هەر يەكەيان چ جوړە راوتە دبيريكى لە لايەو چ نەنگى بەكى تىدايە ، ئىنجا دواى ئەو پيوستە پادشا كارگرانى بەسەربكاتەو و لە كاروباريان پېرسىتەو ، بو ئەو وى چاكەى هېچ چاكەكارىك و خراپەى هېچ خراپەكارىكى لا شاراوە نەبى ئەوسا دەبى چاكەكار بەبى

نهجردانهوه نههیلئتهوهو ماوهش نهدا خراپهکارو تهوزهل لهسهر خراپهکاری و تهوزهلی
 بهرهوام بن . چونکه نهگهر تهوهی لهدهس داو جلوهوی بوشل کرد ، چاکهکاریش
 جلوه شلله دهکاو خراپهکار جهسارهت دهنوینی که ئیتر ئیشهکه گندهل دهئی و کار له
 کار دهترازی» (۳۴۸) .

ئینجا له قسهکافی فهیلهسووف بۆ پادشا : «ئهی پادشام ، ئهو کاروبارانهی که
 مروف له ناو گشت نازه لانداندا تیاپاندا تابهتی یه ، من به چواریان دهبنم که بریتین له
 پوختهی ههرچی ههیه له جیهاندا ، ئهوانیش ئهمانهن : حیکمهت و داوین پاکیی و
 ئهقل و داد . چونکه زانستی و وردینی له بهشی حیکهتن . به حیلیمی و
 سهبرو لهسهرخوئی و سهنگینی له بهشی ئهقلن . ئهقلن . حهیاو سهخواهت و
 مهستوری و سهبرهیزی له بهشی داوین پاکین . راستگوئی و چاودیری و خیرکردن و
 رهفتارساغی له بهشی دادن . ئهمانه جوانکاری بهکانن و پیچهوانهکانیشیان
 خراپهکارین . سائیر ههر کاتیک ئهمانه له یهکیکدا کۆبوونهوه ، کهم وکووری له
 نیعمهتیدا نایگهیهئیه بهدهبختی لهم دنیایدا یا شکستی لهو دنیایدا ، یا داخ بۆ
 نهمانهوهی له ژباندان ناخوا ، یا بهشی له مال و مولکدا ههرچه ندیك ئی پیی خهفه تبار
 نایی و له گێچهل سهرسام نایی . بهم جوړه حیکمهت سامانیکه که به لی خهرج کردنی له
 بن نایهت و نازوو قهیه که که ههزاری له بهریدا خوئی راناکری و بهرگیکه که قهت کۆن
 نایی و لهزه تیکه که برانهوهی بۆ نی یه» (ل- ۷۶) .

وهختیکیش ئهم چهند دێرهی خوارهوه دهخوینتهوه ههست دهکهیت وهک
 بهیده بای فهیلهسووف له زمانی مهکیا قیللی یهوه له پیشکهش کردنه کهی «میر» یدا
 میدیتچی بدوینی وههابه که دهلی : «ئهی پادشام ، من ده لیم خو له مه لبهندی باب و
 باپیرانتدایت له پادشایان و که له پیاوان که پیش تو شاریان بنیاد ناوهو زه مین ملی بۆ
 داوین و قه لایان دروست کردوهو سهبر کردهی لهشکر بوون و جباخانهیان ناوته
 سهبرهیک و روزگاربان درێژی کیشاوهو چهکیان په رهی سه ندوهو سهردهم له دواي
 سهردهم به شادی و خوشی ژباون و تهوه بهری جوانکاری ی لی نهگرتوون و له سوپاس و
 ستایش دایه بریون» (۷۷-۷۸) .

دهې ته وده ش بلین که له یه کچوونی هندی لهو شتانه ی چیروکه کانی «که لیلو دیمه» له گهل نووسینه کانی مه کیافیلیدا ، له ولای تره وه وا ناگه یه نی که جیاوازی له نیوانیاندانی یه . بو نمونه مه کیافیللی له ۵۰٪ ی بو ده وری قه دهره به خت له هه لسوورانندی کارروباردا داناوه ، له کاتیکدا له «که لیلو دیمه» دا له زمانی ثم فیله سووفه وه که روی ده می له پادشایه و تراوه : «با شو که سانه ی کاروبار هه لده سوپینو جی به جی یان ده کن بزانی که شت هه مووی به قه زاو قه دهره» (۳۵۰) و «کوشش و جوانی ته قل و هه ر خیرو شهریک که مروف تووشی دی به قه زاو قه دهره» (۳۴۸) . ینجا لیړه دا ده یی ته وه مان له بهر چاوی که مه کیافیللی له ژر ته سیری ته رستوشدا بووه ، به لام له گهل ته ویشدا له ژور شتدا جیاواز بووه ، یا به لایه نی که مه وه له شیوه ی نیشاندانی ته و باسه ندا که لی یان ده دوا ، به تایه تی له پشت به ستنی به رده و امیدبا به نمونه ی میژووی .

به هه ر حال نیمه که ده لپن ده شی مه کیافیللی که وتیته ژر ته سیری په نده کانی «که لیلو دیمه» وه یا خویندیته یه وه ، ته وه ش به دوور نازانین که ته وه یه کگرته وه یه ی هندیکیان له گهل نیروباوهره کانی مه کیافیلیدا له تنیا ریکه وته وه یی ، یا ره تکار (رد الفعل) یکی له یه کچووی بارو دوخیککی له یه کچوو یی . ته وی راستی یی هندی له یه کچوون له نیوان هه لسه نگاننده کانی مه کیافیللی و ابن خلدونیشدا هه به ، به لام به یی ته وه ی به لگه ی سه لیزاو هه بن ده ری بجه ن که به که میان پیشه کی یه که ی دووه میانی خویندیته وه . (۱۰۹) ابن خلدونیش له لای خو یه وه نیشانی داوه که فرمانره وای نمونه یی ده یی؟ به لام به یی پی داگرتن له سر ته رکه روحانی یه کانی و تنیا وه سف کردنی به «پادشایه کی بیروشن و به سوزو به هیزو به لام ری و شوینی «سه رکوتانده وه ی» ناشه ری ره ده کاته وه و بایه خ به خوش گوزه رانی و ناسوده گی ی گه له که ی ده دا» . (۱۱۰) واته ته ویش نامانچی دامه زرانندی ده وله تیککی جیگه رو به هیزو ریک و پیک بووه ، ده وله تیک که پادشا تیایدا بتوانی جله وی کاروبار له روی جوړه های ته ماعکاراندا بگریته ده ست . هه روه کوو ته وه له گه رانیدا به دوی راستیدا ، تنیا رووداوه مادی یه کانی گرتوه شی کردونه ته وه له یاسایانه گه راوه

که بهره‌گورانِ دهبان . به رای هیلموت ریتزر نه‌وه‌ی ابن خلدون به ده‌مارگیری
 ناوی دهبان . هر نه‌وه‌یه که مه‌کیافیلی ناوی چاکه‌کاری لی‌ناوه . (۱۱۱)
 لیره‌داوا چاکه‌ی شماره‌تیک به‌وه‌ی بدین . ابن خلدونیک که له بیروراکانیدا له‌گه‌ل
 ثابیندا دژ به‌ک نه‌بوون . که‌چی به کافرو زه‌ندیق تاوانبار کرا . هر‌وه‌کوو زور له
 میژوونووسانیش . له به‌رزایی سده‌ی نوزده‌یه‌م و بیستمه‌وه‌ی روانی‌بانه بیروباوهره‌کانی و
 به شیوه‌یه‌کی تاییه‌تی «وردکردنه‌وه‌ی هر‌یه‌کانی سه‌ره‌لدانی ثم کاره میژوونی‌یه
 بی‌هاوتایه‌یان (پیشه‌کی‌یه‌که - ۱۸ م .) له سده‌ی چوارده‌یه‌مدا (۱۱۲) خسته
 پشت‌گویی و نه‌مشر ههمان کاره‌ساته‌که‌ی مه‌کیافیلی‌یه وه‌ک له‌وه‌به‌ر روونمان
 کرده‌وه .»

حوکمرانه روزه‌لانی‌یه‌کان تا راده‌به‌ک له وه‌ختیکی زووه‌وه بایه‌خیان به
 بیروباوهره‌کانی مه‌کیافیلی داوه . وازهن ده‌کری که کتبی «میر» به شیوه‌یه‌کی تاییه‌تی بو
 سولتانی عوسمانی مورادی چواره‌م که له خورزگارکردندا له دوزمانی و سه‌پاندنی هه‌یه‌تی
 حوکمرانی‌یه‌که‌ی به‌سه‌ر خه‌ل‌کید . ری و شونینی مه‌کیافیلی‌بانه‌ی به‌کار ده‌هینا .
 به‌لام به جوریکی زور دوور لهو به‌هایانه‌ی که میژوونووسی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می
 راپه‌رین مه‌به‌ستی بوون . وه‌رگیردراوه . ژماره‌ی نه‌وانه‌ی به فرمانی راسته‌وخوی نه‌و
 کوژراون به‌سه‌د هزار که‌س دانراوه . له گه‌لیاندا سیان له براکانی خوی و به‌کیک له
 مامه‌کانی . له سالی ۱۶۳۷ یشدا . له کاتیکدا که تاغوون روژانه نزیکه‌ی ۵۰۰ که‌سی
 له خه‌لکی نه‌ستامبوولی پایته‌ختی قه‌لاچو ده‌کرد . نه‌و شه‌وانیکی پر له که‌یف و
 راباردنی له‌گه‌ل ژنه دوسته‌کانیدا به‌سه‌ر ده‌بردو به ته‌وسه‌وه دیوت : «خودا وا ثم
 هاوینه شه‌رخواهان سزا ده‌داو ره‌نگه له زستاندا نوره بیته سه‌ر
 شه‌رافه‌تمه‌ندان» . (۱۱۳)

هه‌روه‌ها بایه‌خدانی محمد علی گه‌وره به «میر» هیچی له بایه‌خپیدانی حوکمرانه
 نه‌ورویایی‌یه‌کانی پیش خوی و سه‌رده‌می خوی که‌متر نه‌بووه . نه‌وه‌ش بو حوکمرانیکی
 سه‌رکه‌وتووی وه‌ک محمد علی که مارکس ده‌رباره‌ی میسر له سه‌رده‌می نه‌ودا وتوو به
 «له هه‌موو ئیمپراتوری عوسمانیدا تا‌قه به‌شیتی توانای ژبانی هه‌بی» . شتیکی سه‌یر

نه بووه . نهو نه گهرچی له تمه نیکي دزه نگیشدا فیری خوینده واری بوو بوو ، به لام
باهی به هر شتیک ده دا که په یوه ندی به سیستمه کانی حوکمرانی یه وه هه پی و هر
تمه ش بوو بووه هو یه کیک له نه پی یه کانی نهو سرکه وتنه گه وره یه .

محمد علی دوا ی نهو ی له ریگه ی یه کی له دیلوماسی به بیگانه کانه وه باه ی
«میر» ی پزانی ، ^(۱۱۳) له سالی ۱۸۲۴-۱۸۲۵ دا ^(۱۱۴) روفائیل أنطوان زاخوری
قه شه ی راسپارد بو ی وه ریگپزته سر زما نی عه ره پی ، چونکه وه ک خو ی وتوویه
«زور به پر وشه وه بووه بزانی تم کتیه چی تیدایه» . سه یریش نهو یه که محمد علی
دوا ی خویندنه وه ی «میر» ، له به یه که بشتنیکیدا له گه ل دیلوماسی به کی ئیتالیا پی به
شیوه ی هه لسه نگاننده :

«نیه له ئیتالیا دا زاوه ژاویکی گه وره ده رباره ی نووسه ری ناسراوتان مه کیاقیلی
ده نینه وه ، من فه رمانی وه ریگپزانی کتیه که م دا تا بزانه چی ی تیدایه ، به لام ناشکرای
ده که م نهو پیاوه زور له وه که متره که من نه نجامی نهو ناوبانگه ی هه یه تی لیم چاوه پروان
ده کرد . هه روه کوو من پیی راده گه یه نم که کتییکی تره هه یه عه ره پی یه و سه رسام و
سه رمه ستی کردووم ، نهو یش پیشه کی به که ی ابن خلدونه . تم نووسه ره له
بیرکردنه وه دا له مه کیاقیلی سه ره ستره و بگزه باوه رم وایه کتیه که ی نهو زور
سوود به خستره . ئینجا که بلا و کردنه وه ی کتیه که ی مه کیاقیلی له هه ندی له ولاتانی
نهو رویدا قه دهغه پی ، خو ده بوو قه دهغه کردنی کتیه که ی ابن خلدون کون برترو
توندوتیزتر پی» .

گومانی تیدا نی به نهو ی کاری کردوته رای محمد علی لاوازی ی وه ریگپزانه که ی
«میر» و ناره وانی شیوه که ی بووه که وای لیکردوه تیگه یشتنی زه حمت پی و بو
بلا و کردنه وه دهس نه دا . ^(۱۱۵) له گه ل نهو شه دا نهو وه ریگپزانه باه یه ی میژووی خو ی
هه یه ، چونکه به که م وه ریگپزانی «میر» ه بو عه ره پی و ئینجا به دوایدا پاریزه ری میسری
محمد لطفی جمعه له سالی ۱۹۱۱ دا جاریکی تر له ئیتالیا پی یه وه کردو پی به عه ره پی و له
سالی ۱۹۱۲ دا به ناوی «کتبی میر که میژووی میرایه تی به روزئاو پی به کانه له سه ده کانی
ناوه راستدا» ^(۱۱۶) بلاوی کردوته وه . وه ریگپز کتیه که ی به پیشه کی به کی فراوانی خو ی

دەس پیکردووە کە لە (۵۰) لاپەرە دا یەو (۱۱۷) بە شیوێ بە کێ رهوان و مهوزووعی یانە . گەلی لایەنی جوراوجوری ژبان و نووسینە کانی مەکیا قیلی نیشان دەدا . سەر مەستی وەرگێڕ سەبارەت بە مەکیا قیلی گەشتتۆتە رادە بەک کە بە تاییەتی بو ئێو مە بەستە چوووە بو ئیتالیا و سەری لە گوندە کە ی و خانووە کە ی داووە لە پارسیش یە کێک لە نەو کانی ئەوی دیو . لە پیشە کێ یە کە یدا بە شیوێ بە کێ ئە دە بی یانە ئەو دە در دە پری و لەو قسانە ی تیایدا کردوونی دەلی :

«کە کتێبی (میر)م خویندەووە هۆگری بووم و وام لێهات لە گەل چوارینە کانی خە یامدا لە گەل خۆمدا هەلی بگرم . وەختی خە فەت دامدە گری و دلم تەنگ دە بی . خە یام دە خوینمەووە بو ئەو ی بەو مە یە پیرۆزە ی مەست بچم . بە لام «میر» بو ئەو دە خوینمەووە کە لە مە ی خە یال دەریاز بچم و بگەر یمەووە کۆری ئەو راستی یە ئازار بە خشانە ی کە لە شکرە کانی هیزو حەزوو ئارەزوو تیایدا بە شمشیری کارە سات و رمی بە سەر هات پیکدا هەل دە گزین» . (۱۱۸)

ئینجا ئە گەر ئەو بە گری بە چا و کە یە کە م خویندە نەو ی «میر» لە لایەن وەرگێڕە کە یەو «لە بەر قورسی زانیی مانا و مە غزای کتێبە کە» توشی «سەر سوڕمانی» کردووە و ناچار بووە «چە ندین جار پێدا بچیتەو» تا «لە کۆتایی کاردا بە تە نیا تیگە یشتن و دە رک کردن بە ناوەرۆکە کە ی» (۱۱۹) وازی هیناوە ، لە هۆی ئەو هە ندە کە لێنە تێ دە گە یین کە لە وەرگێڕانە کە دا هە ن و . کە لە گەل ئەو هە شدا شیوێ بە کێ رهوان و ماناروونی ی تیا یەو ئەو وادە کا تیگە یشتنی ناوەرۆکە سەرە کێ یە کە ی میر بە بی گری و گۆل لە توانادا هە بی .

بە لام وە ک دە ردە کە وی ، ئەم وەرگێڕانە و پیشە کێ یە کە ی خاوە نە کە ی دە وری کێ ئەو تویان لە پیکهینانی باری سەرنجی کێ دروستدا دەربارە ی مەکیا قیلی و بیرو باوەرە کانی لە لای خوینەری عەرەب و رۆژ هە لاتی بە گشتی نە گێراوە . ئەم لە کاتی کدا هە مو نیشانە یە ک وادە گە یە نی کە پیکه یشتنی ئەو جۆرە باری سەرنجە دە گەر یتەووە بو سەرە تای سە دە ی بیستەم . (۱۲۱) واتە بو سە ر دە میک کە هیچ روونا کبیرو میزوو نووسی کێ رۆژ ناوای نە ما بو . چە ندە لایە ن داریش بووی ، کتێبە کانی بە باری باشە دا

هه‌لنه‌سه‌نگاندي، له‌وانه ميژوو نووسي سهر به جه‌زويته‌كان و عه‌میدی پيشووی کوليجی کامييون له زانکوی ئوکسفورد (ليسلی وکهر). له راستیدا کهم ميژوو نووسي ناسراوی هاوچاخ هه‌ن به بلندی مه‌کیاڤیلی یان هه‌لنه‌سه‌نگاندي.

بيرورای هاوچاخ

له‌وه‌به‌ر باسی بيرورای ژماره‌یه‌کی زور له‌و فه‌يله‌سووف و روونا کبيرانه‌مان کرد که له واقیعی حالی بيروباوه‌ره‌کانی مه‌کیاڤیلی، تيگه‌يشتبون و به‌ره‌زامه‌ندی‌یه‌وه هه‌ليانسه‌نگاندون. به‌لام ئاسایی بوو کار ته‌نیا به‌وانه‌وه نه‌وستی، به‌لک‌وو له سه‌رده‌می ئیستا شاندا چه‌ندین روونا کبيرو نووسه‌ری سهر به‌گه‌لی قوتابخانه‌ی ئایدولوتزایی جیاجیا، له هه‌مان باس دواون و هه‌ر که باسی سه‌رده‌می راپه‌رین و پيشکه‌وتنی زانستی. سیاست یا ليکولینه‌وه‌ی ميژووی یان کردی، مه‌کیاڤیلی یان وه‌ک ميژوو نووس و زانابه‌کی سیاسی به‌دیار خستوه، له ناویاندا ژماره‌یه‌کی زور له‌و ميژوو نووسه‌ روژئاوایی به‌ناسراوانه‌ی که له روژه‌لا‌ندا ناوو ناویانگيکی به‌رزیان هه‌یه‌و کتيبه‌کانیان وه‌رگير دراونه‌ته سهر زمانه‌کانی، به‌لام به‌ی ئه‌وه‌يشی کاریان کردیته سهر ئه‌و بيروزیایه‌ی له ریزی کور و کالاندا ده‌باره‌ی مه‌کیاڤیلی باو بووه. ئینجا ئیمه‌ لیره‌دا بو کۆتایی پی‌هینانی ليکولینه‌وه‌که‌مان ده‌باره‌ی ميژوو نووسي گه‌وره‌ی سه‌رده‌می راپه‌رین، ته‌نیا چه‌ند نمونه‌یه‌کی کهم له بيروراکانی نووسه‌ره‌ بيگانه‌کان نیشان ده‌ده‌ین.

له (ئه‌نسکلۆپیدیای به‌ریتانیایی) دا ده‌باره‌ی مه‌کیاڤیلی وتراوه:

«نووسه‌رو کارگيري ئیتالیایی ده‌وله‌ت نيکۆلۆ مه‌کیاڤیلی، روونا کبيریکی نیشمانپه‌روه‌ری بليمه‌ت بوو. تيگه‌يشتنی ژیرانه‌ی له سیاستی هاوچاخی خووی و ده‌رک کردنی قوولی به‌تبعه‌تی ئاده‌میزاد، چا‌کترین به‌ره‌میان لی‌وه‌شاوه‌ته‌وه که زور جار به‌هه‌له به‌کاری گه‌نده‌ل یا گالته‌جاری دراونه‌ته‌قه‌له‌م. ئه‌و پیاویکی سه‌رراست و هاوولاتی‌یه‌کی چا‌ک و باوکیکی دلسۆز بووه. هه‌روه‌کوو نووسه‌ریکی گه‌وره‌ش بووه، چونکه روونا کبيریکی مهن بووه.» (١٢٢)

«ئه‌نسکلۆپیدیای ئەمه‌ریکایی» ش مه‌کیاڤیلی به‌ره‌مزی گواسته‌وه له سه‌رده‌می

ناوهر استهوه بو سهردهمی نوی ده داته قه له مو «دروستی بیروباوهره سیاسی به که ی» بهو خزمه تانهوه دهبه ستهوه که پیشکته شی رژمی جه مهوروی فلورنسای کردوهو به باریکی بالادا قسه له رووی به که ی هه لده سه نگیتی. ههروه کوو ده بسه لینی که «مه کیافیلی نه ی وتوه هیچ ره وشتو به هایه که له سیاستدا نی به ، به لکوو وتوتی که سیاست رهشتو به های تایه تی خوی هه یه و تم جوره باوهره ش عادیلانه دته پیش چاوو بگره بو سهرده می که به دی هینانی یه کیتی نه ته وایه تی و دامه زرانندی ده وله تیکی نه ته وایه تی تیادا وهک تامانجیکی بالای نه وتو که هه موو شتیکی تر له ناستیدا لاوه کی بی ، به پیشینی به که ده درته قه له م» (۱۲۳)

له باری سهرنجی «نه نسکلوییدیای فله سفی» ی سو فیاتی شهوه ، مه کیافیلی به یه کی که له دیارترینی نه ورونا کبیره ئیتالیا یانه داده نری که هه ولی داوه «دوور له لاهووت ، یاسا کانی به ره و پیشه وه چوونی کومه لگا ده سنیشان بکاو تیروانینیکی ریالیستانه ی دروست روانیوتی به ده ولت و حوکمرانان و له باوهریکی دل سو زانه وه نووسینی له پیناوی یه کگرتنی ئیتالیا دا نووسیه» (۱۲۴) ههروه ها هه مان شت له «نه نسکلوییدیای میژووی» ی سو فیاتیداو (۱۲۵) له چاپی دووم و سی به می «نه نسکلوییدیای گره ی سو فیاتی» (۱۲۶) و تراوه ته وه . له جزمی چواره می : «میژووی جیهان» ی شدا نوسراوه : «نه نجامه کوشنده کانی به ش بهش بوونی ئیتالیا تاراده به کی نه وتو تاشکراو له روو بوون که هه ندی له نویته ره زیاتر پیشکته و تنخوازه کانی بورجوازی بهت له سه ده ی شازده یه مدا که وتنه داوا کردنی یه کگرتنی ئیتالیاو یه که مینیشان رونا کبیری سیاسی و میژو نووسی ناسراو نیکولو مه کیافیلی بوو» (۱۲۷) ههروه کوو میژو نووسی نه مهریکایی کارلتون هیس به هه مان جور مه کیافیلی هه لسه نگانده . (۱۲۸)

نه مرؤش ده مارگرترین که ساینک بو جزویته کان و کترینیان له سو زاریدا به رامبه ر به مه کیافیلی ، (۱۲۹) دان به وه دا ده نی که نهو «ریگایه کی نوی ی بو لیکولینه وهو ... شیوازیکی تازه ی بو قسه کردن له سیاست دیوه ته وه ، نه مه جگه له تیوزی به سیاسی به نوی به کانی» ، ههروه کوو «به وپه ری وردی و بیریزی به وه ، نهو پال پیوه نه رو هویانه ی ده سنیشان کردوون که هه ر بزوتنه وه یه کی سیاسی دینه کایه وه» .

له بهر ئهوه «به يه كيك له كارامه ترينى ئهوه. نووسهره ديارانه داده نرى كه كاربان كردۆته
سهر كاروبارى سياسى له جيهاندا» و واده كا «بيروراكانى سه بارهت به گيروگرفته
سياسى به كان جيگه ي ليكۆلينه وه به دوادا چو نيكى قول بن». (١٣٠) يا ههن له
هه مان بارى سه رنجوه به «باوكى زانستى به سياسى به كانى» (١٣١) داوه نين ، يا به
«پيغه مبه ريكي دهوله تى نوئى نه ته وايه تى» (١٣٢) ده زانن .

ههروه ها ميژوو نووسى ئه مبه ريكاى رۆبه رت بالمه ر له دووان له كتيبه كانيدا ،
ده يسه لينى كه مه كيا فيلى «له ناو نووسه رانى سه رده مى راپه رين له ئيتاليا دا به
ديار ترينيان» ده ژميردى و «مير» مه زن ترين ميراقى نه مرى» ئه وه سه رده مه يه وه مه كيا فيلى
«خه وى به و رۆژه وه ده دى كه خه لكى فلورنسا و بگه ر گشت ئيتاليانى به كان به نواندن
مه ردا به تى له كۆره سياسى به كانياندا هه رۆماني به ديزينه كان كردار بكه نو له ريزى
له شكه رة كانى شاره كاندا به هاندانى ئامانجه نيشتمانى به كان بجه نگن و سه رى خويان
له به رده م ئه و روپادا به رز بكه نه وه» (١٣٣)

له ناو ميژوو نووسه ئيتاليانى به هاوچاخه كانيشندا ههن مه كيا فيلى به
شورشگيرو (١٣٤) «پيغه مبه ريكي بى ده سه لات» (١٣٥) ده ده نه قه له ؟. ئه مۆ له ناو ميژوو
نووساندا به ده گمه ن ههن دان به وه دا نه نين كه مه كيا فيلى «هاوولا ئى به كى چاك و
هاورى به كى گيانى به گيانى و باوكيكي به ته نگه وه ها تووى نيشتمانه ره وه ر بگه ر
نمونه نى» (١٣٦) بووه .

ده توانى ده به ها نمونه ي ترى له م با به ته به نترينه وه . به لام ئيمه نه نيا ئه م وي نه پر
مانا نه يان ليه خه ينه پيشچاو كه ا . ف . جيفيليكوف له ليكۆلينه وه كه يدا ده ر باره ي
مه كيا فيلى پيشكه شى كردوه و وتويه :

«ئيتاليا نه يتوانى به ك بگرى . بوچى ؟ . ئه مه بوو ئه و پرسياره ي نيكۆلو ئاراسته ي
خوى ده كرد . ئيمه وه رامه كه ي ده زانين (وه رامى مه كيا فيلى - ك . م) : به كه م له بهر
نه بوونى به كتيى سياسى له ئيتاليا دا . دووه م له بهر ئه وه ي له ئيتاليا دا سوپا به كى
نيشتمانى چ له كۆزو كالا ئى خوى يا له سه ربازى به كرى گيرا و نه بوو . كه وائى چار چى
بوو ؟ . به كگرتن و دامه زراندى سوپا . بو جى به جى كردنى ئه مه ش ده بوو شيوازه كانى

کارکردن روون بکرتنه‌وه . مه‌کیاقلیلی به پی‌ئی بۆچوونی خوئی له‌م باره‌یه‌وه ، ئه‌نجامی به‌وه شکانده‌وه که بنچینه‌کانی زانستی سیاسی، دارشت ، کوت‌ومت وه‌ک کۆلۆمبس که وه‌ختی که‌وته گه‌ران به‌ دوا‌ی ریگایه‌کدا . بۆ هیندستان ، ئه‌مه‌ریکای دۆزی‌یه‌وه» . (۱۳۷)

گشت ئه‌وه‌ی . باس کرا ئه‌وپه‌ری هه‌ق به‌ مه‌کیاقلیلی ده‌دا داوا له‌ رۆژه‌لانی‌یه‌کان بکا که خوئی له‌ واقیعدا چۆن بووه وه‌های بیینو بیروباوه‌ره‌کانیشی چۆن وه‌هایان هه‌لبسه‌نگین . به‌ئی :

«مه‌دح‌وستایش هه‌رگیز له‌ وزه‌یدا نی‌یه‌ ئه‌م ناوه‌ به‌ هه‌ق خوئی بگه‌یه‌نی» .

په‌راویزه‌کان

(۱) : مه‌کیاقلیلی له‌ ته‌مه‌نی دوانزه‌ سالاندا بووه که یه‌که‌م کتیی ده‌رباره‌ی میژوو خویندۆته‌وه .

(2) : R . Ridolfi the life of Niccolo Machiavelli, translated from the Etalian by G. Grays on, chicago, 1963, P. 3.

(۳) : ا.ک. جیفیلیکوف ، نیکۆلۆ مه‌کیاقلیلی (۱۴۶۹-۱۵۲۷) ، موسکۆ-لینینگراد ، به‌ زمانی روسی ، ل ۲۴ .

(4) R. Ridolfi, Op. Cit., pp. 9-12; F. Chabod, Machiavelli and the Renaissance, translated from the Italian by D. Moore, Cambridge, 1960, pp. 7-9;

(5) R. Ridolfi, Op. Cit., p.4.

(6) F. Chabod, Op. Cit., p. 126.

(۷) أ.ك. جيفيليكوف ، سەرچاوهی پيشوو ، ل ۳۴

(۸) : هه مان سەرچاوه-ل ۳۲ .

(۹) : ف. روتينوگك ، (فيله تهنه كانی سهرده می رابه رین) ، به زمانی روسی ، لينينگراد ،

۱۹۷۶ ، ل ۱۲۰ و ۱۲۱ .

(۱۰) : سەرچاوهی پيشوو ، ل ۱۲۰

(۱۱) : پروانه كتيبي :

#. Butterfield, the Statecraft of

Machiavelli, London, 1960, p. 125.

(۱۲) : له شويينيكي تری ئەم ليكولينه وههوا ، دهگه رينه وه سهر كتيبه گه وه كه ی مه كيا فيلي (دهمه ته قی)

(۱۳) : پيشه سازي ی قوماش له ورژگارهدا ، نهك ته نيا له ئيتاليادا ، به لكوو له گشت نه وروپادا له پيشه به قازانجه كان بوو .

(۱۴) : ئەوه له نامه يه كيدا وتراوه كه بو فيتوري ی هاوري ی ناردوه . (بگه ريره وه سهر :

(F. Chabod, Op. Cit., pp. 131-132).

(۱۵) : أ.ك. جيفيليكوف-سەرچاوهی پيشوو-ل ۱۹ .

(16) F. Chabod, Op. Cit., pp. 4,126,134-135.

(17) R. Ridolfi, Op. Cit., pp. 145, 156.

(18) F, Chabod, Op. Cit., p. 132.

(19) Ibid, p. 129.

(۲۰) : نیکولا ئەلکسیف ، نیکۆلۆ مەکیافیللی ، بە زمانی بولگاری ، سۆفیا ، ۱۹۰۸ ، ل ۲۷-۲۸ .

هەرۆها ف . رۆتینبۆرگ ، سەرچاوەی پێشوو ، ل ۱۲۲-۱۲۳ . هەرۆها ل . م . باتکین ، (مروقیهەرۆه ئیتالیا یەکان) ، شیوهی ژبان ، شیوهی بیرکردنەوە ، بە زمانی رووسی ، مۆسکو ، ۱۹۷۸ ، ل ۵۸-۵۹ . هەرۆها :

“The Prince”, London, 1968, pp. 18-19 (the Introduction by G. Bull).

(۲۱) : تیتۆس لینی (۵۹ پ.ز- ۱۷ د.ز) ، میژوو نووسیکی ناسراوی رۆمه‌کانه . ۴۵ سالی به دانانی کتیبه گه‌وره‌که‌یه‌وه (میژووی رۆما له دامه‌زاندنی شاره‌که‌وه) به‌سەر بردوه و بریتی بووه له ۱۴۴ به‌رگه‌و نه‌یا ۳۵ به‌رگی ماونه‌ته‌وه . به‌که‌مین ده‌کتیبیان که مەکیافیللی بۆ نووسینی کتیبی (ده‌مه‌ته‌قی) کردوونی به‌سەرچاوه‌یه‌کی سەرەکی ، باسی ئەو کاره‌سات و رووداوانه‌ ده‌که‌ن که مه‌تا سالی ۲۹۳ ی پێش زاین روویان داوه .

(۲۲) : مەکیافیللی ئەوهی له پێشه‌کی ی کتیبی (ده‌مه‌ته‌قی) دا وتوه .

(23) F. Chabod, Op. Cit., p. 24.

(24) F. Gilbert, Machiavelli and Guiccardini.

Politics and history in sixteenth century.

Florence, Princeton, 1965, p. 199.

(25) R. Ridolfi, Op. Cit, pp. 165-175.

(26) “The Prince”, p. 15 (the Introduction).

(27) R. Ridolfi, Op. Cit., pp. 249-250.

(۲۸) : پشتمان به‌وه‌رگه‌رانه‌ عه‌ره‌یی و رووسی و ئینگلیزی یه‌که‌ی به‌ستوه .

(۲۹) : بگه‌ر پره‌وه‌ لای : ئەلین فیدرین-مه‌کیافیللی-وه‌رگه‌رانی أمیره‌ الزین-بیروت-سال

فی-له‌ ل ۳۲-۳۳ .

(30) R. Palmer and J. Colton, A history of the

Modern World third edition, New York,

1965, p. 55

(۳۱) : مەکیافیللی ئەم قسه‌ به‌ناویانگه‌ی به‌ بۆنه‌ی هیرشی ئه‌ره‌نسا یی یه‌کانه‌وه‌ بۆ سەر ئیتالیا له سالی ۱۴۹۹ دا وه‌رۆه‌ پێشچوونی خیرایانه‌یان وتوه‌ «بگه‌ر پره‌وه‌ سەر-میژووی ئیتالیا- به‌ زمانی

رووسی ، جزمی به کم ، له ژیر چاوه پیری ئاکادیمیست س.د. سکاژکینه دا ، موسکو ، ۱۹۷۰ ، ل ۴۵۵» .

(۳۲) : به زوری پستم به وهرگیرانه عهده بی به که یی ئهم کتیه به ستوه «بگهر پره وه سهر-دهمه ته قی می مه ک اقبیلی-وهرگیرانی خیری حاد ، بیروت ، ۱۹۶۲» .

(۳۳) : ئه وه ئاقه کتییی که له ژانی خویدا له سالی ۱۵۲۱ دا بلاو کراوه ته وه .

(34) R. Palmer and J. Colton, Op. Cit., p. 55.

(35) J. Plamenatz, Man and Society. A critical examination of some important

Social and Politicce theories, from

Machiavelli to Marx, Vol. 1, tenth im-

pression, London, 1977, pp. 1,7.

(۳۶) : له کۆتای سهرده می ناوه راستدا باری ئابووری ی ئیتالیا خیراتر له ولاته کانی تری ئه وروپا رووی له پیشکه وتن کرد ، ئه ویش له سایه ی بازرگانی به گه شه سه ندوه که په وه له گه ل رۆژه لاتدا و پیشکه وتنی به رهه می پیشه بی تیایدا به راده په که ئیتالیا بهر له ههر شوینیکی تری جیهان ، به که مین نیشانه ی په یوه ندی و به رهه م هینانی سهرما په دارانه و دهسته و ئاقم و چینه کومه لایه نی به نوی به کانی به خو په وه دی .

(37) H. Butterfield, Op. Cit., pp. 114- 115.

(۳۸) : بو دریه ی باس بگهر پره وه لای : و.ل. فاینشتین ، میژوو ناسی ئه وروپایی رۆژئاوا له

سهرده می ناوه راستدا ، به زمانی رووسی ، موسکو-لینینگراد ، ۱۹۶۴ ، ل ۲۸۶ .

(۳۹) : ئیتالیا بی به کان گه لانی تری ئه وروپایان به وه حشی (کتیوی) ناو ده برد ، به و مانایه ی که له چاو خو یاندا دوا که وتوون .

(40) W. Lewis, The Lion and the Fox. The role

of the hero in the Plays of Shakespeare,

London, 1966, p. 69;

(۴۱) : د.ل. فاینشتین ، سهرچاوه ی پیشوو ، ل ۲۷۹

(42) H. Butterfield, Op. Cit., p. 97.

(۴۳) : بو نمونه بگهر پره وه سهر : ئه لین فیدین ، سهرچاوه ی پیشوو ، ل ۳۲ .

(44) "The Prince", p.20 (the Introduction).

(۴۵) : له ف. روتینبورگ . سمرچاوهی پیشور . ل ۱۲۲ هره وهرگیراوه

(۴۶) : شاریکی فیره‌نسابه ده‌کومته باشووری روزه‌لانی پاریسموهر باره‌گای دهرباری پادشا

بروه

(۴۷) : له (ف. روتینبورگ ، سمرچاوهی پیشور ، ل ۱۲۲) هره وهرگیراوه .

(۴۸) : بۆرجیا بنه‌ماله‌به‌کی سمررداری ناسراوه که به نه‌ژاد نمرگونی ئیسپانیایی بهو له سده‌ی

پانزبه‌مدا رووی کردوته ئیتالیا . نم بنه‌ماله‌به له سایه‌ی نه‌لفونسو بۆرجیاوه که له سالی ۱۴۵۵ دا

بروه به پاپا به‌دیارکومتوه . هه‌وه‌ها نه‌لیکسانده‌ری شه‌شمیش به‌کیک بوو له خزمانیو له سالی

(۱۴۹۰-۱۵۰۳) دا بوو به پایا .

(49) H. Butterfield, Op. Cit., pp. 131-132; "The

Prince", pp. 22-23 "the Introduction).

(۵۰) : «میژوی ئیتالیا» (سمرچاوهی پیشور) ، ل ۳۳۶-۳۳۵ .

(51) F. Chabod, Op. Cit., pp. 94-95; R. Ridolfi,

Op. Cit., p.9.

(۵۲) : نهلین فیدرین ، سمرچاوهی پیشور ، ل ۶۲

(53) J. Plamenatz, Op. Cit., p. 33.

R. Rodolfo, Op. Cit., pp. 53-64; J Plamenatz,

Op. Cit., p. 14.

(۵۴) : نم رایه بابه‌خینکی گموره‌ی هه‌به ، چونکه مه‌کیافیلی به‌کان ده‌بوو شوین پی‌یان

هه‌لیگرن .

(55) F. Chabod, Op. Cit., pp. 140, 142; F.

Gilbert, Op. Cit., pp. 176-177.

(56) J. Plamenatz, Op. Cit., p. 42.

(57) S. H. Sabine, A history of Political theo-

ry, New York, 1950, pp. 337, 338.

(۵۸) «برایتی یه‌سووعی بهت» یا «قه‌شه یه‌سووعی به‌کان»

(59) R. Weiss, The spread of Italian Humanism, London, 1964, p. 84.

(۶۰) : ناونیشانی تهواری کتیبه که نهمه به :

“Discours sur les Moyens de bien gouverner et maintenir en bonne paix un Royaume ou autre Principaute-Contre Nicholas Machiavel”, Florentin, 1576.

(۶۱) : بگمپرزه لای :

W. Lewis, Op. Cit., pp. 64, 71-72.

(62) Ibid, p. 71.

(63) Ibid, p. 66.

(64) Ibid, p. 69.

(65) Ibid, p. 72.

(66) “The Prince”, p.9 (the Introduction).

(67) “Anti-Machiavel”.

(۶۸) : له (و. د. فاینشتین ، سرچاوهی پیشوو ، ل ۲۶۸) هوه وهرگیراوه .

(69) W. Lewis, Op. Cit., P. 102.

(۷۰) : مه بهست له وه به که ننگمیرنک هه بو اوه خوئی به قوتایی مه کفایلی بزانیایه ، فرمانی پنده دا که له دانانی کتیبیکدا دژی مه کفایلی لاسایی فردریکی گموره بکاتهوه .

(71) W. Lewis, Op. Cit., pp. 102-103.

(72) Ibid, p. 105.

(73) “Renaissance and Reformation 1300-1648”, Edited by G.R. Elton, Second edition, New York, P. 109.

(۷۴) : بگمپرزه لای : نهلین فیدرین ، سرچاوهی پیشوو ، ل ۱۲-۱۳ .

(75) A. Ridolfi, Op. Cit., p.9.

(۷۶) : بگمپرزه لای : نهلین فیدرین ، سرچاوهی پیشوو ، ل ۱۲-۱۳ .

(۷۷) : مه کفایلی ، میر ، ل ۶ «پیشه کی» .

(78) “The Civilization of the Renaissance in

Italy", An Essay by J. Burckhardt, New-York and Toronto, p. 93.

- (۷۹) : أ. ك. جيفيليكوف ، سرچاوهی پیشوو ، ل ۶۷ .
(۸۰) : ف. روتینزورگ ، سرچاوهی پیشوو ، ل ۱۱۲-۱۱۳
(۸۱) : ئەنتۆنیو گرامشی ، میری نوێ ، مەسەلەکانی زانستی سیاسەت لە مارکسیەتدا
وهرگیرانی زاهی شرقان و قیس الشامی ، بیروت ، ۱۹۷۰ ، ل ۳۵ .
(82) R. Ridolfi, Op. Cit., pp. 196-197.

(۸۳) لەناو ئەو چەنەمین سرچاوهیەدا که بۆ ئامادە کردنی ئەم لیكۆلینە وەبە گەراومەتەوه سەرین تەنیسا جیفیلیکوف بایەخی تەوڵوی بەم باسە گرنگە داوه .

- (۸۴) : أ. ك. جيفيليكوف ، سرچاوهی پیشوو . ل ۱۰۳ .
(۸۵) : لە هەمان سرچاوه وەرگیراوه ، ل ۱۰۶ .
(۸۶) : هەمان سرچاوه ، ل ۱۰۷ .
(۸۷) : وەتکە لە هەمان سرچاوه وەرگیراوه ، ل ۱۱۱ .
(۸۸) : زۆرەبی میژوونوسان بە شیوەیەکی رووت و قووت ئیشارەتیاں بەم وەبە داوه ، واتە بەنی نیشاندانی ئەو بارودۆخەیی تیایدا و تراوه که ئەو بایەخیکی تاییەنی دەداتی .
بۆ نمونە بگمڕێوه سەر :

(R. Ridolfi, Op. Cit., p. 241; F. Chabod, op. Cit., p. 142.

(۸۹) : مەکیایی زاراوهی «پنجمیری بیچەک»ی لە کاتی قسەکردنیدا لە بارەیی رەبەنی فلۆرنسای شۆرشگێری هاوچاخی خۆیەوه (سافونارۆلا) بەکارهێناوه. ئەم رووهوه سەلمانویتی که سەرکەوتن تەنیا بەشی پنجمیره چه کدارەکان بووه دەبی . «میر-پەشی شەشم» .
(۹۰) : بەهزی نەخۆشی بەکەوه لە گەدەیدا مردوه که رەنگە نارام لە بەربران کاریکی گمڕەیی نیکردنی .

- (۹۱) : گەلی لە میژوونوسان مەکیایی ئەک فرانسس بیکۆن ، بە داھینەری ریازی لیگەرآن (استقرانی) دادەنن .
(۹۲) : لە ف. ی. روتینزورگەوه وەرگیراوه ، سرچاوی پیشوو ، ل ۱۱۱ .

(۹۳) : سمرقندی نورو شالاروش سياتى يەكان بە فراوانى لەسەر خویندەنەوى «میر» بەردەوام بولون . (بگمپزەوہ سمر . ۱۵)

C. Hayes, Modern Europe to 1870, New York,

1959, p. 26).

(۹۴) : ف. ی. رۆتینبۆرگ . سمرچاوهی پېشوو ، ل ۱۱۴ . (۱۸)

(۹۵) : بگمپزەوہ سمر «لەنسیکلۆپیدیای فەلسەف» بەزمانی روسی ، جزمی سی یەم ،

مۆسکۆ ، ۱۹۶۴ ، ل ۲۸۰ . (۱۸)

(۹۶) : فۆلتیر بەیوئەندی یەکی پەمبى لەگەڵ ژمارە بەک لەو بادشا ئەوروپایى بانەدا هەبوو کە خۆیان

بە پشتگیری گەمبى بزوئەنەوى رۆشەنکاری (تۆپى) نیشان دەدا ، لەوانە فردرېکی گەمبەو فەیسەرى

رووسیا کاترینى دووم .

(۹۷) : بگمپزەوہ لای ا.ک. جیفیلکۆف ، سمرچاوهی پېشوو ، ل ۷۰ . (۱۸)

(۹۸) : ک. ماركس و ف. ئینگلس ، بەرھەمەکانیان بە زمانى روسی ، چاپى دووم ، جزمى

یەكەم . ل ۱۱۱ . (۱۸)

(۹۹) : ف. ی. رۆتینبۆرگ ئەو وتەبەى ئینگلس بۆ ناوینشانى کتیبەکەى دەربارەى سەردەمى

راپەڕین هەلبێزاردوہ (بگمپزەوہ سمر بەراویزى ژمارە ۴) . (۱۸)

(۱۰۰) : ک. ماركس و ف. ئینگلس ، بەرھەمەکان ، جزمى ۲۰ ، ل ۳۴۶ . (۱۸)

(۱۰۱) : دواى گەراگان بە ناو هەر بەنجار پێنج بەرگەکەى دواچاپى بەرھەمەکانى لێنیدا ، هیچ

نیشازەتدا ئەکان بە مەکیاڤیلی ئیدا نەدین .

(۱۰۲) : بگمپزەوہ سمر : «دەمەتەڤى» ، پێشەکی ، ل ۱۵-۱۷ ، ف. ی. رۆتینبۆرگ ،

سمرچاوهی پېشوو ، ل ۱۴۴ .

H. Butterfield, Op. Cit., pp. 81-83.; J. Plamenatz,

Op. Cit., p. 42; J.R. Strayer and others, The

Mainstream of Civilization, New York, 1974,

p. 408.

(۱۰۳) : نووسەرىش هەن کە ناڤليون بۆناپارت بە «نۆتەرىڤى راست و دروست» ی مەکیاڤېلېزېم

داده نین . بۆ نمونە بگمپزەوہ سمر :

(103) "The Prince", p. 22 (The Introduction).

H. Butterfield, Op. Cit., p. 102)

(۱۰۴) بگم‌زیره لای ته‌نونیو گرامش، سرچاوه‌ی پیشوو، ل ۴۳ و شوی‌تریش.

(۱۰۵) ساتیاگرو کاریللو، نورو کومونیزمو ده‌ولت، وهرگیرانی د. سعاد محمد خضر،

بغداد، ۱۹۷۸، ل ۱۴.

(۱۰۶) له ا.ک. جیفیلکوفه‌و وهرگیراوه، سرچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۰۱.

(107) "The Prince", p. 21 (The Introduction).

(۱۰۸) پستان بو چابه به‌ستوه که شیخ ته‌لیاس خلیل زخریا، بیروت ۱۹۶۳، ساغی

کردوته‌وو به‌راویزی لیداره.

(۱۰۹) برادر دوکوز ناجی حسن ده‌به‌وی به لیک‌زینمه‌ویدی سدریه‌خو لم باسه بنوی.

(۱۱۰) بگم‌زیره سر: لیف لاگوست، ابن خلدونی ناودار، وهرگیرانی میشال سلمان،

بیروت، نی‌به، ل ۱۵۶.

(۱۱۲) سرچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۶۹.

(112A) Creasy, History of the Ottoman Turks Beirut, 1961, pp. 252-253.

(۱۱۳) قسده‌ی یدیکه‌ لو وهرگیره سوریا‌ی‌یانه‌ی لای فهره‌نسای‌یه‌کان له هیرشه‌که‌یاندا بو سر

میسر له‌گه‌ن محمد علی گهوردا له سرده‌می خویدا نیشی کرده.

(۱۱۴) بو دریزه‌ی باس بگم‌زیره سر: دوکوز جمال‌الدین الشیال، میزوری وهرگیران و

بزوتنه‌وی روشنبیری له سرده‌می محمد علیدا، قاهره، ۱۹۵۱، ل ۷۸-۸۲، ۱۶۶-۱۶۷،

۲۱۶.

(۱۱۵) دهرباره‌ی لاوازی وهرگیرانه‌که بگم‌زیره سر لو به‌راورده‌ی دوکوز جمال‌الدین

الشیال له ل ۲۱۶‌ی کتیه‌که‌یدا کردونی. ده‌ی تموش بلین که ده‌سنووسی تم وهرگیرانه هیشتا

ماوهو له (دار الکتب) میسریدا‌یه.

(۱۱۶) دکچی میر که برقی‌به له میزوری میرا‌یه‌ی‌یه روزه‌وا‌ی‌یه‌کان له سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا،

دانانی نیکولا مه‌کیالیلی، وهرگیرانی پاریزهر محمد لطفی جمعه، قاهره ۱۹۱۲.

(۱۱۷) ده‌ی (میر) له وهرگیرانه عهره‌ی‌یه دووه‌مه‌که‌یدا له ۱۴۸ لاپره دایه.

(۱۱۸) همان سه‌چاوه، ل ۳۵.

(۱۱۹) همان سرچاوه، ل ۳۳.

(۱۲۰) له سالی ۱۹۶۰دا وهرگیران‌یکی نوی‌ی میر له لایمن خیری حاده‌وه بلا‌وکرایه‌وه که هتا

تیسنا جه‌ند چاپ‌یکی لیدهرچوه‌وو له پان ده‌ق (میر) خویدا، وته‌یه‌کی مؤسولینی و پشه‌کی‌یه‌کی

فراوانی کرستیان گاوس و به دوا‌دا چوونیکی فاروق سعدی، وه‌ک پاشکزی‌به‌ک له دوا‌وانی کتیه‌که‌یدا

له‌گه‌ل‌دان.

(۱۲۱) پاریزر محمد لطیفی جمعہ وہك له پشہکی یه کهدا بو (میر) له شیوهی وهرگیرانه کهدا دهرده کموی، خاوهنی روشنبیری یه کی بالا بووه، به لام لگدن شهوشدا له ریگهی یه کی له شهروپانی یه کانهوه نه بی که مه دحوستایشی زوری و نمونه هینانهوهی بهردهوامی له سر مه کیفیلی سمرنجی راکشاهوه شهوه وای لیکردوه به دواي (میر) دا بگهیری و وهری بگهیری، دهنا چی تری دهربارهی مه کیفیلی نه ییستوه.

(122) "Encyclopedia Britannica", Vol. XI, v Chicago-London, 1974, pp. 227, 230.

(123) "Encyclopedia Americana", Vol. 18, v New York, 1976, pp. 52-53.

(۱۲۴) «نه نسکلۆیدیای فلسفی»، به زمانی روسی، جزمی سی یم، مؤسکو، ۱۹۶۴، ل ۲۸۱-۲۸۰.

(۱۲۵) «نه نسکلۆیدیای میژووی سؤقیانی»، به زمانی روسی، جزمی هشتم، ۱۹۶۵، ل ۹۳۴-۹۳۳.

(۱۲۶) «نه نسکلۆیدیای گمورهی سؤقیانی»، به زمانی روسی، چاپی دووم، جزمی ۲۵، مؤسکو، ۱۹۶۴، ل ۱۰۶-۱۰۷، هره ها چاپی سی یم، جزمی ۱۵، مؤسکو، ۱۹۷۴، ل ۲۴ (۷۱۱-۷۰۹).

(۱۲۷) «میژووی جیهان»، به زمانی روسی، جزمی چواروم، مؤسکو، ۱۹۵۸، ل ۱۱۵.
(128) C. J. Hayes, Op. Cit., pp. 18, 115.

(۱۲۹) مهبهستان، ایسل وکهری عهمیدی پیشووی کولیحی کامیونه.

(۱۳۰) بگهیری هوه سر ل ۱۹، ۲۲ ی پشہکی یه کهی ایسل وکهر له (دهمه تله فی) دا.

(131) "Action and Conviction in Early Modern Europe", editors J.K. Rabb and J.E. Seigel, Princeton, New Jersey, 1969, p. 26.

سیفقی دامه زینتری زانستی سیاست به لایه نی کهموه له نیو سده له مهویره وه، له پال ناوی مه کیفیلی یه.

(132) F. Gilbert, Op. Cit., pp. 183, 199.

(133) R. Palmer and J. Colton, Op. Cit., pp. 43.

(۱۳۴) بگهیری هوه سر. ف. ی. روتینورگ، سرچاوهی پیشو، ل ۱۰۷-۱۰۸.

(135) R. Ridolfi, Op. Cit., pp. 251-254.

(136) R. Weiss, The Spread of Italian Humanism, London, 1964, p. 83.

(۱۳۷) آ. ف. جیفلیکوف، سرچاوهی پیشو، ل ۹۱.

له نیکولومه کیا فیملی یه وه بولیورانسوی مه زنی کوری بیارو دی سے سیدتی (۱)

خه لکی پیشه بیان وه هابه کاتی ده یانه وی خو بیان له میرنک نریک بکه نه وه ، مه هلا ده دن جوره دیاری به کی پیش کهش بکن که به باوه ری خو بیان گرانیه ها بی ، یا له و بابته شتانه بی که ده زانن میر هو گریانه . بهم شیوه به دیاری به زوری له بابته تی ته سپ و چه ک و جل و بهرگی رازاوه به زیرو گه وه هرو زور که ل و به لی جوانی تر که شیایو شان و شکوی میران بن ، به سر یاندا داده بارین . سا منیش له بهر نه وه ی چه ز ده کم سوو که به لگه به ک بو نیشانه ی دل سوزی خو م به رام بهر به جه نانی پایه به رزتان پیش کهش بکم ، له ناو نه و شتانه دا که هه من ، هیچی وه هام نه دی به وه مایه ی شانازی پیوه کردنم بی و لوی خو م جیگه ی ریزلینانیکی زور بی ، نه و زانستی بهم نه بی که ده رباره ی کردارو ره فتاره پیروژه کانی گه وره پیاوان هه مو له نه نجامی ناق کردنه وه به کی دوورو دریزی خو مه وه و شاره زاییم له کاره سات و به سهر هاته کانی نه م سرده مه ی نیستامان و ورد کردنه وه ی روودا وه کانی رابروودا ، ده ستم که وتوه .

نینجا دوا ی خو مانندوو کردنیک ی زور به وردپو ونه وه و کولینه وه وه له کردارو ره فتاره کانی نه و پیاوه مه زنانه . گه بیستمه چند نه نجامیک که نه و تا له چوارچیوه ی بهرگیکی بچوو کدا . پیش کهش به پایه به رزتان ی ده کم . من هه رچه نده وایداده نی شه م

کاره شیایوی نهوه فی یه پایه به زرتان لیمی وه بگرن ، به لام باوه پرم به مروفه روه ریتان
 ده مخانه سهر نهو رایهی که ههست و سوزتان بو وه گرنتی کتیه کهم ده بزوی ، چونکه
 پرواتان ههینه که من لهوه زیاترم له وزهدا فی یه دباری به کتان له مه بایه خدارتر پیشکش
 بکه کهم که ده زانم یاریده تان ده دا له ماوه یه کی کورتدا له هه مو نهو کارو بارانه حالی بین
 که من فیران بووم و سالانیکه زوری پر له تهریکی و مهنسرم بو فیر بوونیان به سهر
 بردوون . هه ولیشم نه داوه کتیه کهم به رسته ی در یزد ریژ ، یا به نه قش و نیگاری وشه ی
 پفدارو ، یا پله و زلزله ی ره لکنی دروستکرای نهوتو برانیمه وه که گه لی له
 نووسهران بو تاس و لووسدانی به ره مه کانیان په نایان ده بنه بهر . چونکه من ته نپا
 هیندم ناوونا و بانگ بو کتیه کهم دهوی که له سایه ی بایه خداری و سه نگی نی ی
 باسه که یه وه بو ی ساز بی . من دلنیم هیچ له خوبانی بوونیک له وه دا فی یه که مروفیکی
 تهریکی سهرکز بته بشه وه و خوی له هه ولدانی باسکردنی حکومه ته کانی میران
 هه لقبورتنی و رینانی بان بکا ، چونکه وینه گرانی دیمه نه کانی سر وشت ناو دولو
 نشیوه کان ده که نه مه لهنه ، هه تا له ویوه وینه قلاو چاکان ره سم بکون ،
 هه روه کوو ده چنه سهر گردو هه له ته کان هه تا به سهر دهشت و نشیواندا پروان و دیمه فی
 راسته فینه یانیاں ده سگر بی . بهم پی به توش ده فی میریک بیت تا بتوانیت به وردی
 ساره زای دل و ده روونی گه ل بیت ، هه روه کوو پیوسته به کیک بیت له کور و کالانی
 گه ل تا بتوانیت ته یعه فی میران بناسیت .

جا تا خوبه م حسابه ، بوم هه یه تکا له پایه به زرتان بکه م نه م دباری به بچوو کهم ،
 به هه مان گیانی پیشکش کردنه که یه وه لی وه بگرن ؟ خو نه گهر لو تفتان نواندو
 په یزه وی ناوه روکی نه م کتیه تان کرد ، نهوا دوانی پیده زانن چ هه زینکی به ته وزم له
 دلدا یه بتانیمه وه گه یشتن بهو مه زنی بهی که به ره وه خوشبه ختی خودی خوتان بوی
 له سه ریین .

نه گهر پایه به زرتان مده رحه مت بفرم وون و لهو که شکه لانی فه له که تانه وه سه بری
 نه م په نای سهرکزی به بکه که تیایدا داسه کناوم ، نهوا پیده زانن چ نازاریکی گه وره و
 گران که به دبه ختی به نه گریسه کهم تووشی کردووم ، له ناهق ده چیزم .

١

شپوه کافي حکومیت و جوړی راهه زراعتیان

گشت نوو حکومت و ممله که تانهی له رابورخوودا فرمانروایی نه ژادی
 تاده میرادیان گردوه و تائینتاش ده بگن ، له دوو شیوه به دهر نیس : یا شیوه
 جمهوري یه نه ، یا خود شیوهی پادشاهی یه نه . پادشاهی نیش یا میرانگری ده بی که
 به دریایی شالائیگی دوورودریز ، حکومت کردن له نوو کهسانی یه که به ماله دا
 هم ده ست و نه واده سنی پیده کری ، یا خود تازه دروست ده بی و دینه کایه وه . هم
 پادشاهی بی تازه دروست بووهش ، یا له هه موو شیکیدا نوی ده بی وه که حاله بی
 (میلان) که فرانسیسکو سفورزا (۲) خوی تیدا کرد به پادشا ، یا خود باشکویه کی نوی
 ده بی و ده دریته پال ممله که بی میرانگری واته میره که ده داته پال
 ممله که ته که بی خوی وه که حاله بی ممله که بی (ناپولی) (۳) که پادشای ئیسپانیا حکومی
 ده که تینجا هم جوړه دراوه پالوش ، یا نه وه تا بهم شیوه حکومت راهانوو بووه له بهر
 نه وهی زرده ستهی میرانگری تر بووه ، یا خود دهوله تیگی سر به ست بووه و به لام له
 ریگه ی هیزی سوپایی تاییه بی میره که وه ، یا هیزی که سانی تره وه ، یا له ریگه ی
 خوشبه ختی و تواناو ده سه لاتیگی تاییه بی به وه دراوته پال ممله که بی هم میره .

پادشاهی تی میرانگری

لہم بہ شہدا باسی جہمہوریت ناکہم ، چونکہ لہ شوئییکی تردا بہ دوورودریژی لی بدہ دویم ،^(۴) بہ لککو باسی پادشاهی تی دہ کہم و لہوری و شوئینانہ دہ دویم کہ شیوہ جورا و جورہ کافی پادشاهی تی پی بہ ریوہ دہ برین و دہ پاریزین . جا بہ رادہی یہ کہم ، ٹہرکی پاراستنی پادشاهی تی میرانگری کہ خہ لکی تیایدا بہ بنہ مالہ فرمانرہ واکہ راہاتون ، ٹاسانترہ وک لہ ٹہرکی پاراستنی پادشاهی تی یہ کی نوئ ، چونکہ لہویاندا تہنیا ٹہوہ بہ سہ کہ پیاو دہ سدریژی نہ کاتہ سہر ٹہو پاشاوہ میراتیانہی خہ لکی ٹاشنایان بوون و بشتوانئ لہ گہل ہہر دوخیکی چاوہ روان نہ کراودا خوئی بگونجینی . میر ٹہ گہر کوشبکارو کارامہ بی ، ہہمیشہ دہ توانئ لہم ریگاہوہ پایہ وپلہی خوئی پیاریژی ، تہنیا لہو . حالہ تہدا نہ بی کہ مہ گہر ہیزیکی بی ٹامانی زور کاریکہر بیٹہ کابہوہ و لہو پایہ وپلہی دہ رہہ ریئی . تہ نانہت ٹہ گہر دہ ریشہہ ریزا ، ہیشٹا ہہر دہ توانئ کہ ہہر ہیندہی میرہ تازہ کہ سووکہ پربشکیکی بہخت رہشی گرتی یہوہ ، ٹہم پایہ وپلہی پیشووی خوئی وہر بگریٹہوہ .

نمونەش بۆ ئەمەى وتمان ئىتالىيايە كە دۆق فېزار تۈانى لە سالى ۱۴۸۴دا لە رووى
هېرشى و پەلامارى فېنسىيالىيە كان و^(۵) لە سالى ۱۵۱۰دا لە رووى هېرش و پەلامارى
پاپا بۆلېوسدا خۆى رابگرى ، ئەوئىش لە ساىە يەك شتەوۈ بوو كە تەمەن درىزى
بەمالەكەى بوو لە فەرمانزەوانى كەردنى شارەكەدا . جا لەبەز ئەوۈى كارىكى ئاسانى بە
كە هېچ دووبەرەكى يەك بە حوكمى پېويستى و ناچارى ، نەتوانى قەوارەى مېرىكى
خاوەن هەقى شەرى بىشلەقېنى ، ھەرۈەھا ئەوۈش كارىكى ئاسانى بە كە گەل ئەو
مېرەى زۆر خوش بوى . چونكە ئەگەر ئەو خزاپەكارى يانەى لى يەدەوۈ شېنەوۈ لە
رادەبەدەر نەبىن و خەلكە كە ناچارى بوغاندى نەكەن ، ئەوا بە لايانەوۈ ئاسانى دەپى
كە بە پەرۈشەوۈ ھۆگرى بېن و بەدرىزى سالىنى حوكمىرانى يەكەى بەزم و رەزمى
تازەبازى و نوى كەردنەوۈ فەرمانۆش بىكەن ، چونكە ھەر ئال و گۆرپك لى رزىمى حوكمدا
ھەردەم رىنگا بۆ ئال و گۆرپكى تر خوش دەكا .

بهم شیوه به تو ههردهم دوژمندار دهیبت و دوژمنانیشت له وانه ده بن که له شه نجامی
 داگیر کردنی ولاته که یاندا زهره رهنه مند بوون . وه کی تر ناشتوانیت دوستانه تیبت له گه گه
 نه وانه دا بپار تریبت که بو ده سگیر خستی . ثم مهمله که تمنازه به یارینده بیان ذابوویت ،
 چونکه له تواناندا نابی هه موو هیواو ئاواته کانیان به جی بییت . ههروه کور له وه شت له
 وزه دا نابی که به توندوتیزی و به سلختی و زووبه زوویان بیته وه ، له بهر نه وهی وا ههست
 ده که یبت که قهرزیکیان به سه رته وه هه به . له بهر هه موو ثم هویانه ، توله شکره کانت
 چه نده به هیزیش بن ، هیشتا هه ر پووستی هه ره زورت به سنوزو خوشه و بیستی
 خه لکه که ده بی تا بتوانیت ولاته که یان داگیر بکه یبت . شینجا رهنگه ثم قسانم نه و
 هویانه روون بکه نه وه که بوونه مایه ی ده ر په راندنی پادشای فهره نسا لویستی
 دوازه یه م^(۶) له (میلان) و هه ر دوائی داگیر کردنیشتی له سایه ی له شکره به هیزه کانی به وه
 به ماوه به کی کم .
 له کاتی کدا نه وه هیزه ی ده ری په راند ، بریتی بوو له تنیا له شکره بچوکه که ی
 لودفیکو^(۷) که هه ر له سه ره تاوه دیار بوو نه و ئامانجه ی پی به دی ده هیزی ، چونکه
 نه و خه لکه ی له سه ره تاوا به ره زامه ندی خویان و به خوشنودی یه وه ده رگای
 شاره که یانیان بو پادشای فهره نسا خسته سه ریشت ، هه رزوو هه ستیان کرد که نه و
 هیواو ئاواتانه ی به ته مایان بوون ، وه ک بلفیکسه ر ئاو بوون و هیچ کام له و سوودو
 مه سلله خه تانه یان ده سگیر نه بوو که چاوه زوانی بوون . بهم جزره نه یانتوانی له ژیر بازی
 فهرمانه وایی میره تازه که یاندا بمینه وه ، له بهر نه وه ی لی ی به گومان بوون .
 به لام هه قه نه وه ش بوتری که نه و حوکمرانه ی مهمله که تیکی لی هه لگه راهه داگیر
 ده کاته وه ، نه مجاره یان به ئاسانی له دهستی نادا . چونکه نه نجامی وریابوونه وه ی به
 دوائی شوپشه که دا ، وای لیدی له رووی پاریزگاری کردنه وه له پایه وپله ی خوی ،
 که متر توندوتیزی له سزادانی تاوان باران و گرتنی گومان لیکراواندا بنوینی و که متر هه ولی
 خویه هیزکردن له ئاستی لایه نه لاوازه کانی خویدا بدا . جا هه رچه نده تنیا سه ره لسانی
 به کیکی وه ک دوق لودفیکو له سه ر سنووری میلانه وه کاریکی وای کرد فهره نسا له
 جاری به که میدا ده سه لاتی به سه ر شاره که دا له کیس بچی ، به لام له جاری دووه م دا

ئەو دەسلەت و سەرورەى بەى بەسەر شارەكەدا وەختىك لە دەس چوو كە ھەموو جھانى لى راست بوو. ھەو لەشكرەكانى شكىزان و ناچار كران ئىتاليا جى پېلن ، ئەمىش لە ساىەى ئەو ھۆياتە بوو كە لەو بەر لى يان دووام . بەلام بە ھەر حال ، لە ھەردوو جاردا دۆراندى .

من ئەو بوو ھۆبە گشتى بەكانى دۆراندى كەى جارى بەكە ميانم باس كردن و ئىنجا ئىستا دىمە سەر شى كردنە ھەى ھۆبە كان لە جارى دووھەدا و روونكر دنە ھەى ئەو رى و شوپانەى كە فەرەنسا دەيتوانى پەپرەويان بكا تا نەبەلئى ئەو ھەو روويدا ، يا ئەو رى و شوپانەى كە ھەر حوكمرانىكى ترى وەك پادشاى فەرەنسا ، ئەگەر لە وەزعى ئەمدابووايە . دەبوو پەنايان بەرئىتە بەرو كە چى نەيكرد . جا سەرەتا دەئى ئاگادار بىن كە ئەو دەولەتەنى بە چوونە پال دەولەتتىكى تر كە لەو بەر ھەبوو بەكە گرن و كە رەنگە ھەردوو لا لە بەك نەتەو ەن و بە بەك زمان بدوئىن ياخو و ھاش نەبن ، پاراستى چوونە پالەكەى تىدا زۆر ئاسان دەئى ، بە تايەقى ئەگەر دەولەتە دراوھ پالەكە بە سەر بەستى رانەھاتى . بەلام لىرەدا بو بە دووگرتى وەزەكە لە مەترسى ، پىوستە ئەو بنەمالەبەى لەو بەر حوكمرانىى دەولەتەكەى كردو لە رەگ و ريشەو ەن پر بكرى و ئىتر ئەو ھەى دەمىتتەو تا بلى ئاسانە ، چونكە باروودۆخە باوھەكەى رابوردو ئىكناچى و ناشلەقى و خەلكەكەش لە ساىەى ھەر حوكمرانىكى تازەياندا كە دىت ، ھەز بە ھىمنى و ئاسوودەگى دەكەن . نمونەش بو ئەمە بەروونى لە بۆرگندىاو برىتانى و گاسكۆنياو نورماندىادا دەرەكەوى كە لە دىمىكەو لەگەل فەرەنسادا بەكيان گرتو . ئەم ولاتانە ئەگەر چى ھەندى جياوازىيان لەرووى زمانەو لە نىواندا ھەبە ، بەلام نەرىت و خووى خەلكەكە لە ھەمووياندا تا رادەبەكى زۆر وەك بەكەو دەتوانن شان بەشانى بەكەو ەروون و زۆر بە رىك و پىكى و برايانە پىكەو ەئىن . بۆبە ھەر كەس كە دەبەوى دەست بەسەر ئەم جۆرە مەملەكەتانەدا بگرى و مەبەستى ئى لە دەستيان نەدا ، دەئى ھەمىشە دوو شتى زۆر بايەخدارى لە پىش چاو ەن . بەكەمىان قەلاچوكردى بنەمالە حوكمرانەكەى پىشوو ە دووھەمىشان گۆر پىنكى بنەرىقى نەخاتە ناو جۆرى ياساو باج سەندنى مەملەكەتە دراوھ پالەكەو . بەم شىوھە ھەردوو

ولآت ده تۆانن له ماوه یه کی زۆر کورتدا یهك بگرن و یهك ده ولت پیک بهین .
یه که میان قه لاجو کردنی بنه رهنی نه خاته ناو جوړی یاساو باج سه ندنی مهمله که ته
دراوه پاله که وه . بهم شیویه ههردوو ولآت ده تۆانن له ماوه یه کی زۆر کورتدا
یهك بگرن و یهك ده ولت پیک بهین .

بهلام پیاو که ناوچه یه کی جیاواز له زمانی خه لکه که ی و له جوړی یاساو
نهریت و خوویاندا ده خاته سهر مهمله که ته که ی خوئی ، نهو کۆسپ و ته گه رانه ی
تووشی دین گه لی گه وره و سهخت ده بن و تهخت کرینان به نیازی پاراستنی مهمله که ته
تازه که . خوشبهختی و کۆشش و تهقه لایه کی بی وچان و بهرده و امی ده وی . رهنگیشه
باشترین ری و شوین و چاکترینان له ئاسووده بهخشیدا ، نهو بی که حوکمرانه
نوی یه که باره گای خوئی بگوژیته وه بو مهمله که ته تازه که ، چونکه نه م بزیا ره
مهمله که ته که ی سهلامت ترو ته من در یتر ده کا ، وهك چون تور که کان له ولآتی یوناندا
کردیان . نهوان نه گه رچی بو هیشتنه وه ی یونان له ژر چنگاندا په نایان برده بهر گه لی
ری و شوینی تر . بهلام له راستیدا نه گه ر تور که کان خوینان نه چوونایه ته ناو ولآتی
یونایه وه و تیایدا نیشته چی نه بوونایه ، نهو کاره یان بو ساز نه ده بوو ، له بهر نه وه ی که
بوونی داگیر کهر خوئی له ناوچه که دا یاریده ی ددها ههست بههر ئاژاوه یهك له ساتی
روودانیدا بکاو یه کسه ر چاره سه ری بو بدوژیته وه . له کاتی که دا نه گه ر لی ی دوور
بوو . دوا ی ماوه یهك ئینجا ده بیسی که نهو وهخته چاره سه رکردنی زهحمهت ده بی .
زیاد له مه . نهوسا ناوچه داگیر کراوه کهش نایته مهیدانی رمبازینی حهزو ئاره زووی
کار به ده ستانی حوکمرانه داگیر که ره که و ره عیه ته کهش له ریگه ی په یوه ندی کردنی
راسته و خووه به حوکمرانه که خویه وه ، ده تۆانن نهو دادپهروه ری به ده سگری بخن که
به ئاواتی یه وه ده بن . ئینجا له بهر نه وه ی ره عیهت هه میسه حهز ده که ن مل که چی ی
خوینان بو حوکمرانه که یان ده ر بخن ، نه مه هانیا ن ددها بو خوشویستی ، یا نه گه ز
خوشیشیان نه وی هه ر هیچ نه بی لی ده سله مینه وه . ههروه ها نه گه ر ده وله تیکی
بینگانه نیازی په لاماردانی نهو خا که داگیر کراوه ی هه بی ، نهوا بوونی میره که تیایدا وای
لیده کا له ههنگاو یونانیدا سل بکاته وه ، چونکه ده زانی که ده په رانندی نهو میره له

باره گاکه‌ی چهنده زه‌حمه‌ت و به‌ئەرك ده‌ی . به‌لام گومانی ئی‌دا نی‌یه که باشترین
 چاره‌سه‌ر ، دروست‌کردنی مرۆمۆلگه له شوئینگ له دوو شوئینی ستراتیژیداو ههندی له
 خه‌لکی ولاته‌داگیرکاره‌که‌ی ئی‌دا نیشه‌جی بکری . چونکه یا ده‌ی ئەم پلانه جی‌به‌جی
 بکری ، یاخود ده‌ی هیزیکێ گه‌وره‌ی سه‌ربازی له ولاته‌داگیرکاره‌که‌دا به‌پلرتنه‌وه .
 ئەم مرۆمۆلگانه ئه‌رکیکێ که‌م ده‌خه‌نه ئه‌ستۆی میر . ئەو که ههنديک له ره‌عه‌به‌ته‌که‌ی
 خو‌ی بو ئەو شوئینانه ده‌ئیری ، له سه‌ره‌تادا ههنده‌ی ده‌که‌وتنه سه‌ر که مه‌سه‌ره‌فیکێ
 زور که‌میان بکیشی و ههر ئه‌وه‌نده‌ی پی‌ی بژین . به‌م کرده‌وه‌به‌شی خراپه‌ی ته‌نیا بو
 ئەو که‌سانه ده‌ی که زه‌وی و خانووبه‌ریان بو نیشه‌جی‌کردنی خه‌لکه تازه‌که
 ئی‌داگیرده‌کری . ئەوانه‌ش ژماره‌به‌کی زور که‌م له خه‌لکی ولاته‌داگیرکاره‌که
 پیکده‌هێن که دوا‌ی له ده‌س چوونی زه‌وی به‌کانیان لای و هه‌زار ده‌که‌ون و ده‌ربه‌ده‌ری
 ئەم لاوتنه‌ولا ده‌بن و له توانایاندا نای زیان به‌میر بگه‌یه‌ن . له کاتی‌کدا خه‌لکه‌که‌ی تر
 که هیچ خراپه‌به‌کیان له‌گه‌لدا نه‌کراوه ، بو دل‌راگرتنی حوکمرانه‌که‌و له ترسی ئه‌وه‌ی به
 ده‌ردی زه‌وی ئی‌داگیرکاره‌کانیان نه‌با ، به ئاسانی ههنی و ئاسایشی خو‌یان ده‌پار بژن .
 به‌گورنی ئەم مرۆمۆلگانه هه‌جی ئه‌وتو له‌سه‌ر میر ناکه‌ون و دانیشه‌توانیشی لایه‌نگیرو
 دل‌سوژی ده‌بن و که‌متر له‌و خه‌لکه‌ی ولاته‌که‌ بو‌ی زه‌ره‌ربه‌خش ده‌بن که هه‌زارو
 ده‌ربه‌ده‌ر بوون و ئه‌وانیش وه‌ک وتمان ده‌سه‌لاتی زیان‌گه‌یاندنیان به‌میر نای . ئینجا
 پویسته له‌وه‌ش به‌ئاگا بین که ئی‌که ده‌ی له‌گه‌ل خه‌لکدا یا به‌زه‌ی بین یا قه‌لاچۆیان
 بکه‌ین ، چونکه ئەوانه له توانایاندا هه‌یه تۆله‌ی خراپه‌کاری‌ی بچووک بکه‌نه‌وه ، به‌لام
 له ئاستی تۆله‌سه‌ندنه‌وه له خراپه‌کاری‌ی گه‌وره‌و کاربگه‌ردا ده‌سته‌ستان . له‌به‌ر
 ئەوه ئەگه‌ر ویستان ده‌ست له مرۆفیک بوه‌شێنین ده‌ی ههنده کاربگه‌ری که به‌دوایدا
 تووشی ترسی له تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی نه‌بین .

وه‌کێ تر هه‌شته‌وه‌ی هیزی سه‌ربازی له بری مرۆمۆلگ مه‌سه‌ره‌فیک ده‌خاته ئه‌ستۆی
 میر که گشت ده‌سه‌که‌وتی ده‌وله‌ته‌که به‌رگه‌ی ناگری و له ئه‌نجامدا مۆلکه تازه‌که زیانی
 پی‌ی ده‌به‌خشی نه‌ک قازانج . ئەمه جگه له دل‌شکاندن سه‌رجه‌می خه‌لکی ولاته
 داگیرکاره‌که که ده‌بین له‌شکرێک له خا‌که‌که‌یاندای خو‌ی دا‌کو‌تاوه . ئەم جو‌ره

هست کردنش به دلشکاوای هموو خه لکه که ده کا به دوزمنیکی نهو تو که ده توان
 زهره ر بیه خشن . چونکه نهوان نه گهرچی ژرکه وتوون ، به لام هیشتا له سهر مال و
 مولک و له خاکی خویندان . بهم جوړه هیزی سهر بازی به ههر حالیک بی بی که لکه ،
 له کاتیکدا مرومولگت گه لی به که لکه . ههروه ها فرمان ره وای ههر ناوچه یه کی
 بیگانه ی داگیرکراو . وهک باسم کرد ، ده بی خوی بکاته پیشه و او پاریزه ری دراوسی
 لاوازه کانی و ههولیش بدا به هیزه کانیان لاواز پکاو پاراستنیانی له شالوی حوکمرانیکی
 بیگانه ی به هیزو ده سه لاتی وهک خوی لا مه به ست بی . ینجا نه وسا ده بینی له لایه نا
 نهو دراوسی یانه وه که به هو ی زیاده خوازی یا ترسه وه له گه ل یه کتردا نا کوکن ،
 هه همیشه داوای دهس تیوره دانی کاروباریانی لیده کری . نه مه کتومت له یتولی یه کانی
 روودا کاتی رومانه کانیان بو ولاتی یونان بانگ کردو یتر نه مانیش سه یریان کرد ههر
 ناوچه یه وه له سهر خواستی خه لکه که ی ده چنه ناوی یه وه . چونکه نه وه بنه مایه کی
 گشتی یه که وه ختی بیگانه یه کی به هیز ده چینه ناو میرایه تی یه که وه ، که سانی لاواز له
 دانیشتووانی یه کسه ر ده بنه پشتیوانی . هانده ریشیان بو نه مه حه سوودی بردنیانه
 به وانه ی له وه بهر کاروباریانیان گرتیوه چنگ . بهم شیویه حوکمرانه تازه که له
 را کیشانی ورده پیوا ماقولان و دمسرویشتواندا به لای خویدا ، زه حمه تی یه کی نهو تو
 نابینی . چونکه به ته وای حمزو ناره زووی خوینانه وه پشتگیری ی نهو ده وله ته ی
 ده که ن که بنیادی ناوه . به لام به هه رحال ده بی وریابی و نه یه لی بگه نه راده ی به هیزی و
 ده سه لاتداری یه کی زورو یتر له ریگه ی هیزه کانی خوی و پشتگیر یکردنی نهو پیوا
 ماقولانه وه ، به ناسانی ده توانی . خاوهن هیزه کان له میرایه تی یه نوی یه که پیدا له ناو
 بهری و له هه لسوورانندی کاروباری میراتی یه که پیدا خوی بیته تاچه حوکمران . ینجا نهو
 میری له فرمانره وای کردندا نه م ریگه یه ناگریته بهر که باسم کردو لی لاده دا ، نهوا
 ههرچی یه کی ده سگیر بووی له دهستی ده داو بگره له ماوه ی فرمانره وای کردنه
 کورته که شیدا ، تووشی گیچهل و کوسپ و که ندیکی له ژماره نه هاتوو
 ده بی .

رۆمانه‌کان له هه‌موو ئه‌و ناوچانه‌دا که داگیریان ده‌کردن هه‌میشه له‌سه‌ر ئه‌م سیاسه‌ته‌ ده‌رۆیشتن. مرۆمۆلگیان تێدا دروست ده‌کردن و خه‌لکه‌که‌ی خۆیانان له ناودا نیشه‌ته‌جی ده‌کرد. ورده‌ پیاوماقولا‌نیان له‌ خسته‌ ده‌بردو ماوه‌ی به‌هیزبوونیشیان نه‌ده‌دان، یا ئه‌وانه‌ی به‌هیز بوونایه‌ له‌ ده‌سه‌لانیان ده‌خستن. هه‌روه‌کوو نه‌یانده‌هیشته‌ هیچ حوکمه‌رانیکی بیگانه‌ی تر جی‌پیی له‌ ولاتی ئه‌وانه‌دا بکاته‌وه‌.

حاله‌تی ولاتی یونان له‌م رووه‌وه‌ نمونه‌یه‌کی ده‌گمه‌نه‌و من بو‌تانی ده‌خه‌مه‌روو. ئه‌وه‌بوو رۆمانه‌کان به‌ سه‌ریک ئاخ‌ی یه‌کان و ئیتۆلی یه‌کانیان^(۸) کرده‌ دوستی خۆیان و مه‌مله‌که‌تی مه‌کدۆنیان^(۹) له‌ناو‌بردو ئه‌تناکی یه‌کانیان ده‌رپه‌راند، به‌ سه‌ریکیشی ماوه‌یان نه‌دا ئاخ‌ی و ئیتۆلی یه‌ دوسته‌کانیان ناوچه‌کانی خۆیان به‌رفراوان بکه‌نو پهل بو‌ دوورتر به‌اون. هه‌روه‌کوو گوئی‌یان نه‌دایه‌ ئه‌و ته‌ماعه‌ی که (فیلیپ)^(۱۰) به‌ نیازی دوستانه‌تی به‌ستن له‌ گه‌لیاندا ده‌یخسته‌ به‌ریان، له‌وه‌ختیکدا نه‌بی که سه‌رکزو لاوازیان کرد. هه‌روه‌ها ماوه‌یان به‌ ئه‌نتیۆخوسیش^(۱۱) نه‌دا ده‌ست به‌سه‌ر هیچ به‌شیکنی یوناندا بگری، ئه‌گه‌رچی به‌هیزیش بوو.

ئه‌وه‌ی رۆمانه‌کان له‌م حاله‌تانه‌دا کردیان، ده‌بی گشت ئه‌و میره‌ ژیرانه‌ش به‌بی لی‌لادان بیکه‌ن که بایه‌خ نه‌ک ته‌نیا به‌ کاروباری حالی‌ حازریان ده‌دن، به‌لکوو بیریان بو‌ ئه‌و ناکوکی‌ یانه‌ش ده‌چی که چاره‌روانی روودانیان له‌ دوا‌رۆژدا ده‌کری، هه‌تا خۆیان بو‌ رووبه‌روو بوونه‌وه‌و خۆلادان له‌ مه‌ترسیان ئاماده‌بکه‌ن، چونکه‌ چاره‌روانکردنی روودانیان وا له‌ مرۆف ده‌کا بتوانی به‌ ئاسانی چاره‌سه‌ریان بکا. به‌لام ئه‌گه‌ر گوئی نه‌داتی تا رووده‌ده‌ن، چاره‌سه‌ر کردنه‌که‌ بی‌سوود ده‌بی، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌بینی نه‌خو‌شی یه‌که‌ ئه‌و وه‌خته‌ بنجی دا کوتاوه‌. ئه‌مه‌ ته‌واو له‌گه‌ل نه‌خو‌شی ی سنگدا ده‌گونجی که دوکتۆره‌کان ده‌باره‌ی ده‌لین: - له‌ سه‌ره‌تایدا ده‌سنیشانکردنی زه‌حمه‌ته‌و چاره‌سه‌رکردنی

ئاسانه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر ماوه‌یه‌کی به‌ سه‌ردا تێپه‌ری و خرایه‌ پشت گوئی، ئه‌وا ده‌سنیشانکردنی ئاسان ده‌بی و چاره‌سه‌رکردنی زه‌حمه‌ت. جا له‌ کاروباری ده‌وله‌ تیشدا کتومت وه‌ها ده‌که‌وێته‌وه‌. چونکه‌ پێرانی خرایه‌ کاری پێش روودانی،

كه ئەمە بۆ مروۆفی ژیر کاریکی زەحمەت نییە ، ریی بۆ خوۆش دەکا بە ئاسانی چاره سەری بکا . له کاتیکیدا ئەگەر کەم ئەقلی بووه هۆی مانهوهو بەردهوام بوونی تا وای لی بی هه موو کەس بتوانی دەسنیشانی بکا ، ئەوا چاره بوودۆرینهوهی له توانادا نابێ . بۆ نمونە روۆمانەکان بەر له ماوهیهکی زۆر ههستیان به روودانی ههز ئازاوهو سه ریپچی کردنیك ده کردو بهو پی به چاره سەریان بۆ ده دۆزی بهوه . پيشه شیان وهها بوو که نه یه لێن پهره بسینی نه وه کوو بیته هۆی هه لگه رساندنی شه ر . له گه ل ئەوه شدا ئەوان ده یاتزانی که خوۆبه دوورگرتن تا سه ر له شه ر کاریکی بی هه وده یه و نه یان ده توانری دوا بخری که دواخستنه کەش به زۆری شوودی لایه که ی تری تیدا ده بی . بۆیه بریاریان دا له گه ل فیلیپ و ئەتیو خوۆسدا له یوناندا بجهنگن ، تا نه یه لێن شه ره که بکه ویته ناو ئیتالیاوه . ئەمە له کاتیکیدا روۆمانه کان ئەو وهخته ده یانتوانی خوۆیان له هه ردوو جهنگه که به دوور بگرن . به لām نه یان کردو گویشیان نه دایه سوودبینن له دواخستنیان که ئەوه له روۆگاری ئیستادا بوته په ندیک و به سه ر زمانی هه ر به کیك له پیاوه زۆر ئاقله کاغانه وه یه و ده لێن ده بی چیری دواخستن له ده س نه ده ین ، به لکوو وایان به باش زانی کاره که بدنه ده ست لایه نی چاکه و راستگووی هه ستونه ستی خوۆیان ، چونکه روۆگار هه موو شتیکی لیده وه شتیوه ، ده شی به وپه ری کەم ته ر خه می به وه یا خیر بدا به ده سته وه یا شه ر .

ئیستا با بگه ریننه وه سه ر فه ره نساو بزاین ئایا ئەویش کاروباری وهها مه یسه ر کرد؟ . من باسی شارل (۱۲) ناکه م ، به لکو له لويس ده دویم که کرداره کانی فه ره نسامان به شیوه یه کی باشتر نیشانده ده ن و ده سگرتنی به سه ر ئیتالیا دا ماوه یه کی در یژتری خایاند . له م پیدا چونه وه یه دا بۆمان ده رده که وی که ئەو بۆ هیشته وه ی ده و له ته بیگانه که ی ژرده سته ی له چنگیدا ، ته واه به پیچه وانه ی قسه کانی منه وه هه ل سوپا وه . ئەوه بوو قینیسایی به کان پادشا لويسیان بۆ ئیتالیا بانگ کرد تا له ریگه ی ئەوه وه ده سگه ر خستنی نیوه ی لومباردیا بۆ خوۆیان مسوگه ر بکه ن . من له سه ر چوونه که ی و له سه ر ئەو ده وره ی هه یج لومه ی ناکه م ، چونکه ئەو ئیک که زۆر ئاره زووی چوونه ناو ئیتالیا وه ی ده کرد ، ته نانه ت بی ئەوه ی هه یج دوستیکیشی له ولانه که دا

هه‌بی ، وه‌ختی سه‌یزی کرد وا له ئەنجامی کرده‌وهو هه‌لس و که‌وته‌کانی شارلی پادشا که‌ی پیش خۆیه‌وه هه‌موو ده‌رگا‌کانی له روودا داخراون ، ناچار بوو ده‌ست بخاته ناو هه‌ر ده‌ستیکی دۆستایه‌تی خوازه‌وه که بۆی درێژ‌بکری . ده‌شگونجا ، ئەگه‌ر له کرداره‌کانی تریدا ئه‌و هه‌لانه‌ی نه‌کردایه که کردنی ، نه‌خشه‌و پلانه‌کانی تری به خیرایی سه‌رکه‌وتن به‌دی‌بین .

پادشا که لۆمباردیای سه‌نده‌وه ، هه‌رزوو ئه‌و ناوو ناوبانگه‌شی وه‌رگرته‌وه که شارل له ده‌ستی دابوو . ئینجا به دوایدا جه‌نه‌وا چوو ه‌ژر رکیتی‌یه‌وهو فلۆره‌نسایی‌یه‌کان (۱۳) بوونه دۆستی و مارکیزی مانتوا (۱۴) دۆقه‌کانی فیرارا (۱۵) به‌نتیفوگلی و (۱۶) خانمی فۆرلی و (۱۷) گه‌وره‌ پیاوانی فاینزاو (۱۸) پیزاروو (۱۹) ریمینی و کامیرینیوو بیومبینوو خه‌لکی لۆکا و پیزاو (۲۰) سی‌یه‌نا (۲۱) هه‌موو که‌وته‌ هه‌لپه‌ی دل‌راگرتن و دۆستایه‌تی به‌ستن له گه‌لیدا . گومانیشی تیدا ئی‌یه‌ فینسیایی‌یه‌کان. ده‌رکیان به ئەنجامی سه‌رکیشی کردنی خۆیان کردو زانیان چۆن ته‌قه‌لادانیان بو ده‌سگه‌رخستی چهند شاریکی لۆمباردیا ، بووه هۆی ده‌سگرتنی پادشا به‌سه‌ر دوو له سی‌یه‌شی ئیتالیا .

هه‌روه‌ها پادشا زه‌حمه‌تییکی ئه‌وتۆی له پاراستنی ناوو ناوبانگ و مه‌مله‌که‌ته‌کانیدا له ئیتالیا دا تووش نه‌ده‌هات ، ئەگه‌ر په‌یره‌وی ئه‌و ئامۆزگار یانه‌ی بکردایه که له‌وه‌به‌ر باسم کردن و به‌ په‌رۆشه‌وه‌و به‌ باوه‌ر یکی پته‌وه‌وه ، بآلی به‌سه‌ر ئه‌و هه‌موو دۆستانه‌یدا بکیشایه که به ژماره‌ زۆرو به‌ شان و شکۆ په‌تیاره بوون و هه‌میشه له ژر باری ترسیشدا بوون ، یا له کلێسه یا خود له فینسیا که ئەمه‌ وای لێده‌کردن له ده‌وری ئه‌و گه‌ردینه‌وه‌و ئەم گه‌ردبوونه‌وه‌یه‌ش له ده‌وری له ده‌وری ئه‌و که‌سانه‌دا که هیشتا خاوه‌ن شان و شکۆ هیز بوون دلنایایی بو ده‌ ره‌خساند . به‌لام ئه‌و له باقی ئه‌وه‌ی وه‌ها کردار بکا ، هات هه‌ر هینده‌ی پی‌ی نایه‌ ناو میلانه‌وه ، به‌ یارنده‌ی پاپا ئەلکسانده‌ر (۲۲) بو داگیرکردنی رۆمانا پیچه‌وانه‌ جوولایه‌وه‌و به‌ هۆی ناهوشیاریه‌وه ، ده‌رکی پی‌ی نه‌کرد که ئه‌و به‌م کرده‌وه‌یه‌ی ده‌س‌به‌رداری ئه‌و دۆستانه‌ی ده‌بی که په‌نایان بردبووه به‌ری و داویان لی‌کردبوو بیانپاریزی و له ئەنجامیشدا خۆی بی‌هیز ده‌کا و تین‌وتوانا به‌ کلێسه

ده به خشتی . له بهر ئه وهی که ده سه لاتیکی (دنیایی) ده خسته پال ده سه لاته
 (ثانی) به که ی که ئه مه هیزکی هیزگار گه وره و
 گران ده دایه . ئیتر که ئه م به که مین هه له یه ی لیوه شایه وه . ناچار بو به دوایدا گه لی
 هه له ی تریش بکا چونکه هه ولدانی بو بهرگرتن له ته ماعکاری ئه لکسانده رو
 ری پی نه دانی بیته وه حوکمرانی تۆسکانیا ، ناچاری کرد بگه ریته وه بو ئیتالیا . بگه
 ئه وه به پهره پیدای هیزی کلێسه وه به له ده سدانی دۆسته کانیشی به وه نه وه ستا ، به لکو پهل
 ته ماعی بو مه مله که تی ناپولیش هاویشته و له گه ل پادشای ئسپانیادا له نیوان خوایندا
 به شیان کرد . به م جوژه دوا ی ئه وه ی تاکه سه روه ری ئیتالیا بو ، هات به کیکی
 له گه ل خویدا کرده هابه ش که ده شیا هه ر زیاده خوازیک له وانهی له
 حوکمرانی به که ی لانووت بوون . بو داوا کردنی هه ق خو ی په نای به ریته بهر .
 ههروه ها له جیاتی ئه وه ی ئه و پادشایه له سه ر ته ختی حوکمرانی له مه مله که ته که دا
 به یلینه وه که سه ر به خو ی بوو . که چی ئه وی لادا و به کیکی وه ها له جی دانا که
 ده یوانی له ولاته که ده ری په ری ئی .

حه زکردن به مولکداری غه ریزه به کی سه روشتی و کاریکی ئاسایی به . جا وه ختیکی
 ده سه لاتداران له م حه زه دا سه رکه وتن به ده س دین . هه میشه ستایش ده کرین و قهت
 تانوو تیان لی نادری . به لام ئه گه ر تووشی ژرکه وتن هاتن و سه ره رای ژرکه وتنه که ش
 هه ر ته قه لایان دا به هه ر نرخیکی بی حه زه که به دی بیزن ئه وا گونا هیککی ئه وتو ده که ن که
 ده هی ئی له عۆیه یدا توند و تیزترین لۆمه یان ئاراسته بکری . له بهر ئه وه ، ئه گه ر فه ره نسا
 له توانیدا هه بووایه به یشتی ته نیا هیزی خو ی ناپولی داگیر بکا . ده بوو بیکا . به لام که
 نه یده توانی . ئه وا کاریکی هه له بوو له گه ل ئسپانیادا به هاو به شی بیکا . ئیمه
 ئه گه ر چی ده توانین: هو بو به شکردنی لۆمباردیا له گه ل ئینسیایی به کاندا بدوژینه وه ،
 له بهر ئه وه ی به شکردنه که بووه به هانه به ک بو پادشای فه ره نسا تا له و ریگه به وه پی
 بیته ناو ئیتالیا وه . به لام هه یج هو یه کهان بو ئه م به شکردنه نوی به بو نادوژرینه وه که
 جیگه ی لۆمه کردنه . چونکه هه یج پیوستی به ک نه ی سه پاندو به کاریکی به جی ی
 نه دایه قه له م .

که و ابو لويس ئەم پىنج ھەلەيەى کرد : دەولەتە بچووکە کانی پلېشاندەوہ ، ھىزو دەسەلاتى يەك تاکە ، ھوکمرانى لە ئىتالېدا بەر فراوان کرد ، بىگانەى ھىنايە ناو ولانە کەوہ ، ھەولې نەدا لە ولانە کەدا نىشتە جى بىي ، ھەر ھوک ھىچ مرۆمۆلگ و خەلکىكى خویشى تېدا دانەنا . بەلام لەگەل ئەم ھەلانەشدا ھىشتا ھەر دەيتوانى ، ئەگەر بڑايەو ھەلەى شەشەمى لى ئەوہ شايەتەوہ کہ داگىر کردنى دەولەتى قىنسىيانى يەکان بوو . خوئى لە زەرەرو زيانان بپارىزى ، بەلى . ئەو ئەگەر کلېسەى بەھىز نە کردايەو ئىسپانىيانى يەکانى نەھىنايەتە ناو ئىتالیاوہ ، ئەم ھەنگاوەى بو سەر پى شوپ کردنى قىنسىيانى يەکانو زەليل کردنيان کارىكى پيوست و رەوا دەبوو . بەلام دواى کردەوہ کانی پيشووى ، دەبوو بە ھىچ کلوجى بپيار لەسەر تىکشاندنى قىنسىيانەدا . چونکہ ئەگەر قىنسىيانى يەکان لەسەر ھىزدارى يەکەيان بمانايەتەوہ ، نەياندەھىشت کەسانى تر بەھىچ جوړى خوئان لە قەرەى لومبارديا بدن . يەکەم لەبەر ئەوہى رازى نەدەبوون ھىچ ھەنگاويك بنى کہ مسوگەر کردنى ناوچەکەى بو خوئان تېدا نەبى ، دووہم چونکہ کەسانى تریش ئارەزووى ئەوہيان نەدەکرد . ناوچەکە لە چنگ فەرەنسا رزگار بکەن و بىدەن بە قىنسىيا ، ھەردوو لاشيان پىکەوہ نەدەکرد .

خو ئەگەر مرۆفک ھەبى و سووربى لەسەر ئەوہى بلى گوايە پادشا لويس دەستى لە رومانانا بو ئەلکساندەر و لەناپولى بو ئىسپانيا بەردا تا خوئى لە شەر بەدوور بگرى ، من لە وەر اميدا ئەو ھۆيانە دوويات دەکەمەوہ کہ لەوہ بەر باس کردن دەلیم : پياو دەبى بو خوئە دوورگرتن لە شەر ، ماوہى روودانى ئاشووب و سەر پىچى کردن نەدا ، چونکہ ماوہ پيدانى لە شەر بەدوورى ناگرى ، بەلکوو شەرەکە بو سوودو بەرژەوہ ندى دوژمنە کانی دوا دەخا . ھەر ھەئا ئەگەر کەسانىكى تر ھەبن بلىن گوايە پادشا بەلئى ئەو پرۆژەيەى بۆيە بە پاپادا ، تا بوى بىتە پاداشتىک بەرامبەر بە رزگار کردنى لە پەيوەندى ژنو مېردايەتى يەکەى و^(۲۳) بەرامبەر بە بەخشىنى پلەى کاردينالئى بە رۆھان . من بەو قسانەم وەر اميان دەدەمەوہ کہ لە دوايدا لە باسى بەلئە کانی مېرو چوئىتى کار پى کردنيان دا دەيانکەم . بەم جوړە پادشا لويس لەبەر ئەوہى ھىچ يەکىک لەو مەرجانەى رەچاو نەکرد کہ سېرە کانی تر لە کانی داگىر کردنى ناوچە يە کداو بو

هېستنه وهی له ژبر دهستاندا دهیانکرد . لومباردیای له دهس خوئی دا . نهمه ش
وه نه بی موه جیزه بهك بووئی و رووی دای . به لککوو کارنکی ناسایی و له جی ی خویدا
بوو . نیجا دواپی که فالتینوی کورپی پاپا نه لکساندر که به قهیسری بوجیا (۲۴) ناو
دهبری . رومانای داگیرکرد . من له گهل کاردینال روهاندا له شاری نانت له م باسه
دووام . کاردینال پی یوتم که نیالیایی به کان هیچ له کاروباری سیاست تی ناگهن .
نه گهر تی بیگه بشتنا به قهت ماوه یان به کلنسه نه ده دا بگاته ثم راده ی مهزنی به ی .
چونکه تاقیکردنه وه نیشانیداوین که مهزنی کلنسه و به هیزی ئیسپانیا له نیالیادا ،
دروستکراوی دهستی فهره نسا بوون و نه نجامه که شی به مال ویرانی فهره نسا خوئی
شکاوه ته وه . له مه وه بنه مایه کی گشتی نه و تو مان ده سگیر ده بی که به ده گمنه هه له ی
تیده که وی . بنه ما که ده لی :

نه و که سه ی هه ولی به هیزکردنی خه لکی ده دا ، حوکی مالویرانی و خاپو بوون
به سر خویدا ده دا ، چونکه نه و هیزه له به کیك له دوو ریگه وه پهیدا ده بی ، یا
ته له که بازی یا خود هیزی سهر بازی که هه ردووکیان لای نه و که سه ی ده گاته پله ی
به هیزی و ده سه لانداری ، جیگه ی گومان لیکردن ده بن .

نُه وهویانهی نه یانزیست مه مله که ته که ی را را روای مردنی نه که نه که راگیری کرد دزی میرانگره کانی شویش بکا

نه گهر به چاوی بایه خپدانه وه بروانینه نهو زه حمه تی بهی دهوله تیک له پاراستی
 دهسه لاتیدا به سهر دهوله تیک تردا که تازه داگیری دهکا تووشی دی ، پیاو له ناستی
 نه سکه ندهری گه وره دا^(٢٥) سهری سور دمینی که له ماوهی چند سالی کدا بووه
 سه روهری هموو ناسیاو هر هینده شی گشت نه م ناوچه به رفراوانه ی داگیرکرد ،
 کوچی دواپی کردو نه م مردنشی وای ده خسته زینه وه که
 گوايه هموو نهو ناوچانه هه رخیرا ، به رووی حوکمرانه نوی به کانیاندا ده ته قنه وه .
 که چی میرانگره کانی دهسه لاتی خوئیانیان به سه ریاندا پاراست و هیچ زه حمه تی به کی
 نهو توئیان تووش نه هات ، ته نیا نه وه نه بی که به هو ی ته ماعکاری خودی خوئیانه وه
 له به نیاندا رووی دا .

بو وه رامدانه وه ی نه م سه رسورمانهش ده لیم : میژوو دوو جوړه مه مله که تی به
 خو یه وه دیوه که به دوو شیوه ی جیاواز فه رمانروای ده کرین . یا میریک و
 مووچه خوئیانی حوکمی ده کن که نه م مووچه خوئیانه به فه رمایشت و پیاوه تی میره که
 خو ی داده مزین و له هه لسوراندنی کاروباری مه مله که ته که دا یاریده ی ده دن .

ياخود ميرٺڪ و چهند سهر دارٺڪ (بارون) حوڪمي دهڪن كه له سايهي نهژاد رهسه ني يانه وه . نهك به فهرمايشتي مير . دهبه خواهني نهو پايه وپله يه ي هه يانه . جا ههر به كي لهو بارونانه خواهني ناوچه يه كي تايبه تي خوئي ده ني كه حوڪمي ده كاو خه لكڻي كيشي له ژر سايه دا ده بن كه به سهروه ري خوڻاني ده زانن وه له نه بنجامدا پايه نديان ده بن . مير له وده وله تانه دا كه خوئي و مووچه خوڻه كاني حوڪمي دهڪن ، ده سه لائيكي گهروه فراوان تري له چنگدا ده ني ، چونكه له ده وله ته كه دا لهو به ولواهه كه سيكي تر خواهه ني پله وپايه ي بهر ز ناي . خو نه گهر تاغه تگردني كه سائيكي تري تيدا سه پزاي ، ته نيا له بهر نه وه يه كه وه زيرو مووچه خوڻي نهون نهك له بهر شه خسي خوڻان ، بگره خه لكه كه هيج سوڙيكيان بهرام بهر نهوان له دلدا ناي .

رهنگه نمونه ي ههر دوو نه م جوڙه حڪومه ته له سهرده مي ئيس تاماندا ، حڪومه تي توركه كان و مهمله كه تي فهرنسا ني . سه لته نه تي توركيا ئيسا يهك حوڪم پان حوڪمي ده كاو ئيتر نه وه كاني تر هه موو خزمه تكهرو مووچه خوڻي نهون . مهمله كه ته كه ش كراوه به چهند سنجقٺڪ و حوڪم پانه كه مووچه خوڻي جوڙ به جوڙي كارگير پان بو ده نيري كه ههر وه ختي ناره زووي لي ني ده ستيان له كار ده كيشي ته وه ههر كاتي ويستي ده يانگوري . به لام پادشاي فهرنسا به ژماره يه كي زوري سهرداران ده وري ته نراوه كه ره عيه ته كانيان به سهروه وري خوڻان پان ده زانن و خوشيانده وين ، ههروه كوو خواهه ني مافو دهسته بهره يه كي نهو توئي خوڻانن كه پادشا له وزه يدا ني به لي ياني بي بهري بكاو نه گهر كرديشي ، خوئي تووشي مه ترسي ده كا . ئينجا نه گهر له وه زعي نه م دوو ده وله ته بكوئينه وه ، بومان ده رده كه وي كه داگير كردني مهمله كه تي توركه كان زور زه حمه ته . ههر چنده نه گهر ده وله ٺيڪ بوي لوا داگيري بكا ، نهوا به ئاساني ده تواني له ژر دهستي خويدا بيپليته وه . يارهنگه داگير كردني مهمله كه تي فهرنسا له زور لايه نه وه ئاسان ني . به لام هيشتنه وه ي له ژر چنگدا كر يكي سهخت و زه حمه ت ده ني .

هوي زه حمه تي ي داگير كردني مهمله كه تي توركيا له وه دايه كه داگير كهر ناتواني بو جي به جي كردني نه م جوڙه كاره په نا بهر يته بهر ميره كاني مهمله كه ته كه ، ههروه كو بوي

تالوی به هیوای ئەوە نێ کاری هات و نههاته که ی له ریگه ی شوپشیکه وه بو بیرته
 سه ر که که سانیکی نزیك له شه خسی حوکمپانه که وه به رای بکه ن . ئەوه ش هه ر
 له به ر ئەو هویانه ی که پیشتر له م به شه دا لی یاندوام . چونکه ئەوانه که هه مو کو یله نه و
 به شه خسی حوکمپانه که وه به ندن ، زه حمه ته به به ر تیل پیدان له خشته بېرین ، بگره
 ئەگه ر کراش له وه ده سه وستان تر ده بن بتوانن گه له که یان به شداری شوپشه که یان
 بکه نه و هویه کانی شیم له وه به ر باسکردن . بویه ئەو که سه ی په لاماری سولتانی تورکیا
 ده دا . له به ر ئەوه ی روو به رووی له شکرکی یه کگرتوو ده وه ستیه وه ، ده بی پشت به
 هیزی خوی به ستی نک به ناشووب و ئازاوه له ریزی دوژمندا . به لام ئەگه ر توانی به
 سه ریدا زال بی و له مهیدانی جهنگدا شکاندنیکی ئەوتو . بیشکینی که ئیتر توانای
 سه رله نوی له شکرکردنه وه ی نه مینی ، ئەوسا هیچی ئەوتو له به رده م داگیرکه ردا
 نامینی لی ی بترسی . ته نیا ئەندامانی بنه ماله ی میره تورکه که نه بی که ئەگه ر هات و
 قه لاجوی کردن و ره چه له کی پرینه وه ، ئیتر بپرای بپر هیچ شتیک نامینی ترسی لی
 پهیدا بکا ، چونکه ئەوانیتر له لای گه ل خاره نی هیچ جی وری یه ک نه بن . بگره له به ر
 ئەوه ی داگیرکه ره که ته نانه ت پیش سه رکه وتیشی هیچ هیوا به کی پی یان نه بووه ، بوی
 هه یه دوا ی سه رکه وتی هه ر ترسیشی لی یان نه بی .

که چی حال له گه ل ئەو مهمله که تانه دا که له بابهی فەرهنسان به پچه وانه وه
 ده که ویته وه . لیره دا داگیرکه ر ده توانی له ریگه ی له خشته بردنی یه کیک له بارونه کانی
 ناو مهمله که ته که وه به ئاسانی داگیری بکا ، به تایه ی که هه رده م ژماره یه ک له نازاری
 رق هه لگرتوو و ئال وگور خوازان هه ر له کایه دا ده بن . ئەمانه له به ر ئەو هویانه ی
 رووم کردنه وه ، ده توانن ریگات له به رده مدا بو خوش بکه نه و گه یشتن به
 سه رکه وتن ئاسان بکه ن . به لام ئەگه ر دوا ی ویستت ئەوه ی بوته مولکت له ژیر
 ده ستی خویدا به یلیته وه ، که ندو کوسیکی له ژماره نه هاتووت دینه ری و هه ر ئەو
 که سانه ش ده بانخه نه سه ر ریگات که له وه به ر یاریده یان داویت ، یا تو
 ئازار پیگه یاندوون . ئەوانه وه نه بی ته نیا له ئەندامه ئازار دراوه کانی بنه ماله ی میره که
 بن . به لکو وه له سه ردارنه ش ده بن که به رده وام ئاماده ن بو سه رکر دایه نی کردنی هه ر
 شوپشیکه نوی .

ئىتر توشى كە نەدە تىوانىت رازى يان بىكەيت و نە لە بىنەرە تەوہ لە ناويان بەریت ،
 ھەر ھىندەى ئەوان ھەلىكى لەباريان بۆ ھاتە كايەوہ دەولەتەكەت لە دەس دەچى .
 ئىستا ئەگەر لە چۆنىتى حكومەتەكەى دارا^(۲۶) بىكۆلتەوہ ، دەبىنىت كە لە بابەتى
 رژىمى حكومى ئىستای توركەكان بووہ . بۆيە ئەسكەندەر ناچار بوو يەكەبىجار
 بەلامارى ولاتەكە پىداو تەنانت پيش بەدى ھىنانى سەرکەوتىش حكومەتەكەى لە
 ناوبەرى . ئىنجا كە دارا مرد ، دەولەتە داگىركراوہكە ئەنجامى ئەو ھويانەى لەوہەبەر
 باسەم كردن . بەئى ئازاوە لە ژىر چىنگى ئەسكەندەردا مايەوہ . يا ئەگەر مىراتگەرەكانى
 ناكوكى يان نەكەوتايەتە بەينەوہ ، دەياتتوانى بۆ ماوہيەكى دوورودرژىر بە ھىمنى و
 ئاشتى يەوہ حكومى ولاتەكە بىكەن . چونكە ئەو شەرو ئازاوەيەى تىيدا بەرپا بوو
 دەسكردى خويان بوو . بەلام زۆر زەحمەتە بتوانزى ھەر بەم شىوہە دەست بەسەر
 ولاتىكى وەك فەرەنسادا بگىرى . بۆيە بووہ ھۆى بەرپا بوونى زىنجىرەيەك شۆرش لە
 فەرەنساي ئىسپانياو يوناندا دزى رومانەكان ، لەبەر ئەوہى لەم ولاتانەدا چەندىن
 مىرايەتى ھەبوون كە مانەوہى يادگارو بىرەوہرى بەكانيان ئەو داگىركارى يەى رۆمەكانى
 شلوق دەكردو دەنجستە بەر مەترسى ھەرەس ھىنانەوہ . بەلام وەختى رومانەكان
 توانى يان ئەو يادگارو بىرەوہرى يانە بن بر بىكەن و بە تەواوى بىانسپرنەوہ ، لە ساىەى
 تەمەن درىژى ئىسپرانوزى يەكەيانەوہ ، بوونە سەرورەيكى ئەوتۆكە كە سىك نەتوانى
 شان لە شانىان بدا . بگرە كە ناكوكى لە ئىوان رومانەكان خۆشاندا رووى دەدا ،
 ھەريەكەيان دەيتوانى پشت بە لايەنگىرى كردنى ئەو بەشەى مىرايەتى يەكە بىستى كە
 دەسلاتی خوى تىدا چەسپاندىبوو ، چونكە دواى قەلاچۆكردنى بنەمالەكانى پادشاكانى
 لەوہەبەر . رومانەكان بوونە تاقە حكومراىك كە دانيان پىدا بنى . ئىنجا ئەگەر بە باشى
 لەم كاروبارانە ورد بىنەوہ ، بەئى سەرسورمان بۆمان دەردەكەوى كە چۆن
 ئەسكەندەر بە ئاسانى توانى ئاسيا لە ژىر دەستى خويدا بىھلىتەوہ بوچى ئەوانى ترى وەك
 پىروسى و^(۲۷) كەسانى تر لە پاراستنى دەسلاتی خوياندا بەسەر ولاتە داگىركراوہكاندا
 تووشى زەحمەتى بوون . ئەم جىاوازيەش لەوہوہ نەھاتوو . كە داگىركارەكە لىھاتوو
 بووہ يا لىھاتوو نەبووہ . بەلكو ئەنجامى جىاوازى وەزعى ولاتە داگىركراوہكان
 خويان بووہ .

فەرمانزە وایى کردنى ئۇشارو مەملەكە تازەى كەلەپیش داگیرکردنیاندا لۇرئیرسایەى یاسای تایبەتی خۇیاندا ریاون .

ئەگەر ئەو دەولەتەى داگیردەكری، لە ژئیرسایەى یاسای تایبەتی خۇیدا بە سەر بەستی راهاتى، ئەوا سى رینگە بۇ هیشتنەوہىچە لە ژئیر چنگدا ھەن . بەكەمیان رووتکردنەوہىتەى لە ھەمووشتىك . دووہمیان نیشتەجى بوونى مئزە داگیرکارەكەبە تپايدا . سى ھەمیشیان وازھینانە لە خەلكەكەى كە لە ژئیر سايەى یاسای تایبەتی خۇیاندا بژین و تەنیا باجیان لى بىسنى و حكومەتیکى وەھایشى تپادا دابزى كە پشت بە كەمايەتی بەكى سەر بە مىر بېستى . ئەم جۆرە حكومەتەى مىر خوی دروستى دەكا ، دەزانى مانەوہى بەندی راگرتنى دۆستایەتى مىرو خۇخستنە بن بالیتی . بۇیە ئەوپەرى ھەولدەدا ئەو دوو شتە لە دەست نەدا . مەرورەھا ئەو شارەى بە سەر بەستی راهاتى، بۇ كوروكالان و ھاوولانیاى خوی نەپى، بە ئاسانى مل ناداو رینگای راستیش بۇ هیشتنەوہى لە ژئیر چنگدا ھەر ئەمەيە .

با لەم رووہوہ ئەوہ بەكەین بە نمونە كە لە سپارتانى بەكان ورومانەكانى روودا . سپارتا (۲۸) لە رینگەى دروست کردنى دوو حكومەتەوہ لە كەمايەتی بەكان دەسەلاتى خوی بەسەر ئەسینا و (۲۹) تیبەدا (۳۰) پاراست ، كەچى لە ئەنجامدا دەسەلاتەكەى لە

دەس چوو . بەلام زۆمانەکان بو- پاراستنی دەسلاتی خویان بەسەر کاپواو (۳۱)
 کرتاجەو (۳۲) نۆمانتیا ، ئەم شارانیان و یران و خاپوور کردو دەسلاتەکیان لە دەس
 نەچوو . کەچی وەختی ویستیان بە هەمان شیوی سپارتاییەکان ، دەسلاتیان بە
 سەر یوناندا بیاریزن و وزیران لە شارەکانی هینا بە سەر بەستی لە ژێر
 سایە یاساکانی خویاندا بژین ، سەر نەکووتن . لەبەر ئەوە
 ناچار بوون بۆ ئیدامە پێدانی دەسلاتیان بە سەریاندا ، هەندیک لە شارەکانی ئەو ولاتە
 کاول بکەن . چونکە لەم حالەتەدا هیچ ریگایەکی مسوگەر بوو هێشتەووی ئەو
 دەسلاتە لەبەردەمدانی یە ، تەنیا رووتکردنەووی ولاتە کە نەبی لە هەموو شتیکی و هەر
 کەسیکی دەست بەسەر شارێکی سەر بەستدا بگری و خاپووری نەکا ، خوی دواپی
 لەسەر دەستی ئەو شارەدا تووشی خاپوور بوون دەبی ، لەبەر ئەوەی هەردەم بە ناوی
 سەر بەستی یەووە بە ناوی نەریتە کۆنەکانیانەووە کە چەند رۆژگاریان بە سەردا
 تی پەیری . لە بیر ناچنەووە سوودو بەرژەووەندی نوێ نابنە مایە ی پشت گۆی خستیان بە
 هوی هاندان بۆ یاخێ بوون هەر دەبیننەووە . واتە هەر حوکمرانیکی نوێ ، چەندە بکاو
 بکۆشی . تا خەلکە کە تەفروتوونا نەکا و پەرت و بلاویان نەکا تەووە ، ناتوانی ناوی
 شارەکیان و نەریتەکانیان لە بیر بەریتەووە ، بەلکوو ئەو نەریتەکانیان هەمیشە لە یاد
 دەمینی و هەر هیندە ی دەرفەتیک هەلبکەوی دەیانیننەووە کایەووە . وەك چۆن شاری
 پیزا دوا ی سالانیکی دوو روودریژی داگیرکردنی لە لایەن فلۆرنسای یەکانەووە کردی .
 بەلام ئەگەر ئەو شارو ناوچانە لە ژێر سایە ی حوکمرانیکی یا میریکدا بە ژبانی سەر شوپی
 راهاتبوون و داگیرکارە کە بنەمالە ی میرە کە ی پێشووی لە ناو بردی ، ئەوا خەلکە کە یان
 کە فیری تاعە تکرەدن و میرە کە ی لەووە بەریان لە دەس چوووە ، لە هەلبژاردنی میریکی
 نویدا لە ناو خویانداو بو خویان دەستەوستان دەبن . جگە لەووی کە ناشزانن چۆن لە
 ژێر ئالای سەر بەستیدا بژین . لەبەر ئەوە لە یاخێ بووندا تەمبەل دەبن و میرە داگیرکارە کە
 زۆر بە ئاسانی دەتوانی بە لای خویدا رایان بکیشی و جی پی ی خوی لە ناوچە کە یاندا
 قایم بکا . وە کێ تر رژی جەمهوری گەلی گورج و گول و زۆر رقاوی دەبی و بە توندی
 مەیلی تۆلەسەندنەووە دەکا و خەلکە کە یشی ناتوانن بیرەووەری ی سەر بەستی یە پیروژە کە ی
 لەووە بەری خویان لە یاد بکەن . لەبەر ئەوە مسوگەرترین ریگا بوو دا بین کردنی ، یا
 ئەواو خاپوور کردنی . یاخود نیشته جی بوون تیایدا .

ٺو مہلہ کہ تانہی تازہ بہ ھیزی ھیکہ کی تاییہ تی و بہ لیڑاتنہ وہ راگیر کراون

پیوستہ کس لہوہ سہرسام نہی کہ من سہبارت بہ پہیوہندی مہملہ کہ تہ تازہ کان بہ میرو دہولہ تہوہ ، ئیشارہ تم بہ چہند نمونہ یہ کی گہلی مہزن دا ، چونکہ خہلکی ہمیشہ ٺو ریگاہہ دہ گرنہ بہر کہ لہوہ بہر کہسانی تر پیا پدا رویشتون و لہ کرا دریشیاندا لاسایی کہسانی پیش خویان دہ کہ نہوہ . ئینجا لہ بہر ٺوہی ھیچ مروفتیک ناتوانی بہ تہواوی شوین پیئی ٺووانی پیش خوی ھہلبگری و بہ جوانی و ریک وینکی لاسایی یان بکاتہوہ ، دہی ٺم مروفتہ کہم تواناہہ ھہردہم ٺو ریگاہہ بگری تہ بہر کہ گہورہ پیوان پیشتر ھہنگاویان بہ سہردا ناوہو تہنیا لاسایی ھہرہ سہرگہو تہوہ کانیشیان بکاتہوہ . سا ٺہ گہر لہ وزہ پدا نہیو بگاتہ رادہی مہزنی یہ کہی ٺوان . ٺوا ھہر ھیچ نہی دہ توانی ھہندی لہ رھنگو رووی ٺوان بگری و بہم کردار ھشی لہو تیرھاویژہ وردینہ دہچی کہ کاتی دہیہوی نشانیکہی مہودا دوورتر لہ

زاده، ناسابی پيڳي و به مهودا دووری به که ناشنايه ، نيشان زور به زرت له و شوينه
 ده گريته وه که مه به مستی . نه که له بهر نه وهی چه ده تيره که می بگاته نه و به زراپی به ،
 به لگو به و هیوا به ی بو پيڳانی نيشانه که یاریده ی بدا . به پی به من ده لیم : ناسابی و
 زه حمه تی ده سگرتن به سهر مهمله که تیکي تازه دا که ده که و پته زير ده سستی میریکی
 نوپوه . به ندی به هیزی و لاوازی ی توانا و ده سه لاتی میره که به . جا که به زربونه وهی
 هر که سیکي ناسابی بو پله بیریاتی ، وای لی چاوه روان ده کری ، یا گه لی لیها توو بی
 یا خود خوش به خت بی ، ناچار وه ها دپته پیش چاوی که هر به کی له م دوو سیفه ته له
 هندی له و گرو گرفته زورانده که رووده دن بیته هوئی سووک کردنی باری شانی .
 له گه ل نه مه شدا نه وانه ی زور پشتیان به خوش به ختی نه به ستوه ، زیاتر له که سانی تر
 توانای خو یان له پاراستنی مهمله که ته کانیاندا سه لاندوه . ره نگیشه نیشه جی بوونی میر
 خوئی له مهمله که ته تازه کهیدا ، له بهر نه بوونی که سیکي وه ها که جیگه ی بگریته وه ،
 گرو گرفته کانی ناسان کردنی . به لام نه گهر به چه سهر باسی نه و زاتانه ی به
 به هر وه روی به لیها تووی خو یان نه که به پشت به ستن به خوش به ختی بوونه ته میر ،
 بهش به حالی خوم موسا و (۳۳) کورش و (۳۴) رومولوس و (۳۵) سیزیوس و (۳۶) که سانی
 وه که نه وان به مه زرتریان داده نیم . جا هر چه ندیده بی خومان له باس کردنی موسا
 به دوور بگرین . چونکه نه و ته نیا جی به جی کاریکی فیرمانی خودا بووه ، له گه ل
 نه وه شدا سه باره ت به پیروزی نه و پایه به ی کردیانه شیوا ی قسه کردن له گه ل خودادا ،
 ده بی جیگه ی ریژلینان و مه دح و ستایش کردن بی . به لام کورش و ها و تاکانی که
 چه ندین مهمله که تیان دامه زرانده و نه و انیش جیگه ی ریژلینان و ستایش کردن ، نه گهر
 له کرداره تایه تی به کان و ری و شوینه کانیان بکولینه وه . بو مان درده که وی که له وه کانی
 موسا زور جیاوژ نین ، نه گهر چی نه م پشتی به سه روه ریکی مه زن به ستبوو که
 خودایه . به لی . نه گهر له زبانو له کاره به ناوبانگه کانیان وردبینه وه . ده بینین هه موو
 قهرزاری نه و فرسه تانه ن که بارو دو خیکي نه و نوئی بو دهره خساندن . کام شیوه به چاک
 ده زانن وه هایان هه لسور پین .

چونکه نه گهر نه و فرسه تانه یان بو هه لته که و تایه . به ره وه وه ری به که یان به فیرو
 ده چوو . هه وه کوو نه گهر به ره وه ره نه بوونایه فرسه ته کان به بی له چنگ گرتن و سوود

لی بینین تیده پهرین .

بهم شیوهیه موسا ده بوو بیینی که چون گهلی ئیسرائیل له میسردا بوونه ته کۆیله و میسریه یه کان ده یانچه وسینته وه ، تا ئاره زووی رزگار بوونیان له کۆیله یه تی لا پهیدا بیی و بو ئهم مه بهسته دواى بکهون . ههروهها پپو بیست بوو رومولوس نه توانی له (ئه لپا) دا بمینته وه و له کاتی له دایک بوونیدا چوار دیوار یک نه یگر تیبته خوئی ، تا بتوانی بیته پادشای روما و (۳) بنیاد نه ری میله تیک تیایدا . یا پپو بیست بوو کورش سه رنج بداته فارسته کان و بیینی که چه نده له ئیمپراتوری میدی یه کان (۳) داخ له دلن و ئه مانیش بیینی چون به سه ر بردنی ژان به ناشتی بو ماوه یه کی دوور درژر خاوو خلیجکی کردوون . یا سیزیوس بوی نه ده کرا توانا و لیهاتوونی خوئی بجاته روو ، ئه گه ر خه لکی ئه سینای به پهرت و بلاوی و دژ به یه کتر نه دیا به . بهم جوړه فرسه ته کان بو ئه وانه بوون به مایه ی بهخت و ئینجا له سایه ی به هره وه ری بالای خو یانه وه ، توانایان سوودیان لی بینین و له ئه نجامیاندا سه ره برزی یان به ولاته کان یان پی به خشنو تالعیانی نهش و نما پی بکه و پتر سه ریانی پی به رز بکه نه وه .

ئهو بابته که سه انه ی له ریگه ی به هره و توانای قال بووی خو یانه وه ده گه نه پله ی میرایه تی ، به زه حمه تیککی زور مهمله که ته کان یان ده سگیر ده بی ، به لام له هه مان کاتدا به ئاسانی ده توانن جله و گیری یان بکه ن . هه ندی له و زه حمه تی به شی له پله ی دامه زانندا تووشی ده بن ، ئه نجامی ئه و یاسا و سیستمه نوی یانه یه که ده بی بو جی پی قایم کردنی خو یان و چه سپانندی بیانینته کایه وه . ئیمه ده بی له وه به ئاگابین که زه حمه ت ترین شت له جی به جی کردندا و زورترینی له تووش هاتی زژرکه و تنداو سهخت ترینی له دهس بو بردنیدا ، دامه زانندی رژیمیکی نوی به بو هه ل سووراندنی کاروبار . چا که خواز هه میشه دوژمنی له ریزی که سانی که وه بو پهیدا ده بن که سوودیان له رژیمه کۆنه که بیینی . ههروه کوو دوستی بووده له له وانه دا ده بینینه وه که رژیمه نوی به که قازانجیان ییده گه په نی . ئهم بووده له بی یه شیان تا راده یه که له ئه نجامی هه ست کردنیاندا ده بی به ترس و سام له و دوژمنانه یان که یاسا پاریزگاری یان لیده کا ، یا تاراده یه که له ئه نجامی ئه و سیفه تی

گومان کرده‌دا ده‌بی له هه‌رشتیکی نوی که له نه‌زادی ئاده‌میزاددا هه‌به ، چونکه مروّف باوه‌ر به شتی نوی ناکا تا به شیوه‌یه‌کی زانسنی‌یانه‌ی راست و دروست تاق‌ی نه‌کاته‌وه . که‌وایی وه‌زعه‌که به‌م جوّره دینه‌ پیش‌چاو یوسه که چاکه‌خوازکی نوی په‌یدا ده‌بی ، دوژمه‌کانی به حوماسه‌تی هاوولاتی‌یه‌که‌وه هه‌رشی ده‌به‌نه سه‌ر ، به‌لام دوسته‌کانی به ساردوسپی و ئی‌وره‌بی‌یه‌وه پاریزگاری لیده‌که‌ن و ئیتره‌و له‌م به‌ینه‌دا ده‌که‌وئیه‌ به‌ر مه‌ترسی‌یه‌کی گه‌وره‌وه . ئینجا ئه‌گه‌ر ویستان به وردی له‌م مه‌سه‌له‌یه بکوئینه‌وه ، پیوسته سه‌رنج به‌دین و بزاین ئایا نویخوازه‌کان سه‌ر به‌خون یاخود پشتیان به خه‌لکی تر به‌ستوه . ئه‌مه‌ش وا ده‌گه‌یه‌نی که ئایا ئه‌وانه بو جی‌به‌جی کردنی نه‌خشه‌کانیان ، به ناچاری هاواریان بردوته به‌ر خه‌لکی تر ، یاخود له باریاندا هه‌بووه به زه‌بری هه‌ر ئیراده‌ی خو‌یان به‌په‌ین . چاکه‌خوازان له حاله‌تی به‌که‌مدا سه‌ر که‌وتن به‌دی ناهه‌ین و هه‌چیان ده‌سگیر نایی . به‌لام ئه‌گه‌ر پشتیان به هه‌زو ده‌سه‌لاتی خو‌یان به‌ستو توانی‌یان به‌کاری به‌هین ، به ده‌گه‌من رووده‌دا ژیر بکه‌ون . به‌م جوّره‌روژگار سه‌ملا‌دویتی که پی‌غه‌مبه‌ره چه‌کداره‌کان تاونیویانه ولاتان داگیر بکه‌ن و سه‌ر بکه‌ون ، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ره بی‌چه‌که‌کان به پیچه‌وانه‌وه . سه‌ر باری ئه‌وه‌ی وتمان ده‌بی بزاین گه‌لان ته‌بیعه‌تیاں جیا‌جیا‌یه . ره‌نگه‌ قایل کردنیان به‌م مه‌سه‌له یا به‌ویان ئاسان بی ، به‌لام راگیر کردنیان له‌سه‌ر ئه‌و قایل بوونه زور زه‌حمه‌ته . بو‌یه سه‌پاندنی مه‌سه‌له‌که به سه‌ریاندا ده‌بیته ناچاری و ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر هه‌ولیان‌دا له قایل بوونه‌که‌یان پاشگه‌ز بینه‌وه ، ده‌بی به زور بخه‌ینه‌وه ژیر باری . ئه‌گه‌ر مووسا و کورش و سیزیوس و رومولوس چه‌کدار نه‌بوونایه ، نه‌یاندته‌توانی بو‌ئو ماوه دوور دره‌زه ، خه‌لکی ناچاری ریزلینیانی یاسا‌کانیان بکه‌ن . وه‌کی تر له سه‌رده‌می ئیستاماندا دیمان که جیرولامو ساقوئارولا^(۷۸) وه‌ختی گه‌له‌گه‌ی که‌وته لی‌هه‌لگه‌رانه‌وه‌ی ، له یاسا تازه‌کانیدا ژیر که‌وت ، چونکه ری‌و شوئینیکی وه‌های به ده‌سته‌وه نه‌بوو ئه‌و که‌سانه‌ی له پال خویدا پی‌به‌ه‌لیته‌وه که به خه‌یری باوه‌ریان پی‌هه‌ینا ، یا لی‌هه‌لگه‌راره‌وه‌کانی بو باوه‌ر پی‌هه‌ینانه‌وه‌ی پی‌ناچار بکا . به‌م پی‌یه ئه‌و باب‌ه‌ته که‌سانه زه‌حمه‌تی‌یه‌کی زور‌یان دینه‌ری ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ووو‌به‌رووی زور مه‌ترسی ده‌بنه‌وه‌و ده‌بی له ره‌نگه‌ی

به هره داری و به تواناییو لیهاتووی خویانه وه به سهریاندا زال بین . ئینجا ته گهر تهو
زال بوونه یان به سهر کۆسپ و ته گهره کاندا بو ره خساو دواى له ناو بردنی هه موو
دوژمنه کانیان ، خه لکی کهوته ریزلینان و دهس به سنگه وه بوگرتیان ، تهوسا ئیتر
هه ردهم خاوه نی هیزو دهسه لات ده بن و دهستی جهز ره به لیدان نایانگاتی و بهختیارو
سهر بهرز ده ژین .

هه ره وه ها ده مه وی نمونه به کی که می پایه نزمتر جهمه پال تهو نمونه پایه بلندانه ،
چونکه بو به راورد کردن له گه لپاندا ده گونجی و ده شی وه که نمونه به که بو گشت
حاله ته کان به کار بهتری ، تهویش باسی هیرووی سیرا کۆزه بی به که له ریزی جه ماوه ری
گه له وه بهرز بووه وهو گه بیشته پله ی میرابه تی سیرا کۆزه و⁽¹⁾ بهخت یاریده ی دا تهو
هه له ی پی به خشی که سیرا کۆزه بی به چهوسا وه کان بیکه نه پیشه وای خویان ، ده نا
ئیر تهو به لیهاتووی خو ی به پله ی میرابه تی گه بیشت ، ته نانه ت داوین پاک ی و
چا که خوازی به که ی له ژبانی تایه تی خویدا ، وای کرد که هه نده که سیك ده رباره ی
وتیبتیان : کابرا بو حوکمرانی کردن له هیچی که م نی به ته نیا بوونی مهمله که تیک نه بی
که حوکمی بکا . هیرو یه کیك بوو له وانه ی سوپا کۆنه ئیختیاری به که ی تیک و پیک داو
سوپا به کی تری دامه زراندو دۆستایه تی به کۆنه کانی وازلی هینان و دۆستایه تی ی تازه ی له
جی به سترو به م جو ره له سایه ی سوپا که ی و تهو دۆستانه وه که خو ی هه لیژاردن ،
توانی له سهر بناغه یه کی ساغلم مهمله که تیک دا به مزربنی و ئیدامه ی پی بدا و له م
ئیدامه پیدانه شیدا ، تووشی تهو ته رکو زه حمه تی به نه بی که له دامه زراندنیدا تووشی بوو
بوو .

رُومَه مله که تانه ی که به یاریره ی رُوم و رُوم یا به یاریره ی بهخت راگیر کراون

رنگه ئهوانه ی له ریزی گه له وه سه ره لده ده ن و له ریگه ی خوشبهختی به وه بهرز ده بنه وه ده گه نه پله ی میزایه تی ، له م بهرز بوونه وه به دا تووشی زه حمه تی به کی زور نه یه ن . به لام له پاراستنی پایه و پله که دا زه حمه تی به کی گه وره یان به کولکه وه ده بی . ئهوانه له کاتی سه رکه وتندا روو به رووی کوسپ و ته گه ره به کی ئه وتو نابنه وه ، چونکه به سه ریاندا بازده ده دن . به لام که جی پی یان قایم بوو ، ئیتر هر خیرا سه ره شه یان بو پیدا ده بی . ئه م حاله ته ئه وان هس ده گریته وه که ده ولت به سه روه ت و سامان ده کرن ، یا له ریگه ی پی به خشینه وه له لایه ن ئه م و ئه وه وه ده سگریان ده بی ، وه كه چون له یونان و شاره کانی ئه یون و^(۴۱) هه لیسپوئندا^(۴۲) روویداو ئه وه بوو دارا بو پاریزگاری لیکردنی ناوچه کان به ناوی ئه وه وه بو پاراستنی سه ره به رزی و سه لامه تی خوی ، چه ند میریکی تیادا خولقانندن . ههروه کوو ئه و ئیمپراتورانه س ده گریته وه که له ریگه ی بهرتیل پیدانی سوپاوه ، له ریزی گه له وه سه ریان هه لداوه بوونه ته وه .

ئەم جۆرە مېرە بە تەواوی پشت بە نیازپاکی ئەر کەسانە دەبەستی کە شائوشکۆی بەرز دەکەنەووە ئینجا بە خوشبەختی خوی کە ئەم دوو شتە بەردەوام بوون و ئوقرەگرتیان بۆنی یە . ئەم جۆرە کەسانە نازانن چۆن پارێزگاری لە پایەپلەیی خویان بکەن و لە ، وەزعیکیشدا نابن بتوانن نەخشەیهک بۆ پارێزگاری لێبکەرنە کە دابینن و جی بەجی ئی بکەن . ئەو مەرقەیی هەموو ژانی خوی وەک کەسیکی ئاسایی بەسەردەبا ، ئەگەر بلیمەتیکی گەورە نەبێ ، ناتوانی شارەزای چۆنتی فەرمانروایی کردن بێ ، چگە لەوەی کە لە وەزشیدا نای وەزعی خوی رابگری ، چونکە نایتە خواوەنی هیزیکی بەتەنگەووە هاتووی دلسۆز . بۆیە ئەو دەولەتانی بەخیرایی بنیاد دەترین ، وەک هەموو ئەو کاروبارانەیی بە سەرەتایەکی خیرا و گەشەسەندنیککی بە پەلە دەس پێدەکەن ، لە باریاندا نای رەگ و ریشەیهکی قول بۆ خویان دابکوتن و بە فراوانی پەل و پۆر باون . لەبەر ئەوە هەر هیندەیی رەشەبابەک هەلکەرد ، ئیتر یدەکەونە بەر مەترسی هەرەس هینانەو ، مەگەر ئەو کەسە لەم رینگایەو دەبیتە مێر وەک و تم بلیمەتیکی مەزن بێ کە ئەمە یاریدەیی دەدا بە خیرایی و لە ساتی خویدا ، بە فریای پاراستنی ئەو پارووە بکەوی کە بەخت هاویشتبوو یە کۆشی یەووە ئینجا لا لە دارشتنی ئەو بنچینانە بکاتەووە کە کەسانی تر پیش گەشتن بە پلەیی میرایەتی ، ئاسایی . بیری لێدەکەنەو .

من لێرەدا لە ناو ئەو رووداوانەدا کە لە یادمن ، دوو نمونە بۆ هەردوو رینگای گەشتن بە پلەیی میرایەتی ، واتە لێهاتوویی و خوشبەختی . دەهینمەووە . ئەو دووانەش فرانسیسکۆ سفۆرزاقەیسەر بۆرجیان . فرانسیسکۆ بە رینگای ئاشتیداو بە هوی لێهاتوویی و مەزنی خۆیەووە توانی لە پلەیی هاوولاتی یەکی ئاسایی یەووە بگاتە پلەیی میرایەتی ی میلانو دواي تەخت کردنی هەزارەها کۆسپ و تەگەرە ، ئینجا بۆی کرا بە ئاسانی دەسکەوتە کەیی خوی بپارێزی . بەلام لەولای ترەو قەیسەر بۆرجیا کە بە دۆق فالتین ناسرابوو ، لە رینگەیی دەست رویشتوویی باوکی یەووە توانی دەولەتیک بەسگرنجا ، کەچی هەر هیندەیی ئەو دەست رویشتوویی یە نەما ، ئەمیش دەولەتە کەیی لە دەس چوو ، ئەگەرچی هەر چی بەک پێویست بوو کە پیاوینکی

به توانای وردبین بو حی پی قائم کردنی خوئی له دهوله تیکدا که به لهشکرو دوستایه تی ی کهسانی تر دامه زراپی بیکا ، کردی . من له وه بهر وتم : نه وه ی پیشه کی بنچینه بو خوئی دانه نی ، رهنگه بوئی بلوی به هوئی به هرهو توانای له راده به دهری خوئی وه له دوایدا دایینی ، هه رچه نده ئه مه سه ریه شه ی بو ئه نداز یاره که وه مه ترسی ی بو بینا که ش تیدایه . ئینجا ئه گهر پیاو بیت و له کرداره کانی دوق و ریپازه که ی ورد بیته وه ، ده بینی که ئه و بنچینه نه ی بو قائم کردنی ده سه لاته داهاتو وه که ی خوئی داینا بوون ، زور کوکو و پته و بوونه پیاوه ریشم وایه که باسکردنیان بی هووده نی یه ، چونکه من وای ده بینم که کارو کرداری هیچ تازه میریک له وه کانی ئه و باشر نا بی . به لام به دی نه هینانی سه رکه وتن تیایاندا هه رگیز به هوئی هه له ی خوئی وه نه بوو ، به لکوو له ئه نجامی ئه و په ری به ده بختی و خراب بو هاته وه بوو .

ههروه ها پاپا ئه لیکسانده ری شه شه م بو گه وره و گران کردنی شان وشکوئی کوره دوق خوئی ، ناچار بوو روو به رووی گه لی زه حمه تی ، له پاشه روژیدا بیته وه . باوکه سهیری کرد هیچ ریگابه ک بو گه یاندنی کوره که ی به پله ی حوکمرانی کردن له کایه دانی یه ته نیا ئه وه نه بی که میرایه تی بخته ژیر چنگی کلپسه وه . ئه مه له کاتیکیدا که ده شیرانی دوق میلان و فینسیایی یه کان ماوه ناده ن هه ولدانی ئه م بو زه وت کردنی چهند شاریکی پاپایه تی سه ر بگری ، چونکه فینسیا پارێزگاری لیکردنی فایینزاو ریمینی ی گرتبووه ئه ستوی خوئی . هه وه ها پاپا سهیری کرد هیزه سوپایی یه کانی ناو ئیتالیا ، به تایه تی ئه وانه ی ده گونجا تامانجه کانی ئه م به دی بین ، له ژیر ده سه لاتی ئه و که سانه دان که له فراوان بوونی هیزی پاپا ده ترسن . له بهر ئه وه نه ده کرا پشتیان پی بیسته ی ، چونکه سه راپایان له ژیر سه رکردایه تی بنه ماله ی ئورسینی و کولونادا (۳) بون . بویه وه زعه که وای پیویست ده کرد ناشوو بیکی وه ها بخریته وه که ئه و بارودوخه سه رانسهر هه لگپریته وه که میکیش ئازاوه له ناو ده وله ته کانی ناو ئیتالیا دا بیته وه ، تا ئه و بتوانی هه ندیکیان بخته ژیر ده سه لاتی خوئی وه . ئه ویشی ویستی ئاسان بوو ، فینسیایی یه کانی بو ره خسا که چهند هوئی که ی تر وای لیکرد بوون فه ره نسایی یه کان بو ئیتالیا بانگ بکه ن و ئیتر پاپاش له لای خوئی وه ، نه ک هه ر دژی

بانگ کردنه که نه‌وستا ، به لک‌وو به‌رزگارکردنی پادشا لويس له په‌یوه‌ندی ژنو میردایه‌تی په‌که‌ی ریگایشی بو خوش کرد . بهم شیوه‌یه پادشای فەرهنسا به یاریده‌ی فینسیایی په‌کان و بریار له‌سەردانی ئەلیکساندەر هاته ئیتالیاوه . ئیتر هەر هینده‌ی ئەو پی‌ی نایه ناو میلانه‌وه ، پاپا بووه‌ خواوه‌نی ئەو هیژه سوپایی په‌ی که بو جی به‌جی کردنی پرۆژه‌که‌ی خو‌ی له رومانادا پیوستی پی‌ی هه‌بوو ، ئەمه‌ش کاریک بوو که به‌پی‌ی ناوو ناوبانگه‌که‌ی پادشای فەرهنسا ، بو‌ی نه‌ده‌لوا به‌دی‌ی بی‌ی . ئینجا که دوق^(۴) بوه خواوه‌نی روماناو به‌سەر کۆلونا‌شدا سه‌رکه‌وت ، دوو شت ریگه‌ی پیگرت . په‌که‌میان گومان‌کردنی له دلسۆزی هیژه‌کانی خو‌ی . دووه‌میان گومان کردنی له نیازو مه‌به‌ستی فەرهنسا . واته دوق له لایه‌که‌وه ده‌ترسا هیژه‌کانی ئورسینی که پشتی پی‌ی به‌ستبوون لی‌ی هه‌لگه‌رینه‌وه‌و ته‌نیا به‌وه‌شه‌وه نه‌وستن که نه‌یه‌لن مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی له‌وه زیاتر به‌رفراوان بکا ، به‌لک‌وو هه‌رچی په‌کیشی کردبوو لی‌ی زه‌وت بکه‌ن . له‌ولای تره‌وه ده‌ترسا که پادشای فەرهنساش هه‌مان هه‌لو‌یستی هه‌ی . ئینجا ئەوه‌بوو سه‌باره‌ت به‌ ئورسینی گومانه‌که‌ی لا بووه په‌قین ، چونکه هه‌ره‌نده‌ی فاینزای داگیرکردو که‌وته په‌لاماردانی پۆلونا ، سه‌رنجی دا هیژه‌کانی ئورسینی له هیرش بردندا دوودلن . سه‌باره‌ت به‌ پادشاش هه‌روه‌ها که‌وته‌وه‌و سه‌بری کرد نایه‌لی هیرش پرۆژه‌ی هیرش بردنه‌که‌ی بو سه‌ر تۆسکانیا جی به‌جی بکا ، به‌تایه‌تی دوا‌ی ئەوه‌ی دوقی نه‌تی ئورسینوی هینابووه ژیر بار . ئەوسا دوق بریاری دا ئیتر پشت به‌ له‌شکری که‌سانی ترو خوشبه‌ختی‌یان نه‌به‌ستی . په‌که‌م کاریکیش که کردی ، لاوازکردنی حیزبی ئورسینی و کۆلونا بوو له رومانادا ، به‌ راکیشانی لایه‌نگره‌کانیان به‌ لای خویدا که زۆربه‌یان له پیاوماق‌ولان بوون ، ئەویش له ریگه‌ی به‌خشش و دیاری پیدانیک‌ی زۆرو دامه‌زراندنیا‌نه‌وه به‌ سه‌رکرده‌و کارگیر‌ی وه‌ها که له‌گه‌ل پایه‌وپه‌یاندان بگنجی . به‌وه له ماوه‌ی چه‌ند مانگیک‌دا توانی په‌یوه‌ندی دلسۆزی‌یان بو حیزبه‌ کۆنه‌کانیان پیچرپینی و وایان لی‌ی بکا باه‌خ ته‌نیا به‌و بدن . به‌ دوا‌یله‌ توانی بنه‌ماله‌ی کۆلونا له‌ناوبه‌ری و که‌وته چاوه‌روان‌کردنی هه‌لیکی له‌بار بو له‌ناوبردنی سه‌رکرده‌کانی ئورسینیش . ئیتر که هه‌لکه‌وت کۆی لی‌ی نه‌کرده‌وه‌و له ده‌س خو‌ی نه‌دا ، ئەویش به‌وه‌ی که وه‌ختی

ئۆرسىنى يەكان سەرىيان كىرد مەزنى دۆق و بەھىزى كلىسە ماناى مالوئىرىنى ئەوان
 دەگەنەنە، ھەلسان ئەنجومەنىكى راوئىزكارانان لە ئۆرىنىو لە ناوچەى بىرۆجىنۇدا
 بەست و شورشيان لە ئۆرىنىۇدا بەرپا كىردو ناوچەى رۇمانا ئازاۋەى تىكەوت و دۆق
 كەوتە بەر مەترسى يەكى بى سنوورەو، بەلام ئەم بە يارىدەى فەرەنسائى يەكان بەسەر
 ھەموواندا زال بوو. ئىنجا كە بە تەواۋى جەلەۋى كەوتەو دەست، بىرپارى دا باۋەر
 نەبە فەرەنسائى يەكان و نەبە ھىچ ھىزىكى بىگانەى تر نەكا، تا پشت بە سوئندخوارى
 لە گەلىندا نەبەستى، بەلكوو پەنا بەرئە بەر فروقىل. بۇيە دۆق زور ھوشيارانە
 راستى ئامانجەكانى خۆى خەشارداو تەنانت ئۆرسىنى يەكان خىرا كەوتە ھەولدانى
 ئاشت بوونەو لە گەلىداو سىنىور پاولۇيان بۇ ئەم مەبەستە كىردە نوئەرى خويان كە
 دۆق لە رىگەى زمان شىرىنى و دىبارى پى بەخشىنى يەو لە جل و بەرگى رازاۋە و پارەو
 ئەسپ. تۋانى ترس و گومانى لە دل دەر بكاو لە ئەنجامدا ئۆرسىنى يەكان، ساكارانە
 قابل بوون بگەرئەو بۇ سىنىگاگلىا (۱۵) پىستىدا بوونە نىچىزىكى دەستەمۇ. ئىنجا دۆق
 كە دۋاى لەناۋەردى ئەو سەر كىردانەو راكىشانى لايەنگەرەكانيان بۇ رىزى دۋستانى
 خۆى و ھەرۋەھا دەسگرتنى بەسەر ھەموو ناوچەكانى رۇماناۋ مىرايەتى ئۆرىنىۇداو
 دۋاى مسۆگەر كىردنى خۆشەو پىستى و دلسۆزى خەلكە كەش. بەتايىبەتى كە ھەستىان
 كىرد ھوكمرانى يەكەى سووديان پى دەبەخشى. ئىتر كەوتە دانانى بناغە يەكى ساغلام بۇ
 چەسپاندنى دەسلەقى خۆى.

جا لەبەر ئەوەى ئەم لايەنە. دەھىنى لە لايەن كەسانى ترەو سەرنجى بىدرىتى و
 لاسائى بىكرىتەو. وا من لە باس كىردنى غافل نام. ئەوە بوو وەختى رۇماناى
 داگىر كىرد. ئەم ناوچەى لە ژىر دەسلەقى چەند ھوكمرانىكى لاۋازى ئەوتۇدا بوو كە
 تەنيا بە تەنگى رووتاندەو خەلكە كەو بوون نەك فەرمانرەۋاىيان بىكەن. يا ھۆى
 دوو بەرەكىيان لە ئىۋاندا خولقىن نەك يەكيان پى بگىرن. بەم جۆرە ناوچە كە كەوتبەو
 ژىر چەپۆكى راوورپوت كىردن و كارى چەتەگەرى و پەلاماردان ھەموو شىۋەكانى ئازاۋەو
 ئاشوۋەو. لەبەر ئەو بەرپارى دا خىر خۋاى ئەوتۇ لە ناوچە كەدا دابەزىنى كە
 خەلكە كە بخاتە ژىر بالى ھىمىشو تاغە تىكردن و ملدان بۇ ھوكمرانى كىردنى ئەو. بۇ ئەم

مه به ستهش ريميرؤ دى ئوركۆي كرده نوينهري خۆي گه به دلره ق و ليها توو ناسرابوو ،
 ئه و پهرى ده سه لائيشى دايه ، جا ئهم كابرايه له ماوه به كى كورتدا توانى سه ركه و تنيكى
 گه و ره له چه سپاندى ئاسايش له ناوچه كه داو له يه ك پينگرتيدا وه ده س يئى كه ئهمه
 و اى له دۆق كرد دادگايه كى (مدنى) ي بو دادپهروهري له مه لبه ندى ناوچه كه دا
 دامه زراندى حاكميكي به تواناي كرده سه روكي و بريارى دا هه ر شاره و پاريزه ريكي
 تيدا بو خۆي دابنى . ئينجا له بهر ئه وه شى كه ده يزاني توندوتيزى و سته مكارى به كه ي
 له و بهر ده بى هه ستى رق و كينه ي له بيروهوشى جه ماوه ري گه لدا خو لقاندى ، بو
 سپينه وه ي به سه ره اته كان له ميشكيانداو به مه به ستى راكيشانان به ته واوى به لاي
 خويدا ، بريارى دا وه ها يان بو ده ريخا كه هه رچى كاريكى نه گريسانه له رابوردو دا
 كراوه ، هيچى به فه رماني ئهم نه بووه ، به لكوو دروستكراوى ده ستى وه زيره كه ي
 بووه و هه ره ينده شى هه لى بو هه لكه وت ، فه رماني دا جه سته ي بكه ن به دوو كه رته وه
 له مه يدانى گشتى شارى سيزاينادا هه ليواسنو له وحى كى ته خته و خه نجه ريكي
 خو ئناو يش له ته نيشتى به وه دابتن . درنده به قى ئهم كرده وه به هه ستى كى تيكه ل له
 ره و امه ندى سه رسوپرمانى لاي گه ل ورؤوژاند . به لام با بگه رينه وه سه ر با سه كه ي
 خو مان .

ئينجا ئيتر دۆق كه هه ستى به ده سه لاتدارى خۆي كردو كه وته پيكه وه نانى
 سوپايه كى تايبه قى و ئه و هيزانه ي ده و رو پشتى خۆي تيكشكاندن كه له وزه ياندا هه بوو
 جه زره به ي لى بدن و دوا جار خه مى ئه و مه ترسى يانه ي نه ما كه له كا يه دا بوون ، سه يرى
 كرد ئه گه ر بيه وى له سه ر داگيركارى به رده وام بى ، ده بى كاريكى وه ها بكا كه له
 لايه ن فه رنسا وه ري زى لى بزى ، چونكه ده ركى كرد كه پادشاي فه رنسا دواى
 هه ست كردنى به وه هه له به ي خۆي كه كرد بووى ، ئيتر هيچ يارنده به كى نادا . به م جوړه
 به سه ريكت كه وته گه ران به دواى هاوپه يمانى نويداو به سه ريكتيش ته قه لادانى
 خو نزيك كرده وه له فه رنسا بى به كان به بوئى ئه و هيرشه وه ي پادشا كه يان بو
 په لاماردانى مه مله كه تى ناپۆلى ، به نيازى يارنده دانان دژى ئيسپانيا بى به كان كه شارى
 جاتييانا ئابلووقه دابوو ئاماده ي كرد بوو . مه به ستيشى دنيا بوون بو لى يان كه ئه گه ر

بهاتايه و ئه ليكساندهرى باوكى له ژياندا بمايه ، ده يتوانى ئەم ئاواته بهدى بىنى .
ئەمە ئەو كارو كردارانه بوون كه دۆق بۆ روو بهروو بوونهوه يان وهختى خوڤى
كردنى . بهلام سه بارهت به دواروژى ، لهوه دهسله مى بهوه كه سه روكى نوڤى نيمچه
دهوله ته كانى كلپسه يه كيك له دۆسته كانى خوڤى نه بۆ ته قه لا بدا ئەو ناوچانهى
لى بسينته وه كه ئه ليكساندهر پى ى به خشى بوون .

بۆ له روودا وه ستانى ئەم ترسه برىارى دا چوار ريگا بگرته بهر : يه كه ميان
له ناو بردنى هه موو ئەو كه سانهى سه ر به و بنه ماله حوكمرانانه بوون كه مەملەكه ته كانىيانى
لى زهوت كردبوون ، تا ماوه نه دا پاپا تازه فرسه تى پشت پى به ستىيانى چنگك بكه وى .
ريگاي دووهم مسۆگه ر كردنى دۆستايه تى سهردارانى رۆما بوو تا به هۆى ئەوانه وه
به رى سه ركيشى كردن له پاپا بگرى . ريگاي سى يه م برى تى بوو له به كار هينانى ئەوپه رى
تىن و تواناي بۆ چه سپاندنى ده سه لاقى خوڤى به سه ر كۆمه لگادا . به لام چواره ميان برى تى
بوو له سازدانى گه و ره ترين هيز كه له توانادا بۆ له پيش مردنى پاپاي باوكى دا پى كى
بىنى ، تا بتوانى به ته نيا خوڤى له رووى يه كه مين هيرشدا كه ده كرپته سه رى خوڤى
رابگرى . جا ئەوه بوو وهختى ئه ليكساندهر مرد ئەو له چوار ئامانجه كه سپانىيانى بهدى
هينابوون و چواره ميشيان به رپوه بوو بهدى به تىرى . واته توانى بووى ژماره يه كى زۆر له
ميره له ميرايه تى خراوه كان بكوژى يا فرسه تى گرتنىيانى بۆ هه لكه وتبوو كه له ژماره يه كى
كه م به ولاره كه سپان رزگار يان نه بوو بوو . هه وه كو توانى بووى سهردارانى رۆما بداته
پال خوڤى و ده سه لاقى ته و اوى خوڤى به سه ر كۆمه لگادا بچه سپىنى . له كاتى كدا بۆ
مه مله كه ته كان كارى كى وه هاى كردبوو كه بىته سه ره و رى گشت تۆسكانياو
پيرو جياو^(٦) بيومينو بكاته مولكى خوڤى و باليش به سه ر پيزادا بكيشى . ئينجا كه دلنيا
بوو ئيتر هيج شتىك له كايه دا نه ماوه ترسى له فه ره نسايى يه كان پى پهيدا بكا ، چونكه
ئىسپانىيانى يه كان به شپوه يه كى ئەوتۆ له ناپۆلى ده ريان په راندبوون كه ناچار بن ئەوانيش
هه ول بدن دۆستايه تى ئەم مسۆگه ر بكن و دلئى رابگرن ، به ته و اوى ده ستى به سه ر
پيزادا گرت و به دوايدا هه رخيزا لوكا و سى يه ناش ، به هۆى ركو كينه يانه وه به رامبه ر به
قينيسىيانى يه كان له لايه كه وه وه له بهر ترسو ساميان له م له لايه كى تره وه ، سه ريان بۆ

شور کرد ، جگه لهووی که فینیسایی به کان خوشیان لهو وهخته دا داها ت و
 بهروبوومیان له کزیدا بوو . جا نهگه هر لهو ساله دا که ئه لیکسانده ری تیدا مرد ، له
 ممله که ته تازه کانیشدا به چه شنی کۆنه کانی سه ره که وتی به دی بهینایه ، ئهوا به بی هیچ
 پشت به ستیک به دهسه لات و به خوشبهختی که سانی ترو ته نیا له سایه ی هیزو بازووی
 خویه وه ، هینده ی تواناو دهسه لات و ناوبانگ دهرده کرد که بو ئیدامه پیدانی ئه و
 سه روه ری به ی بهس بن . به لام ئه لیکساندهر مردو مردنه که شی له وه ختی کدا بوو که
 ته نیا پینج سال به سه ر ئه و رۆزه دا تیه ری بوو که قه یسه ر بۆرجیا به که بچار شمشیری تیدا
 به لادا کردبوو . ئه وسا دۆق سه ری کرد که نه گه رچی رۆمانا به ته واوه تی ملی بو
 داوه ، به لام نه خشه کانی تری له هه وا دا له نیوان دوو دوژمنه له شکره به هیژدا ، به
 هه لواسراوی ماونه ته وه و خویشی به ده ست چه ند نه خۆشی به کی کوشنده وه ده نالیتی .
 به لام تازایه تی و به توانایی به که ی دۆق له راده به دهر بوون و له په یدا کردنی دۆست و له
 فه وتانندی دوژمنیشدا ده ستیکی بالایی هه بوو . هه روه کوو له دانانی نه خشه و
 ری وشوین و له چه سپانندیاندا له ماوه به کی کورتدا ، زۆر شارهزا بوو . له بهر ئه وه
 نه گه ر دوو له شکره دوژمنه که ده وریان ته نه نیا به و خویشی له رووی ته ندروستی به وه
 وه زعی باش بووایه ، ده یتوانی به سه ر هه ر کۆسپ و نه گه ره به کدا زال بی . جا ئیمه
 نه گه ر ئه و راستی به مان له پش چاو گرت که ده لی :

له کاتیکد که ئه و له رۆمادا له سه ره مه رگدا بوو ، رۆمانا بو ماوه ی زیاتر له
 مانگیگ به هینی له چاوه رپوانکردنیدا مایه وه ، یا وه ختیگ باگیلۆنی و (۴۷) فیتیلی و
 ئورسینی به هیزه کانیا نه وه چوونه ناو رۆما وه که سیکیان نه دی پشتگیری ئه مان بکا و
 دژ به و بیزوی ، بۆمان دهرده که وی که ئه و بنچینانه ی دایمه زرانده بوون چه نده کۆک و
 پته و بوون . ته نانه ت ئه و ده یتوانی نه هیلئ هیچ که سیک بو پایایه تی هه لپژدردی که
 خوی نه یه وی ، ئه مه نه گه ر له کانی مردنی ئه لیکسانده ردا سیحه تی باش بووایه ،
 هه رچی به کی چه ز پی بکر دایه بۆی به دی ده هات و به رگه ی هه موو چور تیکیشی
 ده گرت . دۆق له و رۆزه دا که یۆلیوسی دووه می تیدا هه لپژدرا به پایا ، بۆی باسکردم
 که ئه و بیری له هه موو ئه و شتانه کردبووه که ره نگ بوو له وه ختی مردنی باوکیدا

رووبدهن و چاره سهریشی بۆ هه موویان دانا بوو ته نیا یه ک شت نه ئی که قهت به بیریدا
رانه بور دیوو ، ئه ویش نزیك بوونه وهی خوئی بووه له مردن و له هه مان روژی مردنی
باوکیدا . (۴۸)

ئینجا من که به هه موو ئه م کردارانه ی دۆقدا ده چمه وه هیچی وه هایان تیدا ناییم
بئینی له سهری لومه بکری ، به لکوو به پیچه وانه وه ، من خووم به ناچار ده بینم دۆق به
نموونه یه کی ئه و تو دابنیم که ده ئی هه موو ئه وانه ی له ریگه ی چه ک و خوشبه ختی
کهسانی تره وه ده گه نه پۆیه ی ده سه لاتداریتی ، وه ک رووی دا ، شوین پی ی
هه لبرگن ، چونکه ئه ویک که به ئازایه تی و زیاده خوازی یه کی زور ناسرا بوو ، له
توانایدا نه بوو له وه زیاتر بکا که کردی و نه خشه و پلانه کانیشی به هوئی مردنی باوکی و
به خوشکه وتنی خویره وه نه بووايه ، شکستی یان نه ده هیئا . هه موو ئه و که سانه ی وای
ده بین که ده ئی له ریگه ی قایمکردنی جی پی ی خویرانه وه له رووی دوژماندا
پارێزگاری له میرایه تی به تازه که یان بکه ن و دوستان هه بن و داگیرکاری به زه بری هیژیا
به خه له تاندن و فرت و قیلل به دی بین و هه م خوشه و یستی و هه م ترس و سام به سه ر
ره عیه ته که یاندا سه پین و ریژلیگرتن و تاعه تکردن به سه ر سه ر بازارایاندا و پلیشانده وه ی
هه ر یه کی که ره نگ ئی سه ر یه شه یان بۆ په یدا بکا و دا هیئانی نه ریقی . تازه له بری هی
کۆن و په نابردنه به ر دلره قی و به ره حمی پیکه وه و جوامیری و نا جوامیری له یه ک کاتدا و
بلاوه پیکردنی هیژی سه ر بازارانی ئیختیاری ی کۆن و پیکه یئانی هیژیکی نوی و پاراستنی
دۆستایه تی له گه ل پادشا و میراندا به شیوه یه ک ناچار یان بکا به سه ر ئیک بۆی
سوود به خش بن و به سه ر یکیش سل له جه زه به ی ده ستی بکه نه وه ، هه موو ئه وانه
ده ئی کرداره کانی ئه م پیاوه به په سه نترین نموونه بۆ په یره وکردن دابنیم . به لام له گه ل
ئه وه شدا ده ئی بزاین که گوناھی هه ره گه وره ی ئه م پیاوه ، ره نگه له
لایه نگیری کردنه که یدا ئی بۆه لباردنی یۆلیوسی دووه م به پاپا . چونکه وه ک له وه به ر وتم
ئه و ئه گه رچی نه یده توانی قسه ی خوئی له هه لباردنی پاپایه کدا که خوئی به هوئی زال
بکا ، به لام ده ی توانی به هیچ کلوجی ماوه نه دا که سیلک بۆ پاپایه تی هه لبژردی که
یه کی که ئی له و کار دینالانه ی ئه م له وه به ر ئازاری دابن و زه ره ری پی گه یان دبن ، یا

به كيك بي له وانهی كه له حالهتی بوونیدا به پاپا . هم ناچار بی لی بی برسی . چونكه مروف یا به هوی رقو کینهوه یاخود له نهجای ترسدا خراپه کاری ده کا . نهو کاردینالانهای هم نازاری دابوون ، ژماره به کی زور بوون و گرنگترینان سان پیترو ئادفینکولا و کولوناو^(۴۹) سان جیورجیوو نهسکانیز^(۵۰) بوون .

جگه له مانه نیت هر کامیک له کاردیناله کانی تر بو سه رته ختی پاپایه تی هه لیز درایه . نهو پاپا تازه یه له م ده ترسا ، ته نیا رو هانی فهره نسایی و کاردیناله ئیسپانیایی به کان نه بن که یه که میان به هوی نهو په یوه نندی خزمایه تی په وهی له گه ل پادشای فهره نسادا هه بیوو ، خاوه نی ده سه لاتیکی گه وره بوو ، نهوانی تریش پابه نندی نهو نه رک و په یوه نندی یانه ده بوون که به دوقه وه ده به ستنه وه . بویه دوق له بهر هم هویانه ده بوو په کیک له کاردیناله ئیسپانیایی به کان بو پاپایه تی هه لیزری ، یا نه گه ر نه وه شی پی نه ده کرا ده بوو بریار له سه ر هه لیزاردنی کاردینال رو هان بدا نه ک سان پیترو ئادفینکولا^(۵۱) ئینجا گومان له وه دا نی په نهو که سه ی وای بو ده چی که گوايه گه وره پیاوان وه ختی سوودو به رزه وه ندیکی تازه یان ده سگیر ده بی کونه نازارو گچهل پیکردنی له وه به ریان له بیر ده چینه وه ، ده که ویته هه له به کی گه وره وه . دوقیش له م رووه وه هه له ی کردو هه له که بیشی بوی بووه هوی ئیکشکانیکی نهوتو که هه لسانه وهی بو نه بوو .

ئەوانەى لە رىڭكەى جەبە لىكارى يەو رەگەنە مىرايەت

لەبەر ئەوھى دوو رىڭكەى تىرىش ھەن بۆگەيشتن بە مىرايەتى كە بە ھىچ جورى پەيوەندىيان بە بەخت و لىھاتوونى يەوھ نى يە ، پىويستە ھەر وا ئاسانى بە سەرياندا رانەبوورين ، ھەرچەندە ئەگەر باسەن لە شىوھى كۆمارى بووايە ، دەتوانرا فراوانتر لىيان بدوين . يەكەمى ئەو دوو رىڭكەيش بە برىتى يە لەوھى مروڤىك بە ھۆى بەكارھىنانى رى و شونى چەپەل و نەگريسەوھ بگاتە پلەى مىرايەتى . بەلام دووھىيان برىتى يە لەوھى يەكى لە رىزى جەماوھرى گە لەوھو بە ھۆى پشتگرتنى يەوھ لە لايەن ھاوولاتى يەكانى يەوھ بەرزبكرىتەوھو بخرىتە سەر تەختى مىرايەتى ولانەكەى . جا من لە باسكرنى رىڭكەى يەكەمدا دوو نمونە دىنمەوھ ، يەكەمىيان كۆن و ئەوترىان ھاوچاخ ، بەلام بەنى ئەوھى لە لايەنى چاكەو خراپەى ئەم رىڭكەى بدوئىم ، چونكە وايئىدەگەم دوو نمونەكە بۆ قايلى كردنى ئەو كەسە بەسن كە خوئى بۆ لاسانى كردنەوھىيان بە ناچار دەبينى .

ئاگانوكلىسى^(۵۳) كە چووھ سەر تەخت و بووھ پادشائى سىراكۆزە ، لە بەراگەندەترين و نزمترين چىن بوو لە ولانەكەيدا . باوكى لە پىشەسازى گۆزەو دىزە دروستكردندا ئىشى دەكرد . لە كۆرى جورە ژيانىكدا پەروەردە بووبوو كە لە ھەموو

پله کائیدا پری له شه پخواهی و به دکاری بو . به لآم له پالیدا چ به ته قل و چ به له ش گورج و گول بو . بویه کاتی چووه ریزی سه بازانی ئیختیاری یه وه ، توانی پله به دوی ، پله دا سه ربکه وی و له نه نجامدا بگاته پایه ی گه وه ی قازی یان (بریتور) له سیرا کوزه دا . نهوسا پریری دا بیته میرو له ریگه ی سته مکاری یه وه و به بی په نابردنه بهر یاریده وه رگرتن له کهسانی تر ، پاریزگاری له و مافه ی خوئی بکا که ده ستور پی بیه خشی بو . ثم نیازه ی خوئی لای هامیلکاری^(ه) کرتاجه پی درکاند که نه و هخته له سکلیدا ده جه نگاوه سه ره شکر بو . جا به یانی یه کیان به بیانوی زاویژکردنه وه سه بارت به هندی باس و خوازی ژور بابه خدار که یه یوه ندی یان به جه مهوور یه ته وه هه به ، پیاوماقوولانی سیرا کوزه و نه نجومه نی پیرانی شاره کی بانگ کرده لای خوئی .

ئیر هه هینده ی ئیشاره تیکی دا ، سه ربازه کانی ده ستیان کرده سه ربینی نه ندامانی نه نجومه ن و پیاوماقوولانی شارو دوی دلنیا بوونی له کوشتیان ، به بی نه وه ی هیچ ترسیکی له ناکوکی ناوخو هه پی ، شاره کی داگیر کردو که وته حوکم کردنی . به دوایدا ، هه رچهنده کرتاجه پی به کان دوو جار شکانندیان و شاره کیان لی ئابلوقه دا ، به لآم له نه نجامدا توانی بیاریژی ، نهوسا به شیک له هیزه کانی بو به رده وام بوونی پاریزگاری لی کردنی تیدا جی هیشت و به به شه کانی تر په لاماری که ناری نه فریقای دا . ههروه کوو له ماوه به کی کورتدا توانی سیرا کوزه نازاد بکاوه له ئابلوقه دان رزگاری بی و کرتاجه پی یه کانی ناچار کرد داوای به ستنی په یمانی ناشتی لی بکه ن و واز له دورگه ی سکلیا بین بو ئاگانو کلیس و قایل بن که ته نیا نه فریقایان له ژیر چنگدانی ، نه مه بیگومان دوی نه وه ی چهنده جه زه به یه کی توندوتیژی لی دان . ئینجا هه ره که سی بیه وی له سیفته و کرداره کانی ثم پیاوه بکوئینه وه ، بوی دهرده که وی که هیچی وه هایان تیدانی به بدریته پال به خت ، چونکه وه ک وتم نه وه له گیشتی دا به میرابه نی منه تباری هیچ که سیلک نه بووه . به لکوو له ریگه ی به رزبوونه وه یه وه له ریژی هیژی سه ربازانی ئیختیاری یه وه و خوخیسته بهر مه ترسی هه زاره ها چه له مه و کوسپ و ته گه ره وه پی یگه هیشت . نهوساش ئیر به جوړه ری وشوئینک پاراستی که هه رگیز خالی نه بوو له

ئەركو ئازارچەشتن و مەترسى و لە ئازايەتیش . بىگومان ئىمە ھەقى ئەو ھەمان نى يە
 سيفەقى پاكى و چا كە كارى بدەينە پال ئەو كەسەى ھاوولاقى يە كانى خوى دە كوژى و
 ناپا كى لە برادەرو دوستە كانى دەكاو پشت دە كاتە پەيمانە كانى و بەزە پى و دىندارى
 دە خاتە لاو . رەنگە مروّف بتوانى لە رىنگەى ئەم كەردارانەو بە ميرايتى بگا . بەلام
 ناتوانى بگاتە سەربەرزى . ئەگەر يىت و ئىمە لا يەنە چا كە كانى ئاگانو كليس وەر بگرين
 كە لە رووبەروو بوونەو ھى مەترسى و زال بوون بە سەرىداو لە پتەوى و بە ھىزى و ورىدا
 لە رووى كۆسپ و تەگەرەو تەخت كەردن پاندا خوڤان دە نوڤن ، ئەوا دە بينن ھىچ
 ھۆيەك نى يە وامان لى بكا پايە و پلە يە كى نزمترى لە ھەر يە كى لە سەركردە
 بە ناوبانگە كانى بو دابىين . بەلام لە گەل ئەو ھشدا دلرقي يە جانە وەرانە كەى و
 پى بە شى يە كەى لە ھەستى مروّفانەو لە پال پاندا ئەو ھەموو زولم و زورە لە ژمارە نە ھا توو ھى
 كە كەردنى ، ماو ھەمان نادەن بە يە كى لەو پياو بە ناوبانگانەى دابىين . ھەر وە كوو لە
 تواناماندا نى يە ئەو ھى بوى بەدى ھىزا بىدەينە پال بەخت يا چا كە كارى ، چونكە
 پەناى نە برد بوو بەر ھىچيان .

ھەر وەھا لە روژانى ئىستاشماندا ، لە سەردەمى پاپا ئەلىكساندەرى شە شەمدا ،
 ئوليفىرتو دافىرمو بە ھەتئوى گەورە بوو ، جيوڤانى فوگليانى^(۵۵) خالى بە خيوى كەردو
 ھەر لە ھەرزە كارى يەو ھە كەردى يە سەربازو خستىە ژىر سەركردايەتى پاولو
 فىتلى يەو ،^(۵۶) تا دواى مەشق كەردن و پىنگە بىشتنى لەو قوتانجانە سەختەدا ، پايە يە كى
 سەربازى زور باشى دەستكەوت . ئىنجا كە پاولو مرد ، لە ژىر سەركردايەتى
 فىتيلوژوى^(۵۷) براى پاولودا بوو جەنگاوەر ئىك و دواى ئەو ھش بە ماو ھە كى كەم ، لە
 ساپەى زىرە كى و زورزانى و گورج و گوڤلى خويەو ، بوو يە كىك لە سەركردە كانى
 ھىزە جەنگاوەرە كان . بەلام كە سەبرى كەرد مانەو ھى لە ژىر سەركردايەتى كەسانى تردا
 بو يە كىكى ھەك ئەو سووكى يە ، بربارى دا شارى فىرمو بە يارمەتى ھەندى لە
 ھاوولاقى يە كە كۆيلە يەتى يان لە سەربەستى لا پەسەندتر بوو ، ھەر وەھا بە پشتگىرى
 كەردنى لە لا يەن فىتلى يەو داگىر بكا ، بو ئەم مەبەستەش نامە يە كى بو جيوڤانى خالى
 ناردو تپايدا نووسى بووى كە بو بىينى ئەوو شارە كەى زور بە پەرو شەو يەو ھەز دە كا

دواى ماوه يه کي دوورودرېږي ناواره بوون . ممله که ته که ي خوځى به سهر بکاته وه .
 ههروه ها نووسى بوون نهوبک که تووشى گه لي زه حمه قى و ماندوو بوون بووه تا
 گه يشتوته پله ي شهرافه تمه ندى و له بهر نه و ه شى که وای پى خوځشه هاوولاننى به کاني خوځى
 به جوړبک بينيته وه بوى دهر بکه وى که ره نجى به فيرؤ نه چووه ، ده يه وى خوځبه ناو
 شارکردنيدا راده ي شان وشکوى بنوښي و بو تم مه به سته ش نزيکه ي سه د سواربک له
 براده ران و ده ست و پيوه ندى خوځى له گه لدا ده ي . ههروه کوو تکاى له خالى کردبوو
 فرمان بدا به خه لکى فيرمؤ که پيشوازي به کي وه هاى بکه ن نيشانه ي ريزليني بى ،
 چونکه نه و خوښاندا نه تهنيا ماناى پيشوازي ليکردنى نه و ، ئوليفيرتؤ ، ناگه يه نى ،
 به لکوو ماناى ريزنه له جيوقانى خوځيشى که نه وى پيگه يانده وه دهرسى داداوه .
 جيوقانى له بهرپهروه چوونى خوشکه زاکه يدا که م ته رخه م ي نه کردو خه لکى شاره که ي
 بو پيشوازي کردن و ريزليني هان داو دواي ماله که ي خوداميواندارى کرد . ئينجا
 ئوليفيرتؤ دواى چهنر روزبک چاوه روانکردن ، پيلانه چه پهل و نه گرسه که ي خوځى به م
 جوړه نه خشه کيشا : خالى و هه موو گه و ره پياوانى فيرمؤى بو داوه تيکي گه و ره
 بانگ کرد . که نان خوراو ناهه نگ گيرانى ناساى له و باه ته ي له م جوړه داوه تانه دا
 ده کرى ده ستي پيکرد ، ئوليفيرتؤ به نه زاکه ته وه هه ندى باس وخوازي گرنگي بو
 ليدوان هينايه کايه وه و که و ته باسکردنى مه زنى پاپا نه ليکسانده رو قه يسه رى کورى و
 پرؤزه کانين . به لام وه ختى جيوقانى و نه وانى تر که و ته وهرامدانه وى ، نه و يه کسه ر
 راپه رى به سه رپى و وى : نه م جوړه باسانه ده ي به په نه انى باس بکړين و ئير خوځى
 کشانه وه و چووه ژور يکي ته نيشته وه . هه رخيرأ جيوقانى و پياوماقوله کانينش دواى
 که و تن . نه وسا هه ره ينده ي دانستن و دانه نيشتن ، نه و سه ربازانه ي خوځيان بو مه لاس
 دابوونى ، لي يان دهر په رين و په لاماريان دان و هه موويانين قه لچوکرد . دواى
 کوشتاره که ئوليفيرتؤ سوارى نه سپه که ي بوو ، به شه قامه کاني شاره که دا رابوردو چوو
 مالى (سه روکى قازى يانينشى) ئابلووقه دا . ئير خه لکه که هه موو له ترساندا ناچارى
 ناعه تکردن و دامه زراندى حکوومه تيکي تازه بوون که نه ويان به سه ردا کرده مير .
 ئينجا وه ختى هه موو نه وانه ي له ناو بردن که ده ترسا پى رازى نه بن و ده ستي

لی بوه شین ، دهوری خوئی به ژماره یه کی نوی له که سانی مه ده نی و عه سکه ری ته نی .
 ته ناهت لهو ته نیا ساله دا که حوکمرانی ناوچه که بوو ، به جی پی قایم کردنی خو به وه له
 فرمودا نه وه ستا ، به لکوو کاریکی وه های کرد هه موو دراوسیکانیشی لی یی بترسن .
 ستم بوو حوکمی ئولفیرتو هه رس بینی ته گهر ماوه ی به قه یسه ر بو رجیا نه دایه ،
 له مه سه له ی گرتنی ئورسینی و فیتیلی له سینیکا گلیادا له خشته ی به ری وه ک له وه به ر
 باس کرد ، هونکه نهو خویشی هه ر ساله وه ختیک دوا ی نهو قه سابگه ری به به کومه له ی
 کردی ، گیرو له گهل فیتیلوزوی ماموستای له جهر به زه یی و دلره قیدا ، کوزرا .
 رهنکه مروئی وا هه یی به لایه وه سه ی ری که ئایا چون ئاگاتوکلیس و نهوانی له
 باهقی نهون ، توانیویانه دوا ی زنجیره یه کی یه ک له دوا ی یه کی فرت و قیل و
 خیانه تکاری و کرداری درندانه ، بی ترسو و به دلنیا یی یه وه بو ماوه ی سالانیکی زور له
 ولاته کانیاندا ته من به رنه سه رو هه م له رویی دوزمنانی ده ره وه دا پاریزگاری له خو یان
 بکه ن و له پیلان لیکردنی ره عیه ته که ی خوشیان به دوور بن . نه مه له کاتی کدا که سانی
 هه بووبن له نه نجامی دلره قی یاندا نه یان توانی بی نه له وه ختی ناشتی و نه له وه ختی ئازاوه و
 شه ردا ، پاریزگاری له پایه و پله ی خو یان بکه ن . بو وه رامدان هوه ی نه م سه رسورمانه
 ده ئیم : من باوه ریم وایه هویه که ی ده گهر یته وه بو نهو شیوه یی کرداره نه گریسه کانی
 پی کراوه ، واته ئایا شیوه که باش براوه ته سه ر یا خراب . من لیره دا ته گهر ماوه مان
 بدری وشه ی باش بده ی نه پال خرابه کاری ، ناوی شیوه ی باش له و کردارانه ده ئیم که
 پیوستی مسوگه رکردنی نه من و ناسایش وای کردوه بکرین ، به مهر جیک ئیدامه یان
 پی نه درانی و دوا یی گوردرابن به جوره کرداریک که نه و په ری سوودیان بو خه لکه که
 هه بووی . به لام شیوه خرابه که نه و کرداره چه پهلانه ده گرتنه وه که هه رچه نده له
 سه ره تادا که میش بووبن ، به لام له نه نجامدا له بری نه وه ی که متر بینه وه ورده ورده
 ژماره یان زیاد ی کردوه . جا نهوانی په ی ره وی شیوه ی یه کم ده کهن ، ده توانن
 وه زعی خو یان له گهل خوداو له گهل مرو فانداندا چاک بکه ن ، کتومت وه ک ئاگاتوکلیس
 کردی . به لام نهوانی تر قهت له توانایاندا نای پاریزگاری له خو یان و وه زعی خو یان
 بکه ن .

له مەمەو بۆمان دەردەكەوئى كە داگیركەر. له كاتى داگیرکردنى دەوله تېك له
 دەوله ئاندا ، دەبى ئانوسات و يەكژەمى چى بۆ بەرپا کردنى کرداره چه پەل و
 نەگريسه كانى پيوسته بيكات و ئيتر نەكا هەر رۆژە نارۆژك بگەر پتەو ه سەريان . بەم
 جۆرە ، له ريگەى نەکردنى ئال وگورى تازەو ه ، دەتوانى بە هۆى گەلى پرۆژەى
 سوودبەخشەو ه بۆ گەلەكەى ، دلنپاي و ئاسوودەگى ل ناودا بلاوبكاتەو ه به لای
 خويدا رايكيشى . بەلام ئەو هى ريبازيكي جياواز لەمە دەگريته بەر ، چ بە هۆى
 ترسنوكى بەو ه لى يا له ئەنجامى وەرگرتنى ئاموزگارى گەندەلدا ، ئەوا ناچار دەبى
 هەردەم له سەرى لى و شىرى له كالان هەلكيشانى ، چونكە به هيچ كلوجى ناتوانى
 پشت بە گەلەكەى بپەستى ، لەبەر ئەو هى كە ئەوانيش ئەنجامى دووپاتکردنەو هى
 خراپەكارى بەرامبەريان له لايەن ئەمەو ه ، ناتوانن پشتى پى بپەستن . هەر و هە
 خراپەكارى كە كرا پيوسته يەكژەمى و سەرانسەرى بگرى . چونكە ئەمە سيفەتى
 بلاوبوونەو هى كارىگەرى يەكەى بزر دەكاو دواچار شوينه واريكى زور خراپ
 جى ناهيلى . وەكى تر سوودو قازانج دەبى توك توك برژنيزتە ناو دەمەو ه ، هەتا گەل
 تامى بچيژى و لەزەتى لى ببيني . ئينجا سەربارى هەموو ئەمانەش ، مير دەبى له ناو
 رەعيتەكەيدا بژى ، بەلام بە شيو يەك كە ماو ه نەدا چ خوشبەختى و چ بەدبەختى
 بەرى كاروانى پى بگرن . چونكە ئەو پيوستى يانەى له رۆژانى سەخت و تووشدا دپتە
 كايەو ه ، ناچارت دەكەن ئامادەى رووبەروو بوونەو ه يان ببیت ، هەر وەكوو رەنگە
 هيچ خيبرخوايى يەك كە دەيكەيت ، لەم جۆرە كاتەنەدا سوودى بۆت نەبى ، لەبەر
 ئەو هى راي گشتى وای بۆ دەچى كە پيوستى بە سەرتيدا سەپاندووه ، بۆيە ناتوانيت
 هيچ جۆرە سوودىكى لى دەسگير بجهيت .

میرایه تی به میلای به کان

ئیسنا دینه سەر ئه و حاله ته ی که هاوولاتی بهك ، نهك له ریگه ی پیاو کوژی و خراپه کاری به کی بی شو ماره وه ، به لکوو به هو ی پشتگرتنی له لایه ن برا هاوولاتی به کانی به وه به پله ی میرایه تی ده گا . ئه و حاله ته پی یدهوتری «میرایه تی میللی» . جا مرو ف بو گه یشتن به م پایه به نا بی سهر بهر پشت به لیها تووی و به بهخت بهستی ، به لکوو پیسته پتر پشت به قیلبازی بهستی و ئینجا بهختیش ده بیته یاریده ده ری . ههروه ها گه یشتن به م پایه به له ریگه ی خواستی جه ماوه ره وه ده بی ، یا له نه بجامی پشتگیری کردنه وه له لایه ن سهر دارانه وه که ئه م دوو دهسته دژ به به که له هه موو شار یکندا هه ن .

دژایه تی به که شیان له وه وه دی که جه ماوه ر جهز ده که ن له چنگک ده سه لاتی گه وره پیاوان رزگار یان بی و گه وره پیاوانیش جهز ده که ن به سهر جه ماوه ردا ده سه لاتدارو حوکمران بن . له و به به کدادانی سوودو مه سلله حه ته دا ، به کیك له م سی ئه نجامه په یدا ده بی : یا دروست بوونی حکومه تیکی دکتا توری ، یا حکومه تیکی

سه‌ر به‌ست . وه‌ یاخود حکوومه‌ تیک که هم کۆت و پیه‌ند ده‌ سه‌پینی و هم بواری
 ده‌ رفه‌ت ده‌دا . ئینجا حکوومه‌تی به‌ که‌ میان یا له‌ گه‌ل پیک دی یا له‌ سرداران و
 پیکه‌اته‌ که‌ شی به‌ندی ئه‌و فرسه‌ ته‌ ناو کۆنی یانه‌ ده‌نی که‌ بو هه‌ر به‌ که‌ له‌ دوو ده‌سته‌ دژ به
 به‌ که‌ که‌ هه‌لده‌ که‌ ون . چونکه‌ وه‌ختی سرداران له‌ به‌ر به‌ره‌ کانی کردن له‌ گه‌ل گه‌لدا
 هه‌ست به‌ ده‌سته‌ وستانی ده‌ که‌ن . له‌ هه‌لدا‌ندا به‌ شان و شکۆی به‌ کیک له‌ خو‌یان و له
 به‌رز کردنه‌ وه‌یدا بو پله‌ی میرایه‌تی به‌ کده‌ گرن . بو ئه‌وه‌ی له‌ ژیر سایه‌ی ده‌سه‌لانی
 ئه‌ودا ، بتوانن ئیراده‌ی خو‌یان به‌ سه‌پین و نه‌خشه‌ و پلانه‌ کانیان به‌دی بیتن . هه‌روه‌ها
 له‌ ولای تریشه‌وه‌ ، وه‌ختی گه‌ل له‌ به‌ر به‌ره‌ کانی کردن له‌ گه‌ل سرداراندا . خو‌ی به
 ده‌سته‌ وستان ده‌بینی ، هه‌ولده‌دا میریکی ئه‌و تو‌خولقبینی و به‌ شان و باهویدا هه‌لدا که
 له‌ ژیر سایه‌ی ده‌سه‌لانی هه‌ست به‌ دالده‌ دراوی بکا . به‌لام ئه‌و میره‌ی به‌ یاریده‌ی
 سرداران به‌ پایه‌ی میرایه‌تی ده‌گا ، بو پارێزگاری کردن له‌ میرایه‌تی به‌ که‌ی زیاتر تووشی
 زه‌حمه‌تی دی وه‌ک له‌و میره‌ی له‌ ریکه‌ی گه‌له‌وه‌ ده‌بگاتی . له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی به‌ که‌ میان
 کۆمه‌له‌ سرداریک ده‌وره‌ی ده‌ده‌ن که‌ خو‌یان به‌ هاوشانی داده‌ن و به‌وه‌ له‌و توانابه
 ده‌که‌وی که‌ به‌ پی‌ی چه‌زو ئاره‌زووی خو‌ی فه‌رمانه‌وه‌انی بکا و پهل به‌ر پی‌و ده‌به‌ری . له
 کاتی‌کدا ئه‌وه‌ی گه‌ل ده‌یکه‌یه‌ نپته‌ پله‌ی سه‌رکردایه‌تی کردن . خو‌ی به‌ تا‌ک و ته‌ناو نی
 هاوشان ده‌بینی و له‌ ژماره‌ به‌کی که‌م به‌ه‌لاوه‌ که‌س به‌ر به‌ره‌ کانی‌ی له‌ گه‌لدا نا‌کا .
 سه‌رباری ئه‌مه‌ ، قه‌ت نا‌کری سرداران به‌ گرتنی ریکای داده‌به‌وه‌ری و ئازار نه‌دانی
 خه‌لکی رازی ببین و ژیر بار ، له‌ کاتی‌کدا رازی کردنی جه‌ماوه‌ری گه‌ل به‌ گرتنی ئه‌م
 ریکایه‌ ئاسانه‌ ، چونکه‌ ئامانجه‌ کانی گه‌ل پاک و بیگه‌ردترن له‌ ئامانجه‌ کانی سرداران .
 ئه‌مان ده‌پانه‌وی زولم و زور بکه‌ن و ئه‌وان ته‌نیا هینده‌یان مه‌به‌سته‌ خو‌یان له‌ زولم و زور
 پارێزن . لیه‌دا پیویسته‌ ئه‌وه‌ش بلین که‌ میر ناتوانی خو‌ی له‌ گه‌لینکی به‌ ژماره‌ زوری
 رق‌لی هه‌لگرتوو پارێزی ، به‌لام ده‌توانی خو‌ی له‌ دوژمنایه‌تی‌ی سردارانیکه‌ی به‌ ژماره
 که‌م پارێزی . هه‌روه‌ها خراپترین شت که‌ ده‌شی میریک له‌ گه‌لینکی رق هه‌لگرتووی
 چاوه‌روان بکا ، ده‌سه‌بردانی‌ی له‌ میره‌ که‌ی . له‌ کاتی‌کدا ئه‌وه‌ی که‌ ده‌نی له‌ سه‌رداره
 رق هه‌لگرتوو هه‌ کانی چاوه‌روان بکا ، ته‌نیا ده‌سه‌برداربوون نا‌ی ، به‌لکوو بریتی ده‌نی له

بهره‌رە کانی کردنیکی توندوتیژو کاریگەریش . جا لەبەر ئەوەی که ئەمان لە
جەماوەری گەل دووربین‌ترن ، هەردەم بوو خۆرزگارکردن لە سەرپێن و بوو چوونە پال ئەو
دوژمنە ی چاوەروانی زال‌بوونی لێدەکەن ، ئامادەن . وەکی تر میر بە ئی گەل ناتوانی
بژی . بەلام دەتوانی بە ئی تەننی دەوری خۆی بە سەرداران بژی ، چونکە بۆی هەیه
لە هەر وەختیکدا بیهوی ، سیفەتی سەرداریان پی‌بەخشی و لیشیانی بسینیته‌وه ،
هەر وەکوو بۆی هەیه بە ئارەزووی خۆی پلەوپایەیان بەرزو ترم‌بکاتەوه .

جا بوو زیاتر روشن کردنەوهی ئەم بەشە ی لێدوانەکەم ، دەمەوی بلیم : ئەرکی
سەرشانی میر واپۆیست دەکا که بە یەکیک لە دوو شیوە مامەلە لەگەل سەرداراندا
یکای : یەکەمیان بە بەرپۆه‌بردنیان بە جوریک‌کە-پشت‌بەستنی تەواویان بە لوتف و
سۆزی میر مسوگەر بکا . دووهمیشان که بەم شیوەیە بەرپۆه‌نەبرین . ئینجا تۆ دە ئی
ئەو کەسانەت خوش‌بوی و ریزیان لی‌ننیت که بە ئی هیچ تەماعیک پایەندت دەبن .
بەلام ئەوانە ی خویانت لی‌بەدوور دەگرن ، دە ئی بە دوو شیوەی جیاواز تی‌یان
بروانیت : هەندیکیان ترسۆکی و بی‌ورە یی پالیان پۆه دە ئی بوو گرتنی ئەم جورە
هەلوێستە و لەم حالەتەدا تۆ دە ئی سوود لەو بابەتە کەسانە بینیت و راویژیان پی
بکەیت و بیروریان وەرگرت که بەمە ئەوانیش لە لای خویانەوه لە روزانی خوشیندا
ریژت لی‌دەنن و لە حالەتی تووشی و تەنگانەشدا هیچ ترسیکت لی‌یان نای . لە
کاتیکیدا ئەگەر خۆبەدووگرتنە کەیان بە هۆی نیاز و مەبەست و تەماعی تاییه‌تی یانەوه ئی ،
ئەوا دە بیته بە لگە ی زیاتر بیرکردنەوه‌یان لە خویان وەك له تۆ . بۆیه میر دە ئی لە ئاستی
ئەم بابەتە کەسانەدا وریا بی و وەك دوژمنیکی نهنی تی‌یان بیروانی و ئەوه‌یان لی‌چاوەروان
بکا که هەر هیندە ی ئەم تووشی تەنگانەیه‌ک بوو ، بە ئی هیچ گومان ئەوان هەولی
تیکشکاندنێ دەدەن .

هەر وەها ئەو میرە ی بە هەلبژاردن لە لایەن گەلەوه بە پلەوپایە کە ی دەگا ، دە ئی
پارێزگاری لەو دۆستایه‌تی یە لە گەل گەلدا بکا بۆی رەخساوه و بزانی که گەل تەنیا
هیندە ی دەوی لە زۆرداری رزگاری بی . بەلام ئەو میرە ی لە رینگە ی سەردارانەوه
بە پیچەوانە ی ئیرادە ی گەلەوه دەگاتە ئەو پایە یە ، دە ئی بەر لە هەموو شتی هەول بدا

ههست و سۆزی گهل به لای خویدا رابکیشی. ئەمەش کارێکی ئاسانە ئەگەر بێت و
 بآلی دالدهدانی به سەردا بکیشی. ئینجا لەبەر ئەوەی خەلکی به تەبیەت وەهان که
 بەرامبەر بەو کەسە ی چاوەری ی خراپەیان لێدەکردو کهچی چاکەیان لی بینی ،
 ههست به قەرزاری یهکی گهوره دهکەن ، ئەوا ئەو گهله وای لێدی ئەم میره ی
 لاپهسندتر بی وهک له یهکیک که خۆی ههلیبژاڤایه . میر دهتوانی به زۆر شیوه ی
 جوراوجۆر که به پی ی بارو زرووف دهگۆر ین و بهندی هیچ ری وشوین و یاسابهکی
 دهسنیشانکراو نین ، ههست و سۆزی گهل به لای خویدا رابکیشی . بههەر حال من
 له کو تاییدا دهمهوی بلیم . لهسەر هەر میریک پویسته که دۆستایهتی ی گهله که ی
 مسۆگەر بکا ئەگینا له کاتی تەنگانه و نههامه تیدا هیچ پەنایهک نایبێتهوه هاواری بهرته
 بهر .

بۆ نمونه ئەوهه بوو (نابیس) ^(٥٨) ی میری سپارته توانی له رووی ئەو ئابلووقه دانهدا خۆی
 رابگری که سەراپای ولاتی یۆنان بهشداری تیدا کردو لهشکرێکی سەرکهوتووی
 رۆمانهکان یاریده ی ئابلووقه دارانیاندا ، تا له ئەنجامدا ولاته که ی له دهستان
 پاراست و خۆشی ئەو پایه و پله یه ی پی گه بشتوو ، له کیسی نهچوو . ئەو هه رچهنده له
 کاتی بهر بابوونی مهترسی به که دا پستی به تەنیا چەند که سیک له سەرداران بهست ،
 بهلام ئەگەر گهله که ی دوژمنی بووایه چەند که سه که نه یانده توانی به فزیای بکهون .
 بێگومان من لیم خوش نایهت هیچ مرۆفیک هه بی ، بێت به پیچه وانه ی ئەم رایه ی
 منه وه ، پهیره یی ئەو قسه پووچه بکا که ده لی : (ئەوه ی له سەز شانی گهل بینا
 ده کا ، له وه دهچی که له سەر بناغه یه کی قورینی فسه ل بیکا) . رهنگه ئەم قسه یه بۆ
 هاوولاتی یه کی ئاسایی راست بی که ده یه وی به پشت بهستن به گهل له زولم و زۆری
 دوژمنانی یا هجا که مەکانی (فضا) زرگاری بکا ، چونکه ئەو هاوولاتی یه ههرزوو به
 خۆی دهزانی که چون گشت خهونه کانی پووچ ده بنه وه ، کتومت وهک به سەر
 فراشی له رۆماو جیورجیو سکالی له فلۆرنسادا هات . بهلام ئەگەر ئەو هاوولاتی یه
 نهخشه ی خۆی له سەر هه مان بنچینه داده نی ، میریک یی ئەوتۆ بوو که
 فرمانه روایی کردنی له باردا هه بی و فرمانده و ئازا بی و له کاتی تەنگانه دا نهترسی و

پيويستی به کانی تری خوئاماده کردنیش نه خاته پشت گوی و بهو نازباهتی و چست و چالاکی یه ی، جه ماوه ری گهل بزوینی و رایچه نیی، ئەوا ئەم میره به پشت بهستن به گه له که ی ههل خه له تاو نایی و بویشی دهرده که وی که نه خشه کانی خوئی له سهر بناغه یه کی پتهو دارشتهو .

دهشی ئەم جوړه میرایه تی یه ، ئەگهر میره که ی له فهرمانزهره وایی کردنیکی میلی یانه وه لابداته سهر باری فهرمانزهره وایی کردنیکی زورداران ه ، ئیتر سا راسته وخوئی یا له ریگه ی چهنه حاکمیکی تره وه بی ، بکه ویته بهر مه ترسی یه وه . به تایه تی له حاله تی دووه میاندا که گومانی تیدانی یه وه زعی میره که تهواو لاواز ده بی و له تیداچوون نزیک ده بیته وه ، چونکه ده که ویته بهر ره حمه تی ئەو هاوولاتی یانه ی کردوونی به حاکم و له کاتی تهنگانه دا زور به ئاسانی ده توانن ، یا به دژایه تی کردن له گه لیداو یا له ریگه ی یاخی بوونه وه له فهرمانه کانی ، له میرایه تی ی بجهن . جا لهم حاله ته داو له کاتی په یدا بوونی ئەم مه ترسی یه دا ، له وه زعیکی وه هادا نایی بتوانی جله وی حوکمرانی یه کی دکتا توره بگریته ده ست ، چونکه هاوولاتی یان وه عیه ته که ی که راهاتووی وه رگریتی فهرمان له حاکمه کانی یه وه ، ئاماده ی تاغه تکردنی فهرمانه کانی ئەو نابن . ههرده میش له کاتی تهنگانه دا بی به ش . ده بی له که سائیک که بتوانی پشتیان پی بیهستی . جگه له وه ی که ئەم جوړه میره ، وهختی هاوولاتی یه کانی موحتاجی ده ولت ده بن ، ناتوانی نه خشه کانی بهو پیه دابنی که له کاتی ئاشتیدا ده بیینی ، چونکه ههر مروقیک لهم حاله تانه دا به سه خاوهت به لین ده داو که مردن لی ی به دوور ده بی ئاماده پی خوئی بو مردن له پیناوی میردا نیشانده داو که چی له کاتی تهنگانه داو وهختی ده ولت پیويستی به هاوولاتی یه کانی ده بی ، میر له ژماره یه کی که م به ولاره که سی تری دهس ناکه وی .

بیگومان ئەم تاقیکردنه وه یه گه لی پر له مه ترسی یه و ته نیا یه ک جاریش رووده دا . بویه ئەگهر میر زیر بی ، ده بی هه ولی دوزینه وه ی ئەو ری وشوئانه بدا که بتوانی له ریگه یانه وه هاوولاتی یانی وا لی بکا ، ههرده م و له هه مو بارودوخیکدا هه ست بکه ن که پیويستی یان به حکومه ته که ی هه یه و به وه ئیتر هه میشه دلسوژی میره که یان ده بن و پشتی ده گرن .

ئایا ھیزداری دەولەتات ھون دەسپۆرت ؟

وختی لە چۆنتی ئەم میرایەتیانە دەکۆڵینەووە بە پێوستی دەزانم بایەخ بە
مەسەلەبەکی تریش بدەین ، کە بریتی یە لەوێ ئایا میرەکە لە وەزعیکی وەھادایە
بتوانی لە حالەتی پێوستیدا پارێزگاری لە خۆی بکا ، یاخود بەردەوام پێوستی بە
یاریدەئەوێ کەسانی تر ھەبێ ؟ . بۆ وونکردنەوێ ئەم مەسەلەبە دەئێم : من وایدادەئێم
ئەوانەئێ لە باریاندایە پارێزگاری لە پایەوێلەئێ خۆیان بکەن ئەوانەن کە ھەم خەلک و
ھەم پارەبەکی زۆریان ھەبێ دەتوانن لەشکرئێکی باش گەردبکەنەووە لە رووی ھەر
پەلاماردەئێکدا خۆرابگرن . ھەر وەکو وایدادەئێم ئەوانەئێ پێوستی یان بە کەسانی تر
دەئێ ئەوانەن کە ناتوانن لە شەردا بەرامبەر بە دوژمنەکانیان خۆیان رابگرن و ناچاری
کەشەنەووە بۆ ناو شوورەئێ قەڵاگانیان و گرتنی ھەلوئێستی بەرگری کردن دەبن . جا
ئەووەبوو باسی حالەتی یە کە ممان کردو لە داھاتوئێشدا ئەگەر پێوستی کرد باسی
ئێدە کەینەووە . بەلام دەربارەئێ حالەتی دوووم ، شتیکی ئەوتوئێنەبە بوئێ تەنیا ئەووە
نەئێ کە ئەم جوورە میرە دەئێ بۆ پرکردنی شارەکەئێ لە ئازوو قەو پتەوکردنی رێوشوئێنی
پارێزگاری لێکردنی و خوئێرئیک نەکردن بە وەزعی دیھاتەکانی دەور و پەشتی یەووە ھان

بدری . گومانی تیدا نی یه که دوژمن له پهلاماردانی میریکدا که بزانی چون شاره که ی
 قایم و پتهو ده کاو حکوومهتی ره عیه ته که ی به باشی به ریوه دها ، وه که له وه بهر
 شیم کرده وه و بو له مه و دواش باسی لیده که مه وه ، هه ردهم دوودل ده بی ، چونکه
 خه لکی هه همیشه رقیان له جوړه سه رکیشی کردنیک ده بیته وه که چاوه روانی گئیچه ل و
 گوبه ندی لی بکه ن . بویه هیرش بردنه سه رکه سینک که شاره زای بهرگری کردن بی له
 شاره که ی و ره عیه ته که شی به خوشه و یستی یه وه به هانا یه وه بچن ، قهت به ناسانی
 نابریته سه ر . بو نمونه شاره کانی نه لانی سه ر به سستی یه کی ته اوایان هه یه و ژماره یه کی
 که م دیه اتیان به ده وردایه و تا عتی ئیراده ی ئیمپراتوزه که یان به شیوه به ک ده کن که
 خوایان به په سندی بزاند و هیچ لی ناترسن ، ههروه کوه له هیچ حوکم پرائیکی تری
 نزدیکشیان ناترسن . له بهر نه وه نه م شارانه تا راده یه کی نه و تو قایم و پتهون که نه وه ی
 بیهوی به سه ریاندا زال بی و داگریان بکا ، بوی ده سملی که چ نه رکیشی
 زه حمت و پر له ده ردی سه ری ده گریته نه ستو . نه وه نی یه هه موو ده وریان به
 خه نده ق و قه ل و قولله ته نراوه و پر له توپ و جباخانه و نازووقه ن ، له خواردن و
 خواردنه وه و سوو ته مانی که به شی سالیکی ته اوای دانیشتونایان ده که ن و نراونه ته ناو
 گه نجینه گشتی یه کانه وه . جگه له مانه ، حکومه ته کانی نه م شارانه بو راگرتنی دلنی چینه
 کارگه ره کانی دانیشتونایان و بی نه وه شی هیچ زیانیک له کولی خه زینه ی گشتی بار
 بکه ن ، هه ردهم ری و شوینیکی وه هایان به ده سته وه هیشته وه که بتوانری بو ماوه ی
 سالیکی ته اوو له و جوړه کارانده ا بیانخه نه گپر که ژبانی شاره که و شاده ماره کانی
 پیکده هین و له و پیشه سازیا نه شدا که کومه لانی خه لکی نه و چینه له سه ری ده ژین .
 ههروه ها به رده و ام مه شقی سه بازی یان به پی سی سیستمیکی زک و پیکنی بالا تیدا
 ده کری و نه و په پروانه شی که نه و مه شق کردنه یان پیده پاریزی ، هه رله گه ردان و ره چاو
 ده کرین .

به م پیه هیچ مروفتیک له توانایدا . نانی هیرش به ریته سه ر میریک که هه م خاوه نی
 شاریکی قایم و پته و بی و هه م خویشی نه خستییته به ررق و کینه ی ره عیه ته وه . سائیر
 نه م مرجانه بو هه ر میریک هه لیکه ون ، نه و په لامارده ره که ی ناچار ده بی به

سەر شۆپری یەوێ بکبشیته وە دواوە . چونکە هیچ شتێک بەردەوام نابێ و ستمەمە هیچ
 پەلاماردەرێک بتوانی بۆ ماوەی سالیکی رەبەق شارێک ئابڵووقە بدا ، بەئێ ئەوەی
 هێزە ئابڵووقە دەره کانی هیچیان پێ بکری . من دەمەوی وەرانی ئەوانە بدەمەوێ کە
 دۆلین : گەل کە ئابڵووقە دەدری و دەبینی ئەو مولک و مالهێ لە دەرهوێ شاردا هەبەتی
 دەسووتی و لە ناو دەچی ، ئارامی لەبەر دەبری ، یا درێژ بوونەوێ ماوەی
 ئابڵووقە دانە کە سوودو بەرژەوێ نەدی تاییه تی یان وایان لێدەکا میر فەرماوش بکەن ،
 وەرانیان وا دەدەمەوێ کە میری ئازاو بەهێز هەردەم بە بەرزکردنەوێ ورە
 رەعیەتە کە بە سەرێک و دلنیا کردنیان بە سەرێکی تر لەوێ کە ئەو مەترسی و
 شەرخواهی یە ، درێژە ناکبشی و ترساندیان بە درندەبەتی و دلپەقی
 دۆژمن و لە گەلیدا هەمیشە پشت بەستن بەو کەسانە ی ئەوپەری ئازایی نیشاندە دەن ،
 بە سەر ئەو جوړە گیروگرفتانە دا زال دەبی . جگە لەمە دۆژمن بە شیوەیەکی ئاسایی هەر
 لە یە کەم ساتەوێ کە دەگاتە گوندە کانی دەور و پشتی شارە کەو وەختی کە هێشتا بیرو
 هۆشی دانیشتوانی لە ژێر تەوژمی سەرگەرمی و بەپەرۆشیدان بۆ پارێزگاری کردن لە
 خویان ، پەنا دەباتە بەر سووتاندن و تالانکردنی ئەو گوندانە . لەبەر ئەوە ئەم لایەنە میر
 ناتوقینی ، چونکە دوا ی تێپەر بوونی وەخت و خاوبوونەوێ سەرگەرمی یە کە ، وا
 دەکەوێتەوێ کە زەژەرو زیانە کە کەوتووێ براوێتەوێ شەرکە قەوماوێ هیچ
 چارە سەرێک بە دەستەوێ نەماوێ کە ئەمە زیاتر هانیاندا بۆ یە کگرتن لە گەل
 میرە کە یاندا ، بە تاییه تی کە ئەمیش لە ئەنجامی سووتاندنی خانوو کانیان و خاپوورکردنی
 مولکە کانیاندا لە پیناوی پارێزگاری کردندا لەم ، زیاتر هەست بە ئەرکی سەر شانی
 خوی بەرامبەر بەوان دەکا .

ئادەمیزادان تەبەعیان وە هابە کە پە یوێ نەدی لە ئیوانیاندا بەندی ئەو سوودو
 بەرژەوێ نەدی کە لە گەل یە کتردا ئال و گۆری دەکەن ، ئەمەش ئەوێ دەگە یە نی کە میری
 زیرە ک و وریا ، دوا ی کۆلینەوێ لە مەسە لە کە بە هەموو بارێکداو دوا ی
 مسوگەر کردنی گشت پیوستی بە کانی بەرگری کردن ، هیچ زەحمەتی یە ک لە راکیرکردنی
 رادەمی ئازایه تی رەعیەتە کە ییدا ، چ لە کانی دەس پیکردنی ئابڵووقە دانە کە و چ لە
 روژانیدا ، نابینی .

میراتی یہ کافی سہر بہ کلئسہ

ماوہ تہ سہر ٹہوہی باسیکی میراہتی یہ کافی سہر بہ کلئسہ بکہن ، بہ تاییہ تی لہو
 رووہوی کہ پیش داگیر کردیان گو بہ ندو گیچہ لیان تیدا روودہ دا . داگیر کردنی ٹہم
 میراہتی یانہ یا لہ ریگای لیہاتووی یہوہ دہئی یا خود بہخت . بہ لام ہیشتنہ وہ یان لہ ژر
 دہستدا بہم دوو ہو یہ ساز نابی ، چونکہ بہندی گہلی نہ ریتی ٹاییی کونی ہیئدہ
 بہ ہیژو کاریگہرن کہ میرہ کانیان ہەر جوړہ ریبار ئیکیان گرتئیٹہ بہرو ہەر چوئیک لہ
 ژباناندا پیرہوی بکہن ، دہسہ لاتیان لہ چنگدا ہەر بو دہ ہیئنہوہ . بوئہ تہ نیا ٹہم
 میرانہن خواوہنی جوړہ دہولہ تیکی ٹہوتون کہ پیوستی یان بہ بہرگری لیکردنی نیہو
 جوړہ رعیہ تیکیشیان ہہن کہ حوکمرانی یان ناکہن . واتہ ٹہگہرچی لہ توانو
 دہسہ لاتی بہرگری کردن بیہشن ، کہچی دہولہ تہ کانیان لی زہوت ناکری .
 ہہرہ کوو رعیہ کانیشیان ، ٹہگہرچی ہہست بہ حوکمرانی کردنیان ناکہن ، بہ لام
 پیان ناخوش نیہو بیری لی ناکہ نہوہوہ یا ٹہگہر بیریشی لی بکہ نہوہ ، ناتوانن خویان
 لہ میرہ کانیان دابر بکہن . کہوائی تہ نیا ٹہم جوړہ میراہتی یانہ لہ ٹہمن و ٹاسایشدان و

به ختيارن جا له بهر تهوهی کوله که ی بوونيان بهندی هویه کی پیروزی تهوتویه که تهقلی
 ثاومیزاد نایگاتی ، من خوم له باسکردنی ده پاریزم ، چونکه مادامه کی خودا خوی
 سهرلندیان ده کاو ده یانپاریزی ، باسکردنی ده بیته کاریکی گهوجانهی بیباخ . له
 گهله تهوهشدا رهنگه به کیلک لیم پرسی : ثایا کلیسه چون توانویتی بهم هیزه
 (زهمهنی) به مهزنه ی بگا ، له کاتیگدا سهرکرده ئیتالیا بی به کانی پیش سهردهمی پاپا
 تهلیکساندهری شهشم ، به هیزاروی هیزیانهوه که بریتی بوون له چهندين سهردارو
 سهرور ، چهنده پایه نزمیش بووین ، له رووی دهسه لاتی زهمهنی بهوه به چاوی
 پایه خهوه سهریران نه ده کرد ، کهچی ئیستا بوته خاوهنی تهو توانایه ی که پادشای
 فره نسا بتوقینتی او ناچاری بکا له ئیتالیا بجیته دهری ، ههروه ها فینیسایی به کانیش
 تیکبشکنینی و پراگهنده یان بکا . جا ههرچهنده وهرامی تم پرسیاره لای ههمووان
 چاک ئاشکرایه ، به لام به باوهری من دوویات کردنه وه به بیرهینانه وهی کاریکی
 پیوسته .

ئیتالیا ، پیش هاتی (شارل) ی پادشای فره نسا ، له لایه ن پاپا و فینیسایی به کان و
 پادشای ناپولی و دوئی میلان و فلورنسی به کانه وه حوکمرانی ده کرا . تم سهرکردانهش
 ده بوو باهخ به دوو مهسه له بدن ، به که میان : نه یه لن بیگانه به زهبری چهک بیته ناو
 ئیتالیا وه . دووه میشیان : ماوه به هیچ کام لهو حکوممه تانه ی هه ن نه ده ن سنووری
 خوی فراوان بکاو ده بوو له م رووه وه به شیوه به کی تابه نی ، چاودیری ی پاپا
 فینیسایی به کان بکزی . بگره بو جله و گیرکردنی فینیسایی به کان وای پیوست کرد که
 گشت سهرکرده کانی تر بیته هاوپه یان ، وهک له پاریزگاری لیکردنی فیرارادا رووی دا .
 ههروه ها بو جله و گیرکردنی پاپا ، ده بوو سهردارانی رومایخزینه کار . تم سهردارانهش
 به سهر دوو حیزبدا دابهش بوو بوون : حیزی ئورسینی و حیزی کولونا . جا له بهر
 تهوهی تم دوو به ره به بهرده وام به گزیه کدا ده چون و هه میشه به بهر چاوو گوی ی
 پاپا وه له حاله تی ئاماده بووندا بوون بو شه رکردن ، توانی یان پاپایه تی به دهسته وستانی و
 لاوازی بیلنه وه . خو ههرچهنده جارناجاریک پاپای به هیزو دهسه لاتداری وهک پاپا

سیکستوس^(۵۹) پیدا ده بوون . به لآم نهو به هیزی و خوشبختی به بیان ، قهت نهیده که یاندنه توانای رزگار کردنیان لهو وه زعیان . رنگیشه تمهمن کورتی ماوهی پاپایه تی پاپا کان خویان بوو بیته هو . چونکه له ماوهی ده سآندا که تمه به گشتی تمهمنی پاپایه تی پاپا کانه . له سه رپی شور کردنی هر به کی نهو دوو دهسته دوزمن به یه که دا . زه حمه تی یه کی زوری تووش ده بوو . یا به کی که له پاپا کان لهو ماوه به یه ژانیدا به راستی بیتوانیا به سهر به حیزی کولونا شور بکا . له وانه بوو پاپای نوی که جینگه ی ده گرتوه . دوزمنی حیزی نورسینی بی و نهوه ده بووه هو ی سه ره لداوه ی حیزی کولونا ، بی نهوه ی هینده ی وهخت به دهسته وه هه بی که بتوانی حیزه دوزمنه که ی تیدا به زینی .

سا تمه بوو وای له ئیتالیا ده کرد ریز لهو ده سه لآته زه منه تی به ننی که پاپا هه بوو . به لآم پاپا ئه لیکسانده ری شه شم ، به پیچه وانه ی هممو پاپا کانی پیش خویوه که چوو بوونه سهر تهختی پاپایه تی ، به به کارهینانی هم مال و مولک و هم هیز . توانی نهو ریگایه بدوزیته وه که به هو یوه سوود لهو ده سه لآته بیینی . بو تمهش دوق فالیتینی کوری کرده داردهستی خوی ، له گهل قوسته وه ی فرسه تی هیرشه که ی فهره نسا داو ئیتر نهوه ی کرد که کردی ، وه که له وه بهر له باسکردنی کرداره کانی دوقدا لیدوام . جا هر چه نده نهو ئامانجی مه زن کردنی دوق بوو نه که کلنسه ، به لآم له هه مان کاتدا کرداره کانی بوونه هو ی مه زن کردنی کلنسه ش که پاش مردنی ، دوق بووه میراتگری کوششه که ی . دوا ی نهوه ئیتر پاپا یولیوس^(۶۰) هاته سهر حازری و که روانی واکلنسه به هیزه و گشت رومانای له زیر چنگدایه و هممو سهر دارانی روماش ملیان بو که چ کرده ، چونکه له سایه ی دلره تی و جهر به زه بی ئه لیکسانده ره وه ههردوو حیزه دژ به یه که که له ناوبرابوون ، سه رنجی دا ریگای له بهر ده مدا بو کور دنه وه ی سه روت و سامان به جوریک بو خوش کراه که ریوشوینه کانی له پیش سه ردوه می ئه لیکسانده ردا قهت به کارنه هیزابوون . بگره به په پروکردنی نهو ریوشوینانه شه وه نه وه ستا ، به لک وو په ره وی پیدان و لئی زیاد کردن و بریاری دا ده ست به سهر کولونادا بگری و سهر به فینیسایی به کان شور بکا و فهره نسا بی به کانیش له ئیتالیا ده په ریونته ده زه وه که له

بەدەن ۋە پەنجاندا ۋە ھەر جەرياندا ھەممۇ ئەم نەخشانەيدا سەرکەتنى بەدى ھىنا . بىنگوملېن بىر...

ئەو لەمەدا جىگەى ستايش کردنه ، چونکه بو پەرەپىدانی ھىزى کلېسە ، نەك ھىزى تاكە مروڧىك ، چى لە توانادا بوو کردى . ھەرۋە کوو وەختى بوو بە پاپا ، ھىزى ئورسىنى و کوڧوناي چون دى ، ھەر لە سەر ئەو بارە ھىشتىنيەوہ . بەئى ... چەند سەرکرده بەكى تامەرزوى گورپىنى وەزەكە لە دوو ھىزبەكەوہ سەريان ھەلدا ، بەلام دوو ھۆ لە بزوتتى دەخستىن و واى لىدە کردن ھىمن دانىشن : يەكەمیان مەزنى ي کلېسەكە ھەردوو لا لىدە ترسان : دووہمیان نەبوونى ھىچ كاردىنالىك لە ناويانداكە ھەردەم ئەوان دەبوونە ھۆى بەرپا کردنى دژايەتى لە نيوان دوو ھىزبەكەداو نەياندە ھىشت ھىمنى و ئاشتىيان لە بەيندا ھەي ، چونكە ھەر لايەنە لە لاي خويەوہ ھىزبەكەى خوى لە ناو رۆماو لە دەرۋەيدا بە گز ئەوہكەى تردا دەرکودو بە دوايدا سەردارەكافى ھەردوو ھىزبەكەش ناچار دەبوون پارىزگارىيان لى بکەن . بەم جورە ھەلپەكارى كاردىنالەكان ، دەبوو ھۆى دژايەتى و شەرو شوپ لە نيوان سەردارەكاندا . ئىنجا كە پاپەپىرۆز پاپا لىوى دەبەم بوو بە پاپا ، کلېسەى لەبارودۆخىكى ھىجگار پتەودادى و ھىواش واہ لە ساپەى دلپاكى و چاكەپەرۋەرىيە لى سنوورەكەيەوہ ، ئەوہى پاپاكانى پىش خوى بە زەبرى چەك دەستيان داہە ، بىياتەسەرو تەواوكەرى لى و پاپايەتى بکاتە ھىزىكى مەزنى بە شان و شىكۆ .

شیوه جوراوجوره کانی سه بازی ئیختیاری و سه بازی به کری گراو

دوای ئەوێ به دوورودێژی لهو سیفه تانه دووام که ده ئی لهو میرایه تی یانه دا هه بن که کردوومن به باسی لیکۆلینه وه که م و دوای روون کردنه وه ی که میکیش له هۆیه کانی پیشکه وتن یا ژێرکه وتیان و ئەو ری وشوینانه ی زۆر که س بو ده سگیرخستنی ئەم جوره دهوله تانه گرتیانته بهر ، خۆم به ناچار ده بینم به گشتی باسیکی ئەو ری وشوینانه ش بکه م که ده شی چ له بهرگری کردنوچ له هیرش بردندا به کار بهێژین . ئیوه وهك ده زانن من له وه بهر پیم له سه ره ئەوه داگرت که میر پیوسته بنچینه بو خۆی چا کدا بر پێژی ، ده نا چاره نووسی به بیگومان روو له هه رهس هینان و کاول بوون ده کا . خو ره نگه باشتین بنچینه بوگشت دهوله تان ، له کوڤو له نوی و له تیکه ل له هه ردووکیان ، بوونی یاسای ریک و چه کی کاریگه ر ئی ، یاساش لهو شوینه دا هه به که چه کی به هیزی تیدا به . له بهر ئەوه من لیره دا له یاسا نادویم ، به لکوو یاسم ته نیا له چهك ده ئی . من ده موی بلێم: ئەو هیزه چه کداری میر بو پارێزگاری کردن له میرایه تی به که ی خۆی پستی پیده بهستی ،

یا تابه‌تی هی خوئی ده‌بی یا به‌کری‌گیرو ، یاخود یاریده‌ده‌رو یا تیکه‌ل به‌کری‌گیرو اوو یاریده‌ده‌ر هیژیکئی بی‌که‌لکن ، بگره بوونیان مه‌ترسی تیدایه‌و ئه‌و میره‌ی بوراگیرکردنی ده‌وله‌ته‌که‌ی پشتیان پیده‌به‌ستی قه‌ت سه‌رسووکو دلنیا نایی . چونکه ئه‌م هیژانه به‌زوری به‌شربه‌ش و ته‌ماعکار ده‌بن ، مانای ریکی نازانن چیه ، گفته‌ویه‌لین ناپارژن ، له‌رووی دۆستاندا خوئیان به‌نازا نیشانده‌ده‌و به‌رامبه‌ر به‌دوژمان ترستۆکن له‌خواناترسن و له‌گه‌ل خه‌لکیدای و یژدانن . ئه‌و میره‌ی پشت به‌م جوړه هیژه ده‌به‌ستی ، ره‌نگه تیکشکانه مسوگه‌ره‌که‌ی به‌دواخستنی ئه‌و هیژشه دوا بکه‌وی که به‌ریوه‌یه بگریته سه‌ری . به‌م جوړه ئه‌و میره له‌روژانی ئاشتیدا ده‌که‌ویته به‌ر گیچه‌لی راووړووت کردنی سه‌ربازه به‌کری‌گیراوه‌کافی یه‌وه‌و له‌روژانی شه‌ر یشدا راووړووتی دوژمن و هوپه‌که‌شی له‌وه‌دایه که سه‌ربازی به‌کری‌گیراو دلسوزی یان به‌لاوه‌نی یه‌و له‌مووجه که‌مه زیاتر که وه‌ریده‌گرن و که زور له‌وه که‌متره بو‌قوربانی دان به‌گیانی خوئیان له‌پیناوتدا هانیان بدا ، هیچ هانده‌ریکی تری خوشویستنی تویان له‌دلدا نی یه‌که پالیان پیوه‌بنی بو‌خوړاگرتن له‌کوړی شه‌ردا . ئه‌وان به‌دریژایی ماوه‌ی شه‌ره‌له‌گیرساندنت و هاوبه‌فی نه‌کردنت له‌جه‌نگدا ، ته‌واو ئاماده‌ن سه‌ربازت بن . به‌لام هه‌ر هینده‌ی جه‌نگ هاته‌کایه‌وه ، ئیتره‌له‌دین یا هه‌ر له‌بنه‌ره‌ته‌وه شه‌ر ناکه‌ن . به‌پیوستیشی نازانم نمونه‌به‌پنمه‌وه ، چونکه ئه‌و کاولکاری یه‌ی به‌سه‌ر ئیتالیا دا‌هات و تا ئیستاش ده‌بینین ، ئه‌نجامی یه‌که شته‌که ئه‌ویش پشت به‌ستننه‌ی بو‌سالانیکئی دوو‌ردریژ به‌له‌شکری به‌کری‌گیراو . گیومان له‌وه‌دا نی یه‌ئهم له‌شکرانه یاریده‌ی هه‌نده که‌سیکیان بو‌گه‌یشتنه سه‌ر ده‌زگای حوکمرانی کردن داوه‌و له‌به‌راوردکردنیاندا یه‌که‌له‌گه‌ل یه‌کتردا . نازایه‌تی‌ی چاکیشیان نواندوه . به‌لام هه‌ر هینده‌ی بیگانه‌به‌کی داگیرکه‌ر شالووی هینایی . ئه‌مان خیرا بی‌که‌لکی‌ی خوئیانیان سه‌لمانده‌و . هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌ش بو‌و که پادشا شارلی فه‌ره‌نسای هه‌لی داگیرکردنی ئیتالیا ی به‌نی به‌رگری کردن بو‌ه‌لکه‌وسته‌جا هه‌ر که‌سیک ئه‌مه ده‌داته پال خراپه‌کاری‌ی خویمان . هه‌ق ده‌لی و راست ده‌کا . به‌لام خراپه‌کاری یه‌که به‌و باره‌دا نییه که ئه‌وان بوی ده‌جن . به‌لکوو به‌م باره‌دایه که من گیرامه‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌شی

له سهر دهستی میره کان خو یاندا رووی دا ، نه وه تا هر خویشیان سزای خراپه کاری به که ده نویشن .

ئیسنا من به دوو روو درژی خهوشه کانی ئەم جوړه له شکره روون ده که مه وه . جاری سهر کرده کانیان یا له وپه ری لیهاتوویدا دهن یا ئەم په ری دهسته وستانی . جا ئەگەر به راستی له لیهاتوو ه کان بن ، ئەوا تو ناتوانیت پشتیان پی به ستیت ، چونکه هر دم یا له ریگه ی ته نگه ه لچنین به تو ی سهر وه ریا نه وه ، یا له ریگه ی ، چه وساند نه وه ی کهسانی تره وه ئەنجامی یاخی بوون له فرمانه کانت ، چاوه پر نه به دی ، هینانی سهر به ززی خو یان . یا ئەگەر سهر کرده که دهسته وستان بوو ، ئەوا ده بیته هوی راسته وخوی مالویرانیت . خو ئەگەر په کیك بیت و له بهر بهر چدانه وه ی ، قسه که مدا بل ی : ئەمه چاره نووسی به بلا براوی هر که سینه که خاوه نی هیزی چه کداری نا چ به کری گیرا وو چ به کری نه گیراوی ، منیش ده لیم : له شکر به شیوه به کی ناسانی ، و یامیرنک به کاری دینی یا حکومه تیکی جه مهوری . ئەگەر میر بی ئەوا ده بی خو ی سهر کرده تی بکا . ئەگەر جه مهوری به تیش بی ئەوا ده بی په کی له هاوولاتی یان ، ن خو ی بوسه ر کرده تی کردنی هه ل بژی . ئینجا ئەگەر ده رکه وت که بی ده سه لاته ون هیچی له بار دانی به ، ده بی هه ر خیرا بگورد ری . به لام ئەگەر سه لاندی که لیهاتوو ه ی په کاره ، ئەوا ده بی ده سه لاته کانی له سنووری یاسادا ده سنیشان بکرین . ئیمه وه تاقیکر د نه وه فیری کردوین که ته نیا میرو کوماره چه کداره کان پیشکه وتن به دی دین . ان له کاتیکدا له شکری به کری گیرا و له زهره به خشین به ولاره هیچی تری لی به ره م له و نا هیتری . ههروه کوو فیری کردوین که کوماری چه کدار که متر مل بو حوکمرانی کردنی بوو تاکه که سیک له هاوولاتی یانی ده دا وه ک له و کوماره ی پشت به له شکری بیگانه گه ر ده بهستی .

بو نمونه رو ماو سپارته بو ماوه ی چند سه ده به ک به سهر بهستی ژبان و خاوه نی ری له شکری به هیزی خو یان بوون ههروه ها له ئیسنادا شاره کانی سویرا که به باشی پر چه ک کراون . سهر بهستی به کی زوریان هه به به لام ره نگه چا کترین نمونه که له سهر شیو هیزی به کری گیراوی به پینه وه . نه وه بی له کرتاجه ی روودا که چون سهر بازه

به کرى گبر اوکان ، دواى کوتاپى هاتنى شهرى به کهم^(۶۲) له گهل رومه کاند او هر چه نده
 کرتاچه نى به کيش سه رکردايه تى ده کردن ، کهوتنه ئازاردان و چه وساند نه وهى
 خه لکه کهى . يا له يونان ، خه لکى تيه دواى مردنى ئيامينون داس^(۶۳) ، فيليپى
 مه کدو ناپى ان بو سه رکردايه تى کردنى هيزه سه ربازى به کانى خويان هه لئاردو به لام هر
 دواى به دى هينانى به کهم سه رکه وتنى ، له و سه ره به ستى بهى ههيان بو ئى به شى کردن .
 ههروه ها خه لکى ميلان ، دواى مردنى دوق فيليب ، فرانسيسکو سفورزا يان بو
 شهر کردن له گهل فينيسيائى به کاند به کرى گرت . که چى دواى سه رکه وتنى له شهرى
 سيرا جيفودا ، بو به گژد اچوونى خه لکى ميلان که به کرى يان گرتبوو ، دايه پال
 فينيسيائى به کان . يا خود باوکى هه ر ئه م سفورزايه که ئه و يش سه رباز ليک بوو ، له
 خزمه تى جيوقاناي ژنه شاي ممله که تى ناپوليدا بوو ، به لام له نا کاو پشتى ليکردو به ئى
 ئه وهى هيچ هيزيکى سه ربازى بو به پلئته وه ده سه بردارى بوو که له ئه نجاميدا جيوقانا
 ناچار بوو خوئى بهاويته باوه شى پادشاي ئاراگونه وه^(۶۴) . يا خود هه ر چه نده فينيسيائى و
 فلورنسا يى به کان له وه به ر له ريگه ي ئه م جوړه هيزانه وه سنوورى ممله که ته کانى
 خو يان يان فراوان کردو هه ر چه نده سه رکرده کانى ئه و هيزانه ميرايه تى به کان يان بو خو يان
 زه وت نه کردو بگره پاريزگارى يان له ميره فرمانره واکان يان ده کرد ، به لام من
 ده ليم : له م رووه وه به خت يار يده ي فلورنسا يى به کانى دا ، چونکه ئه و سه رکردانى
 ده بوو لى يان بترسن ، هيچ هه و ليکى ده س به سه ردا گرتنى له و بابته يان نه دا و ئه و
 هه نده شى هه و ليان دا ، به توند وتيژى به ر يان لى گيرا ، له کاتيکدا هه نديکى تريان
 رووى هه لپه کارى خو يان ئاراسته ي لايه کى تر کرد . بو نمونه سيز جون هوکوود له و
 سه رکردانه بوو که هه و لى بو نه دا ، ئه گه چى ساغ نه بووه وه که ئايا گلسوزى به وه بوو
 يان نا ، چونکه سه رکه وتنى به دى نه هينا . به لام هه موو دان به وه دا ده نين که ئه گه ر
 هه و لى بدايه ده سه لاقى خوئى به سه ر فلورنسادا به سپينى ، ئه و فلورنسا يى به کان
 ده که وتنه ژبر ره حمه تى به وه . ياسفورزا که هه رده م له لايه ن (برا کيشى به کان) وه به رى
 ليده گيرا ، هه ر ئه م به ر ليگرتنه بوو که توانى جله و گيرى بکا .
 له کاتيکدا فرانسيسکو هه لپه کارى خوئى ئاراسته ي لومبارديا کردو براشيؤ

ناراسته‌ی کلپسه و ممله‌که‌تی ناپولی (۶۴) .

ئستا با بهو کاره‌ساتانه‌شدا بچینه‌وه که پیش ماوه‌یه‌کی کم روویان داوه .
ئه‌وه‌بوو فلورنسانی‌یه‌کان پاولو فیتیلی‌یان بو سه‌رکرده‌تی‌کردنی له‌شکره‌که‌یان هه‌لبژارد
که پیاویکی دووربین و زیره‌ک بوو ، وه که ههر له ریگه‌ی ئهم دؤورینی و
زیره‌کی به‌ش‌یه‌وه له پایه‌وله‌یه‌کی ئاسایی‌یه‌وه گه‌یشتبووه به‌رزترینیان . جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی
که پاولو شاری پیزای بو داگیرکردبوون ، که‌سیک نه‌یده‌توانی نکوولی له پیوستی
فلورنسانی‌یه‌کان به دوستایه‌تی‌ی ئه‌و بکا ، چونکه ئه‌گه‌ر لای بدایه‌ته پال
دوژمه‌کانیان ، نه‌یاندته‌توانی له روویدا به‌ره‌ه‌کافی بکه‌ن ، یا ئه‌گه‌ر به‌کری‌یان بگرتایه
ناچار ده‌بوون تا‌عه‌تی بکه‌ن . به‌لام بو فینسیایی‌یه‌کان ، ئه‌گه‌ر له‌و پپشنکه‌وته
بکۆلینه‌وه که به‌دی‌یان هیئا ، بومان ده‌رده‌که‌وی که وه‌ختی له شه‌ره‌کانی‌ندا به‌شتیان به
هیزی تایه‌تی خوویان ده‌به‌ست ، واته پیش ئه‌وه‌ی له وشکانی‌ی خاکی ئیتالیا‌دا ده‌س
بکه‌ن به‌جیبه‌جی‌کردنی پروژه‌کانیان ، به‌پته‌وی و دلنایی‌ی و سه‌رکه‌وته‌وه هه‌نگاویان
ده‌ناو پشت به سه‌رده‌اره‌کان و گه‌له چه‌کداره‌که‌ی خوویان ، ئازایانه ده‌جه‌نگان .
که‌چی که له وشکانیدا که‌وته شه‌رکردن ، وازیان له‌و لایه‌نه‌چا که هیئا ده‌ستیان
دابه‌وه په‌په‌وه‌کردنی شیوه‌و ریبازه ئیتالایی‌یه‌کۆنه‌که . ئه‌وان له سه‌ره‌تای
داگیرکاری‌یه‌کانی‌ندا ، هیچ ترسیکیان له سه‌رکرده‌کانی له‌شکره‌کانیان له‌به‌رده‌مدا
نه‌بوو ، چونکه سنووری ممله‌که‌ته‌که‌یان هیشتا فراوان نه‌بوو بوو ، هه‌روه‌کوو ناوو
ناویانگیشیان له‌وه‌په‌ری به‌ویدا بوو . به‌لام دوا‌ی فراوان‌بوونی سنووری ، به‌تایه‌تی له
زیر سه‌رکرده‌تی‌ی کرمانگۆلادا ، ئه‌و هه‌له‌یه‌یان بو روون بووه‌وه که تی‌یکه‌وتبوون و
هه‌ستیان کرد که دوا‌ی سه‌رکه‌وتتی به‌سه‌ر دۆقی میلاندا ، بوته‌خواه‌نی ئه‌وه‌په‌ری هیرو
ده‌سه‌لات . ئینجا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌یانزانی له شه‌رکردن له پیناوی ئه‌واندا که‌مه‌ترخه‌م
بووه ، هاتنه‌سه‌ر ئه‌و باوره‌ی که ئیتر له زیر سه‌رکرده‌تی‌ی ئه‌ودا روو له هیچ
داگیرکاری تر نه‌که‌ن ، ئه‌گه‌رچی هه‌زیشیان نه‌ده‌کرد یا بۆیان نه‌ده‌کرا ده‌ستی له‌کار
بکیشنه‌وه ، نه‌وه‌کوو ده‌سه‌که‌وته‌کانیان له کیس بچی . تا له ئه‌نجامدا سه‌ریان کرد
باشترین ریگا بو زرگاربوون له ده‌ستی ئیعدام‌کردنیتی . دوا‌ی ئه‌و که‌سانیکی وه‌ک

بارتولومبۆ دابیرگامۆو رۆبیرتۆ داسان سیفیرینۆو کۆنت دی بیتگیلیانۆو سهرکردایه تی ی له شکره کانیان کردن گه ئهم نمونانه چاوه‌ڕوانی زیانیان زیاتر له قازانچ لیده‌کراو ئه‌نجامیش هه‌روه‌ها که‌وته‌وه ، چونکه له ماوه‌ی ته‌نیا رۆژێکدا هه‌موو ئهو ده‌سکه‌وتانه‌یان له ده‌ست‌دا که‌ فینسیایی‌یه‌کان به‌ کۆشش و ماندوو‌بوونی درێژایی ماوه‌ی هه‌شت سه‌ده ، به‌دی‌یان هینابوون : که‌واڤی ئهم جوړه‌هیزانه زۆر جار له ده‌سگه‌زخستی ده‌سکه‌وت‌دا سست‌و به‌لام له به‌دی‌هینایی زه‌ره‌روزیاندا تا راده‌ی سه‌رسوڕمان خه‌راو چا‌بووکن . جا له به‌ر ئه‌وه‌ی ئهم نمونانه‌م له‌سه‌ر ئیتالیایه‌ک هینانه‌وه که له سالانیکی دوو‌رژه‌وه له لایه‌ن سه‌ربازانی به‌کرینگه‌راوه‌وه کاری راڤی ده‌کړی ، ئیستا وا به‌ فراوانی لیبانه‌دویم ، چونکه ئه‌گه‌ر به‌چه‌وه ره‌گه‌زو شیوه‌ی پشکه‌وتنیانمان پێزانی ، ئه‌وسا ده‌توانین چاره‌سه‌ری پێویست بو‌گه‌یروگره‌فته‌کانیان بدۆزینه‌وه .

تۆ ده‌ڤی ئه‌وه بزانیته که‌له‌م سه‌رده‌مانه‌ی دوا‌ییدا ، وه‌ختی ده‌سه‌لآتی ئیمپراتۆری‌یه‌ت له ئیتالیادا رووی له‌ بوو‌کانه‌نه‌وه‌ کردو پایایه‌تی ده‌ستی دایه‌ فراوان‌کړنی ده‌سه‌لآتی (زه‌مه‌نی)‌ی خۆی ، ئیتالیا به‌ مبه‌ر چه‌ندین ده‌وله‌ت‌دا دابه‌ش بوو‌بو ، هه‌روه‌کوو‌گه‌لی له‌ شاره‌کانیشی به‌ رووی ئهو سه‌رده‌ارانه‌یاندا را‌په‌رپه‌یوون که‌ ده‌سه‌لآتی خۆیان له ئیمپه‌رتۆره‌وه وه‌رده‌گه‌رت و کاروباریانیان گه‌رت‌بووه‌ چنگه‌ک و سه‌رشو‌ری کۆیله‌یه‌تی‌یان کرد‌بوون . بۆیه‌ کلێسه ، بو‌فراوان‌کردنی ده‌سه‌لآتی (زه‌مه‌نی)‌ی خۆی ، که‌وته‌ هاندانی ئهو شاره‌ را‌په‌ریوانه‌ که له هه‌ندیک‌یاندا وه‌ها که‌وته‌وه‌ هاوولآتی‌یه‌ک تیا‌یاندا بیه‌ته‌ میر .

به‌م جوړه‌ وه‌ختی ته‌واوی ئیتالیا که‌وته‌ ژێر چنگی کلێسه‌و چه‌ند جه‌مه‌ئوری‌یه‌تیکه‌وه ، چ ئایین‌خواهان و چ هاوولآتی‌یانی‌تر ، به‌ چه‌ک‌ه‌ه‌لگه‌رت‌ز رانه‌هات‌بوون . بۆیه‌ که‌وته‌ به‌کری‌گه‌رتنی بیه‌گانه‌وه‌ک سه‌رباز خه‌ستیانته‌ کار . یه‌که‌م که‌شیش که‌ ئهم مۆده‌ی به‌کرینگه‌رتنه‌ی داهینا ، ئه‌لبه‌ر‌بجۆ دا‌کامۆی رۆمانایی بوو‌که‌ براشپۆو سفۆرزی‌ی حوکه‌رانی‌ی دوا‌ی له ئیتالیادا ، دوو له‌و سه‌ربازانه‌ بوون که له ژێر ده‌ستی ئه‌ودا مه‌شقیان پیکراو ئینجا به‌ دوا‌یاندا ، هه‌موو ئه‌وانه‌ی تانیستاش سه‌رکردایه‌تی له‌شکره‌کانی ئیتالیا ده‌که‌ن‌و له ئه‌نجامی ره‌شیدی و چا‌بووکی ئه‌واندا

(!) ، شارلى فەرەسايى پەلامارى داو پى شىلىيى كىردو دوايش بوو نىچىرىك بو لويىس و كەوتە بەر زوروجهورى فراندوى ئىسپانايى و سەرشورى بو سويسرايى يەكانەوہ . ئەو سىستەمى سەركردەكانى سەربازە بەكرىگىراوہكان بەرادەى يەكەم گىرتيانە بەر ، برىقى بوو لە بەرزكردنەوہى بايەخى خويان لە ريگەى نزم كىردنەوہى بايەخى سەربازە پيادەكانەوہ ، ئەمەشيان بويە كىرد چونكە خويان ئى ولات بوونو سەرجاوەى ژانيان تەنيا مووچەو دەسكەوتەكانيان بوو ، ھەرۋەكوو نەشەدە كرا ھىزى سەربازى خويان بە زيادكردنى ژمارەى سەربازى پيادە پەرە پى بدەن ، چونكە نەياندەتوانى مووچەى ژمارەيەكى وەھا زورى سەرباز بدەن . بويە تەنيا سەربازى سوارەيان بەكاردەھىناكە بە سەرىك بە ژمارە كەم دەبوونو بە سەرىكىش رىزىكى زورىان لىدەنراو مووچەيەكى زورىشيان وەردەگرت . بەم پىيە ھىزەكانى خويانيان بە جورىك ريگەخست كە لە بايەخى پيادە كەم بگەنەوہ ، تەنانت ئەو لەشكرەى ژمارەى دەگەيشتە نرىكەى يىست ھەزار سەرباز ، لە دوو ھەزار پيادەى بەولاوہ تىدا نەدەبوو . ھەرۋەھا بو پاراستنى خويان و سەربازەكانيان لە گىچەل و زەحمەتى و مەترسى و لە خولدان لە يەكترى كوشتن لە شەرداو لە تەقەلادانى يەكترى گرتن بە دىل يە تەماعى وەرگرتنى نرخی بەرەللا كىردنى ، چ رى و شورىنىكان بو بلوايە بەكاريان دەھىنا . وەك ئەوہى بە شەو ھىرشيان نەدەبردە سەر قەلاكان و يا قەلانىشەنەكان لە تارىكەشەودا پەلامارى چادرنشەنەكانيان نەدەداو ئەمانىش لەشكرگاي خويان تەلبەند نەدەكرد ، يا سەنگەريان بە دەوردا لى نەدەداو ھەمووش لە زستاناندا نەدەچوونە كۆرى شەپەرەوہ . بەم پى يە سىستەمە سەربازى بەكانيان ھەموو ئەم شتانەيان گرتبوو خويان و وەك وتمان لە سەريان دەرويشتن ، بو ئەوہى خويان لە گىچەل و مەترسى پيارىزنو بەم جورە لە شان و شكوى ئىتالىايان كەم كىردەوہو دووچارى كويلەيەتى و سەرنزمى يان كىرد .

هۆره كافي هیزی سه ربازی (سه ربار ، تنكه لارو ، بنجینه یی)

كاتی مروقیك داوا له دراوسی یه کی به هیزی ده کا که بیټ به دهنگی یه وهو به هلیزه سه ربازی به کافی پاریزگاری لی بکا ، نهو هیزه پی یده وتری (سه ربار - اضافی) که له بیکه لکیدا له هیزی سه ربازی به کریگیراو ده چی . جاپا پا یولیوس لهم دواپی دا ، وهختی سه یری کرد هیزه به کریگیراوه که ی له پروژه ی داگیرکردنی فیرارادا خراب شکستی ی هیناوه ، په نای برده بهر هیزی سه ربارو له گهل فرناندوی پادشای ئیسپانیادا خوی ریکخست و داوای لیکرد له شکره که ی بویاریده دانی بنیری . رهنگه نه م جوړه له شکره بو خودی خوی کوک بی ، به لام بو نه وکپسه ی ده بخوازی هه همیشه مه ترسی به خش ده بی ، چونکه نه گهر شه ری دۆراند ، نهوا ژبرکه وتوو تو ده بیټ و نه گهر سه ریش کهوت نهوا ده بیته دیل و ژرده سته ی . ههر بو نه م مه به سته ش نمونه که ی پا پا یولیوسی دووهم ده گرم که هینامه وهو که هیشتا تازه به تازه یه ، بیگومان نهو

رینگایه‌ی ئەو گرتی‌یه‌بەر گەلی له وردیینه‌وه دوور بوو ، له بەر ئەوه‌ی ئاره‌زووی داگیرکردنی فەراراپانی پێوه‌ناکه ته‌واو مل بو ده‌سلاتی بیگانه‌ی داگیرکەر که‌چ بکا . به‌لام ته‌نیا خۆشبه‌ختی هۆیه‌کی سی‌یه‌می بو خولقاند که نه‌یهیشت تالاوی ئەو سیاسه‌ته چه‌وته‌ی بنۆشی . چونکه وه‌ختی هیزه سه‌رباره‌که‌ی له رافینادا شبکیزا ، سوپسراپی‌یه‌کان راپه‌رین و به پێچه‌وانه‌ی بو‌چوونه‌که‌ی خوی و ئەوانی تریشه‌وه ، سه‌رکه‌وتوو‌ه‌کانیان ده‌رپه‌راند و به‌وه ئەم ، هه‌م له به‌دیل‌گرتنی له لایه‌ن دوژمنانی‌یه‌وه که‌هه‌لان و هه‌م له ژێرده‌سته‌یی هیزه سه‌رباره‌که‌ی که له سایه‌ی چه‌کی خه‌لکی تره‌وه نه‌ک چه‌کی خوی سه‌رکه‌وتنی به‌دی هینابوو ، رزگاری بوو . یا فلۆرنسای‌یه‌کان ، له‌بەر ئەوه‌ی هیزی سه‌ربازی‌یان که‌م بوو ، ناچار بوون بو په‌لاماردانی پیزا ، ده‌هه‌زار سه‌ربازی فه‌ره‌نسای‌یه‌کی به‌کری بگرن و به‌وه خویان خسته به‌ر مه‌ترسی‌یه‌کی هینده سه‌خت و سه‌مه‌وه که‌له‌هیچ رۆزگارێکی له‌وه‌به‌ری خه‌بات‌کرنیادا تووشی نه‌بوو بوون . یا ئیمپراتۆری کۆستانینه . به‌مه‌به‌ستی به‌ر‌هه‌ستی‌کردنی دراوسێکانی ، ناچار بوو ده‌هه‌زار سه‌ربازی تورک بو یۆنان بنێری . به‌لام که‌ شه‌ر کۆتایی هات ، ملیان بو گه‌رانه‌وه نه‌دا و به‌وه یۆنان له ژێر سایه‌ی کافه‌کاندا ، بو ماوه‌یه‌کی دوورودرێژ دوو‌چاری کۆیله‌تی بوو .

یا ده‌شی به‌کارهینانی ئەم جووره هیزه له لایه‌ن ئەو که‌سه‌وه‌ی ئاره‌زووی له داگیرکاری نیه . شیوه‌ نایینی‌یه‌ک‌یی چونکه ئەم گه‌لی له هیزی به‌کریگراو به مه‌ترسی‌یه‌و زۆر جاز کاولکاری‌یه‌کی سه‌راپانی له‌گه‌ل خۆیدا ده‌هینی ، له‌بەر ئەوه‌ی هیزێکی به‌کگرتوو‌ه دلسۆزی و تاعه‌ت‌کردنی بو که‌سانێکی تره . له کاتی‌که‌دا هیزی به‌کریگراو . ئەگه‌ر هات و سه‌رکه‌وتنی به‌دی هیناو ئەگه‌ر خۆشبه‌ختی‌یشی له نه‌کدا نی . هینشا ماوه‌یه‌کی زۆری پێده‌وی تا بتوانی ئەزیه‌ت پێ‌بگه‌یه‌نی ، چونکه له لایه‌که‌وه به‌کگرتوو نی‌یه و له‌ولای تریشه‌وه په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل تۆدا ، له شیوه‌ی به‌کریگرتندا‌به‌و تو مووجه‌ی ده‌ده‌یتی . هه‌روکوو ئەو که‌سی سی‌یه‌مه‌شی که بو سه‌رکردا‌به‌تی‌کردنی هه‌لتی‌زادوه . له وزه‌یدا نای وا خه‌یرا ده‌سه‌لانیکی ئەوتو ده‌سگه‌ر

بجا که بتوانی چه زره بهت لی بیدا . یا به واتایه کی تر مه ترسی ی گه وره له هیزی به کریگیرو
له ترستی و رایی به که یدایه له شهر کرد ندا ، له کاتی کدا مه ترسی له هیزی سهرباز له
نازایه تی و به جهرگی به که یدایه .

بویه میری ناقل خوی له م جوړه هیزه به دوور ده گری و ته نیا پشت به هیزی
تایه تی خوی ده به ستی و وهایشی به لاوه په سند ده بی که له نه نجامی به کارهینانی
هیزه که هی خویدا شهر بدوری ، نه که به هیزی که سانی تر بیاتوه ، چونکه له سهر نه و
باوړه ده بی که سهر که وتیک له سایه هیزی بیگانه وه به دی هیترایی قوت ناشی به
سهر که وتن دابری . جا من کو له وه ناکه مه وه که بو نمونه حیکایه تی قه یسهر بو رجیوا
کرداره کانیتان بو بگریمه وه . ثم دوقه به هیزیکی سهرباری بیگانه که سهرجه می له
فهره ینسانی به کان پیک هاتبوو ، په لاماری ناوچه ی رو مانای داو به هو ی ثم هیزه وه
توانی تمیولاو فورلی داگیر بکا . به لام که ههستی کرد یوونی ثم هیزه چ مه ترسی به کی بو
دروست ده کا ، په نای برده بهر هیزی به کریگیرو بهو حسابی که
پشت پی به ستیان ، کاریکی نه وتونی به مه ترسی زوری هه بی و چوو هیزه کانی
نورسینی و فیتیلی به کری گرت . ههروه ها سهر له نوی که سهری کرد ثم هیزه ش
سهر کیشن و ناتوانی لی یان دنیابی و ترسیان لیده کری ، پهرت و بلاوی کردنه وه و پشتی
به هیزیک به ست که خوی پیک یه وه نا . گومانی تیدا نی به ته گهر سهرنجیک بدینه
جیاوازی نیوان پایه و پله ی دوق له وه ختیکدا که پشتی به هیزه فهره نسایی به که و
دوایش به هیزه کانی نورسینی و فیتیلی به ستبو ، له گهل نه و وه خته دا که پشتی به
خوی و به سهربازه کانی خوی به ست ، به ثاسانی جیاوازی نیوان نه و سنی جوړه هیزه مان
بو دهر دکه وی ، چونکه ناو و ناویانگی به دوایدا به رده ام روی له پهره سندن کردو
که هه مو لایه ک روانی یان چون بوته تا که سهر دارو سهر وری هیزه سهربازی به کانی
خوی ، نیر که س نه یده توانی له بهریزی و پایه بلندیدا شان بدا له شانی .
ههر چنده من نامه وی له نمونه هینانه وه دا له میژوی نوئی یتالیا دوور بکه مه وه ،
به لام ناتوانم هیژوی سیرا کوزه بی فراموش بکم که له وه به ریش له یه کیک له

به شه کانی ئەم کتیبەدا دەر بارە ی دوام . ئەم پیاووە وەک وتم ، کرا بە سەر کردە ی
 لەشکری سیرا کۆزەو هەر لە گەڵ هەلیژاردنیشیدا خەمرا دەرکی بە بی کە لکی ی هیزە
 ئیختیاری بە کە ی خۆ ی کرد که لە سەر شیوہ ی هیزە بە کریگراوہ ئیتالیا بی بە کان
 ریک خرابوو . ئینجا لە بەر ئەو هوشی هەستی بە مە ترسی ی هەردوو حالە تی هێشتە نوہ ی یا
 دەس پیوہ نانی کرد بوو ، هە لسا ونجری کردو ئەوسا بە پشتبە ستن بە لەشکریکی خۆ ی
 نە ک بە لەشکری کەسانی تر ، چووہ کۆری شە رپوہ . هەروہا حیکایە تیکە تر ی
 سەردە می کۆن (تەورات) دینمە وە کە نمونە بە کی زۆر گە شە و ئەم مە سە لە بە چاک
 روون دە کاتە وە . وەختی داود (٦٥) داوای لە شاوول (٦٦) کرد ماوہ ی بدا بچی . لە گە ل
 پالە وانی فە لە ستین جۆلیاندا بچە نگی ، شاوول بە مە بە ستی هاندانی ، چە ک و
 قە ئغانە کە ی خۆ ی پیشکە ش کرد . بە لآم داود کە تاقی ی کردنە نوہ ، رە تی کردنە نوہ و
 مە عزە رە تی ئەوہ ی خواست کە ناتوانی لە شە ردا بە کاریان بپێ ئی و وە های لا
 بە سندر تریوو کە بە قوچە قانیو خە نچەرە کە ی خۆ ی روو بە رووی دوژمنە کە ی بوە ستیتە نوہ .
 بە کورنی چە کی کەسانی تر یا هیواو ئاوات پووج دە کاتە نوہ ، یا شکستی دینی ، یا
 سە روو توانای خۆ ت بارت لە سەر شان کە ئە کە دە کاو یاخود لە کانی شە ردا لە
 جم و جوولت دە خا . بو نمونە پادشا شارلی حە و تە می (٦٧) باوکی پادشا لویسی
 یاز دە هەم ، دوا ی ئەوہ ی لە سایە ی خو شبە ختی و تازایە تی خۆ ی نوہ فەرە سانی لە
 دە ست ئینگلیزە کان رزگار کرد ، دەرکی بە وە کرد کە پیو ستە شان دا بداتە سەر هیزی
 سە ربا زانی تاییە تی خۆ ی و لە مە ملە کە تە کە یدا ، سیستمیکی بو سە ربا زگرتن و بو
 هیزی پیادە دانا . بە لآم زۆری پی نە چوو پادشا لویسی کوری ، ئەو هیزی پیادە یە ی
 بلاوہ پی کردو کە و تە بە کریگرتنی جە نگاوە رە سو یسرایی بە کان کە ئە مە گونا هیک بوو
 کردی و ئەوانە شی بە دوایدا هاتن لە سە ری رو یشتن و وە ک ئیستا نیشانی دە دە ین ،
 بووہ هۆ ی مە ترسی بە کی گە و رە بو بو مە ملە کە تە کە . چونکە ئەم بایە خدانە بە
 سو یسراییە کان و رە ی سە ربا زە فە رنسانی بە کانی نزم کردە نوہ ، بە تاییە تی دوا ی

بلاوه پیکردنی هیزه پیاده که یان ناچار کردنی جه نگاوه ره کافی تریشیان بو چاوه روان کردنی یارمندی بیگانه که چوو بونه سهر فاک و فیکسی نهو باوه ره ی گوايه نه گهر هیزی سویسرائی په کانیان له ته کدا نه بی ، ناتوانن بیچنه کوژی هیچ شهریکه وه . بهم پی په فهرنسابی په کان وایان لیهاهت نه توانن بهر له سویسرائی په کان بگرنو به بی نه وانش هه نگانو نایان بو ههر بزووتنه وه به کی سهو بازی دژی لایه نه کافی تر لی بیته کاری نه کرده . ئاوه ها له شکری فهرنسا بووه له شکریکی تیکه له به کریگیراوان و له کور و کالانی خوئی که نه مه باشره لهو جوړه هیزه ی که سهرا پای له به کریگیراوان یا له بیگانه پیکدی ، به لام له هه مان کاتدا لاوازتره له هیزه نیشانی په ره سه نه که .

واپته گهم نهو نمونه به ی هیئامه وه به سهو دهریده خا که نه گهر پهره بهو سیستمه سهو بازی په بدرایه که شارل داینا بوو ، یا ههر هیچ نه بی وه خوئی بهیلا ریاه ته وه و کاری پی بکریه ، فهرنسا ده بووه هیزیکی سهو بازی ی نهو تو که ژنرکه و تنی بو نه بی . به لام که سانی بیبهش له حکمهت و وردیبنی ، زور جار دس ده که نه داهینانی هندی شتی نوی و له سهره تادا چیژی لیده بین ، که چی له وه بی ناگا دهن که به چ ژه هریکی کوشنده کوتای دی ، وه که له وه بهر له باسی دهرده کاولکاره کاندای نیشاره تمدا .

گومانی پیدا نی په نهو میره ی ناتوانی له وه ختی خویدا دهرک به گیرو گرفته کافی ناو ده و له ته که ی بکا ، مرو فیکسی بی به شه له میهره بانی که ره نگه که م که س هه بن له م بابه ته بن . ئینجا نه گهر له هوئی په که می نه مانی ئیمپراتوری رومانکان بکولینه وه ، بومان دهرده که هوئی که له نه نجامی به کریگرتی سهو بازه بیخیاری په (جووتی - قوطی) په کانه وه (۶۸۶) بوو له لایه ن رومانوه و ئیتر لهو میژووه وه ، هیزو مه زنی ی رومانو رووی له لاوازی کرد . چونکه جووتی په کان که و تنه ده ست به سهرداگرتی هه موو نهو خیر و به ره که ته ی که ئیمپراتوری په ته که به سهرا پایته ختیدا دهر ژانندن .

من دهموئی بگمه نهو نه نجامه ی که نهو میره ی پشت به هیزی تایبه تی خوئی نابهستی ، قهت هه ست به دلنیایی و سهر سه لامه تی ناکا ، به لکوو به پیچمه وانوه ،

هممو هیوا به کی دینه سهر ته نیا پشت به ستن به خوشبهختی ، له بهر نه وهی که له کاتی
ته نگښت وچه له مده دا ، له ری وشوینی راست و دروستی به راگری له خوکردن بی به ش
ده بی . پیاوایی به حکمه تیش هه رده م دانیا ن به وده دا ناوه که بهیچ که سیک له و مروف
لاواز تر نایی که بو به هیز کردنی خوئی ، پشت به هیزی که سانی تر ده به ستی . هیزی
تایه تی مروف بریتی به له و هیزه ی له هاوولاتی به کانی خوئی پیکدی ، یا له وانه ی پشتی
له زهوی ناده ن . نیت له مه دا بریکا ، گشت هیزه کانی تر یا به کریگی را وده بن یا بیگانه ی
سه ربار . خو ته گهر به وردی له کردار و ره فتاره کانی نه و چوار میره بکو لری ته وه که له م
به شه دا ناویان هیزا ، یا ته گهر له و ریازانه بکو لری ته وه که فلیپی باوکی نه سکه نده ری
گه ووه و سولتانه کان و جمهوری به ته کان له ری کخستی هیزه کانیا ندا په پره ویان
کردوون ، نه و فیربوونی چوینی ری کخستی نه م جوړه هیزه تایه تی به ناسان ده بی .
واتیده گم له م باسه دا پیویست به له وه زیاتر پهل هاویشتن نا کا ، چونکه نمونه م زور
له سهر هینا به وه .

رکی به رسانی میر برام به به بازی نختیاری

میرده بی له جه ننگ و له شیوه کانی و له چوئیتی هه لسووراندنی به ولاره ، هیچ
 نامانجیکی تری نه بی و بیر له هیچ شتیکی تر نه کاته وه و لی نه کولیته وه ، چونکه شهر کردن
 بو نه و که سه ی جلوه ی سهر کردایه تی کردنی ده گریته ده ست ، تاقه هونه ریکه و پیوستی
 پی ی ده بی . خو وه نه بی نه م سیفه ته به که لکی ته نیا نه و که سانه بیته که به میری له
 دایک ده بن ، به لکوو یاریده ی که سانی تریش له کور و کالانی گهل بو گه یشتن به پایه ی
 میرایه تی ده دا . زور جار رووی داوه که نه و میره ی پتر بیری له خوشحالی و رابواردن
 کردوته وه وه که له چه ک ، میرایه تی به که ی له ده ست داوه . بویه گومانی تیدانی به که
 پشت گوی خستی هونه ری جه ننگ ، ده بیته هو ی سهره کی ی فه وتاندن و له ده سیدانی
 ده وله تان . له کاتیکیدا وه ستانی و قال بوون تیایدا ده بیته مایه ی ده سگیر خستی
 ده وله ت و میرایه تی

بۇ ئىمۇنە فرانسىيىسىگۇ سفۇرزا لە ساىەى چەكەكە يەوۈ ، لە مرۇقىكى ئاسايى يەوۈ بە پايەى دۇقايەتى مىلان گەيشتە . بەلام كورەكانى لەبەر ئەوۈى وىستيان خۇيان لە گىچەل و ئىرك و ئازارى شەر بەدوور بىگرن ، لە پلەى مىرايەتى يەوۈ داخزانە سەر پلەى هاوولائق يەكى ئاسايى . رەنگە يەكىك لەو ئەنجامە نەگريسانەى كە نەدارايى لە چەكدا دەيىنئە كايەوۈ ئەوۈى كە تووشى زەلىلى و رىسوايىت دەكاو ئەمەش لە نرخی مرۇف كەم دەكاتەوۈ ھەموو مېرىك دەئى خۇى لى پپارىزى ، وەك لە دوايدا روونى دەكەينەوۈ . ئىنجا لەبەر ئەوۈى ناتوانزى ھىچ بەراوردىك لە نىوان مرۇقىكى چەكدارو يەكىكى بىچەكدا بىرى ، قەت رەوانى يە وای بۇ بىچىن كە دەشى چەكدارىك بە حوسن و رەزاي خۇى سەر بۇى چەكىك شۇر بكا ، ياخود بۇى چەكىك لە ناو دەستەو ئاقە چەكدارەكەى خۇيدا سەر سەلامەت دەر بىچى . چونكە سەير دەكەيت ئەم ئاغا ئەو خزمەتكارى خۇى دەبوغزىنى ، يا ئەويان گومان لە دلسۇزى خزمەتكارەكەى خۇى دەكاو بەم جۇرە پەئوۈەندى لە ئىوانىندا دەپسى . بۇيە نەقام لە كاروبارى سەربازىدا ، جگە لەو گىچەلانى ئىشارەتم پىدا ، لەلايەن سەربازەكانىشى يەوۈ بە چاوى سووك سەير دەكرى ، ھەروكوو ئەوۈىش لە لاي خۇيەوۈ دەكەوئە گومان كەرنەوۈ لە دلسۇزى ئىوان .

بەم پى يە مېر دەئى نەيەلى بېروھوشى لە ھونەرى جەنگك دابر بى و لى دۇور بىكەوئەوۈ پئويستە لە رۇزائى ئاشتىدا زياتر بايەخى پىدا وەك لە رۇزائى شەر كە ئەمەشى بە دوو شىوۈ بۇ دەكرى ، ئەو دووۈش ئىشكردىن لىكۆلئەنەوۈن . بۇ ئىمۇنە لە رووى ئىشكردەنەوۈ ، لە سەرى پئويستە كە جگە لە بەردەوام بوون لەسەر مەشق پىكردىن سەربازەكانى و جەلوگىر كەرنىان ، خۇيشى بەردەوام وەخت بە راووشكارەوۈ بەسەر بەرى و لەشى خۇى بە ماندووبوون و زەحمەتى چىشتن رابىئى و بە دەمىشى يەوۈ لە سروسقى و لاتەكەى بىكۆلئەنەوۈ ، وەك بەرزايى چياكان و قوولئى دۆلەكان و پانايى دەشتەكان و چوئىتى روبرو زەلكاۋەكان . بەلى . . . دەئى زۇر بە وردى لا لەم كاروبارانە بىكاتەوۈ ، چونكە بە دوو باردا سوود لەم زانىارى يە دەيىنى : يەكەمىان بە زانىنى ھەموو شت دەربارەى و لاتەكەى خۇى بۇ ئەوۈى پىر يارى باشتىن

ری و شوینی بو پاریزگاری لیکردن بو بدا . دووه میشیان زانیاری و تاقیکردنه وهی سه بارهت به ناوچه یه که هانی ده دهن به ئاسانی شاره زای ئه و ناوچانه ی تریش بی که ناچاری چاودیری کردنیان ده بی . بو نمونه شاخ و دۆل و دهشت و رووباره کانی تۆسکانیا ، تاراده یه که له هاوتاکانیان له میرایه تی به کانی ترده ده چن . به م جوړه پیاو له ریگگی شاره زابوونی ناوچه یه که وه ده توانی وه زعی ناوچه کانی تریش بی بزانی . بویه ئه و میره ی له م به هره یه بی بهش ده بی ، مەر جیکی هه ره سه ره کی ی سه ره کرده له خویدا ون ده کا . چونکه هه ره ئه مه به که فیبری ده کا چون دوزمه که ی ده دۆزیته وه و له کویدا له شکرگای داده مزربنی و چون سه ره کردایه تی له شکرکه ی ده کا و نه خشه بو شه ره کانی داده نیو چون شاریک ئابلووقه ده دا ، به مه ره جیکیش بزانی چون سوودی لیده بینی .

نووسه ران و میژونوسان ، ستایشیکی زوری فیلو بومینی میری ئاخ یه کانیان کردوه ، له بهر ئه وه ی که له روژانی ئاشتیدا بیر ی له هیچی تر نه ده کرده وه ته نیا شه رو شیوازو ری و شوینه کانی نه بی . ته نانهت که له گه ل هاو رریکانیدا چوه بو لادی ، زور جار راهه ستاوه و لی پیرسیون : ئه گه ر دوزمن له سه ره ئه و یاله و ئیمه ش له گه ل له شکره که ماندا ئالیه دا بین ، سوودی شوین بو کام لا ده بی؟! . یا چون ده توانین بیگه بینی بی ئه وه ی بیه ئین پیشوی بکه ویته ناو هیزه کانه وه؟! یا ئه گه ر ویستمان بکشینه وه ، ده بی چی بکه یه ئه گه ر دوزمنیش کشایه دواوه ، ده بی چون دوا ی بکه وین؟! . ئینجا به ده م ریگا وه گشت ئه و ری که وتانه ی بو باس کردون که ده شیا له هه ره له شکرک رووبده نو گوی ی له بیرو رای ئه وان گرتوه و رای خویشی به پالپشتی چه ندین به لگه و بورهان ده برپوه . بویه له سایه ی ئه م بیرو باوه ره وه که هه میسه له که له یدا ده گه را ، له سه ره کردایه تی کردنی له شکره که یدا هه رده م بو رووبه رووبونه وه ی هه ره رووداویک له سه ره پی بووه .

به لام سه ره بارهت به یه کاره یانی ئه قل ، له سه ره میر پیوسته میژوو بخوینیته وه و له کرداره کانی پیاوانی هه لکه وتوو بکوئیته وه ، تا سه رنج بداته ری و شوینیان له شه پرکردناو له هوی سه ره کوتن و ژرکه تیان وردیته وه ، بو ئه وه ی له

سەرکەوتنەکانیاندا شوێنەبیان هەلبگرێج و لە ژێرکەوتنەکانیاندا خۆی لە هەلەو
 چەوێ بەکانیان پارێژی . هەرەها وەك ئەو پیاوانە کردار بەکا کە ئەوانیش لە رابودودا
 لاسایی یەکیکیان کردۆتەو کە ستایش کراي و سەری بەرزکرايێتەو و پایەبلند و
 کردەووی کاری گەری بۆ هەموو کەس ئاشکرا و دیار بوو بۆ هەر ئەمەشە کە دەوتری
 ئەسکەندەری گەرە لە لاسایی کردنەووی ئاخیلداو^(٦٩) قەیسەر^(٧٠) لە
 لاسایی کردنەووی کۆرشدا کردوویانە . گومانی تێدانی یە هەر کەس ژبانی کۆرش بەو
 شیوەیەشیکز و نووفون^(٧١) نووسیویتی بچوئیتەو ، بە بەراورد لەگەڵ سەرگوزەشتە
 ژبانی شیبیودا^(٧٢) ، بۆی دەردەکەوی کەچۆن هۆی سەرکەوتنی ئەم لە
 لاسایی کردنەووی ئەودا بوو و چون کتومت شوئینی ئەو سیفەتانی کۆرشی
 هەلگرتو کە ئیکز تۆن دەسنیشانی کردوون و بریتی بوون لە دلنەرمی و بەزەیی و سۆز و
 هەستی مروفایەتی و بیرنازادی .

میری ژیر دەبی ئەم جۆرە ری و شوئینە بگرێتە بەرو لە روژانی ئاشتی دا بەبی ئیش دانە
 نیشی ، بەلکۆ بەردەوام بی لەسەر چالاکی و کۆشش کردن ، تا ئەگەر چەرخ
 بەخت سوورا ، بۆ رووبەر و بوونەووی هەر جەزەبە یەکی لە سەری بی و بتوانی
 بەسەر هەر گێچە ئیکیدا زال بی .

ئەوگاروبارانەى بۆمروڧ و بە تايىبەتى بۆمىردەبىنە مايسى ستائىش كىردىن ياتانوت لىدان

ئىستىنا پىويستە ئەورى وشوۋىن و بىنچىنانه نىشان بدەنەن كە مىر دەنە سەبارەت بە رەغىبەتەكەى خۇي و دۇستانى لە سەريان بىروا . بەلام لەبەر ئەوەى كە زۇر كەس بەدوورودرىۋى لەسەر ئەو ياسەيان نووسىوہ ، دەترسم ئەم نووسىنەى من لە بارەىوہ ؟ شىوہ لەخۇبايى بوونىك بنونى ، بەتايىبەتى كە بىروپام تىايدا لە كەسانى تر جىباوازە . لە گەل ئەوہ شىدا ، من كە مەبەستە شتىكى ئەوتۇ بنووسم ئەوانەى تىدەگەن سوودى لى بىين ، وای بە چا كتر دەزانم يەكسەر بچمە سەر بارە دروستەكانى باسەكە نەك شتە خەيالاًوى يەكانى ، چۈنكە گەلى كەس هاتوونو چەندىن كۆمارو ومىرايەتى يان بە خەيال بنىات ناوہ نى ئەوہى لە جىهانى راستەقىنەوا ھەبن . ئەمەش لەبەر ئەوہ بە كە ئەورەوتى

ژانەى له سەرى دەروڤن ، زوڤر جياوازه لهو رهوتەى كه گوايه دەبى له سەرى
 برۆڤن . ئىنجا ئەو كەسەشى به هيوای روودانى شتىك كه به تەمايهتى پشت دەكاتە
 حازرى ، له برى فېربوونى چۆنئىى خوڤاراستن ، رىگای خوڤه فېرۆدان دەگرېته بهر .
 گومانى تيدانى به ئەو مروڤەى دلسافى و خېرخواڤى له هەموو شتىكدا دەكاتە پېشەى
 خوڤى و بهو هەموو ژماره زۆرهش له خەلكى پەراگەندە دەوره دراوه ، تووشى
 خەفەتبارى و سەراسيمەى دەبى . له بهر ئەوه پېويستە هەر ميرىك كه دەيهوى
 پاريزگارى له خوڤى بكا ، فېر بى چۆن له دلسافى و خېرخواڤى به دوور دەگرى و دەبى
 ئەم فېربوونەيشى به پى پى پېويستى هەر حالەتىك كه تووشى دى به كار بهننى يا
 نه هيننى .

جا بهم پى به ئەگەر من له لای خوڤه وه واز له باسکردنى ئەو كارو بارانە بېم كه
 په يوه ندىيان به ميرە خەيال لوى به كانه وه ههيه و لهو باهە تانەيان بدويم كه په يوه ندىيان به
 ميرە واقعى به كانه وه ههيه ، ئەوا دەلیم : هەر مروڤىك و به تايهتى ميرە كان وهختى
 پاھى كى بلنديان دەدرىتى به جوڤه سيفه تىكى وه ها ناوبانگ دەردەكەن كه يا دەبېتە مايهى
 ستايش كردن وه يا تانوشلېدانيان . بهم جوڤه دەشى ئەم ميرە به سەخى و دەس بلاو
 بدرېتە قەلەم و ئەوى تر به رەزىل و پيسكه (وام به پەسند زانى ئەم زاراوه تۆسكانياى به
 به كار بېم) ، يا ئەم مير بەرچاوتېرەو ئەوى تر تېرنەخوڤو تەماعكار ، يا به كىكيان
 دلرەق و نەگريسەو دووه ميان بەرەحم و بەزەبى ، يا رەنگه به كەم به ئىن شىكىن ئى و دووه م
 به وه فا بو به ئىن . يا ئەمیان بوودە لەو ترسنوك بىو ئەويان به هيزو و ره په كى پتەو ، يا
 به كەم خوڤس مه عشەرو مروڤ پەرور بى و دووه م لووت بەرزو توور ، يا ئەمیان
 داوڤ پيس و بى رەوشت بى و ئەويان پاك و بىگەرد ، يا به كەم قسەرو بى و دووه م
 فېلباز ، يا ئەم سەركيش بى و ئەو هېمن ، يا ئەم بهو يقارو ئەو گالته چى ، يا ئەم
 به دېن و ئەو بى دین . . . هتد . بىگومان من دەزانم گشت خەلكه كه ئەويان لا پەسندە
 كه مير هەلگرى هەموو ئەو سيفه ته چاكانە بى كه ئىشارەتم پيدان . بهلام له بهر ئەوهى
 قەت بو هينچ مروڤىك ناسازى بېتە خواهنى هەموويان و په پرەو يشيان بكا كه بارودوخى

مروّقا به تی خوئی ماوهی ئەوه نادەن ، بۆیە پێویستە میر هه‌مینه‌ ژبرو سه‌نگین و بیرورد
بی بتوانی خوئی له‌و فه‌زیحه‌ تانه به‌ دوور بگری که ره‌نگه له‌ ئەنجامی ئەو جوّره کرده‌وه
چه‌وتانه‌دا پینه هۆی له‌ده‌سدانی ده‌وله‌ته‌که‌ی ، هه‌روه‌کوو ده‌بی خوئی له‌و باب‌ه‌ته‌شیا
پارێزی که ره‌نگه نه‌بته هۆی ئەو له‌ده‌سدانه‌و ره‌نگیشه بین .

به‌لام خو ئەگه‌ر هه‌ر نه‌یتوانی خوئی به‌ دوور بگری ، ئەوا پێویسته به‌ جوړیک
کاریان پی‌یکا که نه‌یه‌لی ئاشکرا بین . ئینجا وه‌کی تر ئەگه‌ر سه‌یری کرد هیچ
رێگایه‌کی تری بو پارێزگاریکردن له‌ ده‌وله‌ته‌که‌ی له‌ به‌رده‌مدا فی‌یه به‌بی ئاشکرا بوونی
هه‌ندی له‌و کرده‌وه چه‌وتانه ، ئەوا ده‌بی هیچ گوی نه‌داته تانوت لێدنی ، چونکه
قول بوونه‌وه له‌ وردکردنه‌وه‌ی کاروباردا ده‌بێته هۆی ناچاربوونی کردنی هه‌ندی شت که
هه‌رچه‌نده وه‌ک چاکه‌کاری دینه پێشچاو ، به‌لام ئەگه‌ر په‌رپه‌وکران بو مروّف ده‌بته
هۆی مالوێرانی ، له‌ کاتی‌کدا زوور شتی تر هه‌ن له‌ خه‌راپه‌کاری ده‌چن ، که‌چی ده‌بته
مایه‌ی زیاتر هه‌ست کردنی مروّف به‌ دلنیاپی و به‌ختیاری .

سەنئەت و سىكەت

ئىستى ئەگەر بىگەرپ ئىنەنە سەر يەكەمىنى ئەو سىفەتەنەي لەو بەر ئىشارەتم پىدان ، بۇمان دەردە كەوى كە دەپ بلىم : چاكتروايە مروڧ سەخى و بەخشندە ئى ، بەلام لەگەل ئەو شەك سەخاوت بەو جۆرەي خەلكى ئىدەگەن ، دەشتى بىتتە ھوى جەزىرە بىلدانت ، چۈنكە كارپىكردنى لە شىۋەي چاكە كارىداو بە رىگاي راستى خۇيدا ، وا ناكەوئەو بە خەلكى پى بزانن و دواچار دەتخاتە پەر حالەتى گوناھبار كەردنەو بە سىفەتتىكى پىچەوانە . بۇ نمونە ئەو مروڧەي ھەز دەكا ناوبانگى لە ناو خەلكىدا بە سەخاوت بلاو بىتتەو ، دەپى ھىچ كامىك لەو بەخشىنانە نەخاتە پشت گوى كە مانا ئى ئەو پەرى پاىە بلندى دەگەنن . ئىنجا ئەو مېرەي لەم بابەتە ئى ، ديارە زورى پى ناچى گشت خايەومايەي خوى بەم رىگايەدا ئىدەنى و ئەوسا ئىتر ئەگەر ھەر نەبوست دەسبەردارى ئەو ناوبانگەي خوى لە سەخاوتەدا بىي ، ناچار دەپى گەلى باجى قورس و گران بجاتە ئەستوى گەلەكەي و بىتتە دەسپرو راووروتكەرو بۇ دەسگىر خىستى پارەو پوول كۆ لە ھىچ كەردەو ھو كارىك نەكاتەو . خۆكە داشخزايە ئەم جۆرە حالەو ، ئىتر گەلەكەي دەكەوئە بوغزاندىنى لە تاو ھەزارىي خوى دەسلە

زیر لنگر تفتی، نهو هملده گری و بهم شیوه به وهها ده که و بیفته وه که نهو له پیناری سوودی
ژماره به کی که مدا، بهو سه خاوه تهی زیانی به ژماره به کی زور له خه لکی گه یان دبی،
ههروه کوو زوری پی ناچی ههست به به که مین پشیوی ده کا چهنده که م بایه خیش بی و
به دوای هدر سر کیشی به کدا پتر ده که و پته بهر مه ترسی به وه. وه کی تر نه گهر نهو میره
له خوی به ناگا هاته وه و ویستی سیستی نهو جو ره مامه له کردنه ی خوی بگوری، نهوا
به کسه به تومه تی ره زیلی و پیسکه بی گونا هبار ده کری.

که وای میر نه گهر نه ی توانی سه خاوهت وه ک چا که کاری به کی به بی تووش بوونی نهو
ناوبانگ ده کردنه بگریته خوی و نه گهر ژرو وریاش بی، له سهری پیویسته نه به لی
وای لی بی به پیسکه ناو بری، چونکه روژگار بو خه لکه که ی روون ده کاته وه که نه م
به پیچه وانه ی تیگه یشتی نه وانه وه، پیاویکی زور سه خینه، له بهر نه وه ی که سهر
ده کن وا له ریگه ی دهست نو و قاننده که ی له وه بهری به وه وای لی هاته وه به داهانی
خوی کاری خوی مه یسه ده کاو چی پیویست بی بو خو پاراستن له رووی ههر
که سیکدا که بیژ له شهر پی فروشتی بکاته وه، بوی مسوگه ره و چهن دین پروژه به بی
گران کردین باری شانی گه له که ی ده باته سهر و له نه نجامدا لای گشت نهو که سانه ی
مال و مولکیان لی زهوت نا کا که زور به ی هه ره زوری خه لکه کن، به راستی ده بیته
میز یکی سه خی و بو نه وانه شی هیچیان پی نابه خشی که ژماره به کی زور که من ده بیته
پیاویکی پیسکه. له سهرده می ئیستاماندا زور کاری مه زغان دیوه و گه سائیک،
به جی یان هیناؤن که به پیسکه دراونه ته قه لم، له کاتیکدا نه وانی تر چاره نووسیان،
مالویرانی بووه. بو نمونه پاپا یولیوسی دووه م هه رچه نده ناوبانگی به سه خاوه
ده کردوه نه م ناوبانگی بو چونه سه رته ختی پاپایه تی به کار هینا، به لام له دواییدا بو
نه وه ی بتوانی پیویستی به کانی جهنگه کانی مسوگه ر بکا، ناچار بو واز له و
سه خاوه ته ی بهینی. یا پادشای ئیستای فهره نسا، چهن د جهنگی که به ریا کردوه
بی نه وه ی هیچ باجیکی زیاده بار بجانته نه ستوی گه له که ی، چونکه به هوی
دهس پیوه گرتنه وه له زاوردودا، توانی جی ی هه موو نهو مه سه ره فه نااسایی یانه پر
بکاته وه که تووشیان بوو. یا نه گهر پادشای ئیستای ئیسپانیا سه خی بووایه،

نمیده توانی خوئی بدا له و ژماره زوره پروژه بهی که هموویان شه نجامیان سهرکه وتن بووه .

له بهر گشت ثم هوپانه ، میر نه گهر بیهوی خوئی له رووتاندنه وهی گه له گهی به دورور بگری و بو خو پاراستن بیته خاوه نی تواناو دهسه لاتی خوئی و ماووش نهادا تووشی ههژاری و رهزالی ههژاری بی ، ده بی زور بایخ به ناوبانگ ده رچوونی به پیسکه نهادا خوئی ناچاری زهوت کردنی مال و مولکی نه کا ، چونکه پیسکه بی به کیکه له و سیفه ته خرابانهی که توانای حوکمرانی کردنی پیده به خشی . خو نه گهر وترا : قهیسره له ریگهی سه خاوه ته که به وه ئیمپراتوری به که ی ده سگری بوو ، یا زور کهسانی تر به سه خاوهت یا هه هر هیچ نه بی به خو به سه خی نیشاندان گه یشتونه ته به رزترین پایه و پله ، ثوا من له وه رامدا ده لیم : تو له ئیستادا میریت یا خود به ریو هیت بیته میر . جا سه خاوهت له حاله نی به که مدا زه ره به خشه ، به لام له دووه مدا دیاره که پیویسته و ده بی خه لکی به سه خی و به خشندهت بدنه قه لیم . قهیسره به کیک بوو له وانهی به ثاواته و بوو بیته سهرداری روما ، به لام وه ختی نه و ثاواتی سهرداری بهی بو خوئی به دی هینا ، نه گهر بزیا به وهستی به مهسره فوه نه گرتایه ، بی شک ئیمپراتوری به که ی کاول ده کرد . ههروه ها نه گهر که سانیک هه بن له وه رامدا بلین : ژماره به کی زور میر هه بن له ریگهی له شکره کانیا نه وه زور کاری مهزنیان به جی هینا وه له گه ل نه وه شدا به گه لی سه خیو به خشنده ناسراون ، منیش له وه رامیاند ده لیم : میر یا له سهروهت و سامانی خوئی مهسرهف ده کا یا له هی ره عیه ته که ی وه یا خود له هی کهسانی تر . جا به رای من ده بی نه وه که ی خوئی ده منج پیوه بگری ، به لام سه بارهت به وانی تر ده بی به خشنده بی . چونکه گومانی تیدا نی به به خشنده بی بو میریک که به خوئی و له سگری که وه هیرش ده یاو له سهر نه وه دهسکه وتانه دهژی که له ریگهی زهوت کردن و سه رقه بلاندن و دهس به سه و اگر تین مال و مولکی کهسانی تره وه به دی یان دینی ، کاریکی پیویسته ، له بهر نه وهی نه گهر به خشنده نه بی سه رباره کافی دوا ی نا کهون . بهم پی به تو بوت هه یه نه گهر مهسه له پیوه ندی به سهروهت و سامانی خوت و ره عیه ته که وه نه بی ، گه لی به خشنده و سه خی بیت ، چونکه مهسرهف کردنت له سهروهت و سامانی

که سانی تر، وهك چۆن سیرۆس و قهیسەرو ئەسكەندەر کردیان ، ئەك له ناوبانگت كەم
ناكاتەوه بەلكوو زیاتری دەکا ، له كاتیكدا مەسرهف كردنت له سامانی خۆت زیانت
پێده بەخشی ، بگره هیچ شتیك هیندهی سهخاوت و بهخشندهی بۆت زەرەربەخشی
نای و هەر که كهوتیته داوی یه وه ئیتر توانای کاریکردنیت نامینی و له ئەنجامدا ده بیته یا
ههژاریکی لات ، وه یاخود کابرایهکی ریسواو رهزاگران ، ئینجا ئەگەر ویستیشت له
ههژاری یه که رزگارت بی ، ناچار دهی بیته راوړووتکه ریک و ئەوساش ره عیه ته که
ده تبوغزین . جا میر بهر له هه موو شتیك دهی خوی له ریسواو بوون یا بوغزاندن به دووز
بگری که گومانی تیدا نی یه بهخشندهی به ره و یه کیك له دوو ئەنجامه ی راده مالی ،
بۆیه چاکتر وایه پیسکه بی . ئەمیان ئەوپه ره که ی ده تخته بهر حاله تی ریسواو بوونه وه
ئهك بوغزاندن که باشتره له وهی هه ژاری یه که هانت بدا بیته دزو جهرده و ئەوسا
بکهو یته بهر حاله تی هه م ریسواو بوون و هه م بوغزاند نیشه وه .

دَلنه می و دلره قی ئایا ضوئه ویت بیت باستره یا ترینه ر؟

ته گهر در یژه ی پی بده بن و لهو سیفه تانه ی تریش بدوئین که لهو بهر ناومان بردن ،
 نهوا من وای بو ده چم که چاکتره میر وه های حهز لی بی ره عبه ته که ی به دلنه رم و
 بهر حمی بده نه قه لهم نهک به دلره ق و جه ره بهزه ، به لام له گهل نه وه شدا ده بی بزانی
 نه م دلنه رمی و بهر حمی به چون به کار دینی . بو نمونه قه یسه ر بو رجیا به دلره ق و
 بی بهزه بی ده درایه قه لهم ، که چی دلره ق به که ی ریک و پیک ی و به کیتی بو رومانا
 سازاند و دلسوژی تیدا چه سپاند . جا ته گهر له م باسه ورد بیینه وه ، بومان
 ده رده که وی نهو زور له گه لی فلورنسا بهر حم تر بوو که گویا به خو به دوور گرتن له
 سیفه قی دلره ق و بی بهزه بی ، بووه هو ی ماوه دان به کاول کردن پیستویا . (۷۳) بو یه میر
 ته گهر دلنیا بوو که دلره ق به که ی ده بیته هو ی به کگرتنی گه له که ی و دلسوژی بان بو ی ،
 ده بی گوی نه داته گونا هبار کردنی بهو سیفه ته . ئیمه ته گهر چند نمونه به کی له سه ر
 به بیینه وه ، چاک بومان ئاشکرا ده بی که نه م جو ره میره زور له وانه به بهزه بی تره که به
 زیاده وه دلناسکی ده نوئین و له نه نجامیدا ده بنه هو ی روودانی چندین ئاشووی نه وتو

که گهلی خوین رشتن و راوور نکر دنیان لیده وه شیته وه . دیاره هم کاره ساتانه ش
 زهره روزیان پتر به سهرجه می میته که ده گه یهنن ، له کاتیکدا نهو حوکانه می
 به سهر هم و نهویاندا دها ، ته ؛ چند که سانیک ده گرنه وه . له بهر نهوه تازه میره کان
 به پیچه وانهی میرانی تره وه ، همه له چنگی ناوبانگک دهرچوون به دلره قی و
 جهر به زه بی دهر باز بین ، چونکه ده وله تیبیکی نوی که دروست ده بی ، ناسایی به
 بکه و یته بهر چه ندین مه ترسی به وه . له م رووه وه فهرجیل (۷۴) له زمانی دیدووه (۷۵)
 وتوتی :

«له سهر ههر میرنک پیوسته بو روو به روو بو ونه وهی ههر حاله تیکی ته نگه تاوی و بو
 جی به جی کردنی پیداویستی به نوی به کانی مهمله که ته که ی ، ری وشوینی گونجاوی خوئی
 بو سازیداو بو پاریزگاری لیکردنی شی ، له ماوه به کی دووره وه به دهوریدا پاسه وان
 دابنی» .

له گهل نه وه شدا ده بی له باوه رکردن به و قسه و باسه انه ی دهرین به گوی یداو له
 کاره لسوراندنیشدا وریا بی . نهو نایی له سیبه ری تابه قی خوئی بترسی ، به لکو
 پیوسته به شیوه به کی مام ناوه ندی نهو تو ده سه لاتی خوئی به پیئی که خوش بین و
 مروف پهره رانه بی و نه یه لی باوه ره خو هینانی زیاد له پیوست پالی بو که مته رخه می و
 گوی پی نه دان پیوه بنی و شهرمه زار بوونیش نهی هاویته باوه شی سهر سه ختی و
 دلره قی به وه .

جا لیره دا نهو پرسیاره دپته کایه وه که نایاچا کتر وایه خوشه ویست بیت زیاتر
 له وهی به هه بیته و ترسینه ر بیت ، یا خه لکی لیت بترسن زیاتر له وهی خوشیان
 بویت؟! .

بوخته ی وهرامی پرسیاره که نه وه به که پیوسته خه لکی هم لیت بترسن و هم
 خوشیان بویت ، به لام له بهر نه وهی زه حمه ته بتوانیت ههر دوو کیان پیکه وه له خوند
 کو بکه یته وه ، چا کتر وایه لیت بترسن وه که له وهی له لایان خوشه ویست بیت ، همه
 نه گهر ناچار بویت که یه کیکیان هه لیزیت ، چونکه ده وتری که خه لکه که به
 شیوه به کی گشتی سه لوه بی بارو ریا کارن و خو یان له مه ترسی به دوور ده گرن و زور

تہماعکاریشن . ئەوان ھەتا تۆبۆیان سوودبەخش بیت لە گەلتدا دەبن و خوین و ژانی
 خۆیان و مال و مندالیان و ھەرچی یان ھەبە لە پیناوتدا دەیبەخشن وەك لەو ھەر و تەم ،
 ئەمە لە وەختیکدا کە تۆ ھیشتا ھۆت تی یان نەکە وتوہ بەلام ھەر کە ھاتە سەر ئەو ھە
 ھۆت تی یان بکەوی ، بە رووتدا دەتەقنەوہ . بۆیە چارەنووسی ھەر میریک کە پشت بە
 بەلئینیان دەبەستی بی ئەو ھەری و شوینی تری بۆ خۆی دانای بی مالویرانی و تیکشکان
 دە بی ، چونکە ئەو دوستانە تی بەی لەسەر بناغە ی کربن و فرۆشتن بنیاد نرا بی نەك
 لەسەر بناغە ی پاک ی و مەزنی ی گیان ، دوستانە تی بەکی ساختە یەو ئەگەرچی بە
 پارە و پوول دە کەردی ، بەلام جینگە ی باو ھرو مومنانە نای و لەو بابە تە یە کە ھەر
 ھیندە ی پۆیستیت پی ی ھەبوو، وەك نەبووی و ھایە . ھەر و ھا خە لکی چەندە سل
 لە خراپە کەردن لە گەل ئەو کە سەدا دە کە نەوہ کە لی یدە ترسن ، ھیندە ش بۆ خراپە کەردن
 لە گەل ئەو کە سەدا خیران کە خۆی لە لایان خو شە و یست دەکا ، چونکە
 خو شە و یستی بەندی زنجیرە یە ک پە یو ھندی ی ئەو تۆ یە کە دەشی لە ئەنجامی خو پە رستی ی
 خە لکە کە داو لە ھەر وەختیکدا کە پساندن سوودو بەرژو ھندی ئەوانی تیدا بی ھەر س
 بی بی ، لە کاتی کدا ترس بەندی سل کەردنە و ھە لە سزادان و ئەم سل کەردنە و ھە ش کەم
 جار لە کار دە کەوی .

لە گەل ئەو ھەشدا میر ئەگەر خو شە و یستی ی بۆ مسوگەر نە کرا ، لە سەری پۆیستە
 ترسە کە بە شپو ھەبە ک بسە پی بی کە خۆی پی لە رق و کینە ی خە لکی بە دوور بگری ،
 چونکە دە گونجی کە ترس و نەبوونی رق و کینە شان بە شان ی بە کتر برۆن . ئەو میرە ی
 دە سدری بی ناکاتە سەر ژن و مال و مولکی ھاوولاتی یە کانی ، دە توانی ئەو شتانە تر
 دە سگری بخا . بەلام وەختی ناچاری زە و تکر دنی ژانی مرو قیک دە بی ، پۆیستە ر
 بە ھانە یە کی پە سەندو ھۆ یە کی ئاشکرای بە دە ستە وە بی . بۆیە بەر لە ھەموو شت
 پۆیستە خۆی نەدا لە زە و تکر دنی مال و مولکی خە لکی لە بەر تە و ھە ی مرو ف لە نی
 بیر چو ھە و ھە ی مردنی باوکی لا ئاسان ترە وە ک لە فەر امۆش کەردنی لە دەس چوونی میرات و بۆ
 مال و مولکی ، جگە لە و ھە ی کە بە ھانە بۆ زە و تکر دنی مال و مولک ھەردەم لە کایە داس
 ھە یە و ئەو کە سە ی ژبان بە راو روو تکر دنی دەس پی بکا ، بە ھانە بۆ رووتاندنە و ھە ی بە

کهسانی تر ده دوزیتوهه ، له کاتیکندا به هانه بو له ناوبردنی ژانپان ده گمهنه و زووشر ده پوو کیتوهه .

به لام میر وهختی له گهل له شکره کیدا ده بی و ژماره یه کی زور سهر باز هه لده سوورینی ، پیوینسته و ناچاری یه که زور گوی نه داته دابرینی له قه بی دلره ق له لایه ن خه لکه که وه به سهریدا ، هه به بی هه ناوبانگه ستمه بتوانی له شکره که ی به یه کترتووی و مل دان بو ریک و پیکی و هرکی سهرشان بهیلته وه . هه مه یه کیگ بوو له سیفته گرنکه کانی هانیال^(۷۶) که هه گهرچی سهر کردایه تی له شکرینی گه لی گهره ی پیک هاتوو له چهن دین نه زادی له یه ک جیای ده کردو له ولاتیکی بیگانه شدا ده جهنگان ؛ که چی ههچ نا کوکی یه کیان نه ده که وه نیوانه وه ، یا ههچ یاخی بوو نیکیان له رووی میزدا چ له روژانی خووش بهختی و چ له ماوه ی به دبه ختیدا لی نه ده وه شایه وه . هه مهش ته نیا ده گهریتوهه بو هه و جه ره زه پی یه له توانای مرووف به دهره ی که ده بنواند . ئینجا هه و سیفته ته ی له پال چهن دین سیفته ق چاکی تریدا ، له بهر چاوی سهر بازه کانی کردیانه مرووفیکی هه رده م به هه بیته و ترسیته ر ، بگره هه گهر هه م سیفته ته ی تیدا نه بووا یه ، سیفته ته کانی تری له وزه یاندا نه ده بوو هه و هه نجامه بیه خشن .

هه و نوو سهرانه ی له بیر کردنه وه بی به شن ، وای بو ده چن که له لایه که وه به تان و پوی کاره کانیدا هه لده و له لایه کی تریشه وه تانوت له هویه سهره کی یه که ی ریگا خووش کردن بو هه و کارانه ی بده ن .

گومانی تیدا نی یه هه و راستی یه ی دهر م پری و وتم که ره نگه سیفته ته چا که کانی تر بهس نه بن ، له مه سه له ی شپپودا (که نه ک ته نیا بو سهر ده می خوی به لیکوو بو ههر سهر ده میگ که بیره وه ری ی هه و دی تیدا زیندوو بی به بانگه) به ئاشکرا دهر ده که وی . هه وه بوو له شکره که ی له ئیسپانیادا لی ی یاخی بوو ، هه م یاخی بوونهش هه نجامی نواندنی لوتف و دلته رمی یه کی زیاد له پیویست بوو که بووه هوی ماوه دان به سهر بازه کانی بو شتی وه ها که له گهل سیستمی سهر بازیدا نه گونجی ، تا ته نانه ت فایبوس مه کسیموس^(۷۷) له کوبوونه وه یه کی کونگریسی پیراندا له سهر هه و هه لومه ی کردو به

تۆمەتی گەندەلکردنی سەربازانی لەشکرێزۆمانەکان گوناھباری کرد . ھەروەھاوەختی بەکێک لە ئەفسەرەکانی (لوکری)ی تیکشکاند ، ئەفسەرەکە نەیکرد بە دوایدا تۆلەوہسین پی ، ھەروەکوو شیبوو خۆیشی ئەو ئەفسەرە لەسەر ئەو کردەوہی دلنەرمی یە سزا نەدا . لەگەڵ ئەوەشدا زۆر کەس لە کۆنگرێسی پیراندا ھەزیان دەکرد بیانوو بو کردەوہکانی بھیننەوہو دەیانوت کە زۆر کەس ھەن چاکتر دەزانن خۆیان لە ھەلکردن پیاویژن وەك لەوہی ھەلەئە کەسانی تر راست بکەنەوہ . ئەم ھەلوئەستە بو شیانندی ناوبانگی شیبوو بەس دەبوو ئەگەر لە ژێر سایە کۆنگرێسی پیراندا نەژایە . ئەو سێفەتە زیان بەخشەئە ئەک ھەر بوو بە ژێرەوہو کەلاکەوت ، بەلکوو بۆیشی بووہ مایە سەربەرزى .

من قسەکانم سەبارەت بە باسی ترسو خۆشەویستی بەوہ کوتایى پیدئیم کە دەئیم : خەلکی بەپىئى ھەزو ئیرادەئى تايەئى خۆیان خۆشەویستىيان لا پەیدا دەئى ، بەلام بەپىئى ھەزو ئیرادەئى مېر ترسیان لیدەئیشى . مېرى ژیریش ئەو مېرەبە کە پشت بە دەسەلائى ناو چنگى خۆئى دەبەستى ئەک بە دەسەلائى ناو چنگى کەسانی تر و ئیتر تەنیا ھیندەئى لەسەر پېوئست دەئى کە شەخسى خۆئى لە رق و کینەئى خەلکی بەدوور بگرى ، وەك لەوہەر روونم کردەوہ .

نایا میر دہ بی ہون بہ لین بہ ریتہ بہر؟

گومانی تیدا نی یہ ہەر مروفتک دہ زانی کہ دہ بی سیفہ تہ چا کہ کافی میر بریتی بن
لہوہی لہ بہ لینہ کانیدا راستگو بی و بہ شہرافہ تہ ندی و سہر بہ زری یہ وہ بڑی نیک بہ
فرت و فیل و تہ لہ کہ بازی : بہ لآم لہ گہل تہ وہ شدا ، تا قیکردنہ وہ کافی تہم سہر دہ مہمان
سہماندویانہ کہ تہو میرانہی کاری گہ ورہو مہزنیان لیوہ شاوہ تہ وہ ، زور بایہ خیان بہ
بہ لینہ کانیان و بہ وہ فاداری بویان نہ داوہ ، بہ لکوو بہ فرت و فیل و قومار بازی و بہ
گالتہ کردن بہ تہ قلی خہ لکی و سہر لیشیواندنیان ، توانیویانہ لہ تہ نجامدا بہ سہر تہو
ہاوشانانہ یاندا کہ دلسوزی و وہ فاداری یان بؤ خویان کردو تہ قولہ تہما ، سہر بکہون .
تو پیوستہ بزانت کہ دوو ریگت بؤ شہر کردن لہ بہر دہ مدایہ ، یہ کہ میان بہ
ہوی قانونہ وہو دووہ میان لہ ریگہی ہیزہ وہ کہ دیارہ تادہ میزاد پنا دہ باتہ بہر
یہ کہ میان و تاژہل پنا دہ باتہ بہر دووہ میان . بہ لآم لہ بہر تہوہی ٹاسابی یہ کہ ریگہی
یہ کہ میان بہس نہ بی بؤ بہدی ہینانی ٹامانج ، تہو مؤوف لہ ٹاکامیدا ناچار دہ بی پنا
بہ ریتہ بہر ریگہی دووہ میشتیان . بویہ بؤ میر پیوستہ بزانی چون ہہردوؤ شیوہ کہ
پیکہ وہ بہ کار دہ ہینی ، واتہ تہوہی مروف و تہوہی تاژہ لیش . تہمہ ٹاموژگاری یہ کی
نوو سہرہ دیرینہ کانیشہ بؤ حوکرانان لہ رابردودا و نمونہ یان لہ سہر ٹاخیل و
چہندانیکی تر لہ میرہ کو تہ کان ہینا وہ تہوہ کہ چون بؤ پہر و ردہ کردنیان بہ

كانتووری (۷۸) ئەفسانەنى (شیرۆن) سپىردارون تارى وشوئىنى ئەو بىگرنە بەر . دياره مەبەست لەم رەمزە ئەفسانەنى يە نيوە مرووف و نيوە ئازەلە . ، ئەوە بووہە كە مير دەئى لە ھەردوو سروسشتى مروفانەو ئازەلەنەوہ شت فير بىئى ، چونكە ھىچ كاميان ناتوانى بەئى ئەوى تريان بئى .

ھەر و ھا ئەو ميرەى خوى بو فير بوونى چوئىتى کردارو کردەوہى ئازەل بەناچار دەبىئى ، پيوستە لەيەك كاتدا لاساينى ريوى و شيريش بکاتەوہ ، چونكە نە شير دەتوانى خوى لە تەلە پياريزى و نە ريوى يش دەتوانى لە رووى گورگاندا پاريزگارى لە خوى بکا . لەبەر ئەوہ ناچار دەئى بيئە ريوى تا تەلە بناسيئەوہو بيئە شير تا گورگ بتوقىئى . بەلام ئەوہى وەھاي حەز لى يە كە ھەر بە تەنيا شير ئى و ھىچى تر ، باشى بو ناچى . حوكمرانى زيرەك و وردبين كاتى دەبىئى وەفادارى بو بەئىنەكەى بوئى دەبيئە ماہى زيانگەياندن يە سوودو بەرژەوہندى خوى و ئەو ھويانەشى ناچارى ئەو بەئىندانەى کردبوون لە گايەدا نەمان ، دەئى بەئىنەكە لە ئەستوى خوى دايمالى . ديارە ئەگەر خەلكى ھەموو دلپاك بوونايە ، ئەم رايە نيازپاك دەرنەدەچوو . بەلام لەبەر ئەوہى خەلكەكە چەوت و دلپىسن و ئەوانيش لە لاي خويانەوہ بەئىنى خويان ناپاريزن ، ئەوا توشن لە رووى ئەواندا بەندى بەئىن پاراستن نايبت . ئەو ميرەشى دەيەوى ھوى رەوا بو بەدى ھىنانى ئەم ئامانجە بدۆزىتەوہ ، قەت پەكى ناکەوى و دەتوانى چەندىن ھوى چور او چورى لە ھەمە رەنگە بو خودزىنەوہ لە بەئىنەكەى بخانە پيش چاو . پياو دەتوانى گەلى نمونەى لە ژمارەنەھاتوى ھاوچاخ بو ئەم راستى بە بيئەوہ دەرى بخا كە چەند جار ميران پشتيان لە باوہرنامەى ئاشتى کردەوہ پەيمانيان ھەلۆھەشاندۆتەوہ و چەند جار ئەنجامى خودزىنەويان ، بەئىنەكانيان لە بايەخ كەوتوون . ھەر و ھا بيسەلمىئى كە چۆن ئەوانەى بە باشى توانيويانە لاساينى ريوى بکەنەوہ ، لە كەسانىكى تر سەر كەوتووتر بوون . بەلام ئەو ميرەى ئەم سيفەتەى تىدانى ، پيوستە زور و ھەستايانە لە خەلكەكەى حەشار بداو بلوفچى بەكى گورەو دوور و ويەكى لى ھاتوو ئى . خەلكى بە تەبيعت ھىندە سادەو ساكارن كە ئاساينى مل كەچى پىداويستى بەكانى رۆژانە دەبن ، بويە ئەو كەسەى لە فرت و قىلدا دەستى بالا ئى ،

هەردەم کەسانێک دەبینێتەووە ئەو فرت و قیلەیان بە سەردا تێ پەڕینی .
 من لێرەدا تەنیا بەک نمونەمی هاوچاخ دەگیرمەووە . پاپا ئەلیکساندەری شەشەم ،
 لە خەلە تاندنی خەلکی بەولاو . نەدەکردو لەووە زیاتر بیری . لە هیچ شتیکی تر
 نەدەکردەووە . هەمیشە هەلی سەرکەوتنیشی بو فرت و قیلە کاتی خۆی دەبینی ئەووە ،
 چونکە هیچ کەسیک لە بەلپندان و دوو پاتکردنەووەی سووریون لەسەریان و بە سویند
 خواردنیش بە حەوت مەزەب ، لەو چالاک تر نەبوو . لە کاتی کدا لە خۆلی دزینەووە شیدا .
 هیچ کەسیک هیندەمی ئەو چابووک نەبوو . کەچی هەمیشە لە فرت و قیل کردندا
 سەرکەوتوو دەبوو ، چونکە لە هەلسوورانندی کاروباردا بەم شیوەیە قال بوو بوو .
 بە هەر حال ، وەنە ئی بوونی گشت ئەو سیفە تانە پیکەووە لە میریکدا پۆیست ئی ،
 بەلام بەلایەنی کەمەووە پۆیستە خۆی وەها نیشان بدا کە هەموویانی تیدا هەن . بگرە
 لەوانە یە بویرم بلیم کە بوونی ئەم سیفە تانە بە راستی و لە سەر پۆیشتیان بە بەردەوامی
 رەنگە بیخەنە بەر مەترسی یەووە ، لە کاتی کدا خۆنیشان دان بە بوونیان زۆر جار دەبیته
 کاریکی سوود بەخش . بەم پێیە راستە چاکتر وایە خۆت وەها نیشان بەدەیت کە
 بەرەحمیت و بەلین دەپارێزیت و خواوەنی هەستیکی مروفانەمی ئی گەردیت و دل سووزیت و
 بە دینیت و بگرە بە راستی ییش ئەم سیفە تانە تیدا هەن ، بەلام دە ئی خۆت بو ئەو هەش
 ئامادە بەکەیت کە لە کاتی پۆیستیدا خواوەنی سیفە تە پیچەوانە کانیشیان بیت . دە ئی
 بزانی کە میر ، بە تاییەتی تازە میر ، ناتوانی گشت ئەم شتانەمی کە لە لای خەلکی
 پەسندن بگرێتە خۆ ، چونکە وەختی سەیر دەکا ئەو دە ئی پارێزگاری لە دەوڵە تە کەمی
 خۆی بکا ، ناچار دە ئی بە پیچەوانەمی وەفاداری یەووە بو بەلین و بو بەرەحمی و
 مروفەزوەری و بو دیانەت کردار بکا . لە بەر ئەووە لە سەری پۆیستە ئەقلی خۆی
 ئامادەمی هەلسووران بە پێی حەزی شەپۆل بکاو بەو شیوەیە شتی کە جیاوازی ی هەم
 کۆشش و هەم خۆش بەختی دەبینێتە کایەووە . واتە وەک وتم ، ئەگەر بۆی لوا با پشت
 نەکا تە خێرخوایی ، بەلام بە مەرجیک کە ئەگەر تەنگە تاوو ناچار کرا کۆ لە
 خرابە کاری و شەرخوایی نەکا تەووە .

ههروهها مير ده ئى لهوهدا وريا ئى كه له قسه كردندا ، خوى له گه ل نهو پىنج
سيفه نهدا كه ئىشاره تم پىدان نهخاته ناكوكى يهوه . ده ئى خه لكه كه وههاملئى بكا كه
به ره حمى و وهفادارى بو به ئىن و مهرداينه تى و مرو فبه روه رى و دىندارى ل ه لا به بىن و
به بىستن وهك يهك ههست پى بكه ن . خو ره نگه ئه م سيفه نه تى دوا بىن يان له هه موو يان
پىويست ترى ، چونكه خه لك به گشتى به چاو زياتر نوقورچ ده گرن وهك له دهست .
ههروه كوو هه موو به بىن ده بىن ، به لام كه ميان به ههست كردن ههست ده كه ن .
واته خه لكه كه هه موو به چاو ده بىن تو چى ده كه يت و چون ده نو ئىت ، به لام كه ميان
ههست به بارى راسته قىنه ت ده كه ن و ئه م كه مەش كه بو پار پىزگارى كردن له خو يان
پشت به هه بيه تى ده وه لت ده به ستن ، له به ربه ره كانى كردن له گه ل راى گشتىدا
دوودل و رارا ده بن . بىگومان له كردارو رهفتارى گشت خه لكىدا و به تايه تى
مىره كان ، ئامانچ شىوه ي به جى هىنان ئى گونا هه كا (الغايه تبرر الواسطه) و ئه مەش
راستى به كه و ده رها و بىشتى تىدا ئى به . بو نمونه مىر ئه گه ر نىازى داگىر كارى هه بوو ،
دياره ده ئى نهو ده وه له تى داگىرى ده كا له ژىر چنگى خويدا به بىلئته وه كه ئه وسا
خه لكه كه هه موو به م كرداره يدا هه لده ده ن و به نمونه تى شه رافه تمه ندى داده نىن ،
چونكه خه لكه ره شو كى يه كه پىشه يانه كه به ته نته نهو عه نه نهو ئه نجامه كانى هه ر
كاه ساتىك هه لبخه له تىن . ئاشكرا به جىه انىش به گشتى له خه لكى ره شو كى پىكدى و
ئىنجا له گه لىاندا كه مه كه كه ساتىكى نار ه شو كى كه وهختى را گشتى به كه شتىك له
مىره كه ياندا ده بىن و بو مىر ده كه ن ، ئه مان لى يان دا بر ده بن . بو نمونه ئىستا مىر ئك
هه به كه له م سه رده مه ماندا ده ژى و چا كتر وا به ناوى نه به م ، سه رى زمانى و بىن زمانى
بانگ راهى شته بو ئاشتى و وهفادارى بو په يمان و به ئىن ، كه چى له راستىدا دوژىنى
باوه كو شته تى نهو دوو شته به . جا ئه گه ر له چاره ي بنوسرا به كه هه ر كام له و دووانه ي
بگرتايه ته خوئى ، نهوا زو ز جار تووشى نهوه ده بوو كه ده وه له ته كه و ناوو ناوبانگى خوئى
له دهس بدا .

له بهرمان پيوسته که خومان له ريسوا بوون و رق لي بوونه وه به دوور بگريښ

له بهر نه وهی له وه پيش له گرنگترینی نهو سيفه تانه دوام که بهندی نهام باسهن ،
 ئیستا به کورتی و به شیویه کی گشتی باسی پاشا وه که یان ده کم . نه وه بوو وتم که میر
 ده بی ته قه لا بدا خوئی له ژیسوا بوون و رقی بوونه وه به دوور بگری و وه ختیکیش له م
 رووه وه سهر که وتن به دی دینی ، واده که ویتنه وه که کاری خوئی مه یسهر کردوه و ئیتر
 خراپه کاری په کانی تر مه ترسی ی بو دروست ناکهن . ههروه ها وتم : به شیویه کی گشتی
 نهو له وه ختیکیدا تووشی رقی بوونه وه ده بی که بیته راووروو تکه ریگ و مال و مولک و
 ژنای ره عیه ته که ی زهوت بکاو که پیوسته خوئی له . **قهره یان نه دا .**
ئینجا کاتی میر خوئی له ده سدریژی کردن بو سهر
 مال و مولک و شهره فی جه ماوه ری خه لکه که ده پاریزی ، ده بینی نه وانیش به
 ره زامه ندی و قابل بوونه وه ده ژین و ئیتر نه نیا رووبه رووی ته ماعی هه نده که سیگ
 ده وه سستیته وه که ده توانی به زور ری وشوینی جورا و جور جله ویان بگری و بیانخانه زیر
 رکیفه وه . ههروه ها نه گهر خه لکه که بی باری و چلیتی و موخه نه تی و ترسنوکی و
 لآنه وه یان له میر بیی ، ده شی به نه گریس و چه پهل بدنه قه لم . جا له بهر نه وه ی
 نهام کار و کردارانه بوی ده بنه به ردی بناغهی مه ترسی ، ده بی خوئیانی لی به دوور بگری و

کاروباری خوئی وها ساز بدا که کرده وه کانی ئەوپه پری مه زنی و چست وچالاکی و
 وره پته وی و خوآگری بنوین . ههروه کوو سه بارهت به حوکمکردنی ره عیه ته که شی ،
 ده بی ئەو بریاره ی دهیدا برای بیر بی و هه لوه شانده وه ی بو نه بی ، ده بی سوور بی له
 سه بریاره کانی خوئی و ماوه به هیچ مروقیک نه دا بیخه له تینی و فیلی لی بکا .
 ئەو میره ی ئەم ناوو نابانگه بو خوئی پهیدا ده کا ، لای ره عیه ته که ی ده بیته
 خاوه نی شو ره تیکی گه وره وگران ، سه ته میسه خه لکی بتوانن پیلان دژی خاوه ن
 شو ره ت و ناوبانگیکنی وا گه وره وگران بگپن ، ههروه کوو زه حمه ته بتوانی په لاماری
 بدری ، به تایه تی که به خاوه ن ده سه لات و ریژی لگیاو له لایه ن ره عیه ته که په وه
 ناسرا بی . به لام میر ده بی له دوو لایه نه وه ترسی هه بی . په که میان ناوخوئی یه و به ندی
 زه عیه ته که یه تی و دوو میان ده ره وه بی یه و به ندی ده وه له ته بیگانه کانه . جا ئەو به بوونی
 چه کی به هیزو دوستی دل سو ز که ئەم جو ره دوستانه ئەگه ر چه ک و هیز هه بن زورن ،
 هه رده م ده توانی خوئی له ده سدریژی کردنی بیگانه بو سه ری پیا ریژی . به م پییه به ره ی
 ناوخو ئەگه ر پیلان گپران ئاشووی تیدا نه نینه وه و ئەگه ر له ده ره وه شه وه ده سدریژی
 نه که ریته سه ر ، هه میسه هیمن ده بی ، بگه ره ئەگه ر ده وه له ته بیگانه کانیسه ته قه لای
 په لاماردانی بدن ، ئەو ده توانی - ئەگه ر حوکمرانی یه که ی و ژبانی به و ریبازه دا
 رویشته بن که باس م کردن و ئەگه ر توانی پشی له سه ر ئەو هه لو یسته خوئی رابگری -
 به رگه ی هه ر جو ره شه قان دیک بگری ، وه ک چون نایسی سپار تانی که له وه به ر
 ئیشاره تم پیدا کردی . به لام سه بارهت به ره عیه ت ، ته نانهت ئەگه ر نه شه که ونه ژیر
 ته ئیسیری بیگانه وه ، مه ترسی ئەوه یان هه ر لیده کری که به شیوه یه کی نه نی پیلانی له
 دژ بگپن . بو یه میر ده بی به باشی خوئی له مه یان پیا ریژی ، ئەو یسه به خو به دوور گرتن
 له رق و کینه یان و له سووک و ریسوا بوون له به ر چاویان و به فه راموش نه کردنی
 ره زامه ندی یان به رامبه ر مامه له کردنی له گه لیاندا که ئەمه ئه رکیکنی ناچار ی یه و ده بی
 به جی بی بی ، وه ک له وه به ر به دوور ودریژی له به شیکی تر دا رووم کرده وه .
 ره نگیشه چا کزین چاره سه ر بو خو پاراستن له پیلان ئەوه بی که میر له لایه ن جه ما وه ری
 گه له که یه وه نه بوغزینری ، چونکه ئەو که سه ی پیلان ده گپری و ایداده نی که به کوشتی

میر گهل رازی دهکا . به لأم ته گهر باوه ری وابوو که نهو بهم کارهی خراپه له گهل گهلدا دهکا ، نهوا له خوئیوه گلا تندی پرورژه بهکی وه هادا دوودل دهی ، له بهر نهوهی که نهو گرفتانهی پیلان گیره کان تووشیان دین له ژماره نایه ن . تاقیکردنه وه کانی له وه بهریش بومان درده خه ن که له رابوردوودا گه لی پیلان کران ، به لأم که میان سهریان گرتوه ، چونکه پیلان گیره له ناو کهسانی بیزارو کینه له دلدا نه بی ناتوانی هاوری بو خوی بدوژیته وه . توکه نیازی دلی خوت لای مروقیکی بیزار درده خهیت ، حهوانه وه یهک به دل و دروونی ده به خشیت و هیوای ده سگیربوونی خواست و مه بهسته که ی خوی له لا ده ژنیتته وه . ئیتر نهو ده شی ته نیا به پیزانیی هه والکه دلی ناو بخواته وه وای بینی که هه نیدی سوودی لی چاوه روان بکا . له کاتیکیدا به دیوه که ی تریدا وایدا ده نی که به شدار بوونی به کرده وه ، ریگابه کی پر له مه ترسی و گومانه . ئینجا نهو بو نهوهی له گهلدا به شداری و له به شدار بوونه که یدا راستگویی ، ده بی یه کیکی بی له م دووانه : یا دوستیکی هیجگار دل سوژ بو تو ، وه یا دوژمینکی باوه کوشته ی میر . من بو روونکردنه وه ی باسه که به چهند وته یهک ده لیم : پیلان گیره له ترس و حه سوودی بردن و گومان کردن و توفین له سزا به ولواوه که دلی دیننه له رزه ، چی تر له تهک خویدا نابینی ، له کاتیکیدا میر هه یهتی حوکمرانی کردن و یاساو پاراستنی له لایه ن هاوری یان و دهوله ته وه که بوی ده بیته پاسه وان ، له پال خویدا ده بینی و خو ته گهر نیازپاکی ی گه لیشان خسته ن پال ، نهوا بومان درده که وی که سته مه هیچ مروقیک توانای سه رکیشی کردن بو پیلان گیره ان له خویدا بینی ، چونکه به شیوه یه کی گشتی پیلان گیره له م حاله ته دا ده بی پیش جی به جی کردنی پیلانه که ی له دوژمنابه تی گهل برسی ، نه نانه ت ته گهر تاوانه که شی سه ربگری هیشتا ههر مه لبه ندیکی نهو تو نابینیتته وه له تووره یی گهل بیبارژی .

رهنگه نمونه له سه ر نه مه زور بن ، به لأم من ته نیا یهک کاره سات ده گیره مه وه که له روژانی باوگانماندا رووی داوه ، نهویش نه وه یه که وه ختی پیلان گیره کانی به مهاله ی کانیشی ، بهر یز هانیال بیستی شوگی ی میری بولوناو باپیری میری ئیستا بهر یز هانیالیان کوشت و میری کوژراو له بهر یز جیوفانی^(۷۹) به ولواوه که مندا ل یوو ، هیچ

کەس و کارێکی تری نەبوو ، سەرچەمی گەلی بۆلونا راپەرین و یەك بە یەکی بنەمالەیی کانیشیان کوشتەووە . دیارە ئەم هەلوێستە ئەنجامی خۆشەویستی و لایەنگیری کردنی گەل بوو بۆ بنەمالەیی پیتتیقوگلی و ئەو خۆشەویستی بە گەلە کەیی هاندا کە دوای کوشتی هانیال و دوای ئەووی کەسیکیان لە بنەمالە کەیی بۆ نەبیرایەووە فەرمانرەوایی بگریته دەست ، بکەوونە گەران و پشکنین هەتا یەکیکیان دۆزی بەووە کە لە فلورنسادا دەژیاو باوکی ئاسنگەرێک بوو ، پەيوەندی یەکی خزمایەتی ی لە گەل بنەمالە کەدا هەبوو ، ئەوسا هیئایان و دەزگای فەرمانرەوایی شارە کەیان دایە دەست تا ئەو وەختەیی جیوقانی بالق دەبی و دەتوانی جوکمپانی ی شارە کە بکا .

لەمەووە من ئەو ئەنجامە دەسگری دەخەم کە میر ئەگەر گەل لی رازی بوو ترسی پیلان لە دزگریانی نابی ، بەلام ئەگەر هەستی کرد دەبوغزینی و دوژمنایەتی لە گەلدا دەکا ، لە سەری پێویستە ترسی لە هەموو مروقتیک و هەموو شتیگ هەبی . بۆیە ئاسایی وا رویشتووە کە دەولەتە ریک و پیکەکان و میرە ژیرەکان ، بە سەریگ نەیان هیشتووە سەردارەکان بگەنە رادەیی دەسەڵتداری و بە سەریکیش گەلیان رازی کردووە و ئا ئەمەش گرنگترین باسیگە کە میر دەبی بایەخی پی بدا .

گومانی تێدانی یە کە فەرەنسا لە ریک و پیککی و لە جوکمپانی کردندا لە سەردەمی ئیستاماندا ، چاکترینی دەولەتانه و ژمارە یەکی زۆر دەزگای ئەوتوی تێدا بەدی دەکەین کە سەلامەتی و سەربەستی پادشایانی لەسەر راوەستاووە لە پێشی ئەو دەزگایانەشەووە ، بەرلەمان و دەسەڵتە کە یەتی کە دیارە ئەو کەسەیی مەملەتە کەیی دامەزراندووە ، ئاگاداری تەماع و سەریکیشی سەردارە گەرەکان بوووە بە پێویستی زانیووە بۆ جەلە و گریکردنیان لگاویگ بختە دەمیانهووە . هەر وەکوو لەولای ترەووە ، دەرکی بەووە کردووە کە جەماوەری گەل چ رق و کینە یەکی دارپێژاویان لەسەر بناغەیی ترس ، بەرامبەر بەو سەردارە گەورانە لە دلدایە . ئینجا بۆ ئەووی دلناییان پی بێخشی ، ویستویی پادشا لەم باسە رزگار بکاو نە یەلی بیی بە کولکی ئەووە ، تا لە حالەتی رازی کردنی گەلدا لە نارهزایی سەردارەکان بیاریزی و لە حالەتی رازی کردنی سەردارە کانیشدا لە نارهزایی گەلی بەدوور بگری . بۆ ئەم مەبەستەش هات قازی یەکی

سى يەمى دانا كە لە لايەكەوہ مل كەچى فەرمانى راستە خوڭرى پادشا ناپى و لە لايەكى ترەوہ گەورە پياوان جەلوگير دەكاو لەولاي تریشەوہ دلسوزى جەماوەرى گەل دەبى . جا بە راستى هيج ريگايەك بۆ زامنكردى سەلامەتى پادشاو مەملەكەت ، لەم ريگايە بە حيكەت ترو هيج پيشكارى يەك لەم پيشكارى بە سوودبەخش تر ناپى كە دەتوانين ئەو بنەما گەورە يەشى لى پوختە بكەين كە دەلى : لەسەر مير پيوستە ئەو ئەركانەى لاي گەل خوڭشەويستن بە كەسانىكى ترى بسپيرى و خوڭشى تەنيا خەلات و سۆز بەشيتەوہ . ھەر و ھا ليرەدا دەمەوى ئەو قسە يەشم دووپات بكەمەوہ كە وتومە مير دەبى . ريزى سەردارانى مەملەكەتەكەشى بگرى ، بەلام بە مەرجىك ئەم ريزليگرتنەى نەييتە ھوى بزواندى رى و كينەى رەعيەتەكەى بەرامبەرى .

لەگەل ئەو ھەشدا رەنگە ھەندىك واى بۆ بچن كە زۆر ئوونە لە ميژووى ئيمپراتورەكانى رۆمانەكان و سەرگوزشتەى ژيان و مردنياندا ھەن سەرانسەر بەرپەرچى ئەم رايەى من دەدەنەوہ ، بەتايەتى كە ژمارە يەك لەو ئيمپراتورانە سەرەراى ژيانى سەردارانەيان و بەھيزى لە شەخسى يەتياندا ، دەسەلاتيان لە دەس چووہ ، يا رەعيەتەكەيان پيلانيان لە دژگيراو و كوشتويانن . بەلام من بۆ وەرماندەنەوى ئەم بەر بەستى يانە ، باسى سيفەتەكانى ھەندى لە ئيمپراتورەكان دەكەم و دەيسەلميم كە ھوى ھەرەس ھينانيان جياواز نەبووہ لەو بنەمايانەى من دەسنيشام كردن . ھەر و ھەكوو بە دەمى يەوہ لەو كاروبارانەش دەكۆلمەوہ كە ئەو كەسەى دەفتەرى ئەو رۆزگارە دەخوڭينتەوہ ، دەبى سەرنجيان بداتى . من تەنيا لەو ئيمپراتورانە دەدويم كە لە سەردەمى ماركوسى فەيلە سووفەوہ تا سەردەمى مەكسيمينيوس حوكمرانى يان كردوہ و بریتين لە ماركوس و (۸۰) كۆمودوسى (۸۱) كورى و بىرتيناكسى و (۸۲) جوليانوس و سيشيرووس و ئەنتونيووس و كاراكالاي (۸۳) كورى و ماكرينووس و (۸۴) ھيليوگابالتوس و ئەليكساندەر و (۸۵) مەكسيمينيوس . (۸۶) يەكەم شتىش كە دەنى لەم ليدواندا سەرنجى بدەينى ئەو يە كە لە كاتىكدا ميرەكانى تر لە سەريان بووہ بايەخ بە زيادە خوڭزى گەورە پياوان و چەتوونى گەل بدن . ئيمپراتورەكانى رۆمانەكان روو بە پرووى گمرفى سى يەم دەبوونەوہ كە برىتى بوو لە پشتگيرى كردنى ئەو دلرەفى و تەماەكارى بەى لە

سهر بازه کانیان دوه شانه ووه بهو شیوه توندوتیژه شی که ده یانکردن و ئه مه ده بووه هوئی
 له سهرتخت لادانی گهلی له ئیمپراتوره کان ، چونکه بویان نه ده کرا سهر بازه کانیان و
 گه له کهشیان له یهك وهختدا پیکه وه رازی بکن . گهل ئاسایی چهزی له
 ئاسوده گی بهو بهم پی به مهیلی به لای میره پی وه یه کاندای ده چی ، له کاتی کدا
 سهر بازه کان ئه و میره یان له لای په سندرته که گیائی کی سهر بازانه ی تیدای و چه توون .
 جه به زه پی وه مهیلی راو ورووت بکا . ئه مان وه های لیدا و ده کهن که بو ده سگری بوونی
 موو چه ی زیاترو بو ئه وه شی بهری ته معکاری و دل ره قی به که یان لی به ره لابی ، ئه و
 سیفه تانه به سهر گه له که یدا به پیئی . بهم جو ره ئه و ئیمپراتورانه ی ته بیعت و توانا و
 به هره یان ، ناوو ناوبانگی کی ئه و تو یان پی نه به خشیون که بتوان هردوو لای پی
 جله و گیر بکن ، چاره نووسیان خاپو وریون بووه . جا زور به ی ئه وان ی گه یشتوونه ته
 پله ی ئیمپراتور ، له بهر ئه وه ی هیشتا تازه کووره بوون و سلیمان له و گرفت و زه حمه تی یانه
 کردو ته وه که له م دوو مه یله دژ به یه که دوه شی به وه ، ئه گه رچی هه لیان داوه
 سهر بازه کانیان رازی بکن ، به لام کم بیران به لای ئازاردانی گه لدا چوه . له گه ل
 ئه وه شدا ههر ده بوو له ئه نجامدا و به نا چاری لایه کیان هه ل بژیرن و خو یان له رق و کینه و
 تو وری بوونی بیاریژن . دیاره به که بچار ده بوو په نا بهر نه بهر ههر ری وشوینیک که بتوانی
 له رق و کینه ی جه ما وه ری گه ل به دو وریان بگری . به لام وهختی ئه میان بو
 به دی نه ده هینرا ، ناچار ده بوون خو یان له رق و کینه ی لایه نه به هینو کاری گه ره که
 به دو وری بگرن . بویه ئه و ئیمپراتورانه ، به هوئی تازه کووره پی به که یانه وه له
 پایه و پله که یاندا ، وایان هه ست ده کرد که پیوستیان به سوژی کی تایه تی هیجگار
 زور هه یه و له ئاکامیدا ، له بری گه له که یان خو یانیان به ندی چه زوئاره زووی
 سهر بازه کانیان ده کرد . بیگومان چاکی و خرابی ی ئه م سیاسه ته له سهر ئه وه دوه سستی
 که ئایا میر تاج راده یه ک شاره زای چوئیی پاراستنی ناوو ناوبانگی خو یه تی له بهر ده م
 سهر بازه کانیاندا ؟ سا ههر له بهر ئه م هو یانه بوو که مارکوس و بیرتیناکس و
 ئه لیکساندر ، سهره رای ژبانی بی فیزی و خوشویستی داد په ری و دژایه تی یان به رام بهر
 به دل ره قی و پی ره حمی و گیانی مرو فیه رو هری یان و چه زکردنیان له خیر خوایی ،

کۆتای یه کی پر له جه خار کۆتای یان هات . ته نیا مارکۆس نه بیته که له ژبان و مردنیدا
 سه ربلندی ی خۆی پاراست . چونکه له ریگه ی مافی میرانگری خۆیه وه چوه سه ر
 تمختی ئیمپراتوری و به هیچ شتیك قهرزاری چ سه ر بازه کافی و چ گه له که ی نه بوو .
 نه مه جگه له وه ی گه لی سیفه نی چا که ی نه وتوی تیدا بوون که کردیانه ئیمپراتوریکی
 ریزی تراوو توانی به دریزی ژانی ، هه ردوولا له راده ی خویاندا گیردا و تووشی هیچ
 رقی بوونه وه ریسوایی به ک نه بی . به لام بیرتینا کس به پیچه وانه ی ئیراده ی
 سه ر بازه کافی یه وه که له سه رده می کۆمۆدۆسی پیش نه ودا به ژانی پر له داوین پیسی
 راهاتبوون ، به ئیمپراتور هه لبژردرا . بۆیه به لایانه وه ستم بوو به و شیوه پر له
 شه رافه تمه ندییه بژین که نه و به سه ریانیدا سه پاندو به م جوړه خۆی خسته به ر
 رق و کینه یانه وه . ئینجا ته گه ر نه و ههستی گالته پی هاته شهان به رامبه ری به هوی
 به سالدا چوونی یه وه خسته پال رق و کینه که ، نه و بۆمان ئاشکرا ده بی که بوچی نه و
 هه ر له سه ره تای سه رده مه که یه وه دارووخانی له چاره نوو سرا بوو .

له مه وه بۆمان ده رده که وی که ده شی رق و کینه چه نده له نه نجامی کاری
 شه رخواهانه دا پهیدا بی ، هینده ش له نه نجامی کاری خیرخواهانه وه سه ره لهیدا .
 بۆیه وه که له وه پیش وتم پیویسته نه و مبه ری ده به وی ده وه له ته که ی به ده سته وه بمینی ،
 جار به جار ئیک شه رخوایش بکا ، چونکه وه ختیك نه و به ره به ی تو له پیناوی پاراستی
 پایه وه لی خوتدا بوونی به پیویسته ده زانیست چه توون ده بی ، ئیرسا به ره ی گه ل بی یا
 سه ربازان یا خود سه رداران ، نه و تو به ناچار ی ده بی خوت بدهیت به ده م
 شه پۆله که وه هه ولی رازی کردنی بدهیت که له م حاله ته دا کاری خیرخواهانه ت بو
 ده بیته کاریکی ئازارده روزه ره به خش . با ئیره دا بیینه سه ر باسی ئه لیکسانده ر . نه م
 زاته پیاویکی هیجگار خیرخوا بوو . ته نانه ت یه کیك له و چا که کاری به زۆرانه ی
 لی بده گیر نه وه نه وه یه که دهوتری به دریزی هه ر چواره سالح حوکمرانی یه که ی ،
 به بی موحا که مه کردنیکی عادیلانه ، بریاری مراندنی به سه ر هیچ مروقیکدا نه داوه .
 که چی له گه ل نه وه شدا ، له بهر نه وه ی گوايه ماوه ی به دایکی داوه جله وگیری بی ،
 به پیاویکی ژانی دراوته قه له م . به م جوړه داخزایه راده ی بی هه بیته تو

ریسوا بونوهو سوپا پیلانی له دژ گێراو کوشتی .

له لایهکی ترهوه ئه گهر بیته و تو له سیفه ته بانی کو مودوس و سیفیروس و نه نتویوس و کارا کالاو مه کسیمینوس بکولیته وه ، بوته دهرده که وی که نه وانه هینجگار دلره قو چاوچنوک بوون وله پیناوی رازی کردنی سهربازه کانیندا ، کو یان له هیچ جوره نازاردانیکی جه ماوه ری گه له که یان نه کردوته وه . که چی له گهل ئه وه شدا هه موویان ، ته نیا سیفیروسیان لیده چی ، کوتایی یه کی خراب کوتاییان هاته . مه سه له ش بریتی یه له وهی ئه میان خاوه نی گه لی به هره و توانای ئه وتو بووه که یاریده یان داوه دوستانه نی خوئی له سه ر بازه کانیدا ئیدامه پیداو به و پهری به ختیاری یه وه حوکمرانی بکا ، ئه گهر چی میله ته که شی ده چه وسانده وه ، چونکه سیفه ته چا که کانی وایان لیکرد چ له لای سهربازه کانی و چ له لای گه له که یی جیگه ی ریزلینان نی ، بو یه لایه نی یه که م لی یی رازی بوون و ده ستیان به سنگه وه بو ده گرت و لایه نی دووه میش له به رامه ریدا گیل و سه راسمه بوویون .

جا له بهر ئه وهی کرداره کانی ئه م فه رمانزه وایه بو تازه میریک دیارو مهنن ، ته قه لا ده دم به کورنی نیشانی بده م چون توانیوتی ئه و سیفه تانه ی ریوی و شیر له خویدا کو بکاته وه که له وه بهر دهر باره یان وتم هه موو میران ده نی لاساییان بکه نه وه . سیفیروس له وه ختیکیدا که له سلافونیا سه ر کردایه نی ی له شکریرۆمانگانی ده کرد ، هه ستی کرد که ئیمپراتور جولیانوس له چ حاله تیکی ته وه زه لی و شل و شیبو لویایه یی و سسی سهربازه کانی خوئی قایل کرد که چا کتر وایه بو توله سه ندنه وهی کوشتی ئیمپراتور برتینا کتن له سه ر ده ستی پاسه وانانی پرتوره کاندا (۸۷) ، به ره و روما بچن . ئیتر به م بیانوه وه به نی ئاشکرا کردنی ئه و ته ماعه ی کرد بو یه ته ختی پادشایی ، له شکره که نی به ره و روما کشانو پیش بلا و بونوه وهی هه والی دهر چوونی له سلافونیا ، ئه و گه یشته ئیتالیا . ئینجا هه ر که گه یشته روما ، ئه نجومه نی پیران له ترساندا به ئیمپراتور هه لیزاردو جولیانوسیش کوزرا . دوا ی ئه م ده سپیکردنه سه ر که وتوانه یه ، سیفیروس پیش ده ستگرتی به ته وای به سه ر ئیمپراتور یته که دا ، روو به رووی دوو گرفتی قورس بووه وه . یه که میان له ئاسیادا بوو که نیفیرینوس سه ر کرده ی له شکره ئاسیایی یه کان

خوی کرده ئیمپراتور دوومیشیان له رۆژئاوادا بوو که لهویش ئه لیبینۆس ته ماعی
 کردبووه تهختی ئیمپراتوری . جا که سهیری کرد زۆر جیگای مه ترسی به له یهك کاتدا به
 گز ههردوولادا بچی ، بریاری دا له م لاوه په لاماری نیفرینۆس بداو له ولاشهوه
 ئه لیبینۆس بجه له تینی و نامه به کی بو ناردو تیایدا پیپراگه یاند که حهز ده کا لهو شه رفه دا
 له گه لیدا هاوبهش بی که ئه نجومه نی پیران به هه لئاردنی به ئیمپراتور پی به خشیوهو
 له قه بی قه یسه ری داوه تی . به دوایدا ئه نجومه نی پیرانی شی به بریاردان له سه ر ئه و
 هاوبه شی به قابل کردو ئه لیبینۆسیش له لای خۆیه وه باوه ری کردو پی هه لخه له تا .
 ئه و سا که سیفرۆس نیفرینۆسی شکاندو کوشتی و بارودۆخی له رۆژه لاتدا
 داسه کنانده وه ، گه راپه وه بو رۆماو له ئه نجومه نی پیراندا ئه لیبینۆسی به نه ك حه رامی له
 ئاستی ئه و نازونیمه ته دا پی به خشی بوونو به تومه تی پیلانگیران بو کوشتی ئه م و
 خیانه ت لیکردنی ، تاوانباری کردو وای نیشان دا که ناچاره بچی له سه ر ئه م
 سه لئه بی به ی سزای بدا . ئیتر ئیمپراتوره سه رکه وتوره که مان به ره و فره نسا کشاو له
 شه ر پیکدا پیکدا هه لگزانو له ئه نجامیدا له پایه و پله و له ژانیش بی به شی کرد .
 ئه و که سه ی به دوورودریژی له کاره کانی سیفرۆس بکوئینه وه ، بۆی ده رده که وی
 که هه م نه ره شیریک بووه هه م ریوی به کی فیلبازو هه موو لایه کیش لی تیرساونو
 ریژیان لیناوه . هه ره کوو سنو پاکه شی له رویدا هه ستی به رق و کینه نه کردوه . به م
 جوړه لیکۆله ره وه هه یج سه رسام نابی بینی ئه م فره مان په و تازه کووره به توانیستی جله وی
 ئه و جوړه هه یزه بی په روایه بگریته ده ست ، چونکه بوته خاوه نی ناوو ناوبانگیکی
 کاریگه ری ئه وتۆ که هه رده م لهو رق و کینه به ی به دوور گرتوه که ده بوو
 چاو چنۆکی به که ی له ناو گه له که ییدا بی بزویی . هه ره ها ئه نتۆنیۆسی کوپیشی خاوه نی
 گه لی به ره و توانای بالابوه و زۆر سیفه تی وه های تیدا بوون که له لای گه له که ی
 جیگه ی سه رسامی بووبن و له لای سه ربازانیش مایه ی خۆشه ویستی . ئه و به گشت
 مانای وشه پیاویکی سه ربازکاری ئه وتو بووه که قیزی له خۆراک و پۆشا کی خورش و
 نه رم و نۆل و نازونیمه ت و هه ر شیوه به کی تری خۆش گوزه رانی هاوتوته وه ئه وه
 سه ربازه کانی وا لیده کرد زۆر هوگری بین . که چی له گه ل ئه وه شدا کابریه کی هه ینده

درو دلرہق بووہ کہ لہو بہر وینہی نہ بینزایی . چونکہ دواہی کوشنتی گہ لی کہ سی
 ئاسایی ، فہرمانی بہ کوشنتی ژمارہ یہ کی زور لہ خہ لکی رومو ہموو خہ لکی
 تہ سکہ ندرہی بہ شد^(۸۸) ، تا وای لیہات سہراپای جیہان لی بوغزینو دہست و
 پیوہ ندرہ کہ شی ترسی لی پیدا بکن . دواجار بہ کوشنت بہ دہستی یہ کی لہ
 سہر کردہ کافی خوی و لہ بہردہم لہ شکرہ کہ پیدا کوتایی ہات . لیڑہ دا دہ بی سہرنجان بو
 تہوہ بچی کہ ہیچ میریک ناتوانی خوی لہم جورہ مراندنہ بہ دہستی پیاوئیکی
 بہ عزم و سہر سہخت و لہ تہنجامی پریارو نہخشہ بودانائیکی لہو بہردا بہ دوور بگری ،
 چونکہ تہو کہ سہی خوی لہ مردن ناترسی دہتوانی کہسانی تر بکوژی . بہ لام
 بہ ہر حال پیوستہ میر لہم جورہ کوشنتنہ نہترسی ، لہ بہر تہوہی کہ تہو بابہ تہ پیوانہ
 ہیجگار دہگمہ نن و تیر دہ مینتہوہ سہر تہوہی خراہی کاریگہر لہ گہل ہیچ یہ کی لہ
 لہو مرو فاندانہ کا کہ خزمق دہکن یا لیوہی تزیکن ، وہ کہ تہنونیوسی روودا کہ
 پیشتر فہرمانی کوشنتی براہ کی تہو تہفسرہی لہ شیوہ یہ کی ناشیرینیشدا دابو ،
 ہرورہ کوو ہموو روژنک ہرہ شہی لہویش دہ کرد ، تہگہرچی لہ ریزی
 پاسہوانہ کافی خویدا ہیشتبوویوہ ، کہ تہمہ وک روژان و روودا و سہلماندیان ،
 گہوچی و سہر کیشی یہ ک بوو لہوہوہ .

ئیستا با بچینہ سہر باسی کومودوس کہ دہتوانی پایہ و پلہ کہی خوی لہ دہست
 نہدا ، لہ بہر تہوہی بہ میراتی بوی مایوہوہ . تہوئیکی کوری مارکوس لہ توانیدا
 ہہبوو لہ رازی کردنی گہل و سہربازاندا ، شوین پیئی یاوکی ہہ لگری . بہ لام تہم
 کومودوسہ تہیعیہ تیکی درندانہی سہختی ہہبوو . لہ سہریکہوہ لہ پیٹاوی رازی کردنی
 سہربازہ کانیداو بو سوزنیشاندان و پال پیوہ نانیان بہرو ژانی داوین پیسی و
 بہدرہوشتی ، تارہ زووی چاوچنوکی خوی بہردایہ گیانی جہ ماوہری گہ لہ کہی .
 لہولای تریشہوہ تہوسہنگینی بہی نہ پاراست کہ پایہ و پلہ کہی بہ سہریدا دہیسہ پاند ،
 بہ لکوو بہردہوام لہ ہولہ کافی شانوکاندا دہچوہ ناو کوری زور انبازی بہوہ و زور
 کردہوہی ناشیرینی تریشی دہنواند کہ لایہق ٹیمپراتوریک نہبوون و لہ تہنجامیدا
 سہربازہ کافی وایان لیہات بہ چاوی سووکہوہ سہیری بکن . بہم جورہ ہہردوو

هویه که به کیان گرت ، واته له لایه که وه بوغزاندنو له لایه کی تریشه وه به سووکسه برکردن و نه نجام به وه شکایه وه که چند که سیک پیلانیکیان له دژگیراو کوشتیان .

دواجار شیکردنه وهی شه خسی به تی مه کسیمینوسمان له بهرده مدا ده مینی . نه میان پیاویکی جه نگاهور بوو . دواى مردنی ته لیکساندهر که ته وه بوو له وه بهر باسان کرد چون سویا نه نجامی لاوازی و دهسته وستانی به که ی لی ی بیزار بوو بوو ، هه به ئیمپراتور هه لئیردرا . به لام زور له سهر ته ختی پادشایی نه ماهه وه ، چونکه دوو شت بوونه هوی بوغزاندن و ریسوا کردنی . به که میان نه ژاد نزمی به که ی که له مندالیدا له (تراکیا) (۸۹) شوان بووه و هه مه راستی به که بووه بلأ بوته وه و کردویتی به گالته چی ی هه موو لایه که دووه میشیان دوا که وتنی له رویشتنیدا بو رومأ بو چونه سهر ته ختی پادشایی ، ههروه ها ناوبانگ دهر کردنی به دلره قی و جهر به زهی ، چونکه له رومأو له زور ناوچه ی تری ئیمپراتوریتدا ، چندین کرداری درندانهی له ریگهی وه کیله کانی به وه لیوه شابوونه وه . بهم شیوه به گشت جیهان ، به هوی نه ژاد نزمی به که ی و بوغزاندنی به وه له نه نجامی ترسی و سامدا له جهر به زهی به که ی ، لی ی که وتنه نارهایی و رقه به رایه تی و به که بجار ئیتالیا که وته پیلان لیکردنی و ئینجا هه رخیرا نه نجومه نی پیران و هه موو خه لکی رومأو ئیتالیا ده ستیاندا یه و دواجار سوپایش له پیلانگیراندا به شداری ی کرد ، به تایه تی وه ختی که تا کویلیای ئابلو و قه داو نه ی توانی زه فهری پیهری ، سهر بازه کان به هوی ته و سهر سه ختی به وهی ده ی توند ، له روویدا رایه رین و که زانیان هه موولا بوونه ته دوژمنی ، ترسیان لی نه ماو کوشتیان .

ئیر له هیلوگا بولوس یا ما کرینوس یا جولیانوس نادویم ، چونکه ته وانه له ریسوا بووه کان بوون و هه زوو له ناوبران . به لام من لیرودا خوم به نه نجامی هه م گفت و گو به م ده که یه نم و ده لیم : میران له سهرده می ئیستاماندا زه حمه تی یان که متر له وان تووش دئ ، چونکه ته وان ناچار ده بوون له ده وه ته کانیا ندا له راده به دهر سهر بازه کانیا ن رازی بکه ن ، له کاتی که دا ته مان ته گه رچی پیوستی یان به هه ندئ حساب بو کردن ده ی ، به لام گیرو گرفته کان هه رخیرا چاره سهر ده کرین ، له بهر ته وهی

که هیچ کام لهم میرانه نه بوته خاوهنی سوپایه کی نهوتو که به توندی به دهزگای
 حوکمرانی یا به دهزگای بهر پویه بردنی ناوچه کانه وه به سترابینه وه ، به پیچه وانه ی
 حاله تی له شکره کانی ئیمپراتور تیر و مانکا نه وه که لهو روزگاردها وا پیویست بووه له
 بری گهل سهر بازه کان رازی بکرین ، له کاتی کدا ئیستا رازی کردنی گهل بو گشت
 میره کان ، خاقانه کانی تورک و سولتانی لیده رچی ، کاریکی پیویست تره له رازی کردنی
 سهر بازه کان ، چونکه گهل توانای کارکردنی له سهر بازان زیاتره . بیگومان سولتانی
 تورک کام نه خسته پالیان ، له بهر نه وه ی که نه وه همیشه چواردهوری خوئی به نزیکه ی
 دوازته هزار سهر بازی پیاده و پانزه هزار سواره ته نیوه که کۆله که ی دهوله ته که یز و
 نه من وئاسایش و به هیزی یه که ی به وانه وه به نده . بویه ئهرکی سهر شایتی که له پیناوی
 دل راگرتیانداندا ، هه موو حساسیکی تر بخته لاوه . واته حاله ته که پر به پر به سهر
 مهمله که ته که ی سولتانی شیدا ده گونجی ، چونکه بوونی نه وه مهمله که ته سهرانسهر له
 چنگی سهر بازاندا ، سولتان ناچار ده کا دوستایه تی خوئی له گهل نه واندا بپاریزی و
 گوی نه داده گهل . ده بی نه ویش جیگه ی سهرنج لیدانمان بی که دهوله تی سولتان ته و او
 له دهوله تانی میره کانی تر جیاوازه . نه وه له بهر نه وه ی ناتوانی ناوی به مهمله که تی
 میرانگری یا مهمله که تی تازه دروستکراو بری ، پتر له پاپایه تی ی مه سیحی یه ت
 ده چی ، چونکه کورانی میره مردووه که نابنه میرانگری ته ختی پادشایی یه که ی ،
 به لکوه یه کیلک لهو بابه ته که سانه جیگه ی ده گریته وه که خاوه ن شان وشکوویه و
 ده سه لاتداران بو نه و پایه یه هه لیده بژرن . ههروه ها له بهر نه وه ی که رژمه که کۆنه ،
 ناتوانین سیفته ی مهمله که تی نوی بدینی ، نه گهرچی میره که ی نوی یه . به لام نه و
 جوړه گرفتانه ی تیدانین که له دهوله تی نویدا هه ن ، نه ویش به هوئی کوفی ی یاساو
 سیستمه کانی ناو ولاته که په وه که له وه ده چن بو نه م ، وه ک سولتانیکی میرانگر ،
 ناماده کرابن .

ئیستا با بگه ریینه وه سهر باسه که مان . هه ر که سی لیدوانه که ی پیشووم
 بخوینته وه ، ده بیی که رق و کینه و ریسوانی هه رده م هوئی رووخاندنی نه و ئیمپراتورانه
 بوون که ناوم بردن ، ههروه کوو ده بیی که له کرداره کانیاندا هه ندیکیان نه م ریگاو

هندیکيان ٺهو ريڱاي جبايان گرتوٺه بهر ، به نام له هردوو حالتدا ، هندیکيان
کوٽاي په کي به ختیارانه کوٽايان هاتوه هندیکي تريان کوٽاي په کي با کول و
که ساسانه . يا له بهر ٺهوي

بیرتينا کس و ٺه ليکساندهر دوو حوکمراني نوي بوون ، هه ولداني لاساي کردنه وي
مارکوس که ميرنکي ميرانگر بوو ، بويان بي سوودو بگره زهره ربه خوش بوو .
هروه کوو ٺمه به سهر کراکلاو کو مودوس و مه کسيمينو سيشدا ده گونجي ، چونکه
لاساي کردنه وي سيفيرووس و له گهل بي به شيشاندا لهو به هره و توانايه ي که بو
شوين پي هه لگرتي ٺه و پيوست بوون ، ده بوو بويان بيته مایه ي مالویراني . بهم
جوره ، لاساي کردنه وي کرداره کابي مارکوس ، بو ميرنکي نوي له ميرايه تي که پيدا
کاري کي زحمه ته و

نابي لاساي کرداره کاني سيفيرووسيش بکاته وه ، به لکوو گشت ٺه رکي سهرشاني ته نيا
ٺه وه يه که ٺه و کارو فرمانانه ي بو دامه زراندي ده وله ته که ي پيوستن له سيفيرووسيانه وه
وه برگري و ٺه و شي سووديان ليده بيني و له پاراستي ده وله ته که ي و مانه وه ي و
پته و کردندا سهر ي به رزده کاته وه ، له مارکوسيانه وه وه برگري .

نایاقه لالو قولله و نه وستانه ی تر که میر دایانده هینتی سوود به خشن یا خود زه ور پخشن ؟

ههندی له میران ، بو پاریزگاری کردن به ئاسووده گی و دلنایی به وه له ممله که ته کانیان ، په نا ده به نه بهر چهك دامالین له ره عبه ته که بیان ، له کاتیکدا ههندیکی تریان په نا ده به نه بهر هیشتنه وهی ئه و ناوچاته ی داگیریان ده که ن به بهش بهش کراوی . ههروه کوو هه ن هه ولی هیمن کردنه وهی ئه و ناحهزی به ده ده ن که دزان له کایه دایه و هه شن ته قه لا ده ده ن ئه و که سانه به لای خو یاندا رابکیشن که له سه ره تای چوکمرانی کردنیاندا گومانیان له راستگویی و دلسوزی یان کردوه . ههروه ها ههندی له میران قه لا و قولله یان دروست کردوه ، له کاتیکدا ههندیکی تریان رووخاندویانزو نه یان هیشتونه ته وه . جا هه ره چه ننده حوکه دانیکی بیرای بیر به سه ر ئه م کاروبارانه دا به یی چونه ناو درپژه ی باسی ئه و ده وله ته وهی ئه م جوړه ئاموزگاری یانه ی ئیدا به جی ده هیزنی ئه رکیککی زه حمه ته ، به لام من هینده ی باسه که به شیوه به کی گشتی ماوه م بدا لی یده دویم .

قەت نەيسىتراوھ مېرىكى نوې پەناي بردىتە بەر چەك دامالین لە رەعیەتەكەى ،
 بەلكو پېچھوانەكەى راستە . واتە ئەگەر سەیرى كرد بی چەكن چەكداریان دەكاو بە
 چەكدارکردنیان چەكەکانیان بە مسوگەرى دەخاتە پال خوئی ، چونكە کامیان جینگەى
 گومان و ترس بیکردن بووی دەبیته پیاویکی دلسۆزو کامیشیان لەوەبەر دلسۆز بووی .
 وەك خوئی دەمیتهووە و ئیتر خەلكەكە لەم ریگەیهووە دەبنە کۆمەلیك هاوولاتی . بەلام
 لەبەر ئەوێ زەحمەتە بتوانی گشت هاوولاتیان چەكدار بکړین ، بەخشینی ئەم
 تاییەتکارییە بە هەندیکیان ، یاریدەت دەدا كە بتوانیت بە شیوہیەکی زیاتر
 ئاسوودەگی و دلتیایی بەخشەووە مامەلە لەگەل ئەوانی تردا بکەیت . ئەم
 جیاوازکارییەش لە مامەلەکردندا كە ئەو كەسانە خویمان دەرکې پێدەكەن ، ایان
 لێدەكا باشتر پابەندو هوگرت ببن . هەرۆهكوو خەلكەكەى تریش لەلای خوایانەووە
 بەهانەت بو دەبیننەووە و دینە سەر ئەو باوهرەى كە ئەوانەى چەکیان وەرگرتوہ ، بە
 حوکمی پۆیستی ، خواوہنی بەهەرۆ توانایەکی گەورەترن و مەترسەییەکی زۆرتریان
 دەکەوینتە سەرۆ ئەرکیکی گرانتریان لەسەر شان دەبی . بەلام ئەگەر چەکت
 لیدامالین ، ئەوا تۆ دەس دەکەیت بە خراپەکاری لە گەلیانداو وای نیشاندا دەیت كە یا
 لە ترسۆکیته یا لە بی باوهریته بە خۆت كە پشتیان پی نابهستیت و هەردو رایەكەش
 رق و کینەت لە دژ دەخولقین . ئینجا لەبەر ئەوێ تۆ ناتوانیت بە بی هیزی چەكدار
 بمیتهووە ، ئەوا ناچار دەیت پەنا بەریتە بەر سەربازی بەکرێگراو كە لە بەشیکی
 پیشوودا باسی نرخ و باهەخیانمان کردو دەرمانخست جوړە هیزیكە كە تەنانەت ئەگەر
 ریلک و بیکیش بی ، كەلکی ئەوێ نابی لە رووی دوژمنانیکی بەهیزو رەعیەتیکی
 ئەوتۆدا كە گومانەت لە راستگویی دلسۆزییەكەى هەبی ، پارێزگاریت لی بکا . بویە
 من وتم كە تازە میر لە میرایەتییەکی نویدا ، دەبی پەنا بەریتە بەر چەكدارکردنی
 رەعیەتەكەى و بیانکاتە سەربازو میژووش پرە لە نمونە بو ئەم حالەتە .

بەلام وەختیک میر دەوڵەتیکی نوێ داگیردەكاو دەبیخاتە پال دەوڵەتەكەى پیشووی
 خوئی ، چەك دامالین لە خەلكی ئەو دەوڵەتە دەبیته ئەرکیکی سەر شانی ، تەنیا
 ئەوانەى نەبی كە لە كاتی داگیرکردنەكەدا لایەنگیری بوون . هەرۆهالا سەری پۆیستە

که هر هیندهی هلی بو هه لکه وت و وهختیکی له باری بو ره خسا ، نهو لایه نگرانه
 لاوازو سه رشور بکاو کاروباری خوئی وه ها ساز بدا که گشت چه کی دهوله ته تازه که
 بداته دهستی سه ریازه کانی خوئی ، به تایبه تی نهوانه یان که له دهوله ته کونه کهیدا له بن
 دهستی په وهن . ئیمه له باوو باپیران و چه کیانی خو مانمان بیستوه که وتویانه پپو یسته
 (پیستویا) به پهرت په رتی و کاوی و (پیزا) به بی قه لا و قولله بمیننه وه . سا ههر له بهر نه م
 هویه بووه که له وه بهر ناکوکی یان له نیوان هه ندی لهو شارانه دا به ریا ده کرد که
 ده که وتنه ژیر چنگیانه وه ، بهو هیوا یه ی به شیوه یه کی ئاسانتر و ره وانتر بتوان ده ستیان
 به سهردا بگرن . نه م رییازه له روزگار یکدا که له نگره ی نیوان هیزه کان له ئیتالیا دا
 راگیر بو بوو ، سوود به خشر به که لک بو . به لام بو ئیستامان من به شتیکی باشی
 نازام ، له بهر نه وه ی باوه ریکی بیرای بیرم به وه هه یه که نه م جوړه پهرت پهرت کردنه
 هیچ سوود یکی نابی ، به لکوو به پیچه وانوه زهره به بخش ده بی ، چونکه وهختی
 دوژمن شلاء دینی یه که سر ده توانی شاره پهرت پهرت کراوه که داگیر بکا ، له بهر
 نه وه ی که حیزبه لاوازه کان ده دهنه پالی و حیزبه کانی تریش ناتوانن خو یان را بگرن .
 گومانی نیدا تی به فینسیای به کان ، کاتی ناگری ناکوکی ی نیوان (جیویلف) و
 (جیلین) یان (۹۰) لهو شارانه دا خوش کرد که له ژیر چنگیاند بوون ، ههر نهو هویانه ی
 پشوو هانی دا بوون . نه مان ههر چه نده ماوه یان نه دا ناکوکی به که هینده پهره بسینی
 بگاته راده ی خوین رشتن ، به لام بهو مه به سته ی خه لکه که به ناکوکی به کانی
 نخویانه وه محریک بن و نه توانن هیچ شتیک دزی داگیر کاری به که ی فینسیا بکن ،
 هانیا ن ده داو ناگریان بو خوش ده کرد . له گه ل نه وه شدا نه م رییازه سوودی
 پی نه گه یانندن ، چونکه دیمان که چون هه ندیک لهوانه دوا ی به زینه که ی (فایلا)
 هینده یان نازایه تی تیدا بوو که ده ست به سهر گشت دهوله ته که دا بگرن . ههروه ها نه م
 جوړه ری وشوینانه مانای لاوازی ی میر ده به خشن ، چونکه حکومه تیکی به هیز
 ماوه ی سه ره لدانی نه م بابه ته ناکوکی یانه نادا که ره نگه له روزانی ناشتیدا ، بهو
 مانایه ی گوا به پرتوه بردنی کاروباری ره عیه ته که بو میر ئاسان ده کن که لکیکی
 هه بی ، به لام ههر که جه نگ دینه کایه وه ، چه وتی نه م سیاسه ته خیرا

دهرده كهوئى .

يىگومان ميران له وهختيكددا مهزن دهبن كه بهسهر كهندو كووسپ و بهسهر
بهربهره كانى كه رانياندا زال ببن . له بهر نهوه كاتى دهيهوى شان وشكوى تازه ميوك بهرز
بكاتهوه كه زياتر له ميره ميرانگره كهى هاوهلى پيوستى به دهسگيرخستى ناوبانگى
فراوانه ، ديت دوژمنى بو دهخولقينى و ناچارى بهرپا كردنى جه نكده كا دزيان و له
نه نجاميشدا به سهرياندا زالى دهكا ، ههتا به دوايدا به سهر په پژهى نهو كووسپه دا كه
دوژمنه كهى خستبوويه سهريگاي سهربكه ويته و بهر زتر بيتهوه . زوريش هه ن ههر
به م پى به باوه ريان وايه كه ميرى ئاقل ده بى نه گهر هه لى بو هه لكه وت قىلبازانه
دوژمنايه تى بو خوئى بخولقينى ، تا به بهزاندنى دوژمنه كه ، زياتر مهزنى بو خوئى پيدا
بكا .

زور جار ميران ، به تايه تى نوئيه كانيان ، دلسوزى و سوودى زياتريان لهو كه سانه
دپوه كه له سه ره تاي هاته سه ره حوكمياندا لى يان به گومان بوون ، وهك له وانى
جىگه ي باوه رپاله بوون . بو نمونه باندولفو پيتروچى^(۹۱) ميرى سى به نا ،
فه رمانره واپى ناوچه يه كى به هوئى نهو كه سانه وه كردوه كه لى يان به گومان بووت نهك به
هوئى كه سانى تره وه . به لام ئيمه به دريژى له وانه نادوين ، چونكه ليدوانيان له باسه كه
دوورمان ده خاته وهو ته نيا هيئده به سه كه بليين : راكيشانى نهو كه سانه لى له سه ره تاي
سه رده مى حكو مه تيكي نويدا به دوژمن ده درينه قه له م بو ريزى مير كارى كى ئاسانه ،
به تايه تى نه گهر لهو بابته بوون كه بو پاراستنى پايه وپله ي خويان پيوستى يان به
ياريده دان ده بى . نهوسا خويان به ناچار ده بين كه به دلسوزى به وه خزمه تى بكن ،
چونكه ده زانن كه ته نيا له ريگه ي كرداريانه وه ده توانن نهو بارى سه رجه خراپه
بسرنه وه كه له رابووردوودا ده باره يان چه نسپى بووه زينه وه . ميريش له لاي خوئيه وه
هه رده م ياريده يه كى گه وره ترى له وان ده سگير ده بى وهك لهو كه سانه لى به
ئاسووده گى به وه . خزمه تى ده كه ن و له نه نجامدا سوودو به رژه وه ندى نه م ده خه نه
پشت گوئى .

جا له بهز ئه وهی ههست ده کم باسه که زیاتر در ژیه پیدانی پیده وی ، لیره دا به چاکی ده زانم ئه و میره ی له سه ره تای داگیر کردنی ده وله تیکدا به له ریگه ی یاریده ی نهیی ی خه لکه که به وه ، ئاگادار بکه م که به وردی له و. هویانه ی هانی دوان بو یاریده دانی بکوئینه وه . چونکه ئه گهر هویه کان به ندی ههستی خو شه ویستی به کی ئاسایی نه بن ، به لکوو ئه نجامی نار ه زایی یان بن له شیوه ی حوکمرانی به که ی له وه به ری ده وله ته که یان ، ئه وا زه حمه تی به کی قه به ترو گه یچه ئیکی سه ختری له راگرتنی دۆستایه تی یاندا توش دی و رازی کردنیان کاریکی مه حال ده بی . خو ئه گهر له بهر روشنایی ئه و نموانانه ی له سه رده می دیرین و تازه یان ده ردین له هویه کانی ئه و حاله ته بکوئینه وه ، بۆمان ده رده که وی که میر ده توانی دۆستایه تی ی ئه و که سانه ی ئاسانتر ده سگری بی که له وه زعی پشوو رازی بوون و له سه ره تادا له ریزی دوزمانی ئه مدا بوون ، وه که له دۆستایه تی ی ئه و نارازی یانه ی ده بنه دۆستی و له داگیر کردنی ده وله ته که یاندا یاریده ی ده ده ن .

ههروه ها میران بو پاریزگاری کردن له ده وله ته کانیان و ئه مۆ و ئاسایشیان ، پیشه یان وابوو که وه که ده سپیشکه ری به گ بو بهرگرتن له ته مای داگیر کردنی خا که که یان له لایه ن ته ماعکارانه وه ، قه لا دروست بکه ن و بویان بیته په نایه که له حاله تی هیرشی له نا کاودا ، رووی تی بکه ن . من له گه ل ئه م شیوه به دام ، چونکه له کۆنترین سه رده مه وه به کاره یتره وه . به لام له گه ل ئه وه شدا له سه رده می ئیستاماندا ، دیمان که چون نیکۆلو فینلی (۹۲) بویاریزگاری کردن له

ده وله ته که ی ، دوو قه لای له سینا دی کاستیللادا رووخاند . ههروه کوو گیلدو بالدو ، (۹۳) دۆقی ئورینو ، وه ختی گه رابه وه بو ناوچه که ی خو ی که قه یسه ر بورجیا لی ی ده ره پهراندبوو ، هه رچی قه لایه کی تیدا بوون رووخاندنی ، چونکه وای دانا که به نه مانی قه لاکان سه مه جار یکی تر ناوچه که ی له ده س بچینه وه . ههروه ها به مه اله ی بیستفوکلی که گه رانه وه بو بۆلونا ، هه ندی شتی له م بابه ته یان کرد . جا له بهر ئه م هویانه ، قه لا به پی ی وه زعو روزگار ره نگه سوود به خش بی یا بی سوود بی ، ره نگه له سه ریکه وه به که لک بی و له سه ریکی تره وه بی که لک بی . ئیجه ده بی مه سه له که به م

شیوهی خواره و هربگرین : ئو میره‌ی ترسی له گه‌له‌که‌ی زیاتر هه‌بی وه‌ك له
 بیگانه ، ده‌بی قه‌لا دروست بکا ، به‌لام ئو میره‌ی ترسی له بیگانه زیاتر هه‌بی وه‌ك له
 گه‌له‌که‌ی ، بوی هه‌یه قه‌لا فه‌رامۆش بکا . بۆ نمونه قه‌لا‌ی میلان که فرانسیسکو
 سفورزا بنیاتی نا ، زیاتر له‌هه‌ر پشیوی یه‌کی تر له ده‌وله‌ته‌که‌دا بووه مایه‌ی سه‌ریه‌شه‌و
 بی‌تارامی بۆ بنه‌ماله‌ی سفورزا . بۆیه باشترین قه‌لا که میرنک بنیاتی بنی ئه‌وه‌یه که له
 ناو دل و ده‌روونی گه‌له‌که‌یدا بی ، چونکه تۆ ئه‌گه‌رچی قه‌لا دروست ده‌که‌یت ،
 به‌لام که گه‌له‌که‌ت رق لیت بوو نا‌یوانیت بیاریزیت . هه‌روه‌کوو کاتی گه‌ل دژت
 راده‌په‌ری ، په‌کی له‌و جوړه پشنگیری که‌ره بیگانانه نا‌که‌وی که هه‌رخیرا یارمه‌تی
 پیشکەش بکه‌ن . له‌م سه‌رده‌مه‌دا نه‌مان دیوه قه‌لا بۆ هیچ یه‌کی له‌میران سوودی
 هه‌بووی ، ته‌نیا خانمی قورلی نه‌بی که له‌کاتی مردنی کۆنت جیرولاموی (۹۴) میریدا ،
 توانی له‌شۆرش جهماره‌و خوی ده‌رباز بکا و په‌نا به‌رته‌ به‌ر قه‌لا‌که‌ی ، تا له‌میلانه‌ود
 یاریده‌ی گه‌یه‌ندرایه‌و میرایه‌تی یه‌که‌ی وه‌رگرتوه ، به‌تایبه‌تی که بارودۆخی ئه‌و وه‌خته
 ماوه‌ی هیچ بیگانه‌یه‌کی نه‌ده‌دا ده‌ستی یارمه‌تی بۆ گه‌ل درژ بکا . به‌لام له‌دوایدا که
 قه‌یسه‌ر بۆرجیا په‌لاماری داو گه‌لیش که دوژمنی بوو خیرا ده‌ستی خسته‌ ناو ده‌ستی
 بیگانه‌وه ، قه‌لا‌کانی به‌فریای نه‌که‌وتن . بۆیه چاکتر و ابوو که له‌بری پشت‌په‌ستن به
 قه‌لا و قولله ، هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه تا کۆتایی خوی له‌لای گه‌له‌که‌ی چاره‌گران نه‌کردایه .
 له‌به‌ر گشت ئه‌م هۆیانه ، من ستایشی دروستکه‌رانی قه‌لا و دروست نه‌که‌رانیشی
 ده‌که‌م ، به‌لام لۆمه‌ی ئه‌وانه‌ش ده‌که‌م که سه‌رجه‌می باوه‌ریانی ده‌ده‌نه‌پال و گوی
 ناده‌نه رق و کینه یا خوشه‌ویستی بۆیان .

نایا میرھون ھه ولس په یدا کردنی ناوبانگه رها؟

هیچ شتیک و هك دسدانه پرؤزه ی گهوره و قه به و نیشاندانی به لگه ی به هیزی ، میر به پله ی ریژداری و سهربلندی ناگه یه نی . با نمونه یه کی هاوچاخی و هك فردیناندی پادشای ئه راگون و پادشای ئیستای ئیسپانیا و هربگرین که رهنکه ئه گهر له قه بی حوکمرانی نوی ئی بدریتی راست دهر بچی ، له بهر ئه وه ی له پله ی پادشایه کی بچو و که وه به رزبو وه و ه گه یشته لونکه ی سهربه رزی و به ناوبانگی ، تا بو وه پادشای یه که می مه سیحی یه ت . جا ئه گهر له کاره کانی بکولیته وه مه زنی یه کی دیار و ئاشکرای ئه وت تیا یاندا بو دهر ده که وی ، چونکه هه مو به رزو له راده به دهرن . ئه و هات سهرده می خو ی به په لاماردانی گرناته ده ست پیکردو ئه م مل پیوه نانه ی بو وه به ردی بناغه ی مه مله که ته که ی . له سهره تادا ، له وه ختانه دا که کاژو فرمانی نه ده بو و ، به پی ئی چه زوو ئاره زووی خو ی و ئی ترسی ئه وه ی که سیک هه ئی بتوانی ده ست له ئیش و کاری و هربدا هه لده سو ورا و به وه بیرو هوشی سهر دارانی قشتاله ی (۹۵) به پرؤزه که یه وه خهریک ده کردو ته نانه ت له بهر تهرخان کردنی سهرجه می بیر کردنه وه ی خو یان بو جهنگ ، وه ختی بیر کردنه وه یان له هیچ داهینان و خولقاندنیک بو به م جوړه ئه و ناوو ناوبانگه ی نه ده مایه وه .

بۆ خۆی بەدی ھیناۋ ئەو دەسەلاتداری بەشی بە سەر ئەواندا سەپاند کە مەبەستی بوو ،
 بیئەووی لە سەرەتای کاردا ھەستی پێیکەن . ئینجا بەو پارەو پوولە ی لە کلێسە ی
 وەرگرت و لە گەلی کوکر دەو ، توانی لە شکرەکانی بیاریزی و ئەو جەنگە درێژخایەنە
 بەرپابکا کە بوو بئینچینی ھیزە سەربازی یە کە یو ئەمەش لە ئەنجامدا ھەلی شوڤرت و
 ناودەرکردنی بۆ رەخساند . جگە لەووی کە بۆ سازدانی پرۆژە ی قورسترو گەورەترو لە
 ژێر پەردە ی پارێزگاری کردن لە دیندا ، دەستی کردە چەوساندووی ئایینی و عارەبەکانی
 لە مەملەکەتە کە ی خۆی دەرکردو ھەرچی یان ھەبوو لی ز زووت کردن کە ئەمە
 کاریکە لی ی نەگریسانەترو بی ھاوتاتر نی یە . ھەر وھا بە ھەمان بەھانە پەلاماری
 ئەفریقای داو ئینجا ملی پێونا بۆ ئیتالیا و دواجار ھیرشی بردە سەر فەرەنسا . بەم جوڤرە
 ھەردەم پرۆژە ی گەورە و قەبە ی ئەوتوی دادەھینان کە بیروھوشی رەعیەتە کە ی خۆی
 پی سەرسام دەکردن و رای ھینابوون کە ھەمیشە بە چاوەر وانکردنی ئەنجامەو ھەریک
 بن . ئەم کارانەش وھا بەرودوا دەکران کە یەک بە دوای یە کدا دەھاتن و ئیتر بواری
 ھەست کردنیان بە ھیمنی بە شیوہ یەک لە ھەر مروڤیک دەپری کە ماوہ ی نە بی دژی ئەو
 ھیچ شتیک بکا .

ھەر وھا بۆ میر کاریکی بەکەلکە کە لە بەر پوہ بردنی کاروباری ناوخوا ھەندی
 نمونە ی دیارو ئاشکرا ، لەو بابەتە ی سەبارەت بە کردارەکانی جەنابی بیرنابو (۹۶) لە
 میلاندا گیراموہ ، بۆ مەزنی ی خۆی پێشکەش بکا . چونکە وەختی بەکیک لە
 خەلکە کەوہ ھەلدە کەوی و کاریکی نااسایی و لەرادە بەدەر ، چ لە کۆری خێرخوایی و
 چ لە کۆری شەرخواییدا دەکا ، میر دەبی ری وشوینی پیویست بۆ خەلاتکردن یا
 سزادانی دابنی و بە جوڤریکی ئەوتوش بی کە خەلکی بۆ ماوہ یەکی دووردریژ باسی
 بکەن . بگرە لەمە بەولاتریشەوہ ، میر دەبی لە ھەر کارو کرداریکیدا ھەولی
 پەیدا کردنی ناویانگی مەزنی و سەرکەوتووی بەدا .

ھەر وھا میر ئەگەر سەلماندی کە ئەو ، یا ھاویری یەکی دلسۆزەو یا دوژمنیکی
 باوہ کوشتە ، ئەوا ئەو پەری ریزلینان بۆ خۆی مسوگەر دەکا . ئەمەش وادەگە یەنی کە
 نە بی بە بی راوورپوی بۆھینانەوہ ، دلسۆزی و دوژمنایەتی ی خزی بۆ ئەم وئەو ئاشکرا

خوت ناشکرا بکھیت و چه کی له گه لدا هه لېگريت . جا ميره رارا کان به نیازی خوږه دوورگرتن لهو مه ترسپي يانهی دادین ، ناسای په نا ده به نه بهر گرتنی ریگه ی بی لایه نی که به بی چه ندوچون بویان ده بیته مایه ی مالویرانی و خوږه وتاندن . به لأم نهو میره ی به ناشکرا بریاری چوونه بال یه کیک له دوو لایه نه که ده داو وایداده نی نهویان سرده که وی ، لایه نه که سه ، هر ای به هیزی یه که ی و مانه وه ی هم له ژیر ره حمه تیدا ، به رامبه ری هه ست به جوړه پابه ندی یه که ده کا ، چونکه دوستایه تی یه کی هته و له نیواندا به ستراوه و خه لکه که ش ناسای پیشه یان وانی یه پشت له شه رف بکه ن و نهو که سه چه وسیننه وه که یارمه تی ی داو نو وا به زه قی نکولی له چاکه ی بکه ن ، له بهروه ی که سه رکه وتن به شیوه ناسای یه که ی ، له و بابه ته نابی ویزدان له بیر کابرای سه رکه وتوو به ریته وه ، به تایه نی له باس وخوازی دادپه روه ریرا . هه روه کوو نه گه ر هاوسوینده که ت ژیریش که وت تو له لایه ن نه وه وه په نا ده دریت و هینده ی له توانایدا بی بو یاریده دانت له سه ربه ی ده بی و تو ده بیته هاوبه شی به ختی که رهنکه جاریکی تر نه ستیره ی هه لیبته وه و بدره و شیته وه .

به لأم سه باره ت به حاله قی سی به م ، واته وه ختی هه ردوولای به گزبه کداچوو له چاو تودا هینده لاواز ده بن که هېچ ترسیکت له سه رکه وتوو که یان . نابی ، لایه نگرتنی هه ر کامیان دزی نهوی تر مه ترسیت زیاتر بو دروست ده کا ، چونکه تو به یاریده دانی نهو لایه ریگای خاپوور کردنی نهوی تریان ده گریته بهر که نهوسا لایه نه یاریده دراوه که نه گه ر ناقل بووایه ، ده بوو هه ر له بنه ره ته وه نه مه نه گاو بگره نه ولایه ش لهو چاره نووسه زرگار بکا . به لأم به هه ر حال ، نه گه ر هاوسوینده که ت سه رکه وتنی به دی هینا ، نهو هه ر له ژیر ره حمه قی تودا ده مینبته وه ، چونکه ستمه به بی یاریده و پشت به ستنی به تو داگریکاری بکا . ښنجا لیره دا پیوسته نه وه ش روون بکه مه وه که میر ده بی خوئی له خوږه ستنه وه دا به میرنکی له خوئی به هیز تره وه له مه سه له یه کی هاوبه شدا بو زه ره رگه یاندن به میرنکی تر به دوور بگری ، ته نیا له حاله تیکدا نه بی که پیوستی ناچاری بکا وه که له وه بهر باس م کرد ، چونکه به سه رکه وتنی نهو تو ده که ویته ژیر ره حمه قی یوه . بویه میران ده بی هینده ی له توانایاندا هه بی ، خوئیان له که وتنی ژیر زه حمه ت و ښراده و حزو ښاره زووی که سانی ترپاریزن . بو نمونه قینیسای بی به کان دزی

دوقى ميلان له گهل فوره بسادا په يمانيان به ست ، له كاتيكددا دياتنواني خوږيان له يو په يمان به سسته به دور بگرن كه بوږيان بووه مايه مالوږاني . به لام ته گهر هر ناچاري بوو ، وهك له فلورنسا يې به كان رووى دا ، كاتى پاپاو پادشاهى نيسپانيا دووقولى به له شكره كانيان له پامارى لومبارديانان دا ، ثوا مير له بهر ثو هوږيانه ي له وه بهر باس كردن ، ده يې به شدارى شهر بكا . له سهر هر دهوله تيگيش پيوسته كه پى له سهر دلنياي له سياسه ي خوږ دانه گري به لكوو ده يې هردهم گومانىكي ده رباره له پيش چاو يې . چونكه بو نمونه ئيش به ته بيعهت وه ها دېته پيشه وه كه وه ختى مروف هولده دا له گرفتيك ده ربازي بى ، ده كه ويته گرفتىكي تره وه . به لام زرى و ورياي له وه دابه كه تو بتوانيت جوړى گرفته كه بناسيت و په خه ي نه وه يان بگريت كه له زيان و نازار به خشيندا كه مترينانه .

ههروه ها له سهر مير پيوسته هه ميشه مهيل به لاي مروفي به هره دارو به توانادا هه يې و كه ساني ده ست رهنگي لاپه سه ندي و هه لكه و توان له هه ر هونه ريكددا يې ريز لى بى . جگه له مانه له سهر يشى پيوسته هاني هاوولا ياني بو به رده و ام بوون له سهر ئيش و كار يان ، چ له كورې بازرگاني يا كشت و كال يا هه ر پيشه يه كي ترى خه لكه كه دا يې بدا . به م شيوه به ئيتر هيج كه سيك له ترسي له ده سداني نه وه ي هه يه تي ، دريغي له چا ككردني ناكا ، يا له ترسي باج لى سه ندن له بازرگاني كردن كو ناكاته وه . ههروه كوو ده يې هه موو نه و كه سانه ش خه لات بكا كه له م كورانده كار ده كهن ، يا به ريگه ي جوړ او جوړ هه ولى گه شه پيكردي شارو ده وله ته كه ي ده دن . ئينجا جگه له مانه پيوسته له وه رزه كاني سالداو به شيوه يه كي گونجاو ، گهل به چه ندين جه زن و پيشكه شكردي شانوكه رى جوړ او جوړو شتى تره وه خهريك بكا . يا له بهر نه وه ي كه شاره كه به شاو به شه و له چه ند نه قابه يه ك يا له چه ند چينك پيكدى ، ده يې بايه خ به هه موو نه و دسته و تاقانه بداو به يناو به بينك ئيكه لى يه كتر يان بكاو رووى مروقه روه رانه ي خوږ به گشت لايه كيان نيشان بدا ، به لام به مهر جيك كه به رده و ام بلندي پله و هه يه تي پايه ي خوږ بپاريزى ، چونكه نه مانه دوو شتن كه ده يې قهت ماوه به له ق بوون و پووكاندنه وه يان نه دا ، ئيتر سا هو هه ر چونيك و هه ر چى به ك يې .

وہ زیرہ کانسے میر

ہے لہذا دنی و وزیرانی میر مہسہ لہ یکے کہم باہخ نی یہ ، چونکہ ٹوانہ یا ریک و پیک دہرہ چن یا خود لہ گہل ژیری و وردینی میردا سہ بارہت بہ کاروبار ناگونجین . یہ کہم باری سہرنجیش کہ دہر بارہی میرو چویتی بی کرکد نہ وہی لای ہر مروفتیک پہیدا دہی ، لہ سہرنج لیدانی ٹو کہ سانہ وہ دروست دہی کہ لہ دہورو پشتیدان . واتہ ٹہ گہر دلسوزو لیہاتوو بوون ٹہوا پیوا لہ بہ خیکہ تی ہی میر دلنیا دہی و دہوتری : توانویتی لیہاتوو دی دہ سنیشان بکاو دلسوزی بگریٹہ خوئی . بہ لام ٹہ گہر بہ پیچہ وانہ وہ بوون ، ٹہوا پیوا ہمیشہ بوئی ہہ یہ باری سہرنجیکی خراپی دہر بارہی میر خویشی ہہی ، چونکہ ٹو ہہ لہ زاردنہ خراپی بو دہ بیٹہ یہ کہمین زہللہ .

یہ گومان ہر کہسی بہر یز ٹہ نٹونیو دی فینافیردی . وہ زیری میری سی یہ نا باندولفو پیتروچی ی ناسیی ، یہ کسہر ٹو حوکمہی داوہ کہ باندولفو لہ ہہ لہ زاردنی ٹم وہ زیرہ دا بہ خیکہ مت و دادپہرور ہوہ . لہم ہوارہ دا سی جورہ ٹہ نقل ہن ، یہ کہ میان بہی یاریدہ و یارمہ تیدان دہرک بہ شت دہکا ، دووہ میان بہ یاریدہ و ری نیشانندان لہ لایہن کہسانی ترہوہ دہرکی پیدہ کا ، سی یہ میان نہ بہ یاریدہ و نہ بہی یاریدہ دہرکی

پئی ناكا . جا بابەتی یەكەم زۆر چاكا ، دووم چاكا ، بەلام سێ یەم بی كەلكە .
 لەمەوه دەردەكەوی كە باندۆلفو ئەگەر لە بابەتی یەكەم نەبوونی ئەوا مسۆگەر لە بابەتی
 دووم بووه . وەختیکیش هەر میرێك ئەو توانایە هەبی كە لە نیوان رەفتارو گفتاری
 كەسانەوه ، حوكمی ناسینەوهی خێرو شەر بدا ، تەنانت ئەگەر لە بەهرە داھێنان و
 لە زیرەكیش بی بەش بی ، دەتوانی كردارە چاكاكانی وەزیرەكە ی لە كردارە
 خراپەكانی جیابكاتەوه و ئەمیان چارە سەر بكاو بو ئەویان هانی بدا كە ئەوسا ئیتر
 وەزیرەكە دەس لە هیوای هەلخە ئەتاندنی دەشواو بەردەوام بوی دەست و دلپاك
 دەبی .

هەر وەها ریگایەکی تر بو ناسینی وەزیرو تاقیکردنەوهی لە لایەن میرەوه هەبە كە
 قەت هەلە ی تیدا روو نادا . ئەویش ئەو هەبە كە وەختی وەزیرەكە زیاتر لە تۆ بیر لە
 خوی دەكاتەوه و لە گشت كردارو رەفتارەكانیدا سوودو بەرزەوهندی تاییەتی خوی
 دەكاتە ئامانج ، دەردەكەوی ئەم جۆرە پیاو دەس نادا بیته وەزیریکی بەكەلك و تۆ
 قەت ناتوانیت پشتی پی بیهستیت ، چونكە ئەو كەسە ی ئەركیە ریو بەریدە و لەتی
 كە سانیکی تری پی دەسپێردری ، دەبی قەت بیر لە خوی نەكاتەوه ، بەلكوو بیر لە
 میرەكە ی بكاتەوه و جگە لەو شانە ی پەبوەندی یان بە میرەوه هەبە ، گوی نەداتە هیچ
 شتیکی تر . هەر وەكوو میریش لەلای خۆیەوه ، بو ئیدامە پیدانی پابەندی و دلسۆزی ی
 وەزیرەكە ی بو خوی ، پێویستە ئاگای لی ی بی و گیرفانی پز لە پارە و پوول بكاو بە
 نیشان و دەبدەبە ی بەرپزی و گەورە ی دەوری بەنی و سۆزی بو دەربیری و
 شەرافە تەندی ی پی بیهخشی و پایە و پلە یەکی بەر پرسیارانە ی ئەوتوی پی بسپیری كە
 ئەو پارە و پوول و دەبدەبە ی بەرپزی و گەورە ی یە بە سەریدا دابارێزان ، هانی بەدن
 بو تەماعرەدن لە دەسكەوتنی سامانی زۆرترو لەقەبی گەورە تر ، یا ئەو پایە و پلە یە
 پی ی گەیشتووه تا ئەو رادە ی گرنگ بی كە ترسی لە دەس چوونی لەلا پەیدا بكا . ئینجا
 كاتی ئەم جۆرە پەبوەندی یە لە نیوان میران و وەزیرەكانیدا دروست دەبی ، هەر
 لایەکیان دەتوانی پشت بەوی تریان بیستی . بەلام ئەگەر وەزیرەكە بە پێچەوانەوه
 بو ، ئەوا ئەنجام هەمیشە یا بو ئەم لا یا بو ئەولا زەرەربەخش دەبی .

ھۆنہ تی خۇبە دوورگرتن لەكسانی دوورو

من ئەو باسە گرنگەو لەرووخستنی ئەو زەللەبەش ناخەمە پشت گوی کە میران ئەگەر ژبو بەحیکمەت نەبن ، یا ئەگەر ھەلبژاردنیان کۆک نەبێ ، زەحمەتە بتوانن بە ئاسانی خۆیانی لی بەدوور بگرن . باسەکەشی کە مەبەستە پەبوەندی بە دوورووہ ماستاو کەرانبوہ ھەبە کە لە دەرباری پادشاو میرەکاندا گرد دەبنوہ . خەلکی پەشەیان وەھایە دلایان بەو مال و مولکە خوش بێ کە ھەیانو شانازی پەبوەبکەن و خۆیانی پی چاوبەست بکەن . ئەمەش وایان لیدەکا کە نەتوانن خۆیان لەو پەتایە پەرزەن ، تەنانەت ئەگەر تەقەلای خۆلی پاراستنیش بەن ، دەکەونە بەر مەترسی گالته پیکردنەوہ . لەبەر ئەوہ بو تو چاکترین رینگا بو خۆپاراستنت لە دوورووہکان ، تی گەیانندی ھەموو لایەکە کە ئەوانە بە راستی وتن لە جزوورتدا ھیچ خراپەبەکت دەربارە ناکەن . ھەرچەندە ئەگەر وای لێھات کە ھەر کەسێک بیت و جەسارەتی راستی وتن لە رووتدا بکا ، ریزت لە لایان نامینی . بۆبە میری ژبو ئاقل ئەو کەسەبە کە رینگای سی یم دەگریتەبەرو پیاوی دنیا دیدەو بەحیکمەت بو کۆری دانیشتی خوی ھەلدەبژیری و ماوہی تەنیا ئەوان دەدا بە سەر بەستی بوی بدوین و لەجزووریدا راستی

دهر بېرن ، به لآم به مهر چيک ټهو سه ربه ستي پيدانه ته نيا لهو باسانه داني که خوی
 پرسياريان دهر باره لیده کاو له وه نه چي به ول اوه . وه کی تر پيوسته ټهو له لای خو به وه
 سه باره ت به هم موشت پرسياريان لی بکاو گوی بو بیرو ايان رابگری و ټینجا ټه وسا به
 شیوه تابه تی به که ی خوی ، بیر له باسه که بکا ته وه . ههروه کوو ده بی لهو کوری
 دانیشنانه دا له گه ل هه ر به کیک له راویژکارانیدا وه ها بچو ټیته وه دلنای بکا که چنده
 به دل سوزی به وه له روو قسه بکا ، میر هینده لی ی رازی ده بی . دوا ی ټه وه ټیتر پيوسته
 گوی له قسه ی هیچ مرو قیک نه گری ، به لکوو خوی له بهر روشنای بیروای
 راویژکاره کانیدا له باسه که بکو ټیته وه و پر یاریکی ټه وتوی له سر بدا که
 پاشگه ز بو ونه وه ی ټیدا نه بی . به لآم ټه و میره ی ریگایه کی جیاواز له مه ده گریته بهر ،
 ده که و ټیته ژر ته ټسیری که سانی ماستا و که رو دوو رو وه وه سه رکیشانه کردار ده کا ، یا به
 پی ی ټه و بیرو را جورا چورانه ی ده درین به گویندا پر یاره کانی ده گوری و به وه ریو
 هه یه تی خوی له دهس ده دا .

من لیره دا نمونه یه کی نوی بو باسه که دینمه وه . بری لوکا که به کیکه له
 ده ست و پیوه ندانی ټیمپراتوری ټیستا مه کسیملیان ، (۹۷) وتویی که خاوه ن شکو له
 هه موو ژانیدا پرسې و رای به که س نه کرده ، که چي له گه ل ټه وه شد ا قه ت شتیکی به
 ته نیا به پی ی حه زو ټاره زووی خوی نه کرده ، چونکه هه میشه به پیچه وانه ی ټه و
 شیوه به وه جو لآوه ته وه که با سم کرد . ټه و له بهر ټه وه ی ټیمپراتوره و پیاویکه له
 حه شار دایه و ده وری به گه لی ټه ټینی ته تراوه ، نیازو مه به ستي خوی بو خه لکه که ټاشکرا
 نا کاو ټاموزگاری له هیچ که سیکه وه وه ر ناگری . به لآم که ده س ده داته به جی هینانی
 نیازو مه به سته کانی ، بو خه لکه که ټاشکرا ده بن و زوون ده بنه وه و ټه وسا ټه گه ر
 ده ست و پیوه نده کانی ده و رو پشتي نار ه زای یان له سر دهر بری ، ټیتر ټه ویش هه ر خیرا
 واز له جی به جی کردنیان دینی و نیازو مه به سته کانی ده گوری . ټه نجای ټه مهش وه ها
 ده شکیته وه که ټه وه ی دوینی کردوینی ټه مړو بهر بهر چي ده داته وه و ټیتر هیچ که س
 تی ناگا ټاخو چي ده کاو نیازی چي هه به و باوه ر پشيان به راویژو بیر کردنه وه نامینی .
 له بهر ټه وه میر ده بی هه میشه ټاموزگاری بگریته خوی ، به لآم له وه ختیکدا که ټه و

خوی دهنوی ، نهك له ومختیكدا كه كهسانی تر ده بانهوی و بگره نهگه خوی داوای
 نهکردی ، نایی به هیچ کلوجی ماوه بدا ته قه لای تاموژگاری کردنی بدری ، ههر چه نده
 پیویسته نهو خوی به زیاده وه داوای بکاو باش گوی بو نهو راستی یانه شل بکا که بوی
 ده گپ درینه وه که پرساری دهر باره کردون . به لام له راستیدا ، پیویسته نهگه
 سهیری کرد یه کیك له راویژکاره کافی له وتنی راستیدا دوودله ، ده بی تووره بی . جا
 نهگه رچی هندی که س ههن رایان وایه که ناوبانگی نهو میره ی ناوی به وردبین و
 ژیری دهر ده چی نادرینه پال ته بیعه تی خوی ، به لک وو دهر دینه پال شاره زایی
 راویژکاره کافی دهر روپشتی ، به لام من ده لیم نهو رایه تعاو چه وته . چونکه بنه مایه کی
 گشتیان هه به که ده لی : نهو میره سیفه تی حیکه تی ثیدا نه بی ، که لکی نهوه ی نایی
 ریگای چاکه ی نیشان بدری ، مهگه ر سه روبر خوی بجاته ژیر دهستی تاقه
 که سینکه وه به ته واوه تی بکه وینه ژیر رکینی یه وه که سه که ش پایویکی تاقلی وردبین
 بی . له حاله ته دا ره نگه میر حوکمرانی یه کی باش بکا ، به لام نهو وه زعه دریزه
 ناکیشی ، چونکه جلّه و به دهسته که زوری پی ناچی ده سلات و ده وله ته که ی
 لی زهوت ده کا . ههروه ها نهو میره دوورله حیکه ته نهگه هات و راویژی به زور
 که س کرد ، نهوا تاموژگاری یه کی به کومه لی به کگرتوی دهس ناکهوی ، له بهر نهوه ی
 ناتوانی گشت نهو بیرو رایانه یه که بجاکه پی پراده که به نرین تا شیوه ی کومه ک وه برگرن و
 بگره راویژکاران ده که وته بیر کردنه وه له سوودی خوین ، له کاتی کدا نهو له وزیدا نایی
 بیانخاته وه سه ریگای راست یا ته نانهت بی بگا . نه مهش کاریکه و خو لیده ر باز کردنی
 بونی یه ، چونکه خه لکی پیشه یان وه هایه چاوه شت بکه ن . مهگه ر پیویستی یه کی
 کاریگه ر ناچاری راستگویی یان بکا . که وایی ده گه یه نهو نهو نهجامه ی که
 تاموژگاری کردنی حه کیانه له ههر که سینکه وه بی ، پیویسته مل که چی حیکه ت و
 وردبینی میر بی و ناشی وردبینی میر سه رشوری نهو تاموژگاری یانه بی که پیشکه شی
 ده کرین ، چه نده راستگوش بن .

نایامیره کافی ییتالیا بوچی ده ولته کانیان له دهس هپوو؟

ئه گهر تازه میریک به حیکهت و وردینی بهوه ، په پرهوی ئه و شتانهی کرد که له وه بهر باسم کردن ، ئهوا له میرایهتی کردنه که بیدا رهسهن دهرده چی و له ده ولته ته که بیدا له وه دلنیا ترو ئاسووده تر ده بی وهک له وهی تیا بیدا خواوهنی رهگ و ریشه به کی بنج قوولی کۆن بو بی . چونکه ئاسایی به که تازه میره کان زیاتر له میره میراتگره کان له زتر چاودیری کردندا بن . ئینجا کاتی که خه لکه که دان به چا که کاری باندایه نین ، ئهوسا زور زیاتر له ده وریان کۆده بنه وه وهک له وهی خواوهنی خوینیکی پادشایانهی رهسهن بوونایه . خه لکه که کاروباری حازر به ده ستیان زیاتر له کاروباری رابوردوو لا مه بهسته . چونکه وهختی له حالی حازر باندایه هست به خوشگوزهرانی ده کهن ، دل و ده روونیان ده حه وینه وه و ئیتر له هیچ شتیکی تر ناگه پزین ، به لکوو به پیچه وانه شه وه مادامه کی میره که دهسته وستانی خوی له کاروباری تردا نانویی ، ئه مان یو پاریزگاری لیکردنی هه رچی به کیان له توانادای ده بکهن . بهم جو ره تازه میر سه ربندی به کی دووسه ره له دامه زراندنی ده ولته ته نوی به که بیدا و گه شه بی سه ندنی به

ياسای دادپهروه رانهو چهکی به هیژو دوستانی دلپاک ، به هاو نهریتی خیرخواهانه به ددهس دینی . له کاتیگدا عهیب و عاری میری میرانگریش ههروه ها دووسره ده بی ، چونکه به میری له دایک بووهو به هوئی بی به شی به وه له وردینی و جیکهت ، تختی پادشاهی به کهی له ددهس ده دا .

ئه گهر پیاو له وه زعی ئه و حوکمرانانه بکوژیته وه که له روژانی ئیستاماندا بیتالیادا پایه و پلهی خوئیانیان له ددهس چوو ، وهک پادشاهی ناپولی و دوقی میلان و کهسانی تریش ، بوی دهرده که وی که هه موو له عهیبیکدا که په یوه نندی به هیژی سه ربازی یانه وه هه یه وه بهر هویه کانیم به دوورودریژی شی کردنه وه ، هاو به شن . ههروه کوو ده بینی که هه ندیکیان دوزمنایه تی گهل به شیان بووهو هه ندیکی تریان سه ره رای خو شه ویستی گهل بویان ، نه یان تانویه پشت به خو شه ویستی و دل سوژی سه ردارانیان به ستن . ئه م عه یبانه له کایه دا نه بن ده ولت له ددهس ناچی ، به تایه تی ئه گهر هینده ی هیژ له باردا بی که بتوانی له شکرک له مه یداندا له سه ربی به یلیته وه . بو نمونه فیلیپی مه کدونیایی ، مه به ستم له باوکی ئه سکه نده ری گه وره نی یه ، به لکوو له و میره یه که تیتوس کونیتوس سه ری پی شوپرکرد ، ده وله تیکی گه وره ی وه های نه بوو له گهل مه زنی رو ماو یوناندا که هیرشیان برده سه ری به راورد بکری ، به لام پیاویکی عه سکه ری ئه وتو بوو که بو خو خو شه ویست کردن لای گهل و دلنیا بوون له گه وره پیاوان ، ده رکی به ریگا نمونه بی یه که ده کرد ، بویه توانی بو ماوه ی سالانیکی زور بهرگی قورسانی جهنگ دزی هه ردوو ده وله ته گه وره که بگری . ئه و ئه گهرچی له کوژتاییدا ده سه لاتی به سه ر چند شاریکدا له ددهس چوو ، به لام هینده ی توانا هه ر بو ماوه وه که مهمله که ته که ی خوئی بهاریژی .

که واوو ئه و میرانه ی که بو ماوه به کی دوورو دریز مهمله که ته کانی خوئیان پاراسته و دواپی له ده ستیان داوون ، ده بی گله بی له بهخت نه کن ، به لکوو ده بی گله بی له ته وه زه لی خوئیان بکن ، چونکه له روژانی خو شگوزهرانی و ناشتیدا بیریان له وه نه کردوته وه که ده شی روژانیکی ره ش دابین (به تایه تی ئه و هه له یه له ناو خه لکیدا باوه که له کاتی بائی شه مالدا حساب بو ره شه ما ناکه ن) . بویه هه ر هینده ی ساتی

نەھامەتىيان ھاتىيىتە پېشەۋە ، لە بىرى پارېزگارى كىردن لە ولات و مىرايەتى يەكەيان ،
 يەكسەر بىريان بۇ ھەلاتن چۈۋە ، بەۋ ھىۋايەى گۋايە گەل كە دەشى گەۋجىتىى
 داگىر كەران بىۋورۋىنى ، رۇزنىك لە رۇزان داۋاي گەرانەۋەى لى بكا . خۇرەنگە ئەگەر
 ھىچ چارەسەرنىك بە دەستەۋە نەما ئەمەيان شتىكى باش بى ، بەلام پىشت گۋى خىستى
 چارەسەرەكانى ترو پەنابردنەبەر تەنيا ئەمیان گەۋجىتىى بە ، چونكە ھىچ كەسنىك نى يە
 ھەز بكا بكەۋى بەۋ ھىۋايەى گۋايە مروفىكى تىر ھەيە لە كەۋتەكەى رىزگارى بكاۋ
 ھەلىسىيىتەۋە . ئەم رىزگار كىردنە رەنگە روۋبدا يا نەدا ، بەلام ئەگەر روۋى دا ديارە
 ناسوۋدەگى و سەرسەلامەتت بۇ ناھىنى ، لەبەر ئەۋەى تۇ نەتوانىۋە خۇت رىزگار
 بكەيت ، بەلكوۋ ۋەك تىرسنوكىك بۇ ئەۋ خۇر رىزگار كىردنە پىشت بە كەسانى تىر بەستۋە
 تىتر ھىچ رىۋشۋىنىكىشىت بۇ خۇپاراستن سۋودى نايىت و بەردەۋام كۆت كراۋ دەبن ،
 مەگەر تەنيا بەندى خۇت و تواناۋ دەسەلاتى خودى خۇت بن .

کاري پلای قهدهر له کاروبارکے مروفتاوری و سوتی بربره کانی کردنی

من له وه بی تاگا نیم که زور کهس له رابوردووداو هه تا ئیستاش باوه پریان وایه که هرچی کاره سات و رووداویکی دنیایی ههن ، له ژیر دهسه لاتی قهزاو قهدهردان و خودا جله و گیریانه و ئاده میزاد له وزهیدا نی یه له ریگهی حیکهت و تی بینینه وه بیانگوری و ئالشتیان بکاو به هیچ کلوجیکیش چاره سهری بونی یه . واته نه قه لادانی ئاده میزاد بو ره تکرده وهی فه رمانی قهزاو قهدهر ، کوشیشیکی بیهروایه وه بی جله و بو کاروبار وه ها شل بکا که بهخت چونی دهوی وه ها پروا . نهوانهی له سهر ثم رایهن ، به هوی نهو ئال و گوره گه ورانه وهی دیمان و تا ئیستاش هه موو روژده یانینین و سه روو بیرو هوش و بوچوونی مروفتن ، ژماره یان له م سهرده می ئیمه دا زور بووه . من خویشتم که بیر له و ئال و گوره ده که مه وه ، ههن دی جار مه یلم به لای هاو به شی کردنی رایه که ی نهو که سانه دا ده چی . به لام له گهل نه وه شدا باوه رم وایه که ناتوانین ئیراده به تهواوی پشت گوی بخه ین . به رای من هه قه پایا وای دابنی که قهزاو قهدهر جله و گیری نیوهی کرداره کاغمانه و ئیتر نیوه که ی تری یا نزیکه ی ، وازلی هیناوه بو خومان جله و گیری بین . من حه ز ده کم قهزاو قهدهر بهو رووباره خوړو به هه لمه ته بشو بهنم که له کانی

هه لچوون و شالاور دیندا ، دشت نوقوم ده کاودرهخت هه لده که نی و خانووبه ره ده رووخینی و زهوی له م لا هه لده کوئی و تووری هه لده داته نهولا ، خه لکه که ش له روویدا هه لدین و هه موو شت مل بو شوپشه بی تامانه که ی ده دا ، به بی نهوهی که سیک بتوانی بهر بهر کانی ی له که لدا بکا . جا نهو نه گهرچی نه مه سروشتی ، به لام نهو ته بیعه ته شی هه یه که به دوایدا ده گهر یته وه سه ر باری هیمنی و نهوسا خه لکه که ده توان به دروست کردنی به ست و چه پهرو که نار به ندو چی تر پیویست بی خو یانی بو تاماده بکن ، تا نه گهر بو جاری ثابنده ناوه که ی زیاد ی کرده وه دابر ژته ناو که ندا و یکه وه ، یا شالاهه که ی نهو مه ترسی و شیعی به ی لهوزه دا نه مینی . حالهقی قه زاو قه ده ریش که له بهر خو تاماده نه کردن بو بهر بهر کانی کردنی ، ده سه لاتی خو ی ده سه پیی و شوپشه که ی خو ی ناراسته ی نهو شوینانه ده کا چه پهرو به ستیان بو جلوه گیر کردنی تیدا نه خراوه ته سه ر ریگا ، هه ر له م بابه ته یه . ئینجا نه گهر سه یری ئیتالیا بکه ی که بوته کووری نهو ئال و گوره گه ورانه و خه لکه که یان ناچاری باوهر هیئان بهو رایه کرده ، ده بینیت ولاتیکه که به هیچ جور یک هیچ بابه ته چه پهرو به ستیکی تیدا نین . بو یه نه گهر وه که نه لمانیاو ئیسپانیاو فه رنه سا بو ی بلوایه به ری و شوینی راست و دروست پاریزگاری لی بکزی ، نهوا لافاوه که نهو ئال و گوره گه ورانه ی پی نه ده کران ، یا لافاوه که هه ر له بهر بهر ته وه رووی نه ده دا .

واتیده گم نهوهی به شیوه یه کی گشتی ده رباره ی ری و شوینه کانی بهر بهر کانی کردنی قه زاو قه ده ر وتم به سه . به لام نه گهر بهوی خو م به هندی مه سه له ی ده سنیشان کراوه وه به ستمه وه ، نهوا ده توام بلیم : سه یر ده که ین نه مپرو وا فلانه میر نه ستیره ی لهو په ری گه شان وه دابه ، که چی بو سه بیی ده بینینه وه له ژیر پیدا شیلراوه به بی نهوهی هیچ گورانی که مان له ته بیعه تیدا یا له هه ر شتیکی تریدا که وتیته بهر چاو . من به دلنیا یی به وه لهو باوهر دام ، گور انکاری به که به راده ی به کم نه نجامی نهو هو یانه یه که له وه بهر به دوور و در یژی شم کردنه وه ، یا به واتایه کی تر میره که سه رو بهر خو ی داوه ته ده ست قه ده رو ئیتر وه ختیگ پیچه ی قه ده ره که به پیچه وانوه سوور اوته وه ، شیلاییتی . ههروه ها من باوهرم وایه که نهو مرو فقی شیوه ی

ری و شویننه کانی له گهل پیوستی به کانی رۆزگاردا بگونجی به خته و هره و ئه وهشی له
 ری و شویننه کانیدا به پیچه وانهی ئه و پیوستی یانه وه بی به ده بخته . خو ئیمه ده بینن چون
 خه لکه که له و ری و شوینانه دا که هه میسه بو گه یشتن به پایه بلندی و ده و له مهندی
 په پیره ویان ده که ن ، یه که له یه کتر جیاوازن . هه یانه په نا ده به نه بهر سلکردنه وه و هه یانه
 سه رکیشی هه لده بژیرن ، یا هه یانه ریگای جه ره به یه دی ده گرنه به رو هه ن فرت و فیل و
 زورزانی به کاردینن ، یا تیا یاندا یه سه برگرن و به سه بر ده جوو لینه وه و هه ن په په له ن و
 هه موش ره نگه به ئامانج بگهن . یاخود ده شی دوو مروف له سلکه ره وه کان بینن که
 یه کیکیان له پرۆزه کانیدا سه رکه وتن به دی دینی و ئه و یتریان ژرده که وی . یا له ولای
 تره وه دوو کهس به دوو شیوهی جیاواز ده گهنه یه که ئامانج ، یه که میان به سلکردنه وه و
 سه برگرتن و ئه وی تریان به په له په ل کردن و سه رکیشی . ئه مانه هه موو ئه نجامی
 جیاوازی ته بیعه تی رۆزگارن که ده شی له گهل شیوهی ری و شویننه که دا بگونجی یا
 نه گونجی . ئه ممش وه که وتم ئه وهی لیده وه شیته وه که دوو کهس به دوو شیوهی جیا له
 یه کتر کردار ده که ن و که چی ده گهنه یه که ئه نجام ، له کاتی کدا دوو کهسی تر به یه که شیوه
 کردار ده که ن و که چی یه که میان سه رده که وی و دوو میان سه رنا که وی . هه ره ها
 ئال و گۆر له سه رکه وتن و گه شه سه ند نیشدا هه ره له سه ر ئه مه وه ستاوه ، چونکه ده شی
 رووبدا هۆیه کانی رۆزگارو بارودوخ بو که سیلک که به وربایی و جوان بینی یه وه کردار
 ده کا له بار بیت و سه رکه وتن به دهس بینی ، به لاهم زوری پی نه چی ئه و هۆیانه ی
 رۆزگارو بارودوخ بگۆر درین و ئه ویش له بهر نه گۆرینی شیوهی ئیشکردنی خوی
 لی بکه وی . قه تیش رووی نه داوه مروفیک هه بووی هینده ژرو وردبین بووی که خوی له
 گهل هه موو ئه م هۆیانه دا گونجانندی ، ئه ویش یا له بهر نه توانینی خولادانه له و شانیهی
 به ته بیعه ت حه زی لی یانه ، یاخود له بهر راهاتی به یه که جو ره ریگای گه یشتن به
 سه رکه وتن و نه توانینی به خوقایل کردن بو واز لیه ئانی . بۆیه ئه و که سه ی به سه برگرتن
 راهاتی ، وه ختی کار پیوست به خیرا کردن بکا ، له ئاستی خوله گهل گونجانندی
 خوی به دهسته وستان ده بینی و ئیتر به دوایدا مالکاولی رووی تیده کا . به هه رحال
 ئه گه رچی مروف له توانایدا یه به پی ی گۆرانی رۆزگارو بارودوخ سروشتی خوی

بگۆرى ، بەلام قەدەر ھەرگىز گۆرانى بۇ نىيە .

بۇ نمونە پاپا بۆلىۋىسى دوۋەم لە گىشت كردارە كانىدا كابرا بەكى سەركىش بوو ، بەلام رۆزگارو بارودۇخ لە گەل ئەو شېۋەى ئىشكردنەيدا دەگونجان ، بۇيە بەردەوام ئەنجامى باشى دەسگىردە بوو . بۇ نمونە با ئىستا لە يەكەم جەنگى بگۆلنەۋە دزى بۆلۇنا بەرپاي كردو ھىشتا جىۋفانى بىتتېفۇگلى لە ژاندا مابوو ، كە فېنسىيائى يەكان ۋ ھەرۋەھا پادشاي ئىسپانىاش لەو جەنگە رازى نەبوون ، جگە لەۋەى فەرەنسا سەبارەت بەم پرۇژەيە ھىشتا لە گەلدا لە راۋىژكردندا بوو . كەچى لە گەل ئەۋەشداۋ ئەنجامى ئەو مەيلى سەركىشى بە توندوتىزەى ، خۆى بە تەنيا مىلى بە پەلاماردانەكەيەۋە ناۋ ئەم بزوتنەۋەيەى بوۋە ھۆى راراپى لە ھەلۋىستى فېنسىيائى يەكان ۋ ئىسپانىادا ، ئەۋىش بە ھۆى سەلكردنەۋەى فېنسىيائى يەكان ۋ ئارەزۋى ئىسپانىاۋە بۇ ۋەرگرتنەۋەى تەۋاۋى مەملەكەتى ناپۇلى لە لايەكەۋەۋە تۋانىنى راكىشانى پادشاي فەرەنسا بۇ پال خۆى لە لايەكى ترەۋە ، چونكە ئەمىش كەسەپىرى كرد وا ئەو مىلى بە بزوتنەۋەكەيەۋە ناۋەۋە بە نيازى دوستايەتى بەستىن لە گەلداۋ سەرىپى شۆرگىدى فېنسىيائى يەكان لە رىگەى ئەو دوستايەتى يەۋە ، پرپارى داكە ناچارە ھەر دەپى ھىژك بۇ يارىدەدانى بنىرى ، بەپى ئەۋەشى رەتكردنەۋەى بە كردهۋەيەكى ناشىرىن بداتە قەلەم . بەم جۆرە بۆلىۋوس لە رىگەى سەركىشى خۆيەۋە تۋانى ئەۋەى پاپاكانى تر بۇيان نەكراۋو لە رىگەى جەلەۋگىرى ۋ ئەقەلپەكەھىنانەۋە بەدى يىنن ، ئەم بەدى يەپىنى . خۆ ئەگەر چاۋەرۋانى بگردايە تا ھەرچى پىۋىست بوو دەكراۋ پىش جى ھىشتى رۇماۋ كەۋتەنەپرى بەرەۋ جى بەجى كردنى پرۇژەكەى ، ھەموۋ شت ساز ببۋا بە كە مسۆگەر ھەر پاپايەكى تر لە جى ئەۋە بوۋا بە ۋەھاى دەكرد ، نەدەگەيشتە ئامانچو سەركەۋتى بەدەس نەدەھىنا ، چونكە بىگومان پادشاي فەرەنسا ھەزارۋەك بەھانەى بۇ قايىل كردنى بە پىۋىستى چاۋەرۋانكردن بۇ دەدۆزى يەۋەۋە كەسانىكى تىرىش ھەزارەھا ترسو ۋ خۆفى دلى خۆيانىان پىرادەگە ياند . من ئىتر قسە لە كردارەكانى تىرى ناكەم كە ھەموۋ لەم نابەتە بوون ۋ ھەموۋش بە سەركەۋتن كۆتاپى يان ھات . بەلام گومائىشى تىدا نى يە كە تەمەنكورتى يەكەى لە تاقىكردنەۋەى ژىركەۋتن بەدوۋرى گرت ، چونكە ئەگەر ژيانى

در رژه‌ی بکیشایه و ثانوساتی وه‌های له‌به‌رده‌مدا قوت بیوونایه‌ته‌وه که ناچار یان بگردایه به وریایی و ناقلا نه‌وه کردار بکا ، مسوگه‌ر چاره‌نووسی مالویرانی ده‌بوو ، له‌به‌ر ته‌وه‌ی له‌وه ده‌سته‌وستان تر ده‌بوو بتوانی له‌وری و شوینانه لابدا که به‌تبیعت مه‌یلی به لایاندا هه‌بوو .

تیر من کوتایی به‌قسم دینم و ده‌لیم که به‌بخت نال و گور ده‌کا ، به‌لام خه‌لکه‌که ری و شوینی خویمان ناگورن و تا نه‌و وه‌خته‌ی ری و شوینه‌کان له‌گه‌ل بارود و خدا بگونجین ، نه‌وان له‌سه‌رکه‌تندا ده‌بن و وه‌ختیکیش له‌گونجاوی ده‌که‌ون ، نه‌وا ژرکه‌وتن به‌شیان ده‌بی . هه‌روه‌کوو من باوه‌رم وایه که سه‌رکیشی کردن له‌سل کردنه‌وه باشتره ، چونکه به‌خت وه‌ک ثافره‌ت وایه ، نه‌گه‌ر ویستت ده‌ستی به‌سه‌ردا بگریت ده‌بی به‌زور زه‌وتی بکه‌یت و نه‌ویش له‌لای خویره‌وه ، ماوه‌ی زه‌وت کردنی به‌پاوی نازا ده‌دا ، نه‌ک به‌و که‌سه‌ی له‌سه‌رخوو به‌سه‌بره‌وه له‌گه‌لیدا ده‌جوولیتنه‌وه . بویه ره‌فتاری به‌خت وه‌ک ره‌فتاری ثافره‌ته‌مه‌میشه‌مه‌یلی به‌لای لاواندا ده‌چی ، چونکه که‌متر سل ده‌که‌نه‌وه‌و زیاتر چه‌تونن و به‌بی شهرمی و جه‌ساره‌ته‌وه به‌خت ده‌که‌نه‌مولکی خویمان .

هاندان بۆ ئازار کردنی ئیتالیا له دست درنده گان (۹۸)

ئستا دوای کۆلینهوه له هه موو ئه و کاروبارانهی باس م کردن و دوای بیرکردنه وه یه کی زۆر له وهی که ئایا روزگاری ئیستای ئیتالیا بۆ سه ره ه ل دانی میریکی نوێ له باره یان ناو ئایا ئه و بارودۆخه ی که له ئاراده یه ، هه ملی بۆ په یدا بوونی پیاوکی لیها تووی به شان و شکۆی ئه و تۆ نه ره خساندوه ، رژیمیکی نوێی وه ها بیئته کایه وه که سه ره به رزی به وو خیر و خوشی به جه ماوه ری گه ل بیه خشی ، دوای ئه مانه وام بۆ ده رکه وت که گه لی هۆ بۆ پشتگیری کردنی راست بوونه وه ی حوکمرانیکی نوێ هه ن و به شیوه یه کیش که بۆ ئه م پرۆژه یه هیئده په سنده له بارن که له رابوردوودا و ئینه یان نه بووی . وه ک له وه بهر وتم ، ئه گه ر بۆ ده رکه وتنی به هیزی ی مووسا ، کۆیله یه تی ئیسرا ئیلیه کان له میسر داو بۆ ئاشکرابوونی ئازایی و مزنی ی کۆرش ، چه وساندنه وه ی فارسه کان له لایه ن میدی یه کانه وه بۆ سه ملاندنی بلیمه تی و گه وره یی تیسپۆس ، په رت په رتی و

پهروازه بوونی ئەسیناییه کان پووست بووین ، ئەوا له ئیستادا بو دان نان به هیزداری بلیمه تیکی ئیتالیایدا ، دەبی ئیتالیا لهو بارودوخه دای که له حالی حازردا تیا دایه و خه لکه که ی له جووله که کۆیله ترو له فارسه کان چهوساوه ترو له یونانی په کان په رته رتر بن وهك هه ن و پیشه و او رزمیان نه بی و به زی تراو سهروه ت و سامان تالانکراو و په رت په رت و زه لیل و ریسوا بن وهك بوون و ولاته که شیان له هه مه شیوه و بابه ت ویرانکاری و خاپووری بوونی به خو به وه دی بی ، وهك دیوتی .

ئینجا هه رچه نده تیشکیکی هیوا خو ی نواندو نیشانی دا که خودا مرو فیککی بو رزگار کردنی هه لیزارد ، به لام ئەو مرو فیه وهختی گه یشته پویه سه ریلندی ، بهخت پستی تیکردو که لای خست . بهم جو ره ولات له وه نریک بووه وه جووله ی ژبانی تیدا نه مینی و بکه ویته چاوه روان کردنی ئەو مرو فیه ی بتوانی زامه کانی تیار بکا و کوتانی به کاولکاری و تالانکردن له لومبار دیا داو چا و چنۆکی و زه و تکاری به تاشکرا له مهمله که تی نا پو لی و تۆسکانیادا بهینی و ئەو برینانه ی چاک بکا که له ده میکه وه کیم وزوونیان هینا وه ته وه . به لی ئەوه تا ئیتالیا روژانه له خودا ده پار پته وه که په کیکی بو بنیری و له م پورخزی په له راده به ده رو گه وجیتی په کویرانه یه رزگاری بکا . ئەو ئاماده یه و به په رو شه وه یه بچینه ژر هه ر ئالایه که وه ، به مه رچی په کیک هه بی ئالا که هه ل بگری و به رزی بکاته وه . ئەو له ئیستادا ، نکاو هیوا و ئاواقی ته نیا هینده یه که بنه ماله به ناوبانگه که ی تو بهینی دهوری سه رکردایه تی کردن له بزوتنه وه ی رزگاری خوازی به که دا بگری ، به تاییه تی که هیز له گه لیدایه و سه رفرازی ی پیده به خشی و بهخت هاوسویندیتی و خودا و کلێسه شی له ته کدان ، چونکه ئیستا بنه ماله که ت فه رمانه وای کلێسه ده که ن و ئەگه ر تو به رده وام ژبانی ئەو پیاوه ناوداران وه کرداره پر شانازی به کانیان له یاد بن که باس م کردن ، ئەوه ت لی ناییته کاریکی سته م و زه حمه ت . جا ئەگه رچی ئەو بابه ته گه وه پیاوانه وینه یان که مه ، به لام به هه ر حال ئەو پیاوه مه ردانه ئەم هه له ی ئیستایان بو هه لئه که وتوه ، چونکه پرۆژه کانیان له پرۆژه که ی تو عادیلانه ترو ئاسان تر نه بوون و خوداش هینده ی له گه ل تودایه له گه ل ئەواندا نه بووه . که وای لیره دا مه سه له به کی عادیلانه له ئارادایه و شتیکیش عه داله تی تیدای هه میشه

جوان دەنوپىنى دەبىتتە پويستى بەك ۋە ھىچ ھېزىك لە ھەر بابەتتەك ئىۋو لە ھەر لايەكە ھە بىزى ، لە توانايدا نايى بېرووخىتىنى ۋە لەناوى بەرى . ئىرادە ھەرە مەزىنەكە ھەر لەمەدايە ۋە كە ئىرادەش ھەبوو گەرت ۋە زەحمەتى لە كايەدا نامىنى ، بە مەرجىك پەيرە ۋە ئورنى ۋە شۇنەنە بەكەيت كە ۋەك نەمۇنە بۆم ھىنانە ۋە . چىگە لەمانە ، خودا گەلى مەوجىزە ۋە ئىۋىنە ۋە بەدى ھىنان . ئەو ۋە زەرباكان ۋە رىگايان خۇش ۋە بەر بەرەللان ، ھەور شۇن ھەنگاوى بۇ نىشانە كەردوويت ، ئاۋ لە بەردى رەقەو ھەلقوللە ، ئاسمان بارانى سەبوورى ۋە دلدانە ۋە باراندە ۋە ھەموو شت بەشدارىيان لە سازدانى گەورەيىتدا كەردە ، تەنبا بە مەرجىك كە تۇ ئەو ۋە ماو ۋە تەو ۋە تەو ۋە بەكەيت . خودا خۇى ھەموو شت جى بەجى ناك ، بەلكو ماو ۋە بۇ ئىرادە ۋە سەربەستەن دەھىلەتە ۋە كە بەكەوتە كارو رىگامان دەدا ھەندىك لە سەربەندى بەكە بە نەسبى ئىمە بى كە ئەو ھەق ۋە بەشى خۇمانە .

شىتىكى سەيرىش نى بەكە ھىچ كام لە ۋە ئىتالىيانى لە ۋە بەر باسەم كەردن نەيتوانى نى ئەو ۋە لە بەنەمالە سەربەرزەكە تۇ چاۋەرۋان دەكرى بەجى بىنى . سەرھەلنەدانى لىھاتوۋى لە روۋى سەربازى بەو ۋە لە شۇر شە زۇرانەداۋ لە ۋە چەندىن بزوئە ۋە نىمچە سەربازىيانەدا كە لە ئىتالىادا روۋيان داۋە ، لەو ۋە ھاتوۋە كە رىۋشۇنە كۆنەكان كەلكيان نەبوۋە كە سىكىش پەيدا نەبوۋە بتوانى رىۋشۇنە نوى بدۇزىتە ۋە . بۇيە داھىنانى ياساۋ رىۋشۇنە نوى لە لايەن مەرقى تازە ھەلكە ۋە تەو ۋە بۇ دەبىتە ماىە مەردايەتى بەكى نى ھاۋتا . ئىنجا ۋە خىتىكىش ئەم كاروبارانە لە سەربەنچىنە بەكى دروست دادەنرۇن ۋە ماناى مەزنى دەبەخشن ، داھىنەرەكەيان بە رىزلىنان دەست بەسنگە ۋە بۇگرتن پىشۋازى لىدەكرى . ھەرۋەكوۋ لە ئىتالىادا ماو ۋە بۇ داھىنانى ھەر جۇرە رىك ۋە پىكى بەكى نوى بەرلەۋە ۋە چا كەكارى لاي ھاۋولتايان ھىچكار زۇرە ، ئەگەر سەرۋك ۋە پىشەۋاكان خۇيان لىۋى نى بەش نەن . تۇ ھەرۋا بروانە ئەو رەمبازىن ۋە زۇرانباى بە ۋە لە لايەن ژمارە بەكى كەم رەمبازو زۇرانباى ۋە دەكرى ۋە ئەوسا دەبىنەت كە ئىتالىيانى بەكان لە بەھىزى ۋە شارەزايى ۋە زىرە كىدا چەندە لەپىشن . كەچى كە دىنە سەرباسى لەشكرو سوپا ، دەبىنە ئىتالىيانى بەكان تىايدا

چەندە دواكەوتوون . ئەمەش يىگومان بە ھۆى لاوازى پىشەواگانەوھەيو
ئەوانەشيان كە شارەزان تاعەت ناكړين . دياره ھەموو كەس خۆى بە شارەزاو زانا
دېتە بەرچاو ، بەتايەتى لە حالەتى نەبوونى ئەو جۆرە پىشەوايەدا كە لە رىنگەى
تازايەتى و بەختەو بە بەيژەى مەزنىدا سەر كەوتى و تاعەتى خۆى بە سەر ئەوانى تردا
سەپاندى . بەم شىوہە دەبين كە لە ماوہەيەكى دوورودرېزەوہو لە ھەموو جەنگەكانى
ماوہى بىست سالى رابوردوودا ، لە ھەر شوينىكدا لەشكرىكى ساغ ئىتاليانى
ھەبووى ، ئەو لەشكرە شكستەى خۆى سەلماندوہ ، وەك لە تاروو ئەسكەندەرىيەو
كاپواو جەنەواو فايلاو بۆلوناو ميسترىدا رووى دا .

بەم پىيە ، ئەگەر بنەمالە جواميرەكەى ئيوہ دەيەوى شوين پىي ئەو پياوہ مەزنانە
ھەلبگرى كە ولاتى خويانيان رزگار كړدوہ ، ئەوا تۆ بەر لە ھەموو شتىك و وەك
بناغەيەك بۆ ھەر پرۆزەيەك لە پرۆزەكانت ، لە سەرت پيوستە كە دەورى خۆت بە
ھيزىكى تايەتى بەتەنيت ، چونكە ھىچ لەشكرىك لەم جۆرە لەشكرە دلسۆزترو
راستگوترو بەتواناتر بۆ شەر كړدن ناي . ھەروەكوو سەربازەكانى چەندە لەوہەر تازاو
جەنگاوہر بووين ، كاتى كە لەم لەشكرەدا يەكدەگرنو بە چاوى خويان دەبين چۆن
ميرەكەيان سەر كړدايەتى يان دەكاو دەيانخاتە ژىر بالى خويەوہو سۆزيان دەداتى ، ئەوسا
چاكترو رىك و پىك تر دەبن وەك لەوہەريان . بۆيە تۆ دەيى ھيزىك لەم بابەتە ئامادە
بكەيت ، ھەتا بتوانيت بە ھيزى تەنيا ئىتاليا خۆى ، لە رووى يىگانەدا
پاريزگارى لە ولات بكەيت . بۆ نمونە سويسرانى و ئىسپانيانى يەكان ئەگەر چى بە
جەنگاوہرىكى در دادەنرېن ، بەلام ھەر يەكەيان كەم وكوورپى خۆى ھەيە ، لەبەر
ئەوہ ھەلپژاردنى شىوہەيەكى سىيەم بۆ رىك و پىكى ، نەك تەنيا تواناي
بەرھەلستى كړدنيانت پىدە بەخشى ، بەلكوو وات لىدەكا لە زال بوون بە سەرياندا دلنيا
بيت . ئىسپانيانى يەكان بەرگەى ھيرشى سوارە ناگرن . ھەروەكوو سويسرانى يەكانيش
لە رووبەر و بوونەوہى ئەو ھيزە پىادەيەدا كە بە جەسارەت و باوہر پتەوىيەوہ
پەلاماريان دەدەن ، سل دەكەنەوہ . ھەر ئەمەشە كە وەك تاقىكړدەوہ سەلماندووتى ،
بۆتە ھۆى ئەوہى ئىسپانيانى يەكان نەتوانن لە بەرامبەر ھيرشى فەرەنساينى يەكاندا

رابوہ ستن و سویسرائی بہ کانش لہ رووی پیادہ ی ٹیسپانیادا خوئیان پی رانہ گیری . جا
 ہرچہ ندہ نمونہ بو دوا راستی قہت بہ دەس ناکہ وی ، یہ لام ہندی نیشانہ ہن کہ
 لہ شہری راہینادا^(۹۹) دہرکہوتن ، کاتی پیادہ کافی ٹیسپانیا پہ لاماری چہند ہیزیکی
 ئە لەمانیان دا کہ لہ سہر دەستوری لەشکرہ کافی سویسرا ریکخراہون و
 ٹیسپانیاییہ کان لہ سایہی گورج و گولئی لەشیانہوہ و ئەو یاریدہ یہی چہک و
 قہ لغاتہ کانیان پییدہ بہ خشین ، توانی یان خوئیان بگہ یەننہ ناو ریزی ئە لەمانیاییہ کانہوہ
 کہ وایان لی ہات نہ توانن پاریزگاری لہ خوئیان بکن و ئەگہر سوارہ کانیان ہیرشیان
 نہ بردایہ تہ سہر ٹیسپانیاییہ کان ، ئەمان دەیان توانی گشت ئەو ہیزانہی ئە لەمانیا
 تیک بشکین . ئەمہ لہ بہر ئەوہی کہ م و کورپی ہر دوو ئەو بابہ تہ پیادہ یہ پی دە زانین ،
 بومان ہہیہ بابہ تیکی سی یەم پیک ہینین کہ لہ وزیدہ ہہی لہ رووی سوارہ دا خوئی
 رابگری و لہ پیادہ شی سل نہ کاتہوہ . ئەم بابہ تہش دە توانی لہ ریگہی ہلبارد نہوہ بہ
 باشی و لہ ریگہی ریک و پیکی یہوہ بہ دروستی نامادہ بگری . تیرتہ مانہ ئەو شتانہ کہ
 ئەگہر تازہ میریک ہات و کاری پیکردن و نوی کردنہوہ ، مہزنی و شورہت و
 ناوبانگ بلاوی یان پی مسوگہر دہکا .

دە پی ئەم ہہلہی ٹیستا لہ کایہ دایہ لہ دەس نہچی و ئیتالیا لہ ئەنجامیدا رزگار کہری
 خوئی بدوزیتہوہ . من لہ توانامدا نی بہ وہ سنی ئەو خوشہ و یستی بہ بکہم کہ ئەو میرہ
 رزگار کہرہ لہ ہہموو ئەو ناوچانہ دا دە پد ریتی کہ لہ ژر چنگی ہیرشی داگیر کارانہی
 بیگانہ دا دہردو سزایان چہشتوہ ، یا ئەو تینویتی بہ بو تۆلہ سەندنہوہ و دلسوزی بہ
 چہ سپاوہ و فرمیسکی سویاسی و ستایش و ئەمہ کداری یہی دە یانینی . ئەو گشت
 دہرگاہہ کی لہ بہر دەمدا دہ خرینہ سہر پشت و سہر جہمی گہل بہ تاعہ تکردن و
 دلسوزی یہوہ پیشوازی لی دە کەن و کەسیک نابینی حەسوودی پی بہری و تہنیا یەک
 ئیتالیا پی لہ چوونہ ژر ئالاکا کیدا دوا ناکہ وی . ئەم دەستگرتنہ درندانہ یہ بہ سہرماندا ،
 لووتی ہہموو مروفتیک دہ چوز بپیتہوہ . سا ناخو بنہ مالہ مہز نہ کت ، بہ پشت بہستن بہ
 چہکی نازایہتی و ہیواو ئاوات کہ بہری ئیلہامی مہسەلہ عادیلانہ کەمانن ،
 بوہ لہ کەوی ئەم ئەرکہ لہ ئەستویگری ہہتا تيمەش بومان بلوی لہ ژر ئالاکا

شه کاوه که تدا ، سه ری نیشتمان بهرز بکهینهوهو به سه رپه رشتی ی ئیوه ، قسه که ی
په ترارک بیته دی که ده لئی :

«نازایه تی ئاخری همر به رووی تووره بی

کویرانه دا ده ته قینهوهو

کافی شمه که پیش ده خا

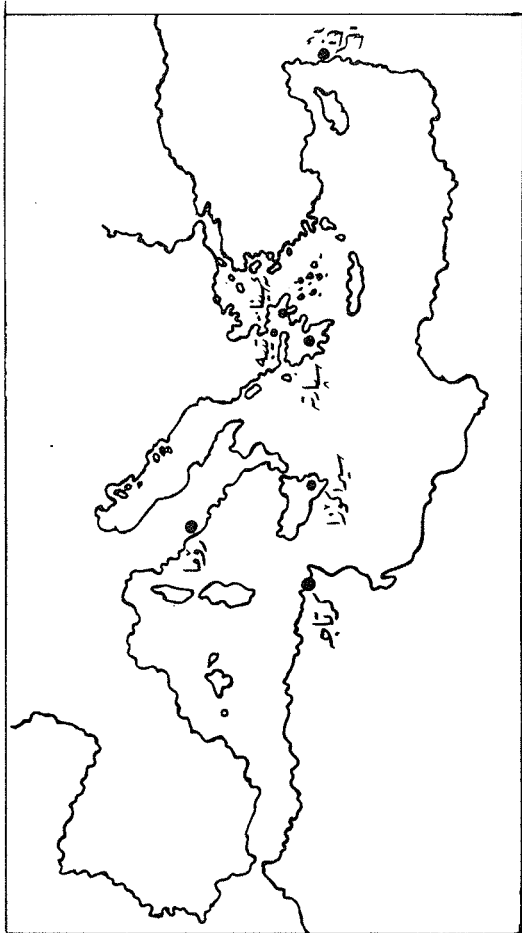
چونکه گومانی تیدا بی به ئهو نهریت و به ها

ره سه نانه ی که دلی ئیتالیایی به کانیانی راده چهناند

هیشتا نهمردوون»

- کۆتایی هات -

پهراویزه کان

تیسری

- ناوہ روکی ٹیم پهراویزانه لہم سہرچاوانہوہ وەرگیراوه :
- ۱- دہمہ تہ قی - نیکولو مہکیا فیللی - وەرگیرانی خیری حاد - بیرووت - چاپی دووہم - ۱۹۷۹ .
  - ۲- کومیدبای خواوہندی - ئەلیجیری دانق - وەرگیرانی حسن عثمان - لہ پهراویزہکانی وەرگیراوه - چاپی دووہم - میسر - ۱۹۷۰ .
  - ۳- گہورہترین حیکایہتی جہانی - لويس ٹونتر مایہر - وەرگیرانی غانم الدباغ - بہتایہتی پهراویزہکانی - بہغدا - ۱۹۸۱ .
  - ۴- رۆمانی لۆکریشیا بۆرجیا - جوان ہاسلیپ - حیلمی مراد (کتابی) - وەرگیرانی زکی شنوودہ - میسر .
  - ۵- عہرہب و جوو لہ میژوودا - دوکتۆر احمد سوسہ - چاپی دووہم - دیمشق .
  - ۶- میدیا - ئی . ٹیم . دیا کونوف - وەرگیرانی برہان قانع - بہغدا - ۱۹۷۸ .
  - ۷- ئەتلہسیکی نەخشەیی ولاتانی جہان بہ ئەلہمانی - تايہتیبہ بۆ قوتابی یان - بۆ نەخشەکان و بۆ یاریدەدانی وەرگیر لہ رووی جوگرافیایی بہوہ سوودی لی بیزاوہ .
  - ۸- دہقەکەیی کتیبی (میر) بہ زمانی ئیتالیایی - بہ یاریدەیی لاوینکی خویندکاری کورد لہ ئیتالیو بہ یاریدەیی نامیلکەیی (جۆن فیری زمانی ئیتالیایی دہبیت) .

۱- بنه‌ماله‌ی میدیتچی - Medici

سهره‌لدانی ئەم بنه‌ماله‌یه له کۆری فه‌رمانه‌وه‌ی کردنی شاری فلۆرنسادا ، له کۆزیمۆ دی میدیتچی یه‌وه دەس پێوه‌کا که له سالی (۱۳۸۹-ز) دا له‌دايگ بووه‌و بوته سه‌روه‌ری شاره‌که‌و حوکمرا‌نی تی‌دا گرتوته مشت . ئەمه‌ش له ئەنجامی دوو هه‌له‌دا بووه که نیکۆلۆ دی ئۆزانۆی حوکمرا‌نی پیش ئەو کردوونی و بریتی بوون له : یه‌که‌م ده‌رک نه‌کردنی به مه‌ترسی یه‌ره‌سه‌ندنی ده‌سه‌لانی کۆزیمۆ له وه‌خت و سه‌عاتی خۆیداو دووهم ده‌رکردنی له شاره‌که‌بووه هۆی ئەوه‌ی خه‌لکه‌که‌ ناره‌زایی و تووژه‌ی به‌رامبه‌ر ئەم کرده‌وه‌یه‌ی نیکۆلۆ ده‌ربه‌رن و ناچاری بکه‌ن که بنی‌ری به‌ دوایداو بیه‌یتنه‌وه‌و پایه‌یله‌یه‌کی وه‌هايشی بداتی که بو‌خۆی بیته‌ مایه‌ی مالۆیرانی و بو‌ئه‌و مایه‌ی خه‌روخۆشی ، چونکه له‌و ریگه‌یه‌وه مه‌ریه‌تی یه‌که‌ی له چنگ ده‌ره‌ینا .

کۆزیمۆ له سالی (۱۴۶۹) دا مردوه‌و لیۆرانسۆی کوره‌زای (۱۴۴۹ - ۱۴۹۲) که به‌ لیۆرانسۆی مه‌زن ناوده‌بری جیگای گرتوته‌وه . ئەم له ماوه‌ی حوکمرا‌نی یه‌که‌یدا به‌وه به‌ناوبانگ بووه که زۆر بایه‌خی به‌ زانستی و هونه‌رو ئەده‌ب داوه‌و ته‌نانه‌ت ئاکادیمیایه‌کی بو‌خویندنی زانپاری و ئەده‌بیاتی گه‌لانی دێرین دامه‌زراندوه که ده‌وریکی کاریگه‌ری له راپه‌رینی ئەوروپادا گه‌راوه‌و بایه‌خیکی باشی به‌ کاروباری چاپه‌مه‌نی داوه .

ئینجا هه‌ر دوا‌ی مردنی لیۆرانسۆی مه‌زن به‌ دوو سال ، له ئەنجامی شو‌رشیکدا له لایه‌ن جه‌ماوه‌ری گه‌لی فلۆرنساوه ، بنه‌ماله‌ی میدیتچی له مه‌ریه‌تی خراون و رژی کۆماری تی‌دا دامه‌زریناوه‌ته‌وه که قه‌شه جیرولامۆ سافونارۆلا بوته حوکمرا‌نی . که ئەویش له سالی (۱۴۹۸) دا ئیعدام‌کراوه ، بیارۆ سو‌دیرینی دۆست و ناسیاوی مه‌کیاقیلی ده‌زگای حوکمی که‌وتوته ده‌ست و هه‌ر له‌و ساله‌شرا ئەم وه‌زیفه‌ی سه‌کرتاریتی یه‌که‌ی ئەنجومه‌نی ده‌یه‌ی دراوه‌تی .

بنه‌ماله‌ی میدیتچی ده‌ربه‌ده‌رکراو به‌رامبه‌ر به‌رژمی کۆماری ده‌سته‌وستان نه‌ه‌ه‌ستان ، به‌لکوو له ریگه‌ی ده‌ست‌وپه‌وه‌ندو لایه‌نگره‌کانیا‌نه‌وه به‌ نیازی ده‌سگه‌رخسته‌نه‌وه‌ی مه‌ریه‌تی یه‌که‌یان ، به‌رده‌وام پیلانیان له‌دژ ده‌گه‌را ، له کاتی‌کدا

سۆدیرینی دلسۆز و دلپاك و بئغش و غايله (وهك مهكياقيللى وهسنى دهكا) ، تهقهلاى دهدا دلپان رابگرى و لهبرى جهزره به ليدانيان سووديان پييه خشى و ياريدەيان بدا . تا له نه نجامدا له سالى (۱۵۱۲) دا ، به بۆنهى به ربابوونى ئازاوه و ئاشووييكه وه له شارو ناوچه كه دا ، بنه مالهى ميديتچى به ياريدەى له شكرىكى ئيسپانيانى ، فرسه تيان له جه مهورى به ته كه هيتاو رووخاندنيان ، سۆدیرینی هه لات بو لای عوسمانلى به كان و ميديتچى به كان ده زگای حوكميان گرته وه دهست و مهكياقيليش به شى گوشه گيرى و دهسدانه نووسين بوو له گوندى (سانتا كرؤس) ي شوينى له دايك بوونيدا كه كتيپى (مير) بووه به كه مين به ره هه مى .

مهكياقيللى نووسيوه : « له مهكياقيللى به وه بو ليورانسووى مهزنى كه پى ييارو دى ميديتچى » . جا تاخو ئه م ليورانسو مهزنه (كه دياره ليورانسو مهزنه كهى كوره زاي كوزيمونى به) كى يه ؟! . ئه م ليورانسو ناوبراوه به مهزن له لايه ن مهكياقيللى به وه ، كورى يياروى كورى ليورانسووى مهزن بووه كه وهختى له سالى (۱۵۱۲) دا فه زمانه واپى فلورنسا كه وتوتوه دهست بنه ماله كه ، ئه م لاويكى تازه هه لچوو بووه مهكياقيليش كابراهه كى ليكه وتوو يا ليخراوى گوشه گيركراو بووه . جگه له وهى كه ده گونجى واپى خستىته خه يالى خو به وه گوايه ئه م ليورانسو لاوه ، زورى پى ناچى و به تاييه تى ئه گه ر ئاموزگار ي به كانى دوونوى ي (مير) گرته گوى و په پره وى كردن ، ده يته وه ئه و ليورانسو مهزنه ئه ده به و زانست په روه رو راپه رين خوازو پيشكه وتن نياز وه دوا جار به دى هينەرى ئه و هيو او ئاواتانه ي به رژىمى جه مهورى بوى به دى نه هات و له ساتى نووسينى ئه و پيشكه ش كردنه دا ، وه هاى چه سپى بووه ميشكه وه . كه ده شى ميرايه تى به كى نوى له بابە تى ميرايه تى به كه ي ليورانسووى مهزنى بو به دى به تى .

به لام نه نجام به وه شكايه وه كه هيو او ئاواته كهى سه باره ت به م ليورانسو به بوونه خه يالىكى خاوو وه ها ده رنه چوو كه گوايه «ئه گه ر بنه ماله سه رداره كه ت ويستى ....» «پويسته ئه م فرسته له دهس نه درى و ئيتاليا له نه نجامدا رزگار كه رى خو ي بيسته وه و من له وزمدا نى به وهسنى به كم كه ئه و رزگار كه ره چ خوشه ويستى به لك و ....» «چ دلسۆزى به كى مسوگه رو چ فرميسكىكى سوپاس و ستايش

له چاواندا.... هتده دپښنی.

لیورانسو مهزنه که ی مه کی اقلیلی له نه جامدا ، هر فری به سهر فلورنساوه نه ما .
هر وه کوو تمه نیشی در یزه ی نه خایاندو له سالی (۱۵۱۹) دا مرد .
(دهمه ته قی - ل ۲۸ ، ۳۳۰ ، ۴۰۳) .

۲- فرانسيسكو سفورزا - Francesco Sforza (۱۴۰۱-۱۴۶۶ ز) . له بنه ماله يه ك
بووه كه به ليها تووی له کووی سهر بازیدا ناسرابوون . فرماندهی له شكري فليپو
فيسكونتی میری میلان بووه و بیانکای تاقه کچی تهوی کردو ته هاوسهری خووی .
وهختی فليپو له سالی (۱۴۴۷) دا مردوه ، ثم له شهر يکدا فينيسيايي به دوژمنه
دیرینه کانی میلانی به زاندوه به دوايدا له سالی (۱۴۵۰) دا بوته میری میلان .
فرمانزه وایه کی دادپهروه رو لایه نگیری زاناو ته دیان بووه . تیر له دواي خویه وه
حوکمرانی کردنی میلان که وتو ته دهست وه چه که ی (دهمه ته قی - ل ۵۳۷) .

۳- ناپولی - Naples

ده که ویته باشووری ئیتالیاوه ، سهر که ناری ده ریای تیران . یونانی به کان پیش
(۲۵۰۰) سال بنیادیان ناوه به (نیاپولیس) ناویان ده برد . بورکانی فیزوفو
که لاهه کانی کونه شاری پومیی لیه نریکه . هر وه کوو (فیرجیل) ی نووسهری
(نه نیاده) شی تیدا نیراوه . (گه وره ترین حیکایه تی جیهانی ل- ۱۷۲ ، په راویز- ۱۶۴)
۴- مهبهستی باسکردنی جمهوروری به ته له کتیبی (دهمه ته قی) دا نهك له شوینیکی تری
ثم کتیبه دا (ح. ع) .

۵- فینسیا (بندقیه) - Venisia

ده که ویته باکووری روژه لاتی ئیتالیاوه و سهر چندین ورده دوورگه ی که ناری
هره سهرووی ده ریای نه دریا تیک . خاوه نی رابوردوویه کی هیجگار دیرینی
ره سه نه . له سه ده ی تویه مینی زاینی به وه به ده ریادا به تایه تی ، که وته په لهاویشن و
بلاو کردنه وه ی ده سه لاتی خووی و هه تا ده ریای مهرمه ری گه یاند . به لام له نه نجامی
چهندين شهرو شوړو جهنگ له گه ل عوسمانی به کاندا ، له کوتایي سه ده ی هه ژده به موه
رووی له کری و بی ده سه لاتی کردو له سالی (۱۷۹۷) دا ز بووه مولکی نه مساو له سالی

۱۸۶۶) دا بووه به شیک له ئیتالیا . له سهرده می زاپه زینی نه وروپادا ، بوو بووه مه لیه ندیکه هیجگار مه زنی هونه رو زانیاری . (گه وره ترین . . . . . ل - ۲۸۲ ، پ - ۲۶۳) .

۶- لویسی دوازده بهم

دوای مردنی پادشا شارلی هه شته می باوکی له سالی (۱۴۹۸) دا ، چوو سه سهر ته ختی پادشایه تی و ههر خیرا بو سه ره له نوی دهس پیکردنه وهی پروژه که ی باوکی له هیرش بردنه سه سهر ئیتالیا داو به تاییه تی داگیر کردنه وهی میرایه تی ی میلان کفوته وه خوی و نه وه بوو به ئاسانی میلانی داگیر کرده وه . له سال (۱۵۲۵) دا مردوه .

۷- لودوفیکو - Ludovico

لودوفیکو سفورزایه . له سالی (۱۴۹۴-۱۵۰۰) دا مپری میلان بووه . له ۶/ ئوکتوبر/ ۱۴۹۹ دا له شکره که ی لویسی دوازده بهمی له میلان ده ره په رانده وه ده ره وه .

۸- ئاخی به کان و ئیتولی به کان

دوو تیره ن که به که میان له سه ده ی چواره به می پیش زایندا به ره و یونان کوچی کرده وه له باشووریدا نیشته چی بووه . دووه میشیان له سه ده ی پینجه می پیش زایندا روویان کردو ته یونان و له باکووریدا نیشته چی بووه . (ده مه ته قی - ل ۴۴۴ - په راویز) .

۹- مه کدونیا - Macedonia

ناوچه به که ده که و بته شیوه دوورگی بولکانه وه . به ره و ژورور له ده ریای ئیجه (نه یون) وه به نیوان ته بیروس و تراکیادا هه لده کشی و ناوچه به کی شاخاوی به . له سه ده ی حه وه ته می پیش زایندا ، به سه ر کردایه تی ی بنه ماله به کی په روه رده کراو به روشنبیری ی گریکه کان (یونانه کان) ، شیوه فه رمانره وایی به کی تیدا دامه زریزا . له سالی (۵۰۰- پ . ز) دا که وته ژیر ده سه لاتی فارسه کانه وه . به لام له سه ده می فیلیپی باوکی نه سه کهنده ره وه ، ده سه ت کرا به فراوان کردنی سنووری مه مله که ته و ئیتر نه وه بوو به دوایدا نه سه کهنده ری کوری ، رووه و ههر چوار قورنه ی نه وسای دنیا په لی هاو بیشت و

شارستانی گریکه کانی له گه‌ل خویدا تیزا بلاوکردنه‌وه . (گه‌وره‌ترین . . .
- 61 ل - پ 69) .

۱۰- فیلیپ - Filipp

له شوینیکی تردا مه‌کیا‌فیلی خۆی ده‌رباره‌ی ده‌لی : مه‌به‌ستم له‌م فیلیپه
فیلیپی باوکی نه‌سکه‌نده‌ری گه‌وره‌ نییه ، به‌لکوو مه‌به‌ستم له‌و میره‌یه که تیتوس
کونینیس (کونسولیکرۆمانه‌کانه) به‌سه‌ریدا زال‌بووه . جا لێه‌شدا هه‌ر مه‌به‌ستی له‌و
فیلیپه‌یه نه‌ک باوکی نه‌سکه‌نده‌ر . (ح . ع) .

11 - ئه‌نتیوس

پادشای ئه‌نتاکیه‌و سووریا‌و هه‌ندی به‌شی تری ئاسیای بچوک بووه
. هه‌روه‌کوو گه‌لی پادشای تریش به‌م ناوه‌وه هه‌ن که دوا‌ی ئه‌و حوکمرانی
یان کردوه : (ده‌مه‌ته‌قی - ل 430) .

۱۱- شارل - charlo

(۱۴۷۰-۱۴۹۸) . شارلی هه‌شته‌مه‌و باوکی لویسی

دوا‌زده‌یه‌مه . به‌ نیازی سه‌نده‌وه‌ی شاری ناپۆلی که له‌وه‌به‌ر ژێرده‌سته‌یان بووه ،
له‌سالی ۵۹۴۱ دا په‌لاماری ئیتالیا‌ی دا . به‌لام زۆربه‌ی میرایه‌تی په‌کانی ئیتالیا له
به‌ره‌یه‌کدا پێکه‌وه رووبه‌رووی وه‌ستانه‌وه‌و تیر به‌و نیازه‌ی له‌ فرسه‌تیکی تردا په‌لامار
بداته‌وه ، ناچار کشایه‌وه دوا‌وه . به‌لام ئه‌وه‌بوو ئه‌و به‌ سه‌ریدا مردو لویسی کوری
ریازه‌که‌ی ئه‌وی گرت به‌رو په‌لاماره‌که‌ی دایه‌وه . (ده‌مه‌ته‌قی - پێشه‌کی په‌که‌ی لیسای
ووکه‌ر - ل ۳۳ - په‌راویژ) .

۱۳- فلورنسا - Firenze

شاریکی به‌ناوبانگی ئیتالیا‌یه‌و ده‌که‌ویته ناوه‌راستی‌یه‌وه . له‌رووی سیاسی‌یه‌وه
شوینیکی بالایی له‌ میژووی ئیتالیا‌دا داگیرکردوه ، به‌تایه‌تی له‌ ده‌وروبه‌ری سه‌رده‌می
ژبانی مه‌کیا‌فیلی خویدا . هه‌روه‌کوو مه‌لبه‌ندیکی گه‌وره‌ی ئه‌ده‌ب و هونه‌رو
روشنی‌ری سه‌رده‌می زاپه‌رین بووه له‌ ئه‌ورپادا . (ح . ع) .

۱۴- مارکیزی (مانتوا) Mantwa

مه بهست له مارکیز فرانسيسکۆ جوڙاجايه که میری شاری مانتوا بووه .
بنه ماله که شي (جوڙاجا) له بنه ماله سهرداره دیرینه کانی ناوچه که بوو . له گه له بنه ماله ی
بۆرجیادا (که له دواییدا ناویان دی) و به تایبه تی سیزار (قهیسه ر بۆرجیا) دوژمن به یه کتر
بوون . به لآم له سالی (۱۵۰۴) دا وهختی سیزار که وتوته نه هامه تی یه وه ته میش
که وتبووه داوی خو شه ویستی لوکریشیای خوشکی سیزاره وه ، ته قه لای داوه
یاریده ی بداو به لآم هیچی بو نه کراوه . (رومانی لوکریشیا بۆرجیا- ل ۴۲ ، ۸۷ ،
۱۷۵) .

۱۵- دوق فیرارا Ferrare

مه بهست له دوق ئیرکۆل دیسته یه که میری شاری فیرارا بووه و پاپا ئه لیکساندری
شه شم (رۆدریچو بوجیا وه که له دواییدا ناوی دی) ، بو ئامانجیکی سیاسی و له سهر
داخوازی خو ی ، له سالی (۱۵۰۲) دا لوکریشیای کچی داوه به ئه لفونسوی کوری
دوق ئیرکۆل . ئه مه داوی ئه وه ی که ههر بو هه مان ئامانج ، دوو جار کردبووه
ده سگریانی دوو میری ترو دوو جاریشی به دوو میری تری به شوو دابوو . (رومانی لوشیا
بوجیا) .

۱۶- بینتیفوگلی Bentivogli

مه بهست له جیوفانی بینتیفوگلی به (۱۴۴۳-۱۵۰۸) که میری شاری بۆلونا بووه و
ئه میش یه کیکه له شاره ناوداره کانی ئیتالیا . بنه ماله که ی (بینتیفوگلی) بو ماوه یه کی
دوورودریژ فرمانروایی شاره که یان کردوه . ئه م له سالی (۱۴۶۴) دا تهختی
میرایه تی یه که ی باوکی که لی زه وتکرابوو سه ندوته وه و حوکمرانی ی بۆلونای گرتوته
دهست . ئه گه رچی بایه خی به هونه رو ئه ده بو زانیاری داوه و بۆلونای کردوته شاریکی
جوان ، به لآم دلره قه و بیویژدان و نازار به خش بووه . داوی (۴۴) سال
حوکمرانی کردن ، پاپا بولیوسی دووه م له سالی (۱۵۰۶) دا له شاره که ده ری په راندوه و
هه لاتوه بو میلان و له سالی (۱۵۰۸) دا له وی مردوه . (ده مه ته قی- ل ۳۱۰) .

ناوی (کاترینا ریازولوسیفورزا) به . نافرته تیککی جهر به زه و به کار بووه . وه ختی جیرو لاموی میدی که میری شاری فوری بووه کوزراوه ، ثم خوی له جیگهی داناوه و بوته میری شاره که . مه کیافیلی له (دهمه ته قی) دا حیکایه ته که ی بهم جوړه ده گپریته وه و ده لی : «هندی له پیلانگپران له هاوولاتی یانی فوری ، جیرو لاموی میره که ی خویان کوشت و ژن و منداله کانیاں به دپل گرت . نهوسا سه بریان کرد نه گهر قه لای شاره یکه یان نه که وپته چنگ که فهرانده که ی نه پده دا به دهسته وه ، نهوان ژانیاں ههر له مه ترسیدا ده بی . بوپه کاترینا به لینی به پیلانگپراندا که نه گهر ماوه ی بدنه بچی بو ناو قه لاکه ، ته قه لاکه ده دا به ده ستیانوه بدری . پیلانگپره کان منداله کافی کاترینایان به بارمه گلدایه وه و ریگه یان دا خوی پروا بو ناو قه لاکه . به لام ههر هینده ی پی ی نایه نه ودیو شووه کافی یه وه ، دهستی کرد به جیوییدا نیاں وه هره شه لی کردنیاں به توله سه ندنه وه به کی وه ها لی یان که ره چه له کیان بیرته وه . اینجا بو نه وه شی پی یان بسه لینی که هینده ی نوکی ده ززی به ک گوی نادته منداله کافی ، به بهرچاویانه وه خوی رووت و قوت کرده وه هاواری لی کردن که باش سه بری بکه ن و بینن و دلنیا بین که چون ده توانی چه ندین مندالی تر بینته به ره هم . ثم دیمه نه زمانی پیلانگپره کافی له گوخست و وای لی کردن ثانوسات تی بگن که چه له یه کی گه وره یان کرده وه دوایش نه نجامی نه که نه قلی و ناینایی به یان ، دهر به دهری بوو له شاره که یان بو هه تاهه تابه (دهمه ته قی - ل ۶۲۲ ، ۶۲۳) .

دیاره به دوا ی ثم حیکایه ته دا بووه که کاترینا بوته خانمی فوری و حوکمرانی نه و میرایه تی یه و تیر له و وه خته دایه که له کافی هیرشه که ی لویسی دوازده یه مدا بو سه ر ئیتالیا (۱۴۹۸) ، له گه ل نه و میرانه ی تر دا که مه کیافیلی له گه لیدا ناوی بردوون ، ملی بو که چه کرده . ههروه کوو دوا یی تر قه یسه ر بوجیا (سيزان) هیرشنی بردوته سه ری و دوا ی نه وه ی زور نازایانه بهرگری له شارو قه لاکه ی خوی کرده وه له رووینا جهنگاوه ، له لایه ن بوجیا وه به دپل گیراوه و تیر لیره وه رومانی (لوکریشیا بوجیا - وه که ههر رومانیک - به دوورودریژی له په یوه ندی نیوان خانمی فوری ی دپل و

قهیسه ر بۆر جیای سه ر که وتوو ده دوی . (ح . ع) .

۱۸- سه رداری فاینزا - Faenza

مه به ست له (مانفریدی) ی میری فاینزایه که له هه ره تی لاوئیدا بووه و دوی ته و
خوبه ده سه ته وه دانه ی بو لوسی دوا زده یه می پادشای فه ره نسا ، که سه یری کردوه وا
قهیسه ر بۆر جیای هاو په یانی له گه ل فه ره نسا یی به کاندای ، به پشتی ته وان به راست بو
چه پدا هیرش دئیی و په لامار ده دا ، وای به چاک زانیوه خوی و شاره که ی بدا به
ده ست بۆر جیا وه . که چی هه ر بو رۆزی دوا یی لاشه که ی له روبرای (تیه ر) دا
بیزا وه ته وه (لوکریشیا بۆر جیا - ۱۵۷) .

۱۹- سه ردای پزارو - Resaro

مه به ست له جیوفانی سفورزایه (۱۴۶۶-۱۵۱۰-ز) که له بنه ماله ی سفورزای
حوکمرانی میرایه تی میلان و برازای کاردینال ته سکانبو بووه و بو ته میری شاری
پزارو که ده که ویته سه ر ده رای ته دریاتیک . پاپا ته لیکسانده ر به تماعی
مسوگه رکردنی شوینه ستراتیژی به که ی شاره که ی ، له سالی (۱۴۹۳) دا لوکریشیای
کچی لی ماره کردوه . به لام دوا یی تومه تی ته وه ی دا وه ته پال که پیا وه تی به که ی ته وا و
نی به و که چه که ی لی سه ندو ته وه و دا وئینی به ته لفونسو ی کوری میری نا پو لی . (لوکریشیا
بۆر جیا - ۴۰-۴۲ ، له زور لایه ره ی تریشدا ناوی هاتوه) .

۲۰- پیزا - Pisa

له ناوچه ی تۆسکانیادا و نزیک فلورنسیا به . ده که ویته سه ر روبرای ته رنو . شوئیی
له دایک بوونی گالیلویه . له سه ده ی یازده یه مدا به و هیزه سیاسی و بازرگانی به ی
هه بیوو ، مملانی تی له گه ل فینیسیا و جه نه وادا ده کرد . له پیش جهنگی جیهانی
دوو ه مدا ، له نواندنی هونه ری رۆمانیو جووتیدا ، به به کیک له شاره نمونه نی به کان
داده نرا . به لام جهنگ ته و شوئیه واره میژووی یانه ی هه موو وئیران کردنو ئیستا ته نیا
کاترانی به کوته که ی و بورجه خواره که ی له کلبیسه ی سانتا ماری یای ئیدا ماون
(گه و ره ترین . . . ، ل- ۳۰۱ ، پ- ۲۷۹)

نزيك فلورنسا يه . ده كه ويته بهري لاي روزئاوايه وهو ده كيلومه تر ليوه
دووره . (داني - كوميدباي خواوهندي - بههشت - ۳۱۶ل - پ۴۲) .

« - بنه ماله ي بورجيا - Boryja

سهره لډاني بنه ماله ي بورجيا له كوري . سياسه تدا له رومادا ، ده گه رپته وه بو
ناوه پراستي سده ي چوارده يه م . وه ختي ئه لفونسو دووه مي يادشاي ئاراگون ، خوي
كرده پادشاي ميرايه تي ناپوليش و ئه لفونسو بورجيا ناويكي له گه ل خويدا هيناو
كردي به نين پوش و كارگيري كوشكه كه ي خوي كه يه كيك بووه له دوستاني و
راويژكاري كاتدرائي يه تي (ليريدا) .

ئه لفونسو بورجيا بهر بهر بهر پايه وپله ي بهر زبووه وه تا له ئه نجامدا له سالي
(۱۴۴۵) دا تاجي پاپايه تي نايه سهر ي و ئير به داويدا كه وته نزيك خسته نه وه و
دامه زراندي كه س و كارو ناسياواني خوي له بهر پوه بردني كاروباري فاتيكاندا ،
به تايه تي دوو برازا كه ي (پيدرو لويس) و (روريجو بورجيا) .

ئينجا له و دووانه پيدرويان ههرزوو دواي مردني مامي ئه ستيه ي به ختي كوزايه وه و
له لايه ن جه ماوه ري گه لي شاري روماره له شاره كه ده ركراو هه لات بو ئيسپانياي ولائي
باوو باپيراني . له كاتيكا دا روريجو خوي ئاخني بووه ناو فاتيكانه وه و چاوه ري كرد تا
گيژه لوو كه كه ره ويه وه . ئه وسا چوه وه سهر شانوو تواني به بهر هه داري و ليها توئي
خوي بيته راويژكاري چوار پاپاي يه كه به دواي يه كدا كه بيوسي دووه م و پولي دووه م و
سيكستوسي چواره م و ئه نوسيني هه شته م بوون .

رورديجو له و سالانه دا ورده ورده واي ليها ت كه له دواي پاپاوه بووه يه كه
ده سرويشتوي ناو فاتيكان ، چونكه كرايه كاردينالي فالنسيا و ئه سقه في ئوبورتوو
مه تراني سوييا كو ، ئه مه جگه له راويژكاري به برده و امه كه ي فاتيكاني . تا وه ختي پاپا
ئه نوسيني هه شته م هاته سهر مردن ، ئه و بوو بووه به هيز ترين كه سيك بو هه لياردي به
پاپاو نير له بهر به ياني روزي ۱۱/ثاني ۱۴۹۲دا ، به ناوي ئه و ئه ليكسانده ري
شه مه وه ي كه مه كيافيللي له (مير) دا هينده باسي ده كا ، كرا به پاپا و تاجي پاپايه تي

نزایه سهر .

ههروه ها ئه و رۆدریخۆیه (وانه پاپا ئه لیساندهری شهشم)، چوار مندالی
ناشهرعی له فانۆترای دۆستی هینانه دنیاوه که پیدروو سیزارو جانپولوکریشیا بوون که
ئهمیان کچ بوو . لهوانهش ئیمه لیره دا سیزارمان مهبسته که (سالی ۱۴۷۵) دا له دایک
بووه و دوابی بوو به دۆق فالیتینوو دوابی تر ناوی به قهیسهر بۆرجیا ده رکردو ئه وه به که
مهکیافیلی له کتیبه کهیدا زیاتر له باوکی باسی کردوه و له گهلی شویندا ئیشارهتی به
کرداره کانی داوه و نمونه ی له سهر هیناونه ته وه .

له رۆمانی (لوکریشیا بۆرجیا) دا که به رۆمانیکی میژووی داده نری و نووسه ره که ی
پشتی به به لگه ی نوسراو به ستوه ، قهیسهر بۆرجیای وه ک پیاویکی هینجگار دلهره و
جه رهزه و ئی ویزدان و داوین پیس نیشانداوه ، بگره له باوکه و دوو کورو
کچه که ی تریشی ههروه ها ده دوی . به لام ئاشکرابه که مهکیافیلی زیاتر لایه نه
سیاسی به که ی ئهم ئهمالیه ی مهبسته بووه و به تاییه تی کۆشش و ته قه لادانی بۆرجیا بو
ده سگرتن به سهر میرایه تی به کانی تری ئیتالیا داو به کخستنیا ن له به ک ده وه لندا .
دواجار ده موی بلیم که مهکیافیلی ئیشاره تی به چۆنتی ی کۆتایی هاتن و مردنی
بۆرجیا نه داوه ، بویه به پویستی ده زانم لیره دا باسیکی بکه م . ده وتری که له ئیواره ی
۶/ ئابی/ ۱۵۰۳ دا ، باوکه و کوره ههردووک پیکه وه داوه تی کاردینال کۆرنیتۆ بوون .
به لام بو رۆزی دوابی ههر به یانی زوو هه و الیک به ناو شاری رۆمادا بلاو بوته وه که
ههردووکیا ن نه خوشن و له جیگه دا که وتوون . (مهکیافیلی خوی ئیشاره تی به م
نه خوشی به یانی پیکه وه داوه له زمانی بۆرجیا شه وه قسه به کی ده گیرته وه که دياره
ده ئی دوا ی چاک بوونه وه ی دیبیتی و ئه و قسه به ی بو کردی). ئینجا وا بلاو بوته وه که
ئه وان و یستویانه کاردینال ده رمان خوارد بکه ن و خزمه تکاره به کرینگیراوه که سهری
لی تیکچوه . به لام ئه گهر ئه مه وای دياره پینچه وانه که ی راست تره .

پاپا له رۆزی ۱۸/ مانگا ده مری و به دوابدا جه ماوه ری شاری رۆما ههر له گه ل بیستی هه و الیه که دا روبا ن کردۆته قه لاکه ی

بۆرجیا و هاواریا ن کردوه :

(مردن بۇ كورپ قەھكە) (مردن بۇ سەگى مېرائن) بە باوكىشىيان وتو : (بۇ دۆزەخ ھەي فاسق لەغېن).

نەمسا گوابە چەند كاردىنېلك كە بەزەبىيان بە بۇرچىادا ھاتۆتەو ، بە دزى بەو گراستوبانەنۆە بۇ قەلى سان ئەنجىلو لەوى ھەشاريان داو ، تا لە نەخوشى بەكە چاك بۆتەو . رەنگىشە ھەر لەو رۆژانەدا بېرونى كە مەكياقېلى دېوتى و وەك لە (دەمەتەقى) دا باسى دەكا . گوابە نامەبەكى داوھتى بۇ سەروكى فلۆرنسا . ئىنچا لەولای ترەو ھەر لەو رۆژانەدا ، بىكۆلومېنى لە جى ئەلىكساندەر كراو بە باپاوپا بەنى بەكە تەنيا بېست و ھوت رۆژى خايبانئەو مردو . بە داويدا جىليانۆ دېلا رۆفېرى كە لە كاردېنالە دۆزىنەكانى بىنەمالەكەى ئەمان بوو ، كراو بە باپاوپا بەو چارەنووسى ئەم براوئەو . چونكە ھەر داوى ھەقتەبەك بېرىرى كرتقى داوھ لە قەلەكەى خۆيدا (بۇرچىا) ھەسپى كردو . بەلأم داوى ماوھەك ھەلأتوھ قەدەر ئىك ئەملاو ئەولای كرزو . لە ئەنجامدا لە ۱۱/۱۱ تائى/۱۵۰۴ دا گىراوئەو رەوانەى دوروگەى (ئاسكيا) كراوھ تا مردنى لەوى زىانى لە گەل پياوكۆزۇ دزو جەردەدا بەسەرىدو .

۲۳- ھۆججەت گوابە ئىكەى خۇى (ئان دى فالو) زۇر ناشرىن بووھو كە داوى مردنى شارل چۆتە سەر تەختى پادىشاى ، وىستوتى ئەو ئىزەى تەلاق بەداو بېرەنەكەى شارل (ئان دى برىتانى) كە زۇر جوان بوو ، مارە بكا . ديارە ئەوھش بېرىستى بە رېگە پىدائىكى تايەنى ھەبووھ لەلایەن باپاوپا .

۴۴ - قەيسەر بۇرجيا - Caesar Borgia

بۇرئانە پەراوئىزى ژمارە (۲۲ - بىنەمالەى بۇرجيا) .

۴۵ - ئەسكەندەرى گەوزە - (۳۶۲ - ۳۳۰ پ. ز.)

پادىشاى ھەرە بەناوبانگى گرىكەكانە . لە ماوھەبەكى زۇر كورت و بە تەمەنىكى كورتەو ، ئىمپەراتۆرىتى ئىكى بەرفراوانى دامەزراندوھ ، بەتايەنى داوى سەرکەوتنى لە سالى (۳۳۱ پ. ز) دا بە سەر داراى پادىشاى فارسەكانداو داگىر كردنى ولأتەكەى . داوى مردنى ، سەرلەشكەرەكانى لە ناو خۇياندا ئىكچوون و ئەمانىش لە ماوھەبەكى كورتدا ، ئىمپەراتۆرىتى بەكەمان پەرت پەرت كردو پووكاندىانەوھ .

26 - دارا - Darus

مەبەست لە داراى سىيەمە كە ھاوچاخى ئەسكەندەزى گەورەو پادىشاى فارسەكان بووھ . لە سالانى (335 - 330 پ. ز) دا ھوكمرانىى كردوھ . لە سالى (331 - پ. ز) دا لەروا شەرى قورسدا كە نىزىك شارى ئەرېانئىلو (ھەولېرى ئىستا) لە نېوان ھەردوولە شكەرەكاندا قەوماوھ ، شىكستى يى ھىناوھو كىشاوھتەوھ بوئەكباتان (ھەمەدان) ى پايئەختى و تەقەلای داوھ بو

به برگرتن له هیرشی نه سکه ندهر ، سه رله نوی له شکر دروست بکاته وه ، به لام پیرانه گه یشته و کوژراو به دوایدا نه سکه ندهر . ولاته که ی داگیردو خستی به ژیرده سه لاتی خویه وه . (میریا - ئی . ئیم . دیاکونوف . ل . 603 - 612) .

۲۷ - پیروس - Pyrrhus

(۳۱۸-۲۷۲ پ . ز . . له سالانی (۲۹۵-۲۷۲) دا پادشای ممله که تی (ئیبیوس) بووه که ده که وته سه ر که ناری روژئاوای ولاتی یونانه وه . له سالی (۲۸۳) دا هیرشی بردوته سه ر مه کدونیای داگیری کردوه و به لام لی یده ره پیراوه . دوا ی ته وه په لاماری ئیتالای داوه و له چند شهر یکدا به سه ر زمانگاندا زال بووه ، تا له سالی (۲۷۵) دا به زاندوویانه . ئینجا جار یکی تر مه کدونیای داگیر کردوه . به هر حال ته نجامی به وه شکاوه ته وه که بنمیچی خانویه کی به سه ردا روخواوه و کوشتوتی . (گه وره ترین . . . . ل - ۱۴۶ ، پ ۱۳۶)

۲۸ - سپارتا - Sparta

ده که وپته ناو دولتیکی به رفراوانی به پیتته وه و له خوارووی نیمچه دورگی (پیلونین) دابه . چند تیره به کی سه ر به نه ژادی دوری به کان له باکور ه وه به ره و خوار هاتوون و به دهم شهر وه خه لکی ناو دوله که یان لیده ره پیرانده ، یا خود کردوته کویله ی خونان و له بری نه وان تیایدا جیگیر بوون . ئینجا دوا ی ته وه ی بو ماوه به کی دورودریژ له گه ل ته و خه لکه یدا له زور انبازیدا بوون ، کار وا شکاوه ته وه که له گه لیاندا په کیان گرتوه و چونه ته ژیر رکینی دوو پادشاه وه به هاویه شی حوکمرانی یان کردوون . به دوایدا ئیتر لاکونیا و میکینایان داگیر کردوه و ده سه لاتیان په ره ی سه نده . رژیم فرمانروایی له سپارتادا به توندوتیژی و پته وی و به مشقی سه ربازی به ناوبانگ بووه و زوریش له گه ل ده ستوری دیموکراتی یانه ی ته سینادا جیاوازی هه بووه .

(گه وره ترین . . . . ل - ۴۱ - په راویز - ۳۶)

پایته‌خنی تیس‌تای یونانه . له ناوه‌پراستی سه‌رده‌می برونزیدا بنیادنراوه و ده‌وتری گوبه (سبک‌زویس) بنیادی ناوه . له سه‌ره‌تای دامه‌زراندنیدا بایه‌خیکی نه‌وتوی نه‌بووه . به‌لام له دوایدا ورده‌وردده نه‌ش و نغای کرده . تاله کوتاپی سه‌ده‌ی شه‌شه‌می پیش زایندا له سه‌رده‌می (بیزسترآتوس) و کوره‌کانیدا ، له رووی بازگارتی به‌وه گه‌شه‌ی سه‌ندووه . نینجا وه‌ختیک فارسه‌کان داگیران کرد ، له سالی (۴۸۰-پ . ز) دا سوناندنیان و کاولیان کرد . به‌لام دوا‌ی ده‌ره‌پرانندیان ، له سه‌رده‌می (برکلیس) دا ناوه‌دان کرایه‌وه و نه‌بجاره به‌وپه‌ری وه‌ستاپی و فته‌تازی به‌وه ، په‌رستگاو کوشکه دارووخواکانی سه‌ر قه‌لای (نه‌کروپول) یان به‌یاریده‌ی گه‌لی نه‌ندازاری لیها‌توو دروست کرده‌وه و به‌وه بووه شاریکی زور جوان دلگیر . هه‌روه‌ها شاره‌که به ناوی (نمسینا پالاس - Athene Pallas ی) دالده‌ده‌ری به‌وه ناونراوه که کچی (زیوس) ی ژنه‌خوداوه‌ندی گه‌وره‌ی خوداوه‌نده‌کانه .

(گه‌وره‌ترین . . . . . ل-۱۳-پ-۴)

۳۰- تیه - Thebe

ده‌که‌ویته ناوه‌پراستی ولاتی یونانه‌وه‌وئیس‌تا (تیه - Theba) ی پی‌ده‌ و ترعت .

له‌کوتایی سه‌ده‌ی شه‌شه‌ی پیش زاینه‌وه ، له گه‌ک نه‌سینا دا که‌وته دوزمنا‌یه‌تی کردن و له جه‌نگدا یاریده‌ی فارسه‌کانی ده‌دا . هه‌روه‌کرو له جه‌نگه‌کانی پیلو یونیزدا یاریده‌ی سپارتایی به‌کاف دا و رواجار له سالی (۶۹۴-پ . ز) دا ، چوره پال نه‌وده‌ته ده‌وله‌ته‌ی دژ به‌سپارنا جه‌نگان و به‌ه‌ریدا زال بوون ، بو ماوه‌یه‌کی زوریش ه‌روه‌ری‌نگه‌ت و لانتای یونانی کرده . (گه‌وره‌ترین . . . . . ل ۶۵ ، په‌راویتر ۸۰) :

۲۱- کاپوا - Capua

ده‌که‌ویته باشووری ئیتالیاوه ، سه‌رووی شاری ناپولی و نریک ده‌ریای تیران .

هانیایی کرتاجه پی له سالی (۲۱۵-پ . ز) دا داگیری کردو خوی و له شکره که ی تیایدا بهراباردنوه خهریک مان و وره ی شهرکردیان نرم بووه که له شه نجامیدا رۆماکان بهلاماریان دان و زه فهران پییدن . (گهوره ترین . . . ل- ۱۶۴ ، پ- ۱۵۲) .

۳۲- کرتاجه - Carthage

له نریک که نداوی (تونس) ی ئیستا دا بووه . له لایه ن فینیقی به کانه وه بنیادناوه . دوشنیکی گه وری رۆما بووه بو ده ست به سهر داگرتنی ده ریای سپی ناوه پراست ، مل ملانی ی له گه لدا ده کرد . خاوه نی هیزیکی ده ریایی فراوان بووه له سهره تادا به بازرگانی به ناوبانگ بووه . به لام له زمانی ههردوو سهر کرده ی ناوداریدا (هامیلکارو هانیایی کوری) ، به هیزی سهر بازی که وته پهل هاو یشتن به هه موو باکووری ته فریقادو ئینجا ئیسپانیاو ته نانه ت تا نریک رۆماش ، به نیازی داگیری کردنی و له ناوبردنی ئیمپراتوریتی رۆما کشا . به لام شه و ئامانجه ی بو نه هاته دی . (گه وره ترین حیکایه تی . . به لئینی کوشنده - ل ۱۵۴) .

۳۳- موسا - Mose

له سه ده ی سیازده یه می پیش زابیندا ژباوه . ده وتری گوایه له ده رباری فیرعه ونه کاندایه پروه رده بووه بوته پیشه وایه کی سهر بازی و له شه ریگیدا به سهر حه به شه دا زال بووه له شه نجامیدا (ته ربیس) ی کچی پادشا که یانی ماره کرده . له سه رده می فیرعه ون ره عمه سیس دووه مدا (۱۳۰۰-۱۲۷۲ پ . ز) به خوی و تافه که یه وه میسری جی هیشتوه و رووی کروته فه له ستین و تیایدا جیگیر بووه و ئایینه که ی خوی بلا و کردو ته وه (عه ره بو جوو له میژوودا - أحمد سوسه - ل ط ط - کک) .

۳۴- کورش - Cyrus

به کورشی گه وره ناوی ده بری . سالی (۵۲۸ پ . ز) مردوه . دامه زریته ری ئیمپراتوریتی فارسه کانه . سهره تا به بهرپا کردنی شوهرشیک دزی پادشای ماده کان دهستی پیکردو خوی کرده خاوه نی تاج و ته خته که ی . به دوایدا ملی به بهرپا کردنی چه ندین جه نگه وه ناو له شه نجامیاندایه ئاسیای شه و روزگاره و ولاتی میتوپومیای سووریای فه له ستینی داگیری کردو ئیمپراتوریتی فارسه کانی لی پیک هینان . هه ره شه ویش بوو شه و

جووله کانهی که نه بوخته سر گواستبونی یهوه بو بابل ، گه راندنی یهوه بو تورش لیم .

۳۵- رومولوس - Romulus

له پادشا مهزنده کانی سهره تای دامه زرانندی ئیمپراتوریتی رومل یه . هه ندی له یژوونوسان ده لئین ئهو شاری رومای بنیادناوه . به لام م گومان له وه دانی یه که ئهو یه که مین پادشا بووه نه نجومه دنی پیرانی له رومادا پیک هیناوه و گه لی یاسای بو ریکه خستی کاروباری ده ولت داناره که پادشا نومی دوی ئهو پهری پیداونو ئیتر ئهو یاسایانه بوونه ته بناغه یه کی پتهو بو روزگاری دوی خو یان (دهمه ته قی - ل ۲۱۵ ، ۲۵۱ ، ۲۶۰) . ههروه ها داننی له کومیدای خاوه ندی یه که پیدا (به ههشت سروودی هه شتم) ناوی ده باو ده باره ی ده لی : (یا له پشتی باوکیکی که ساس ، کوپرنوسیک له دانیک بیی که بکریته کوپی مارس) . کوپرنوسیش ناویکی مه زنی یه که رومانکان به رومولوسیان به خشویه به کوپی خاوه ند مارسیان داوه ته قه لهم . (کومیدای خاوه ندی - به ههشت - ل ۱۸۳ - پهراویز ۱۱۱) .

۳۶- سیزیوس

قاره مانیکی نه فسانه بی گریکه کانه . ئیجیوسی باوکی پادشای ئیتیکا بووه . ژبانی قاره مانابه ی خو ی به کوشتی گای ماراسونی ده س پیکردوه . ههروه کوو یه کیک بووه له و جهوت لاره ی که هه موو سال خه لکی ئه سینا ده یاناردن بو کريت تا ئه زده ها که ی قووتیان بدا . به لام (ئهردیان) دوی ئه وه ی ناشقی بووه ، شمشیرینگی داوه تی و ئه زدیها که ی پی کوشته . ئینجا که گه راوه ته وه بو ئه سینا بووه به پادشاونو بانگی به کرداری له راده به ده ری توانای ئاده میزاد ده رکردوه (دهمه ته قی - ل ۲۱۱ - پهراویزی وه رگیه که ی) .

به لام مه کیاقیلی خو ی هه ر له (دهمه ته قی) دا ده باره ی ده لی : «سیزیوس سه رکردایه تی گرته ده ست و فره مانی به خه لکی شاری ئه سینای په رت و بلاودا که شاره که بنیادینن و تیایدا گردینه وه» . (دهمه ته قی - هه مان لاپه ره) .

۳۷- رومل

یه که م شوین که وا زهن ده کری رومای له سه ر بنیادناوه ، گردیکه که

پی‌یده‌وتری (بالاتین) و رووباری تایه‌ری به دامیندا تیده‌پیری و (۲۴) کیلومتر له ده‌ریاوه دوره . ده‌وتری گوايه شه‌وه له سالی (۷۵۳ - پ . ز) دا بووه . ئینجا له سه‌رده‌می ئوگستوسی یه‌که‌م ئیمپراتوری روم دا ، له ده‌وره‌به‌ری (۲۷ - پ . ز) دا که دانیش‌توانی شه‌وه وخته له‌وپیری ده‌سه‌لانداریدا بوون و ژماره‌یان له ملیونیک زیاتر بووه ، له شاریکی دروستکراو له خسته‌وه بوته شاریکی دروستکراو له مه‌رمه‌ر . ئیتر به دوایدا به‌رده‌وام روو له فراوانی بووه و ته‌نیوه‌ته‌وه بوگشت گرده‌کانی ده‌روپشتی . (گه‌وره‌ترین . . . ل - ۱۲۰ ، په‌راویز - ۱۲۶) .

۳۸- میدی‌یه‌کان :

گه‌لیک بوون که له هه‌زاره‌ی یه‌که‌می پیش زاینندا له باکووری رۆژئاوای ئیراندا ده‌ژبان و (ئه‌رباکس) دامه‌زرینه‌ری بنه‌ماله حوکمرانه‌که‌یانه‌و (ئه‌کباتان-هه‌مه‌دانی ئیستا) پایته‌ختیان بووه . کۆرشی گه‌وره له سالی (۵۵۶-پ . ز) دا پایته‌خته‌که‌یانی داگیرکردوه و ده‌وله‌ته‌که‌ی له‌ناو بردوون و ولاته‌که‌یانی داوه‌ته پال ئیمپراتوریه‌ فارسی‌یه‌که‌ی خوی . هه‌روه‌کوو له سالی (۳۳۰-پ . ز) دا ، دوا‌ی سه‌رکه‌وتنی شه‌سکه‌نده‌ری گه‌وره له سالی (۳۳۱) دا به سه‌ر دارای سی‌یه‌مدا ، که‌وتوونه‌ته ژیر ده‌سه‌لاتی یونانه‌کانه‌وه و ئینجا سلووکسی‌یه‌کان (سلووکس یه‌کیک بوو له فه‌رمانده‌کانی شه‌سکه‌نده‌ر) و ئینجا له سه‌ده‌ی دووه‌می (پ . ز) دا ئه‌رشاکی یه‌کان و ئیتر هه‌تا (فه‌تخی عه‌ره‌یی) له سالی (۶۳۳) ی دوا‌ی زاینندا ، هه‌ر له ژیر چنگک و ده‌سه‌لاتی ساسانی‌یه‌کاندا بوون . (گه‌وره‌ترین . . . ل ۱۹ ، خواروی په‌راویزی ژماره-۱۲) .

۳۹- جیرولامو ساقونارولا

(۱۴۵۲-۱۴۹۸) . له شاری فیزارا له‌دایک بووه . له (دیر) یکی سه‌ر به قه‌شه دو‌مینیکه‌کاندا بوته ره‌به‌ن و پانزه سالی تیدا به سه‌ر بردوه . دوا‌ی چۆته شاری فلورنساو خه‌لکیکی زور بو گویگرتن له وتاره ئایینی‌یه‌کانی له ده‌وری گردبوونه‌ته‌وه . به له‌دین ده‌رچوون تاوانبار کراوه و پاپا بریاری ئی‌به‌ری کردن له کلێسه‌ی به سه‌ردا داوه . له سالی ۱۴۹۴ دا که بنه‌ماله‌ی میدیتچی له فه‌رمانیه‌وانی کردنی فلورنسا خراون و له

شار دهره پرتراون و رژیمی جمهوروری تیدا دانراوه . ئەم کراوته حوکمرانی جمهوروری بته که و گهلی ههنگاوی چاکی بو چه سپاندن و به پرتیه بردنی ناوه که گرنگترینان دانانی دهستووریک بووه لهو بابته می مهکیا فیللی خوی به ئاوانی بهوه بووه . به لام لسانی (۱۴۹۸) دا به دبهختی رووی تیکردوه ، گیراوه و ئیعدام کراوه و لاشه که می سووتی تراوه . (دهمه تهقی - ل ۲۸ ، ۳۲ ، ۲۶۴ ، ۳۶۷) .

۴۰- سیرا کوزه - Siracusa

ده که ویتنه باشووری روزه لاتی دوورگه می سیکلیاوه و یونانی بهکان له سه ده می سی به می پیش زاینندا بنیادیان ناوه . بو ماوه به کی دووردریژ له رووی بایه خه وه وه که مه لبه ندیکی زانیاری و هونه ر ، به دوا ی ئه سینادا هاتوه . تا ئیستاش شوینه واری بشانویه کی یونانی تیدا ماوه که به گه ورتین شانوی سه رده می کونی جیهان ده دریتنه قه لهم . شاره که له سه رده می (هیرۆی دکتاتوریدا که له سالی (۴۸۰-پ . ز) دا به سه ر کرتاجه بی یه کاندایه زال بووه ، ته و او گه وروه فراوان بووه بوته مه لبه ندیکی مه زنی شارستانی ی یونانکان .

(گه ورتین . . . . ل- ۸۰ ، په راویژ- ۸۵) .

۴۱- شاره کانی ئه یون

مه به ست لهو شارانه به که ده که وتنه سه ر که ناری ده ریای ئه یون . ده ریای ئه یونیش ئه و ماوه به می ده ریای سه پی ناوه راست ده گرتیه وه که ده که ویتنه ئیوان که ناری خورئاوای یونان و که ناری خوارووی ئیتالیاه . (ح . ع)

۴۲- شاره کانی هیلسپونت Hellsport

بریتی به له که نداوی ده رده نیل که ده ریای مه رمه ره به ده ریای ئیجه ده گه به نی ، واته که ناری ئاسیا له ئه وروپا جودا ده کاته وه . در یژی به که می (۴۰) میل و پانایی به که می (۴) میله . (گه ورتین . . . . ل- ۶۲ - ب ۷۰) . دیاره لیره دا مه به سی لهو شارانه به که ده که وتنه سه ر ئه مبه رو ئه و به ری که نداوه که وه .

۴۳- ئورسینی و کولونا :

دوو بنه ماله می کونی به ناوبانگ و ده سه لاتداری ناو شاری روما بوون . گه لی پاپاو

کاردینال و میرو فرماندهی سربازی یان تیدا هه لکه وتوه . بَردهوام له گه ل یه کتردا له
ناکوکیدا بوون .

(دهمه تەقی - ل ۳۵ - پەراوێز) .

۴۴- مه کفافیلی لیره وه ئیتر مه بهستی له باسکردنی کرداره کانی دوق فالتینه ، واته
سيزار بۆرجیای کورپی پاپا ئه لیکساندهر نهک پاپا خوی . چونکه ئه وه خته بووبوه
سه رکرده ی سوپاکه ی باوکی و که وتبوه داگیرکردنی ئه وه شارو مهمله که تانه ی که
هه ره نسایی یه کان نه یگه یشتبوونی وهک (ئیمولا و قوری و پیزارو و تورینیو . . . هتد) .

(ع. ح)

۴۵- سینیاگالیا - Sinigaglia

بریقی یه له شاری سیناگالیکای زه مانی رۆمانه کان و ده که و پته سه ر ده رپای
ئه دریاتیک نزیکی شاری ئه نکونا . له سالی (۸۲- پ. ز) دا (پۆمپی) تالانی کردوه .
له سه ده ی پینجه مدا جووته (قوط) رۆژئاوایی یه کان داگیران کردوه . ئینجا له سه ده ی
هه شته مدا لۆمباردیایی یه کان و له سه ده ی نۆیه مدا عه ره به کان . تا له سه ده ی
سیازده مدا له ئه نجامی به یه کادانی نیوان جوئلف و جیلیندا ویران بووه . (کۆمیدیا -
به هه شت - ل ۳۱۸ - پ ۵۸) .

۴۶- پیروجیا - Perugia پایته ختی هه ریعی ئومیریا به . له وه ختی خۆیدا قه لایه کی
سه ختی ئیتروسکه کان بووه . له سالی (۳۱۰- پ. ز) وه که وتوته ژیر حوکمرانی ی
رۆمه وه بووه به مهیدانیکی جهنگی ناوخواپی رۆمانه کان . له سالی
(۴۱- ۴۰ پ. ز) دا ناگستۆس داگیری کردو سووتاندی و به لām دوایی بنیاد نرایه وه . له
سه ده ی شه شه مدا (تۆنیلان) ویرانی کردوه و به لām له سه ده ی یازده یه مه وه رووی له
گه شان ه وه ده سه لاتداری کردوته وه ، تا له ده ور به ری سالی (۱۳۰۰) دا
حوکمرانی ی هه موو هه ریعی ئومیریا ی کردوه . ئینجا له سه ده ی شازده یه مه وه پۆته
میرایه تی یه کی سه ر به فاتیکان . (کۆمیدیا - ل ۲۳۱ - پ ۴۳) .

۴۷- باگلیونی - Baglioni

مه به ست له جیامپاولو باگلیونی ی میری شاری پیروجیا به که قه یسه ر بۆرجیا له وه به ر

هیرشی بردبووه سهرو میرایهتی بهکە ی لی داگیر کردبوو .

مهکیافیلی له (دهمهتقی) دا حیکایه تهکە ی تهواو دهکاو دهلی : «پاپا یولیوسی دووهم... برپارز، دا (له سالی ۱۵۰۵ دا .ح.ع) که جیامپاولو باگلیونیش له شاری پرۆجیا که زۆردارانە حوکمرانی ی تیداده کرد ، دهپهرینی ، چونکه سویندی خواردبوو ههموو ئهو زۆردارانە له ناوبهری که مولکی کلێسه یان زهوت کردبوو» .

ئینجا مهکیافیلی وه های دهگیریته وه که پاپا به خۆی و ژماره بهک له کاردیناله کانی و نه نیا تا که یاساوه که ی خۆیه وه ، روویان کردۆته شاره که وه که چی له وه سه ره وه ئهو دوژمنه جهر به زه یه ی به یه خسیری له گهل خۆیدا هینا وه و حوکمرانیکی سهر به کلێسه ی له شاره که دا جی هیشتوه . دوا جار مهکیافیلی روودا وه که واییکده داته وه که مهسه له ی خۆبه دهسته وه دانی باگلیونی به و ئاسانی به و بو ئه ویکی نه گرێس و نا په سهند ، له ویزدان پاکی و ریزلنانی کلێسه وه نه بووه ، به لکوه له نهجای سه رکیش و مل پیوه نانی پاپا یولیوسه وه بووه که بوکات و شوین و حالهتی تابهتی خۆی پیویست و سوود به خشه و ده بی کۆی لی نه کریته وه ، چونکه «دهگمه نه خه لکی بتوانن زۆر چاک له زۆر خراب له یه کتری جو دا بکه نه وه» . (دهمهتقی - ل ۳۱۰ ، ۳۱۱) .

۴۸ - په یوه نندی ی نیوان مهکیافیلی و بۆرجیا

یه که م په یوه نندی له نیواناندا به هۆی شوپشی خه لکی شاری ئه ریزۆوه بووه که قه یسه ر بۆرجیا هانی بو دا ون . بۆرجیا دا وای له فلۆرنسا کردوه که نوینه ریک بو ئهو مه به سه بنیرن بو لای . ئینجا به م بۆنه یه وه مهکیافیلی له گهل سو دیرینی سه روکی فلۆرنسادا چوه بو لای و بو یه که بحار بینویتی و بوی ده رکه وتوه که مه به ستی گۆرینی رژی می جه مه لوری بووه له فلۆرنسادا . ئه مه له سالی (۱۵۰۲) دا بووه .

هه ردوای ئه وه به ماوه بهک . مهکیافیلی بۆنه وه به نوینه ری فلۆرنسا له لای بۆرجیا و سی مانگ له گه لیدا ماوه ته وه . له و ماوه به دا دیویتی که چۆن شاری بیرگۆلای نالان کردوه و په لاماری فوسۆمبزی دا وه له گهل ئورسینی یه کاندا جه نگا وه و چۆن به هۆی گفت و گو کردنه وه و به فرت و فیل . سه رکرده کانیانی بانگ کردوه بو سینیا گلیا و

لهوی قهلاچوی کردوون . ئیتر مانهوهی له گه لیدا لهو سی مانگه داو بینینی ئەم کاروکردارانهی ، وایان له مهکیا قیللی کردوه که له کتیبه کهیدا (میر) به نمونهی شیرو ریوی به کهی دابنی و زور جار ئیشارهتی پی بیدا .

دوا په یوه نندی مهکیا قیللی له گه ل قهیسهر بۆرجیادا ، له دوا ی مردنی باوکی و هه لێژاردنی یۆلیوسی دووه مدا بووه بۆ پاپایهتی که بۆرجیا ئەو وهخته تازه له نهخۆش به کهی زرگاری بووه که وتۆته وه سه رپی . جا مهکیا قیللی نامه به کی داوه تی که بۆ ئەنجومنی بالایی فلۆرنسای نووسیه و نکای لی کردون ریگا به بۆرجیا بدهن که بهخاکی فلۆرنسادا به ره و رۆمانا تیپه ری . به لām هه ر به دوایدا نامه به کی تری بۆ ناردوون که تیایدا داوای کردوه ئەو نامه به ی دهستی بۆرجیا پشت گوی بجنه . (دهمه ته قی - ل ۵۱، ۵۲) .

۴۹- کۆلونا - Colonna مه به ست له کاردینال جیوفانی کۆلونا به که له بنه ماله ی کۆلونا بووه له سالی (۱۵۰۸) دا مردوه .

۵۰- ئەسکانیۆ - Ascanio کاردینال ئەسکانیۆ سفۆر زا به . برای لۆدو فیکو سفۆرزا بووه که له سالی (۱۴۹۲) هوه کرابوه (جیگر) به سه ر تهختی میرایه تی ی میلانه وه و ئینجا له سالی (۱۴۹۴) دا بووه میری ته واوه تی میرایه تی به که . ئەسکانیۆ له سالی (۱۴۹۲) دا له پال جیلیانو دی رۆفیریدا به کیک بوو له دوو هاوشانه هه ره گه وه که ی کاردینال رۆدریچۆ (ئه لیکسانده ر) بۆ هه لێژاردن بۆ پاپایه تی و به لām ئەوه بوو رۆدریچۆ به ته ماعی ئەوه ی بیکاته راو ئێکاری خۆی ، هه لی خه له تاندو رایکیشایه پال خۆی . ئیتر به دوایدا سال هات و سال تیپه ری و ئەسکانیۆ چه ند جار یک به پی ی ئال و گۆپری بارودوخی سیاسی ، لی هه لگه راپه وه دایه وه پالی ، تا له ئەنجامدا دوا ی مردنی فرسه تی بۆ هه لکه وت که هه ر ه یچ نه ی نه یه لی کۆره که ی (قهیسهر بۆرجیا) ئیدامه به فه رمانه وه وای بنه ماله که بیدا . (لۆکریشیا بۆرجیا - ل ۳۰ ، ۳۸) .

۵۱- ئەم قسه به ی مهکیا قیللی واده گه به نی که سان پیترو ئادفینکولا به ناوی یۆلیوسی دووه موه کرابی به پاپا . به لām له رۆمانی (لۆکریشیا بۆرجیا) دا واباس ده کری که کاردینال جیلیانو دی رۆفیری به و ناوه وه کراوه به پاپا (ح ع) .

۵۲ - ناگانوکلیس - Agatocles

(۳۶۱ - ۲۸۹ پ.ز). پادشاهی کی زورداری سیراکوزه (سیکلیا - صقلیه) بووه. له پایه وبله یه کی زور نزمه وه پیگه یشتوه و بهرز بوته وه و بوته فرمانده یه کی سهریازی. به تاوانی پیلانگیران دژی حکومت ته که ی گونا هبار کراوه له شار دور خراوه ته وه. به لام به خوی و له شکر یکی به کریگیراوه وه گه راوه ته وه و شماره که ی داگیر کرده و هممو نندامانی نه نجومه نی پیران و هزار که سی له خه لکه که ی کوشته و خوی تیدا کردو ته تا که میوز به دوایدا. جه نگیکی له گه ل کرتاجه نی به کاندایه برپا کرده که تیایدا شکاوه له شاری سیراکوزه دا ثابلووقه دراوه. به لام خوی له ثابلووقه دانه که دهر باز کرده و چوه بو سهروی نه فریقاو له و پوه که وتو ته وه په لاماردانیان. (دهمه ته قی - ل ۱۳۲ ، ۴۷۶ ، ۴۸۱ ، ۶۲۵).

۵۳ - سکیلیا - Sicily ناوه که ی له یه کی که له و گه لانه وه وهرگیراوه که شالایوان بو بردوه و تیایدا جیگیر بون. پیشر ناوی (تریناکریا - Trinacria) بووه که مانای (زهوی یه سی سووچه که) ده به خشی. دورگه به که و ده که ویته خواروی شیوه دورگه ی ئیتالیا وه که نداوی مه سینا له به کترین جیاده کاته وه. سیراکوزه و تاینوم له شماره میزویی به کانتی. (گه وره ترین... ل - ۴۸ - په راویز - ۵۱).

۵۴ - هامیلکار - Hamilcar (..... - ۲۲۸ پ.ز). له سالی (۲۴۶) داو له روزانی (جه نگی یه که می پونی) دا (۲۶۴ - ۲۴۱) که له نیوان رومو کرتاجه دا رویی داوه، نه م فرمانده ی له شکر ی کرتاجه نی به کان بووه له سیکلیادا. ئینجا وه ختیگ کرتاجه نی به کان له نه نجامی به زینی نه و هیزه دهر یانی به یاندا که له سیکلیا وه بو داگیر کردنی رومو رویی کرد بووه ئیتالیاو له سالی (۲۴۱) دا ناچاری پیکهاتن له گه ل رومو دا بون، نه م سیکلیای جی هیشت و گه رایه وه بو کرتاجه که ههر له وه وخته دا هیز یکی سهر بازه به کری گیراوه کان یاخی بوو بون و کرتاجه یان ثابلووقه دابوو. به لام هامیلکار زال بوو به سهر یانداو شماره که ی له چنگ زگار کردن و ئیرت به وه پایه وبله ی هینده بهرز بووه وه که وه که تا که حوکمرانیکی لیها ت. ههروه ها له سالی (۲۳۷) دا ئیسپانیای به و نیازه داگیر کرد که بیکاته بنکه به که بو به گژد اچون و داگیر کردنی رومو

به لآم له سالی (۲۲۸) دا له شهر پکدا لهوی کوزراو ته او کردنی نه خشه که ی بو هانیالی کوری جی هیشت . (گه وره ترین... ، ل - ۱۵۸ ، پ - ۱۴۳) .

۵۵- **جیوفانی فوگلیانی** - Giovanni Fogliani . میری شاری فرمو بووه و کوشته که ی له سالی (۱۵۰۲) دا بووه .

۵۶- **پاولو فیتیلی** - Paolo Vitelli . فلورنسانی په کان له سالی (۱۴۹۹) دا تومه تی ناپاکی یان دایه پالی و ئیعدامیان کرد .

۵۷- **فیتیلوزو** - Vitellozzo . میری سینا دی کاستیلو بووه . په کیک بووه له و . میرانه ی قهیسر بوجیا له سالی (۱۵۰۲) دا له قهلاچو کردنه که ی سینیکاگلیادا کوشتی .

۵۸- **پاپا یولیوسی دووه** - Julius 11 . دوی مردنی پاپا ئه لکساندهری شه شمی باوکی قهیسر بوجیا له مانگی ئابی (۱۵۰۳) دا ، کاردینال بیکولومینی بو پاپایه تی هه لئیزدراو ناوی پاپا بیوسی هه شته می وه رگرت . به لآم له بهر شه وی زور پیربووه ته نیا بیست و ههوت روز پاپایه تی کردوه و مردوه . شه وهخته قهیسر بوجیا که تا دوو سی مانگ له وه بهر له هه ره تی ده سه لاتیدا بو ، گرو له ی ته او که وتبووه لیژی . به سه ریگ جه ماوه ری گه لی شاری روما به خوئی سه ری تینو بوون و به سه ریگ له شکره که ی له دهوری پاشه کشه یان لی کردبوو ، به سه ریگیش شه وه نه خوشی به ی له گه ل نه خوشکه وتن و مردنی باوکیدا توشی بووبوو له پهل و پوی خستبوو . تا له وه خته دا کاردینال جیلیانو دیلا رو فیری کونه دوژمنه که ی بنه ماله که یان ، بووبوو به کیک له پالیوراوه به هیزه کان بو هه لئیزاردن به پاپا . تا شه ساته بوجیا هیشتا به لایه نی که مه وه خاوه نی دهنگی یازده کاردینالی ئیسپانیایی بوو که به بهری به وه مابوو کاریان تی بکا . به لآم وه که مه کیافیلی خوی له کوتایی به شی ههوت می کتیه که پیدا بهوردی له چه ند دپرنکدا باسی کردوه ، بوجیا به پشتگیری کردنی هه لئیزاردنی کاردینال جیلیانو (یولیوسی دووه) به پاپا ، له وه خته ناسکه دا هه له به کی کوشنده ی کردوه و چالی بو خوی هه لکه ندوه . مه کیافیلی باسی چوئیته هه له کردنه که ی نا کا . به لآم له (لوکریشیا

بۇرجيا) دا چىرۆك نووسانە خىكايەتەكە دەگىرېتەوۋە كە چۆن كاردىنال جىليانو فرسەتى لەو حالەتى كەساسى و كۆلۈپەي ھىناوۋە كە تىكەوتوۋە ھەلى خەلە تاندوۋە و اى لىكردوۋە كاردىنالە ئىسپانىيە كانى بۇ قايل بكا دەنگى بدەنى ، بەرامبەر بە يارىدەدانى لە دەسگىر خستەنەۋى دەسلەنەكەى پىشووېدا . كەچى ھەر دوای ھەلبۇاردنى بە پاپا . فەرمانى گرتن و ھەپس كوردنى دا . ئىنجا جارىكى تىرىش توفانى ئەو بۇرجيا جەربەزە درندەبەي جاران وەك مندالىك فرىو بداو گوايە بەرامبەر بە سەرۋەت و سامانەكەى ئازادى بكا . كەچى لەم دەرگاۋە بەرەللاى كوردوۋە كوردوۋىتقە ۋە بەو دەرگاى بەندىخانەبەكى تردا .

بەھەر حال پاپا يۇلۋىسى دوۋەم بنەمالەى بۇرجىيائى تىكشكاندو لەسەر شانۋى سىياسەتى فائىكان و ئىتالىيائى دەرھاۋىشتەنەدەر . بەلام خۆى لە واقىقى حالدا بەھەمان شوپىن پىي پاپا ئەلىكساندەرى شەشەمدا رېنگاى گرتەبەر و ژبانى خۆى بۇ بەھىز كوردنى دەسلەلانى كلىسەو بەرفراوان كوردنى تەرخان كوردو دەورىكى بالائى لەو جەنگانەدا گېرا كە لە سەرەتائى سەدەى شازدەبەمدا لە ئىتالىيادا روويان دا . بەلام دەئى ئەۋەش بلىين كە يەكك بوۋە لەو پاپايانەى ھۆگرى ھونەر و ئەدەب و رۇشنىرى بوون و تەقەلايەكى زۇرى بۇ گەشەپى سەندىيان داۋە ، تا ئەو ساتەى لە ۱۳ شوبات ۱۵۱۳ دا كۆچى دوايى كوردو . (رۇمانى لوكرىشيا بۇرجيا) .

۵۹- جەنگى يەكەم (جەنگى پۇنى) - Punic War زىجىرە جەنگىك لە نىوان رۇما . و كرتاجەبى يەكاندا بە ھۆى تەقەلادانى زال بوونىانەۋە بەسەر ناۋچەى دەريائى سېپى ناۋەراستدا روۋى دا كە مېژوونووسان بەسەر سى پلەدا دابەشيان دەكەن : ۱- جەنگى يەكەم : (۲۶۴ - ۲۴۱ . پ.ز) : ھۆى راستەوخۆى ھاۋاربردنى دەستەبەك لە خەلكى شارى (مىكىنا)ى يونانى بوۋە بۇرۇم . و دەستەبەكى تىريان بۇ كرتاجەبى يەكان ، ئەۋىش لە ۋەختىكدا كە پادشائى سىراكۇزە (سكلىيا) ھەرەشەى پەلاماردان و داگىر كوردنى شارەكەى لىكردوون . ئىنجا كە ھەردوۋلا بەدەنگى ھاۋار بۇھىنانەكەۋە چوون ، لەسەر ئەو مەسەلەبە لىيان بوۋە بە شەر و كوشتار لە يەكترو ئىتر جەنگ لە نىوانىاندا بەيناۋەبەين و ھەر جارەى لەبەر ھۆيەك بەردەوام بوۋە ، تا لە ئەنجامدار رۇمانەكان ھىزى دەريائى كرتاجەبى يەكانيان تەفرو توننا كوردوۋە ناچارىان

دوون دست له دورگه‌ی سکلیا به‌ریدهن .

- جه‌نگی دووهم (۲۱۸ - ۲۰۱ پ. ز) . هوی راسته‌وخوی ئه‌وه‌بووه که روم

له تهنه‌سه‌ندنی ده‌سه‌لانی کرتاجی به‌کان بو ئیسپانیا ته‌نگه‌تاو بوون و ویستویانه به‌ری لی‌بگرن . جه‌نگه‌که (هانیبال) ده‌ستی پیکردوه که له چپای ته‌لیپ په‌ریوه‌ته‌وه و رومی خستوته به‌ر مه‌ترسی یه‌وه . به‌لام (شیپون) ی سهر له‌شکری روم ، له نه‌فریقاوه ، واته له پشته‌وه په‌لاماری کرتاجه‌ی پایته‌ختی مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی هانیبالی داوه و نه‌نجام به‌رازی بوونی کرتاجه‌ی به‌کان به‌مه‌رجه‌کانی روم بو شه‌روه‌ستاندن شکاوه‌ته‌وه .
۳- جه‌نگی سی‌یم : (۱۴۹ - ۱۴۶ پ. ز) . هوی‌که‌ی ئه‌وه‌بووه که روم‌کان ترسیان له هه‌لسانه‌وه‌ی کرتاجه‌و هیرش‌بردنیان بو سهر یه‌کیک له مه‌مله‌که‌ته‌هاوپه‌یمانه‌کانیان لی‌نیشته‌وه و نه‌بجاریش ههر شیپون ناسا ، له‌به‌ری لای نه‌فریقاوه په‌لاماری کرتاجه‌یان داوه و دای کاول‌کردنی ، کردوویانه‌ته‌ویلایه‌تیکی ژرده‌سته‌ی خویان (گه‌وره‌ترین - ل ۱۵۵ - ۱۵۶ - پ ۱۴۲) .

۶۰- نابیس Nabide

له تیوان سالانی (۲۰۶-۱۹۲ پ. ز) دا حوکمرانی‌ی سپارته‌ی کردوه . ته‌ختی پادشابه‌تی به‌زه‌وت‌کردن زه‌وت کردوه . یه‌که‌بجار داویتی به‌پال فیلیپی مه‌کدونیایی و ئینجا بوته‌دوستی روم . دواجار ئیتولی به‌کان نه‌خشه‌به‌کیان بو کوشتی دانا که بریتی بو له ناردنی ته‌لیکسامینسی هاوولاتی‌ی خویان له گه‌ل دوو سه‌د پیاده‌وه سی سه‌د سواره‌دا ، گوايه بو ئه‌وه‌ی یاریده‌ی بده‌ن و به‌لام ههر هینده‌ی فرسه‌تیان لی‌هینا ، په‌لاماریان داو کوشتیان .

۶۱- سیکستوسی Cixtos

پاپا سیکستوسی چواره‌مه که دای پاپا بولی دووهم بووه به‌پاپاوه له سالی ۱۴۸۰ دا مرده . یه‌کیک بووه له و پینچ پاپایه‌ی که کاردینال (رورچو بوجیا - دوانی پاپا ته‌لیکسانده‌ری شه‌شم) راوریزکاری بووه . (لوکریشیا بوجیا - ل ۱۴ ، ۱۵) .

۶۲- ئیامینونداس Ebaminondas

دوو قوتلی له گه‌ل بیلویداسی هاوه‌لیدا مه‌مله‌که‌تی تیه‌یان له داکیرکاری‌ی

سپارتابی به کان رزگار کرده و پشتیان به خه لکی شارو مهمله که ته که ی خوځان به ستوه .
 پرچه کیان کردوون و مه شقیکی باشیان پی کردوون و بهوه گره ویان بردوته وه . دواى
 مردنی نیلوییداس له سالی (۳۶۴ پ.) دا بوته حوکمرانی مهمله که ته که وهك
 حوکمیکی جه مهووری ی عادیلانه فرماپره وایی تیدا کرده . به لام وهك مهکیافیلی
 نیشاره تده دا ، دواى مردنی نهو کار له کار ترازو ته وه و فیلی مه کدونیایی که بو
 سهر کردایه نی کردنی له شکرى مهمله که ته که به کری گپراوه ، دواى یه که م سهر که وتنی له
 شهر ینکدا ، خوئی به سه رییدا کردوته دکتاتور . (دهمه تقی - ل ۲۳۷ ،
 ۲۸۶ ، ۲۹۸ ، ۷۴۲) .

۶۳- ناراکون - Aragon

هه ریمنیکه ده که وپته باکووری روزه لاتی نیسپانیاه . له سه ده ی چوارده یه مدا بوته
 ده و له تیکی ده سه لاتدارو به تاییه نی پهل بو خوارووی ئیتالیا هاویشته وه چه ی
 پادشاکانی له دواى نه لفونسوی دووه میانه وه که له سالی (۱۴۴۰) دا ناپولی
 داگیر کردو خستی یه ژرده ستی خوئی وه ، که وتنه فرماپزه وایی کردنی . دامه زینهری
 بنه ماله ی بوریاش له ئیتالیدا (نه لفونسو بوریجا که دواى له سالی (۱۴۵۵) دا به
 ناوی کالیکستوسی سی یه مه وه بو به پاپا) و که مهکیافیلی زور بایه خی به هه ردوو
 وه چه ی (پاپا نه لیکسانده ری شه شه م و قه یسه ر بوریجا - سیزار - ی کوری داوه) ، له
 گه ل له شکره که ی نهو نه لفونسوی ده دا بووه و چوته ئیتالیا وه و تپایدا نیشته چی بووه :
 (رومانی لۆکریشیا بوریجا - ل ۷ ، ۸) .

۶۴- لیره دا ههست به تیکه ل وپیکه لی یهك ده کری له نیوان (سفورزا) و
 (فرانسسکو) دا که هه ردوو کیان ناوی یهك که سن . له ده قه عه ره بی یه که وه له
 ئیتالیا یه که شیدا هه روه ها نووسراوه . به لام له وه ده چی که مه به ستی مهکیافیلی له
 یه کیك لهو دوو ناوه که سیکی تر بووی . (ح.ع) .

۶۵- داود - David

یه کیکه له پادشاکانی ئیسرائیل ، نیوان (۱۰۰۰ - ۹۶۰ پ.ز) وهك له
 (نینجیل) دا و تراوه ، تابووته پیروزه که ی له (نه بیناداب) وه بو (ئوبید) و له وپوه بو

(نۆرشەلم) گواستۆتەوہ . ھەر وہا مەکیافیلی لە (دەمەتەقی) دا وای ئیشارەت پێدەدا کە یەکیک بوو لەوانەى (ورگی برسی یەکانى بە خوار دەمەنى ی خوش پڕ کردوہ و ورگی پری دەولەمەندانى برسی کردوہ) . مەبەستیشى نمونە ھینانەوہ یە بو سەماندنى یەکیک لە تیورى یەکانى خۆى کە دەلى : (ئەگەر کابرایەك بوو ھوكمپرانىك لە شارنىك یا لە دەولەتىكدا و ئەتایەنى ئەگەر تیايدا شوین پى یەكى قایى نەبوو . . . باشتىن شت بو ھىشتنەوہى لە چنگیدا ، بە مەرجىك تازەمىرىك بى ، ئەوہ یە کە ھەموو شتىكى سەرلەنووى و لە سەر بناغە یەكى نووى تیدا رىك بڤاتەوہ . . . وەك ئەوہى دەولەمەندەکانى بکاتە ھەزارو لات و پووت و ھەزارەکانى دەولەمەند بکا ، کۆتومت وەك داود کردى کاتى بوو بە پادشا . (دەمەتەقى - ل ۳۰۹) .

۶۶- شاوول - Saul

(۱۰۲۰ - ۱۰۰۰ پ . ز) . یەكەمىن پادشاى ئیسرائیلی یەکانە . فەلەستینی یەکان لە شەرى چىای جىلبوادا بە سەرىدا زال بوون و کە بىنى ھەر سى كۆرەكەى بە بەرچاوى یەوہ دەكۆزىن ، مشتوى شىرەكەى چەقاندە زەوى و ورگی خوى پێدادا و خوى كۆشت . ئەمە لە ئىنجىلدا نوسراوہ .

۶۷- شارلى ھەوتەم - Charle VII

دواى شارلى شەشەم چۆتە سەر تەختى پادشاىەتى فەرەنساو لە سالانى (۱۴۲۲ - ۱۴۶۱) دا ھوكمپرانى کردوہ .

مەکیافیلی جگە لەم ، لە کتیبەكەیدا ناوى سى پادشاى تری فەرەنساى بردوہ کە ھوكمپرانى کردنىان بەم جۆرە بوو :

لویسى یازدەبەم : ۱۴۶۱ - ۱۴۸۳

شارلى ھەشتەم : ۱۴۸۳ - ۱۴۹۸

لویسى دوازدەبەم : ۱۴۹۸ - ۱۵۱۵

۶۸- جووتەکان - قوط - Juts

یەکیکە لەگەلە سەرەكى بەکانى جەرمنەکان . لە سەدەى چوارەمى زایندا بوون بە دوو بەشەوہ : رۆژناوایى و رۆژمەلانى .

رۆژهه‌لاتی یه‌کانیان ته‌وانه‌بوون که هه‌ر له سنووری ئیمپراتۆریتی جاران رۆما دا مانه‌وه . به‌لام رۆژئاوایی یه‌کان رووه‌و رۆژئاوای خوارووی ته‌وروپا کشان و تیايدا جینگیریون . دوا پادشایان (رودریک) ناویک بوو که (طارق بن زیاد) له سالی (۷۱۱) دا به‌زاندی . (گه‌وره‌ترین . . . . ل ۲۱۴ ، پ - ۲۰۲) .

۶۹- ئاخیل - Achill

قاره‌مانی هه‌ربه‌ناوبانگی جه‌نگه ده سال خایه‌نه‌که‌ی ته‌رواده‌یه که هۆمیرۆس له (ئه‌لیازه) که‌یدا نه‌مری پی به‌خشیه ، دوا ئه‌وه‌ی ده‌ماو‌ده‌م بووبوه قاره‌مانیکی ته‌فسانه‌یی و گوايه‌خواه‌ند تیتسی دایکی ، بو ئه‌وه‌ی له به‌شداربوونی شه‌ری ته‌رواده رزگاری بکا ، له کانتوورشیرونی وه‌رگرتبووه‌وه‌و برده‌بووی له دوورگه‌ی سکیزۆس له ده‌ریای ئیجه‌دا به‌جل‌وبه‌رگی ژنانه‌وه‌هه‌شاری دابوو . به‌لام ئولیسس و دیومید پێده‌زانو ده‌چن ده‌یفرینو به‌شداری شه‌ره‌که‌ی ده‌که‌نو ته‌رواده‌ی له جه‌نگدا پێده‌شکێن . له میتۆلۆجیای یونانی و روماندا وه‌ها وتراوه . به‌لام هۆمیرۆسی شاعیری مه‌زن له ئه‌لیازه‌که‌یدا که له سالی (۹۰۰) ی پێش زایندا نووسیوتی ، واته‌چهند سه‌ده‌یه‌ک دوا‌ی به‌سه‌ره‌اته‌که ، وای باس ده‌کا که فایسی کورپی پادشای ئیلین (واته‌ به‌ره‌ی لای ته‌رواده) ، هیلانه‌ی ژنی پادشای ئاخییه‌کان (مانیلا) ی فراندوه‌ که ده‌وتری گوايه‌جوانترین ئافره‌تی ئه‌وسای سه‌رزه‌مین بووه‌و ته‌نانه‌ت ئاگامیمونوی پادشای پادشایانی ئاخییه‌کان ئاشقی بووه . بویه ئه‌م ئاگامیمونوه‌ی پادشای پادشایان . گالی گشت پادشایانی ئاخییه‌کانی بو یاریده‌دانی مانیلاو سه‌ندنه‌وه‌ی هیلانه‌ داوه‌و له‌وه‌وه‌ شه‌ره‌ ده‌ سال خایه‌نه‌که‌ی ته‌رواده ده‌ستی پێک‌دوه‌ که ئاخیل تیايدا بوته‌ قاره‌مانی هه‌ره‌ مه‌زنو به‌ناوبانگ‌و وینه‌یه‌کی رۆسته‌می زالی شانامه‌که‌ی فیرده‌وسی یه -

ئینجا مه‌کیاقیلی که ئیشاره‌ت به‌ ئاخیل و ئه‌سکه‌نده‌ری گه‌وره‌ پیکه‌وه ده‌دا ، دیاره‌ مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که شوین پی هه‌لگرتنی که‌له‌پیاوانی له‌وه‌به‌ر بکاته‌ بنه‌مايه‌ک بو هه‌ر که‌سیک بیه‌وی رینگای بوون به‌ که‌له‌پیاوی وه‌ک ئه‌وه‌ی پێش خوی بگرته‌به‌ر .

ئاخيل به حسابى ئەفسانەى دەماودەم ئى يا . به حسابى ھۆمىروس و يا سەرچاۋە كانى تىرى مېژوو ، واى باس دەكەن كە لاۋىكى جەنگ ئامېزى ھېجگار چابووكى ھېجگار بەكاربوو بەلام زوريش بەرەحم و بەزەبى بوو ، ئەگەرچى وەختىك واى پېويست كردي ئى كە رەحم و بەزەبى تەواو لە دلئى خۆى دەرېكا ، ئى سېودوولېكردن كرديوئى و خۆى لى لانه داوہ ، وەك لە دوا روژانى شەرى تەروادەدا بەرامبەر بە قارەمانى ھەرە مەزنى تەروادەبى يەكان (ھېكتور) ى براى فابيس كردي و ئىنجا دواى تر لى پاشگەز بوو ەو .

دواجار دە ئى ئەو ەش بلىن كە ھەر ئەو ئاخيلە مەزەنە ، بە كوېرە تىرىكى لاوەكى ى فابيسە شەرە لگىرسىنەرە كەى جەنگە كە كوژرا . (گەرە ترين ... پ ۲۳- ل ۳۲) .
 ۷۰- يوليوس قەيسەر (Julius Caesar) (۱۰۰-۴۴ پ.ز) . لە گەل پومپى و ماركووس كراسوسدا كە دوو فەرماندەى سەربازى و سياسى ى تىرى ئەو سەردەمەى رۆم . بوون . سى قولى و بەھاوبەشى ئىمپراتورىتى بەكەيان بەرپوۋە دەبرد . لە سالى (۵۵ پ.ز) دا ماركووسيان بە خۆى و لەشكرىكە ەو ە روو ە سووريا بو جەنگ كردن لە گەل فارسە كاندا كشاو بەلام دواى شكستى ھىنانى لە سەردەستى سۆربنازى فەرماندەى فارسە كاندا ، لە كشانە ەو ەيدا پىلانېكى لى كراو كوژرا . بە دوايدا لە سالى (۵۲ پ.ز) دا ، لەسەر ئەو ەى كە پومپى تەقەلای دەدا خۆى بېتتە تاقە حوكمرانى ئىمپراتورىتە كە ، ناكوكىيان كەوتە بەينە ەو ە پىكداهە لگزان و لە ئەنجامدا قەيسەر لە شەرى فرسالىادا كە لە سالى (۴۸- پ.ز) دا لە نيواندا رووى دا ، سەر كەوت و پومپى ھەلات بو مىسرو لەوى لە لاين يەكك لە ئەفسەرە كانى يەو ە كوژرا . ئىتر قەيسەر خۆى بوو بە تاقە حوكمران ، تا ئەو یش لە سالى (۴۴- پ.ز) دا بە دەستى پرۆتوسى ھاو ەلى و سەردارانى رۆما كوژرا .

۷۱- ئىكزۆنوفون - Xenophon (۴۳۵-۳۵۴ پ.ز) . مېژوونوسىكى يونانى بە . لە فەرماندە سەربازى بە كانى ئەسینا بوو . قوتاپى و برادەرى سوكرات بوو . بو ماو ەك چۆتە لای كورشى پادشای فارسە كان و ئىشى بو ئەو كر دوو كىتېپكىشى بە ناوى (مېژووى زبانى كورس) ەو ە داناو كە مەكيا قىللى لە كىتېپى (دەمەتە قى) كەيدا ، لە

زور شویندا که باسی کورشی کردنی ئیشارهتی پیداوه و شتی لی وه رگرتوه . ههروه ها زیاتر مهیلی به لای سپارتادا چوو . گه لی کتیی میژووینی و فلهسه فیهیش داناون ، له وانه کتیی (هیرۆ) که له زورداری ده دوی .

۷۲- شیبیون - Scipione (۱۸۳-۲۳۴ پ. ز) . فرمانده یه کی سهربازی گه لی به نابونگ و لیپاتوی روم . بووه له سالی (۲۰۲ پ. ز) دا له شهری (زاما) دا به سهر هانیالی کرتاجه پیدا (۱۸۳-۲۴۷) زال بووه که له وه بهر زوریهی ولاتی روم کانی داگیر کردبو . مهکیاییلی له (دهمه ته قی) دا چه ندین جار ئیشارهتی پیداوه گه لی نمونهی له سهر هیناوه ته وه . ههروه کوو دانتی ش به ریزلینان و ستایش کردنه وه ئیشارهتی پیداوه (کومیدیا ی خواوه ندی - ل ۴۶۴ - دیری ۶۱) . به لام ده بی ته وه بلیم که وه رگیره که ی له پهراویزه کانیدا سی میژووینی جیا جیای بو. ته و شهری زامایه داناو .

۷۳- پیستویا - Pistoia (پیستولا) شی پیده وتری و له کوندا ناوی پیستوریا بووه . ده که ویته باکووری رورتاوا ی فلورنسا وه (۲۰) میل لیوهی دووره . (دهمه ته قی) - ل ۷۰۰ - پ ۱) .

۷۴- فیرجیل فیرجیلوس - Virgil Virgilius (۷۰-۱۹ پ. ز) . شاعیری گه وری روم نه . له نزیك شاری (مانتوا) دا که ده که ویته سهرووی ئیتالیای ئیستاوه له دایک بووه . له شاری کریمونا (میلان) و ناپولی خویندویتی . به سهراپای ناوچه کانی ئیپمپراتوریتدا گه راوه . له شاری (برانیزی) که ده که ویته خوارووی ئیتالیاه مردوه . (نه نیاده) په کی که له شاره کانی که هاوشانی (ئه لیازه) که ی هو میروسه . ههروه ها (دانتی) هینده به شاعیریکی گه وروه لیپاتوی داناو که له گه شته که ی خویدا بو ته وه دنیا (کومیدیا ی خواوه ندی) ، کردویتی به هم هاوری ی گه شته که ی و هم چاوساگی خوئی .

۷۵- دیدو - Dido له میتولوجیای یونانیدا ، کچی بیلوسی پادشای (صور) وه خوشکی بیجالیونه : که میرده که ی خوئی کوشتوه ، نهوسا ئه م ناچار بووه هه رچی گه نجیکی باوکی هه بووه بویان به جی ماوه ، له گه ل خویدا بیات و خوئی بگه به نیته

باکووری ئەفریقا . ئیتر گوایه لهوی خاکی کرتاجهی له پادشای لیبیا بهو گهنج وسامانه کپروه و خوی تیدا جیگیر کردوه . ده سوتری گوایه بو ئەوهی شوو به ئایاریاسی پادشای لیبیا نهکا ، خوی کوشتوه .

۷۶- هانیبال - Hannibal ۱۸۳-۲۴۷- پ.ز) . کوری هامیلکاره و فرمانده و سه ره لشکری هه ره به ناویانگی کرتاجه بووه . که باوکی له سالی (۲۲۸- پ.ز) دا کوژرا ، ئەم له گه له هازدرۆبالی زاویدا دوو قوئی سه رکردایهتی له لشکری کرتاجهتی په کانیان ده کرد . به لام که هازدرۆبال له سالی (۲۲۱- پ.ز) دا کوژراوه ، ئیتر ئەم که هیشتا تهمنی (۲۶) سال بو ، بووه به تاقه فرماندهی له شکره کهو له بهر ئەوهشی سویندی بو باوکی خواردبوو که تهخت وتاجی ئیمبراتوزیتی رۆما . تیک و پیک بنی ، به خوی و له شکره کهوه به ریگای ئیسپانیادا به ره و ئیتالیا کهوته ری . له شکره کهی له سه ره تادا له (۳۰) هه زار سه ربازی پیاده و شهش هه زار سواره پیک هاتبوو . به لام به ده م ریوه تاده هات زیادی ده کردو که نزیک ئیتالیا بووه ژماره یان که یشتبووه (۹۰) هه زار پیاده و (۱۲) هه زار سواره و ژماره یهکی زور هیترو و لاخی ترو (۴۰) فیلیش و دهوتری که ماوهی نیوان سه ره تاو کووتانی له شکره کهی (۲۰) میل بووه .

هانیبال له چه نندین شهردا به سه ر رۆمه کاندا زال بووه و راوی ناون تا ته واو له رۆما نزیک بوته وه و ته نیا چه ند میلیکی مابوو بیگاتی و که چی له ویدا راوه ستاوه بو ئەوهی ماوهی سه سانه وه به له شکره کهی بدا . جا دهوتری له و ماوه یه دا له شکره کهی (شاری کاپوا) دا به راوباردنه وه خه ریک بوون و ئەوه بوته هوی لاواز بوونی .

به هه رحال (شپوئ) ی فرماندهی لیها تووی رۆما ، له و هه خته دا فرسه تی هیناوه به لام له بری ئەوهی روو به رووی هانیبال بیته وه و له ئیتالیا دا له گه لیدا یچه نگی ، ئەم به خوی و له شکره که یه وه له ئەفریقا وه شالای بێدوه و به ره و کرتاجه ی پایته ختی ولاته کهی هانیبال کشاوه . ئەوسا هانیبال ناچار بووه به خیرانی له ئیتالیا بکشیته وه و بچی به هاواری کرتاجه وه . ئینجا له سالی (۲۰۲- پ.ز) دا له گه له شپوئدا له نزیک شاری (زاما) دا به یه کیاندا داوه و داوی شه رپکی درپژخایه ن ،

هانيبال شكستى هيٺاوه له شڪرهى شڪاوه .

دوايى كه به ناچارى له گهڻ رومادا په يماني ناشتى به ستوه ، كرتاجه پي به كان تاوانى ناپاكي بان داوه ته پالي و ٺهويش له ٺهجاميدا هه لائوه بو سووريا . به لام (پروسياسي به كه م) ي پادشاي بيسينيا ناپاكي ي له گه لدا كردوه و يستي پور ٺه ده ست برومانه كان ٺير وهختيگ سه ربازه كانى رومانا بلووقه يان داوه ، ٺم بو ٺه وهى تووشى زه ليلي نه پي و نه يهن به كوٺ وزنجير كراوى به شه قامه كانى رومادا بيگيرن . به زه هر خوئى كوشتوه . (گه ورتين... ل. ۱۵۸-۱۶۴) .

۷۷- فايوس ماكسيموس - Fabius E Maximus به (له سه رخق) ناسراوه چه ند جارپك و يه كه به دواى يه كدا به كونسول و چاوديركار (كونسور) و ديكتاتور له رومادا هه لٺيردراوه : له سالي (۲۳۳ پ. ز) دا كه كونسول بووه ، ولائى ليگوارى به كانى داگير كردوه . له وهختي جه ننگ له گهڻ هانيبالدا كراوه به ديكتاتورو له و جه ننگه دا سياسه تيكي بهرگري كردنى تا يه تي گرتوته بهر... بهرگري كردن به هيواشي و له سه رخوو بو ماوه يه كي دوورودريژ كه به سياسه تي فاييزم ناسراو بزوتنه وه سوشيا ليزمي به كه ي فايي به كانيش (كوتايي سه ده ي نوزده و سه ره تاي بيسته م و له گه لئاندا ٺه ديب و روونا كبرى ناسراو به نارادشو) هه ره له وه وه هاتوه . هاوه له كانى له ٺه نجومه ني پيراندا له سه ره تادا له م سياسه ته ي نارازي بوون . به لام دواى زيركه وتني رومادا له شه ره قورسه كه ي (كانى) دا سالي (۲۱۶ پ. ز) له رووي هانيبالدا ، ناچار مه جبورى بوونه وه و ٺه وه بو به دوايدا له سالي (۲۰۹) دا ٺورنتوي سه نده وه . له گهڻ (شپيون) دا له سه ره ٺه و سياسه ته جه ننگي يه ي ده پي بگيرپته بهر ناكوك بوون . له سالي (۲۰۳) دا مرد .

ٺينجا دواى ٺم سه ره قه له مانه ، به پيوستى ده زانم حيكايه ته كه تان به و شيوه يه ي مه كيا فيلي له (ده مه ته قى) دا ده يگيرپته وه بو باس بكم .

۱- هانيبال پادشاي كرتاجه (۲۴۷-۱۸۳ پ. ز) ٺه و رورگار ، شالاويكي پي ٺاماني ٺه وتوي هيٺابوو كه سه راپاي ٺيسپانيا و زوربه ي خاكي ٺيتالي ي داگير كردبوو ، له هه مووشى به ناوبانگ تر ٺيهر بوونه سته مه كه ي بوو له زنجيره شاخي ٺه لپ و له ٺه نجامدا

رؤما خویشی که وتبووه بهر مه ترسی به کی گه وره وه .

۲- فابیوس شه و هخته سهرله شکرری رؤما . بوو که له شکره که یان له دوو شهرری گه وره دا له رووی هانیایی گه نج و کارامه و مهستی نه شهوی سهرکه وتندا شکستی هینابوو... دوو جار شکستی و به دوایدا وره بهردانیکی سامناکی سهربازانی شه جمههوری به ته نمونه بی به (له باری سهرنجی مه کیا قیللی به وه) .

۳- کارامه بی و دوورو وردینی به که ی فابیوس له وه دابوو که بریاری دا شه و تین و ته ورشه بی ئامانه ، به سه برو هینخی و له سهر خوئی به کی در پزخایه نه وه به ره نکاری بکری .
۴- به لام شه سیاسته نه بووه جیگای ره زامه ندی گهل و نه غومنه پیران بگره همیرو لی یکمونه ته قهو تانوت لیدانی . بویه شه لی خراو به دوایدا (شپیژنی) ی به ناوانگک هاته کابوه .

۵- که چی وهختی شپیژن هاته به رمه بدان ، میژوو سه لماندی که شه گره فابیوس به جوړه کرداری نه کردابه که کردی ، شه شه سهرکه وتندی به سهر هانییالدا بو به دی نه ده هینزا که له سالی (۲۰۲) دا به دی هینا .

۶- دواجار ده بی شه بلیم که له سهرده می نیمپراتوری رؤما . دا (سهرده می رژیمی جمهوری) ، گهل خوئی به شه غومنه پیران به ره ی سهردارو سهره ران و شه ندامانی (تریبون) (پاریزگاری که ران له جمهواره ی گهل که به هه لیزاردن له لایهن خوینا وه هه لده پزیدران) ، هاوولانی به کی هه لده یزاردو ده بکرده دیکتاتورو بو روو به روو بوونه وه و چاره سهرکردنی حاله تیکی تایه تی ته واو سهخت و ستم ، ده بیان کرده به رپرسیارو به دوایدا نینر ناسایی بوو لهو دیکتاتور بی به ی بکه وی بلی بخری .

۷۸- کانتور (شرون) - Canture . به کی که لهو گیان له به ره شه فسانه بی یانه ی که نیوه ی له شیان ئاده میزاده و نیوه که ی تری ئازه ل و شه فسانه که ده باره یان ده لی که له هه ور له دایک بوون .

۷۹- جیوفانی بیئتیفوگلی - Giovanni Bentivogli (۱۴۴۳-۱۵۰۸) . بنه ماله که «بیئتیفوگلی» به در پزایی سهرده ی یازدهیم فهرانه وایی شاری بولونایان کردوه . ناودارترین پیایان جیوفانی بووه که له سالی (۱۴۶۴) دا تهختی میرایه تی به که ی باوکی سه ندو ته وه بوته فهرانه وای بولونا . شه شه گهرچی بایه نخی به هونه رو شه ده ب و زانیاری داوه و بولونای کردو ته شاریکی جوان ، به لام له حوکمرانی کردندا دلرته ی و جهر به زه و ئازارده ر بووه . دوا ی (۴۴) سال فهرانه وایی کردن ، پاپا بولیوسی دووه م

له سالی (۱۵۰۶) دا له شاره که دهري پهراندوهو له گهل خيزانه که پيدا هه لاتوه بو ميلان و دواي ئه وه به دوو سال مردوه . فهره نسايي په کان له سالي (۱۵۱۱) دا هه ردوو کورپه که بيان گه راندوته وه سهر ته ختي ميرايه تي ي بولوناو به لام بو سالي دواي ، پاش به زين و کشانه وه ي ئه وان ، له شاره که ده رکرانه ته وه . «ئينجا مه کيا فيلي که ده لي» : (هانيبال بيتي شوگلي ي ميري بولوناو باپيري ميري ئستا به ريز هانيبال - مه به ستي هانيبالي کورپي جيوفاني به دياره هيشتا ئه م ده رکرده رووي نه داوه . ح.ع» (ده مه ته قئ) - ل ۳۱۰ - په راويز .

۸۰- مارکوس ئوريليوس - **Marcos Aurelios** (۱۲۱-۱۸۰ ز) . له سالي (۱۶۱) دا بووه به ئيمپراتور . ههر له مندالي يه وه به روشنبري يه کي بالا په روه رده کرابوو . سهر به فله سه فه ي رواي بوو . هه روه کوو پتر به لاي سو فتي دا دا يده شکاند . له سه رده مي خو يدا گه لي هه نگاوي بو چا ککردي باري ئابووري ناوه . کيئي کيشي به ناوي (وردبوونه وه) وه داناوه .

۸۱- کومودوس - **Commodus** کورپي مارکوس ئوريليوسه . له سالي (۱۸۰ ز) دا بوته ئيمپراتور و تا سالي (۱۹۲ ز) جو کمپاني ي کردوه . ئه م به پيچه وانه ي باوکي يه وه ، مرو فیکي داويزن پيس و به دره وشت بووه که ته نانه ت به ده ستي ئافره تي کي قه پاته مي خو ي کوزراوه و مه کيا فيلي چي کابه تي کو شته که ي ده گپرته وه و ده لي : «ئيمپراتور کومودوس دوو براده ري زور دل سو زي هه بوون که لاي تيو س و ئيلي کتوسيان ناو بوون و سه رکر دايه تي ي ياسا وله کاني خو ي پي سپاردوون . هه روه کوو ئافره تي کي قه پاته شي هه بووه که مارسي اي نابووه و زوري خو شو بوسته . دوو براده ره که ي له سه ر ئه و ره وشته ي سه رزه تشتيان کرده و قسه ي توند و تيژيان پي وتوه . بويه برياري داوه هه ر دوو کيان و مارسي اش له گه لياندا بفه و تي ني . ئينجا ده و تري گوايه لي سته يه کي به ناوي هه رسي کيان و چه ند که سائي کي تري ش نوو سيوه که بو شه وي بيان کو ري و خستو ي تي به زير سه رينه که يه وه . ئينجا به دوايدا که چوته حه مام بو خو شتن ، يه کيک له منداله بچکوله کاني که زوري خو شو بوسته ، چوته زوره که ي و له سه ر جيگا که ي ياري ي

کردوهو به ریځکوت لیسته‌که‌ی ب‌رده‌ست که‌وتوهو ده‌ری‌هیناوه . که له ژوره‌که هاتوته ده‌روهو لیسته‌که‌ی به ده‌سته‌وه بووهو هر به ریځکوت مارس‌یای توش هاتوه ، لیسته‌که به‌رچاوی مارس‌یا که‌وتوهو ته‌ویش دواي خویندنه‌وی ، هر‌خیرا لایتیوس و ثیلیکتوسی ناگادار کردوهو تیرسی قوئی که سه‌یریان کردوه وا مردن زوری بو‌هیناون ، بریاری کوشتنی تیمپراتوریان داوهو هر که شهو داهاتوه کوشتیانه» .
 لیره‌دا ده‌بی نیشاره‌ت به‌وه بدهم که مه‌کیافیلی له شوینیکی کتیی (ده‌مه‌ته‌قی) که‌یدا به‌هه‌له ده‌یخاته ریزی تیمپراتوره چاکه خوازه‌کانه‌وه . هر‌وه‌کوه له شوینیکی تردا (ل ۶۰۲) ناوی په‌کیک له دوو براده‌ره‌که‌ی به بیرینس ده‌با . (ده‌مه‌ته‌قی ل ۴۰ ، ۶۰۲ ، ۶۱۳ ، ۶۲۷) .

۸۲- به‌رتیناکس - Bertinacs له سالی (۱۹۲-ز) دا بوته تیمپراتور .

مه‌کیافیلی له (ده‌مه‌ته‌قی) دا نیشاره‌ت به جوړی کوټاپی هاتنه‌که‌ی ده‌داو ده‌لی :
 «لهو بیست و ش‌هش تیمپراتوره‌ی له نیوان قه‌یسه‌رو مه‌کسیمینوسدا حوکمرانیان کردوه ، سازده‌یان به کوشتن کوژراون و ته‌نیا ده‌یان مردنیکي ناسای مردوون . ته‌نانه‌ت نه‌گهر هه‌ندیک له‌وانه‌ی کوژراون پیاو‌باش بووین وهک گالیو به‌رتیناکس ، نه‌وا کوشتنه‌که‌یان نه‌نجامی نه‌و حاله‌تی گه‌نده‌لی‌به‌ی نیوان سه‌ربازانی تیمپراتوره‌کانی پیش خو‌یان بووه که له کابه‌دا بووه» نینجا هر به‌ده‌می‌یه‌وه ده‌لی : «یا نه‌گهر په‌کیک له‌وانه‌ی ناسای مردوون پیاویکی شه‌رخوای وهک سیفیروس بووی ، نه‌مه ده‌بی په‌کم بدریته پال خو‌شبه‌ختی‌به‌که‌ی و دووه‌میش نازابه‌تی‌به‌که‌ی که به ده‌گمن هه‌لده‌که‌وی نه‌م دوو سیفه‌ته پیکه‌وه له مروقیکدا کو‌بینه‌وه» . (ده‌مه‌ته‌قی - ل ۲۵۶ ، ۲۵۷) .

۸۳- کاراکالا - Caracalla (۱۸۶-۲۱۷ ز) . مه‌کیافیلی له (میر) دا ده‌لی کورپی نه‌تونیوسه . له کاتیکدا وه‌رگپری ده‌مه‌ته‌قی له په‌راو‌زیکی خو‌یدا ده‌لی کورپی گه‌وره‌ی تیمپراتور سپتیمیوس سیفیروسه‌و له سالی (۲۱۲) دا به‌هاوبه‌شی له‌گه‌ل گیتای برا بچوو‌کیدا بوونه‌ته تیمپراتور . به‌لام هر له و ساله‌دا برا‌که‌ی خو‌ی کوشته‌وه بوته تاکه تیمپراتور . سه‌رده‌می حوکمرانی‌به‌که‌ی پر له پیاو‌خرایی و زور‌داری و زه‌وتکاری بووه . له نه‌نجامدا له‌سه‌ر ده‌ستی ما‌کرینوسدا کوژراوه . (ده‌مه‌ته‌قی - ل ۶۱۳) .

۸۴ **ماکریئوس** **Macrinus** به کبک بووه له پیشه‌وا سه‌ربازی به‌کافی کارا کالاو سه‌ر کرده‌ی ئەو له شکره‌ی بووه که نار دوینی بو ولاتی میتوپوتامیا . ئینجا له‌به‌ر ئەوه‌ی کارا کالاو . وه‌ک له ناو میره خرابه‌خوازه‌کاندا باوه که هه‌رده‌م له پیلانگێران له دژبان ده‌ترسن . داوا‌ی ئە ماتیریانوسی براده‌ری کردوه له فالگه‌وه‌کانی رۆما پرسی که ناخو که سبک هه‌به ته‌ماعی کردیته ئەوه‌ی بیته ئیمپراتۆر یان نا؟ . ماتیریانوس له وه‌رامیدا وتوینی : به‌لێ ماکریئوس ئەو ته‌ماعکاره‌یه . به‌لام وارێکده‌که‌وی که نامه‌که له‌بری ئەوه‌ی به ئیمپراتۆر بگا . ده‌ست ماکریئوس ده‌که‌وی و ئیتر ئەم که ده‌زانی کوشتن به ده‌ستی کارا کالاو مسوگه‌ره . له‌لای خو‌یه‌وه بریاری کوشتنی ئەو ده‌داو کاره‌که‌ش به ئەفسه‌ر مارتیالیس ده‌سپیری که هه‌م زۆر دل‌سوژی بووه و هه‌م زۆر به‌رامبه‌ر به ئیمپراتۆریش دل پر له رق و کینه بووه . چونکه پێش ئەوه به چه‌ند رۆژێک برابه‌کی کوشتوه . به‌م جو‌ره ئەفسه‌ره‌که ئیمپراتۆر ده‌کوژی و ماکریئوسیش به دوایدا ده‌بیته ئیمپراتۆر .

(ده‌مه‌ته‌قی - ل ۶۱۳ ، ۶۱۴) .

۸۵- **ئهلێکسانده‌ر** - **Alexander** له سالانی (۲۲۲-۲۳۵ ز) دا فه‌رمانه‌روایی کردوه .

۸۶- **ماکسیمینوس** - **Maximinus** له سالانی (۲۳۵-۲۳۸ پ) دا فه‌رمانه‌روایی کردوه .

۸۷- **پاسه‌وانانی پرتۆره‌کان** -

له سه‌ره‌تادا ئیشیان پارێزگاری کردن بووه له دادپه‌روه‌ری . به‌لام دوا‌ی بوونه‌ته پارێزگاری‌که‌ر له شه‌خسی سه‌ر کرده و فه‌رمانده‌کانی رۆمانه‌کان و له سالی (۴۲-پ) وه‌ وای لیهات که کۆنه جه‌نگاوه‌رانی تیدا ده‌بوونه سه‌ربازو ژماره‌یان په‌ره‌ی سه‌ندو ده‌وورێکی سه‌ره‌کی یان له سیاسه‌تی ئیمپراتۆریته‌که‌دا ده‌گێرا ، ته‌نانه‌ت ئەم ئیمپراتۆریان لیده‌خست و ئه‌ویان له‌جی‌ی داده‌نا ، تا ئیمپراتۆر کوستانتین له سالی (۳۱۲-ز) دا بلاوه‌ی پیکردن . (ده‌مه‌ته‌قی - ل ۱۸۵ - په‌راویز) .

۸۸- **ئه‌سکه‌نده‌ری به‌** - **Alexandria** ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌کدۆنیایی له سالی

(۳۳۲-پ.ز) دا بنیادی ناوهو به کښېخانهو فنه‌ره‌که‌ی و به قوتابخانه فلسفه‌فی‌یه‌که‌ی به‌ناوبانگ بووه . له سالی (۳۰-پ.ز) دا ټوکنافیوس داگری کردوهو داویتی به پال ټیمپراتوری روما . تا له سالی (۶۴۲-ز) دا که‌وتوته ده‌ست عه‌رب‌و موسلمانان کان .

ده‌وتری ټه‌سکه‌نده‌ر له وه‌ختی خویدا له‌سهر شیوه‌ی شاریکی مه‌کدونیایی دروستی کردوهو شه‌قاهه‌کانی وه‌ک ښاره تازه‌کانی ټم سهرده‌مه ، ریگ وراست بوونو هه‌ریه‌که‌یان ژماره‌ی تاییه‌قی‌ی خوی هه‌بووهو بو‌یه‌که‌بجاریش له میژودا ، شه‌قام به شه‌و له‌و ښاره‌دا رووناک‌ی به‌خویوه‌دیوه . له‌بهر ټوه له‌و سهرده‌مه‌دا ، جوانترین و دلگیرترین ښار بووه له جیهاندا (که‌وره‌ترین.....، ل-۷۵ ، په‌راویز-۸۱) .

۸۹- تراکه (تراقیا) - Thrace هه‌ریمیکه ده‌که‌ویته خوارووی روزه‌لآتی ټه‌وروپاوهو خوارووی روزه‌لآتی شیوه‌ دورگه‌ی بولکان ده‌گریته‌وه . هه‌روه‌کوو هه‌موو یونان و خوارووی بولگاریا و تورکیای به‌ری ټه‌وروپای لی‌ټیک دی . له‌سهره‌تادا تراکه‌ی به‌کانی تی‌دا نیشته‌جی بوونو ټینجا ټالیری‌یه‌کان و دواپی له‌سهرده‌می فیلیپی دوومدا له‌سالی (۳۴۲-پ.ز) دا مه‌کدونیایی‌یه‌کان ده‌ستیان به‌سهردا گرتوه . هه‌روه‌کوو له‌سه‌ده‌ی یه‌که‌می پیش زاین‌دار و مانه‌کان حوکمرانیان کردوهو ټیتر به‌رده‌وام مه‌یدانی چه‌ندنین شه‌روشنور بووهو گه‌لی ده‌ولت و گه‌ل ده‌ساوده‌سیان پیکردوه . (که‌وره‌ترین - ل ۴۳ - پ ۴۲) .

۹۰- جویلف و جیلین - Guelfe Ghibelline له‌سالی (۱۲۱۵-ز) دا به‌هوی کوشتنی بوندلوټی ناویکه‌وه ، خه‌لکی شاری فلورنسا بوون به‌دوو به‌ره‌ی دژبه‌یه‌که‌وه که‌پی‌یانوترا (جیویلف و جیلین) و ټیتر ټه‌و دوو به‌ره‌کی‌یه‌هه‌م بو‌ماوه‌ی پتر له‌سه‌د سال درې‌وه‌ی کیشاو چه‌ندنین به‌یه‌ک‌دادانی خویناوی‌ی پر له‌کوشت و بری لیوه‌شایه‌وهو هه‌م بو‌ښاره‌کانی تری ده‌وروبه‌ری فلورنسا ته‌شه‌نه‌ی سه‌ندو گشت ناوچه‌که‌ی گرتوه . چونکه‌مه‌سه‌له‌چوه ټه‌و قالمه‌وه که‌هه‌رده‌م ته‌قلا بدن یه‌کتری له‌و ښاران ده‌ره‌رینه‌ ده‌روه‌وهو ته‌نیا لایه‌کیان بمینټه‌وه . بو‌نمونه

له سالی (۱۲۴۸ . ز) دا جیولینی یه کان له فلورنسا دهره ریزاون ، به لام له سالی (۱۲۶۶) دا خویمان کوتاوه ته وه ناو شاره کهو ئه وان جیلینی یه کاتیان دهره پراندوته دهره وه . . هتد . بیگومان زور جاریش ته قه لادراوه پیکه پیزینه وه کو تاپی به ناکوکی یه که یان به پیزی (وه ک کارینال لاتینو له سالی (۱۲۸۰) دا کردو پتی ، به لام بیسوود بووه . ئینجا سهیر ئه وه یه که جولینی یه کانیش له لای خویمانه وه له سالی (۱۲۸۶) دا بوونه ته دوو دهسته و که وتوونه ته کوشت و بر له یه کتری . به هر حال له وه ده چی که له سرده می ژانی مه کیافلیدا ئه م دوو به ره یه نه مابن یا ناکوکی یه که یان کو تاپی هاتی . (ل ۶۴۰-۶۴۲ ی کومیدیا ی خواوه ندی- به هه شت- باشکوی ژماره-۱-).

۹۱- باندولفو پیتروچی - Bandofo Petrucci

(۱۴۵۰-۱۵۱۲). میری شاری سی یه نا بووه ، میریکی زوردارو جهربه زه بووه وه که دکتاتوریک حوکمرانی میرایه تی یه که ی خوی کرده . لوسو بیلانتی ناویک که زاوای بووه به لام به زور له ناهه ق کچه که ی خوی لی سه ندوته وه ، پیلانیکی بو کوشتی سازداوه که چی ریکه وتیک له دواسادا به فریای که وتوه و رزگاری بووه . پیلانگیره کانیش ناچار هه لائون و له شاره که (سی یه نا) دهره دهر بوون . (دهمه ته قی- ل ۵۹۹، ۶۲۱).

۹۲- نیکولو فیتیلی

میری سینا دی کاستیلو بووه . له سالی (۱۴۹۷) دا مردوه .

۹۳ گیدو بالدو - Guido Baldo

کوری فریدریکه که یه کیک بووه له فرمانده سه ربازی یه به ناوبانگه کانی میرایه تی نورینو . میریک بووه که جه ماوه ری گه له که ی زوریان خوشبوسته وه له لایان گه لی به ریز بووه . بویه ئه ویش دوا ی گه رانه وه ی بو سه ر ته ختی میرایه تی یه که ی ، چوته سه ر ئه و باوه ره ی که پشت به گه له که ی و به شکرینکی هه لقلو له ریزی گه له وه بیهستی . نه ک به قه لآو قولله . (دهمه ته قی- ل ۵۳۸).

۹۴ - جیرولامو ریاریو - **Girolamo Riario**

کوشته کهی له سالی (۱۴۸۸) دا بووه . پروانه پرایزی ژماره (۱۷) .

۹۵ - قشتاله - **Castiglia**

عهره به کان له کوندا (له زه مانی ده وله تی نه نده لووسدا) به ئیسپانیان دهوت قشتاله ج.ع) :

۹۶ - بیرنابو / **rnabo**

هکیا قیلی لیره دا تووشی غه فله ت بووه . چونکه نه له وه بهری (میر) داو نه له دواوی تریدا ، هیچ باسیکی هم (بیرنابو) یه نه کرده . له (دهمه ته قی) شدا ته نیا یه ک جار ناوی ده باو ده ریده خا که حوکمرانیکی ناوچه ی لو مباردیا (میلان) بووه برازیه کی حوکمرانی یه که ی به فرت و قیل لی زهوت کرده . (ح . ع) .

۹۷ - مه کسیملیان - **Maximilyan**

پراتوری نه له مانیا بووه . دوو جار هیرشی بردوته سهر ئیتالیا . یه که میان له سالی (۱۴۹۶) داو دووه میان له سالی (۱۵۰۸) دا . نیازی وابووه هه موو باکوری ئیتالیا داگیربکات و رومی بکه ویته چنگو بکریته وه به ئیمپراتوری رومانیای پیروز . به لام به سهریک ئیتالیا یی به کان ملیان بو نه داوه و به سهریکیش فهره نسایی به کان بهریان لیگرتوه . له سالی ۱۵۱۹ دا مردوه . (دهمه ته قی - ۴۴۱ ، ۵۵ ، ۶۹) .

۹۸ - درنده کان - **Barbarians**

ناویکه به سهر نه و گه لانه دا دا پردرا که به درژیایی سه دهی پینجه می زاییی له باکوروه به ره و خوار دارژانه ناو ولاتی (گال) هوه (باکورو روژئاوای نهروبا) و ئیمپراتوری روژئاوای رومه میان کو تایی پی هینا . گالی به کان و رومه کان هم ناوه یان به هوی کردارو ره فتاری وه حشی بانه ی دوور له شارستانی و پیشکه و تووانه وه لیان . بورگانندی و جووت (قوط) و جهرمانی ، له عه شرت و تیره گه وره کانیا ی بوون که له سالی (۴۱۰ . ز) دا ده ستیان گه یشته رومو تالانیان کرد .

ئینجا لیره دا به پیوستی ده زانم ئیشارهت به وه بدهم که له زمانی عهره بیدا جوړه تیکه لایونیک له نیوان هم وشه ی (Barbarian - کیوی - وه حشی) یه و (Barbar -

بهره‌بر) دا رووده‌دا که توخمینکن له ئاده‌میزادوله باکووری ئه‌فریقادا ده‌ژین و له رۆژگارینکی زۆر کۆنه‌وه که ده‌وتری له سی ههزار سال که‌متر فی‌یه ، تیایدا جینگیربوون . واته وشه‌ی (بربری) له زمانی عه‌ره‌بیدا که به مانای (کیوی - درنده‌و جانه‌وه‌ر - وه‌حشی) به‌کار ده‌هێژی ، له (Barbarian) ه‌که‌ی ئه‌وروپاوه هاتوه ، نه‌ک (بهره‌بر) ی توخمه ئاده‌میزادی باکووری ئه‌فریقا . (گه‌وره‌ترین . . . . . ، ل- ۲۱۳ ، ۲۶۵ ، پ- ۱۹۹ ، ۲۴۳) .

۹۹- رافینا - Ravenna

ده‌که‌وێته باکووری ئیتالیاوه ، نزیك شاری فیراراو دوور له که‌ناری ئه‌دریاتیک به شەش میل . له سه‌رده‌می رۆمانه‌کان بایه‌خیکی گه‌وره‌ی هه‌بووه‌و ته‌نانه‌ت (هوزویس) کردویتی به پایته‌ختی ئیمپراتوریی به‌رۆژئاوایی به‌که‌ی خو‌ی . له سه‌رده‌می تازه‌شدا ، له سالی (۱۵۱۲-ز) دا ، بوته مه‌یدانی شه‌رینکی گه‌وره له نێوان له‌شکری فه‌ره‌نساو له‌شکری دوو قو‌لی ئیسپانیاو پاپا که فه‌ره‌نسانی به‌کان سه‌رکه‌وتنیان تیدا به‌دیئنا . هه‌روه‌ها به شوینه‌واره میژوونی به‌کانی به‌ناوبانگه‌و به‌تایبه‌تی گۆری شاعیری گه‌وره‌ی ئیتالیای سه‌ده‌کانی ناوه‌راست (دانتی) . (گه‌وره‌ترین . . . . . ، ل- ۱۷۰ ، په‌راویز- ۱۶۱ ، ده‌مه‌ته‌قی‌ی مه‌کیافیلی ، ل - ۴۹۹ ، په‌راویز) .

بنكولو مكابيل

الأمير

ترجمه عن العربية

حسن عارف

1982 / رقم الإيداع في المكتبة الوطنية 1960

ترجمه عن اللغة العربية

مطبعة (سيراميش) بغداد